

WayScience

2nd International Scientific
and Practical Internet Conference

«Education via Distance Learning and
other Pedagogical Challenges»

ISBN 978-617-8293-08-6

WayScience

2nd International Scientific
and Practical Internet Conference

«Education via Distance Learning
and other Pedagogical Challenges»

ISBN 978-617-8293-08-6

Editorial board of International Electronic Scientific and Practical Journal «WayScience»
(ISSN 2664-4819 (Online))

The editorial board of the Journal is not responsible for the content of the papers and may not share the author's opinion.

**Education via Distance Learning and other Pedagogical Challenges:
Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Internet
Conference, September 21-22, 2023. FOP Marenichenko V.V., Dnipro, Ukraine,
227 p.**

ISBN 978-617-8293-08-6

2nd International Scientific and Practical Internet Conference "Education via Distance Learning and other Pedagogical Challenges" devoted to modern problems, tasks and innovations in pedagogical activity and education.

Topics:

- distance learning;
- psychological aspects of education during the war;
- innovative technologies in pedagogical activities;
- funding of education system;
- inclusive education;
- a portrait of a modern teacher;
- features and advantages of educational systems of the countries in the world;
- academic integrity;
- new Ukrainian school;
- modern trends of social work in the education system;
- practical cases in pedagogical activity;
- other general and special issues (the author notes).

Dnipro, Ukraine – 2023

THE INFLUENCE OF THE COVID19 PANDEMIC ON MODERN TEACHING METHODS IN CELL BIOLOGY

Batală C.V.

University lector M.D.

Faculty of Medicine, "Ovidius" University

Constanța, Romania

cezar26vic@yahoo.com

"The role of the teacher in the process of shaping man is perhaps the most important. By putting his students in various training situations, he transforms the school into a temple and a laboratory" (Mircea Eliade, 1935)

This work addresses a current issue, analyzing the difficulties and solutions through which Romanian education can face the greatest challenge of the modern era, the Covid19 pandemic. Modern teaching methods in general and cell biology in particular, in combination with technology, cutting-edge innovations and last but not least the involvement, dedication and imaginative processes of teaching staff play a decisive role in this period.

In modern teaching methods, the teacher plays a primary role. The teaching staff must use all their information and skills, not to communicate some knowledge, mechanically, but to stimulate the students' desire to seek and acquire thorough knowledge through teaching, even if the educational process takes place predominantly or even exclusively in the online environment.

Cell biology must remain a useful and engaging subject for students. In order to attract attention, we can do it only if in every lesson, every time, we provoke the students' curiosity, giving reasons to ask. Since the stage of preparation and accumulation of students in cell biology is mainly achieved through practical works, most of the hours are dedicated to these practical activities.

Experience, the practical verification of knowledge in recent years, has demonstrated that the teaching-learning process reaches optimal parameters if it is conditioned by the presence and logical incorporation in the lesson of various didactic materials, especially modern learning tools.

That is why, since the beginning of my career in the didactic sphere, I have been concerned with awakening students' interest in epistemology, in learning, to develop to their maximum capacity, the curiosity and thirst for knowledge of each student, because only in this way by increasing curiosity do the other intellectual capacities develop.

The active-participative methods through their distinctive differentiated and formative feature, help to form the intellectual foundation of the student, to increase mental activity, to strengthen the didactic act. They are modern methods that take into account the student as he is, with his intellectual, physical but also emotional-affective background, but at the same time contemporary realities.

From the multitude of modern strategies I will present a synthesis of a few strategies:

- Brainstorming (storming ideas)

It is an interactive team work method whose objective is the production of original, new ideas, which are the result of debates, the confrontation of ideas held between the participants, in which everyone comes with one or more ideas, which may or may not be related to the subject main. The result of this debate ends with finding the best solution to resolve the situation.

As advantages, we list: excellent team work method, escape from classical, conservative thinking, is a team welding method. As well as disadvantages: the deviation from the objective, the shyness of the students, the monopoly of some students who feel much more at ease in this situation and last but not least, the focus from the initial objective is easily lost.

The method instead clearly leads to the stimulation of imagination, spontaneity, creativity, academic language, to the development of interpersonal relationships by valuing each idea up to the development of decision-making capacity.

It represents both a method of learning and a method of academic investigation, stimulating creativity.

- Clusters (aggregation)

It is a method, which can be used individually or in a group, and consists in the students' identification of the links between ideas, thanks to the discovery of their other meanings and the identification of other new associations. Didactic method related to the storming of ideas (brainstorming), but this time a non-linear brainstorming is present, with the role of facilitating the outline of the relationships between the elements presented.

As advantages, we list: involving the student in the learning process, with the simultaneous development of the capacity for synthesis and reflection.

This method emphasizes joint activity and cooperation in achieving training objectives, combines individual learning with group learning.

- Venn diagrams

The method of Venn diagrams is based on the verification of syllogisms, so-called interferences mediated by the graphics of circles that intersect or not. The purpose of the method is to make it easier to determine the correctness of a reasoning by a method that uses graphical rendering.

The commonalities between the groups are represented in the intersecting portions, between the circles, while the differences are represented in the non-intersecting portions and remain free.

This has its advantages: it creates the conditions for learning through cooperation, it facilitates the exchange of information, it develops comparative and argumentative analysis, and the disadvantage would be: that it is not possible to determine exactly the degree of involvement of each individual student.

- The 6-3-5 method

The method is called 6/3/5 because there are 6 students in the working group, who each write 3 solutions to the given problem on a sheet of paper for 5 minutes.

This has its advantages: improving critical thinking and increasing argumentative ability, active participation even of the shyest, increasing reflective ability, stimulating students, faster method compared to brainstorming, and as disadvantages would be: the appearance of "times" dead" for members, the possibility of a creative blockage, the lack of differentiated treatment of students.

- The Frisco method

In this method, the members of a group will have to play one of the 4 roles by rotation: conservative-exuberant, pessimist-optimist.

The advantages of this method are: showing empathy or, on the contrary, criticism, increasing imagination, developing communication skills, developing human relationships, and making decisions faster.

The disadvantages are: increased possibility of conflict situations, failure to find a correct solution, unequal involvement of students.

- The Philips 6-6 method

It is similar to the brainstorming method, being a method focused on the production of ideas, related to the stated problem, which leads to a large number of effective solutions.

The great advantage involved in this method, in addition to the principle dynamism of the participants, consists in collecting a considerable volume of opinions in a short time, compared to other methods.

- Problematization (difficult questions)

Problematization is an important method with an active-participative character, capable of determining free activity, mobilizing and improving students' intellectual capacities - imagination and reasoning, logic, investigation and exploration of creative and productive skills, by initiating hypotheses and various solutions solution. The method contributes to the transformation of the student into a subject of education, an active participant in gaining new knowledge, facilitating the possibility of mobilizing personality resources and bringing benefits in all respects: rational,

affective, pleasant-aesthetic. A didactic activity based on this problematization method, with an active-participative, formative and heuristic character, increases the efficiency of learning.

Problematization is the method by which a state of positive intellectual "agitation" is created in the student's mind, which is determined by the importance of discerning an object, phenomenon or solving a theoretical or practical problem by logical-mathematical, documentation or experimental means.

The situation of problematization occurs because there is a conflict, an intellectual, logical conflict between what the student knows or can solve and what he does not know and must solve, between what is known to him and what is unknown to him in a certain problem of, as a result of the incomplete nature of knowledge and the need to acquire new knowledge in a certain information field.

The problematization method finds its use everywhere where problems-situations can be created that will be solved through joint thinking and search, through research and discovery.

As advantages we have: it leads to the development of the students' productive independent thinking as well as their intelligence, develops the students' creative skills, certifies the learning motivation.

And as a disadvantage: they are laborious activities that require time, they do not systematize the knowledge, the superficial appreciation of the student's activity.

Other active-participatory methods are:

- Think – work in pairs, communicate,
- Several heads in one place,
- Method With change of roles,
- Free writing,
- I know - I want to know - I learned,
- Key terms.

The advantages of using the methods listed above are multiple. Among these we can list:

- helps students to discover solutions to various problems by combining their own effort with that of the group;
- favors the enrichment of biological language;
- contributes to the development of interpersonal relationships;
- determines the development of the capacity for synthesis, generalization and analysis;
- has a strong formative character.

As conclusions, the following can be noted:

- It goes without saying that active-participatory methods are more difficult to apply in practice and for this reason require more careful and differentiated work.
- Their promotion requires a change of attitude on the part of the teacher, and through it, a transformation of behavior in his own students.
- There are methods that take into account the fact that the student develops and forms while learning, but also assimilates.

References:

1. Ion Iordache, Leu Ulpia Maria, Ion Constantin, 2004, Metodica predării - învățării biologiei Iași, Iași, Editura Solaris;
2. Ionescu, Miron, 2000, Demersuri creative în predare și învățare, Editura Presa Universitară Clujeană;
3. Lazăr Viorel, Căprărin Daniela, 2008, Metode didactice utilizate în predarea biologie, București, Editura Arvensis;
4. Magdaș Ioana, 2007, Didactica informaticii, de la teorie la practică, Cluj Napoca, Editura Clusium;
5. Nicoleta Ianovici, Ancuța Oana Frenț, 2009, Metode didactice în predare, învățare și evaluare la biologie, Editura Mirton.

UTILISING SOCIAL MEDIA IN ENGLISH TEACHING: AN EXPLORATION INTO MODERN PEDAGOGICAL APPROACHES

Beshlei Olga

Associate Professor at the Department of English

o.beshlei@chnu.edu.ua

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

Introduction. Integrating technology into education is no longer a novel concept but a burgeoning standard. Among the many digital tools at the disposal of educators, social media stands out for its ubiquity and potential for interactive learning. Particularly in the realm of English language teaching, social media platforms can offer a plethora of opportunities to enhance communication, collaboration, and engagement among learners. This article delves into the empirical and theoretical underpinnings of using social media in English teaching, explores innovative in-class activities, and suggests avenues for further research.

Literature Review. Research has begun to shed light on the impact of social media on language learning. Wang, Fang, Han, and Chen [3] highlight the potential of social media in fostering interactive and collaborative learning environments. Furthermore, Blattner and Fiori [1]. discuss how social media can create authentic language learning contexts, allowing learners to engage in real-world communication in the target language. Manca and Ranieri [2]. further underline the potential of social media in developing students' linguistic, intercultural, and critical thinking skills.

Main Ideas. Social media in English teaching can significantly enhance student engagement as it integrates familiar platforms into the learning process. For instance, creating interactive Twitter threads or Facebook groups to discuss course material can make the learning experience more enjoyable and relatable for university students. Social media provides a platform for students to interact with authentic English used in real-world contexts, which can be particularly beneficial in understanding colloquial language, slang, and the evolving use of English in contemporary settings. The interactive nature of social media promotes active participation. It encourages students to express their understanding and inquiries in a more informal setting, which can be less intimidating than traditional classroom environments. Social media fosters collaborative learning by allowing students to collaborate on projects, share resources, and provide feedback on each other's work. For example, creating a shared Pinterest board for a group project where students can pin relevant resources, images, or articles.

Platforms like Twitter and Facebook allow for immediate feedback from peers and instructors, thus creating a dynamic, responsive learning environment. By interacting with a global community on social media, students can also develop cultural competence, understanding various English dialects, and the global use of the English language. Incorporation of Multimedia: Social media platforms enable the incorporation of multimedia resources like videos, images, and podcasts, which can enrich the learning experience and cater to different learning styles. The application of social media in English teaching can manifest through various in-class activities.

- Twitter Discussions: Teachers can create a class Twitter account where students are encouraged to tweet responses to reading assignments, share relevant articles, and engage in discussions using a specific hashtag.

- Facebook Group Activities: Establish a class Facebook group where students can post video reflections, share insights on various topics, and provide feedback to peers, thereby fostering a supportive learning community.

These activities not only promote language use and interaction but also expose students to authentic English language content.

Conclusions. Integrating social media in English language teaching provides a conduit for interactive and authentic learning experiences. It encourages students to communicate, collaborate, and think critically in a language-rich environment. Moreover, social media provides a platform for learners to engage with the global English-speaking community, further enriching their linguistic and cultural competencies.

Prospects for Further Research. There remains a vast arena for exploration in this domain. Future research could delve into the long-term impacts of social media integration on students' language proficiency, the potential challenges educators might face, and how social media usage in the classroom aligns with traditional pedagogical objectives. Additionally, exploring the potential of emerging social media platforms in language teaching could provide fresh insights into this dynamic field of study.

References:

1. Blattner, G., & Fiori, M. (2009). Facebook in the language classroom: Promises and possibilities. *International Journal of Instructional Technology and Distance Learning*, 6(1), 17-28.
2. Manca, S., & Ranieri, M. (2016). Facebook and the others. Potentials and obstacles of Social Media for teaching and learning in higher education. *Computers & Education*, 95, 216-230. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2016.01.012>
3. Wang, Q., Fang, Y., Han, J., & Chen, N. S. (2016). Use of social media in teaching a project-based learning course. *International Journal of Information and Education Technology*, 6(12), 965-968. <https://doi.org/10.7763/IJiet.2016.V6.838>

CRITICAL THINKING, LEARNING MACHINES, AND NON-MACHINE LEARNING

Danylova Tetiana

PhD in Philosophy, Associate Professor

Senior Researcher at the Institute for Social and Political Psychology

National Academy of Educational Sciences of Ukraine

(Kyiv, Ukraine)

Research Fellow at the Graduate School for Social Research

Institute of Philosophy and Sociology of the Polish Academy of Sciences

(Warsaw, Poland)

ORCID ID: 0000-0002-0297-9473

danilova_tv@ukr.net

Philosophical interpretation of education provides a vision of the past and present and determines the strategic models of the future. Being a powerful transformational force, education in the 21st century plays a special role: it forms the worldviews, shapes and reshapes values, transmits cultural and social norms, etc. The understanding of the essence and development trends in the social and natural environment depends heavily on education.

Nowadays, in the age of globalization, any successful person should reveal and develop his/her potential as much as possible. And the key is critical thinking. The ability to perceive critically and evaluate information independently is the basis of correct decision-making and the formation of effective development strategies at all levels: from personal to national and global. There are many definitions of critical thinking, including the ability to think clearly and rationally; to know what to do, what to believe [6]; the ability to question assumptions, identify false inferences, logical fallacies, to discern bias and opinions from facts and evidence [2] and, in a deep sense, the ability to connect the dots where others do not even see these dots.

Is it possible to develop true critical thinking in children? To date, there is no one absolute truth. Undoubtedly, without education, it is impossible to develop critical thinking skills. However, what should education be aimed at: formalized learning or individual work with each student? In the 1950-60s, along with the emergence and development of cybernetics, the concept of “programmed learning” became widespread. It was based on the fundamental ideas elaborated by B.F. Skinner and developed by N.A. Crowder and E. Stones. Within this framework, the learning process was seen as an overly formalized object of control, in which various stimuli that supported the activity of the students should have influenced them. The learning process itself was presented in the form of a certain plan-program, in which different questions and answers were provided. This approach has become a theoretical prerequisite for the creation of the “learning machines”. It was believed that these machines could replace the educators in the future.

Rapid development of digital technologies, development of artificial intelligence, online platforms, distance learning, etc. would seem to support these assertions. There is more and more anxiety and uncertainty about the displacement of living beings by artificial intelligence from many spheres of life, including the educational sphere. However, given the fact that a human “is an undivided, alive and organic, ideal and material being” [3, p. 139], who is the object of the study and the subject at the same time, the subject that is deeply rooted in the natural and cultural worlds and aspires to move beyond his/her own limits, it must be admitted that this kind of education/training is insufficient to reveal human potential and develop critical thinking. In addition to IQ, for the full development of the personality, the development of EQ, CQ, SQ is required, which cannot be done without true Teachers.

Thus, classical “non-machine” learning is more effective, as it provides more opportunities for creativity and communication. In addition, the variability of personal characteristics cannot be

taken fully into account within the framework of computer programs and technologies. That is why it makes sense to turn to the ideas of E. Fromm [4; 5], U. Bronfenbrenner [1], J. Wertsch [7] who predicted a holistic perspective for the development of humankind, believing that children should feel like citizens of the entire planet Earth and try to overcome all kinds of borders and misunderstandings between peoples and nations.

Acknowledgments

Tetiana Danylova acknowledges the support provided by the Institute of International Education's Scholar Rescue Fund (IIE-SRF) and the Graduate School for Social Research, Institute of Philosophy and Sociology of the Polish Academy of Sciences.

References:

1. Bronfenbrenner, U. (1981). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Harvard University Press.
2. Brookfield, S.D. (2004). *The Power of Critical Theory: Liberating Adult Learning and Teaching*. Jossey-Bass; 1st edition.
3. Danylova, T.V. (2017). Eastern Mysticism and Timothy Leary: Human Beyond the Conventional Reality. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*, 11, 135-142. doi 10.15802/ampr.v0i11.105498.
4. Fromm, E. (1990). *Man for Himself: An Inquiry Into the Psychology of Ethics*. Holt Paperbacks.
5. Fromm, E. (1994). *Escape from Freedom*. Holt Paperbacks.
6. Lau, J.Y.F. (2011). *An Introduction to Critical Thinking and Creativity: Think More, Think Better*. Wiley.
7. Wertsch, J.V. (1993). *Voices of the Mind: Sociocultural Approach to Mediated Action*. Harvard University Press.

**PROFESSIONALLY ORIENTED ENGLISH LANGUAGE TEACHING
OF THE STUDENTS OF SOCIONOMIC SPECIALTIES**

Gordyeyeva A.Y.

PhD (Candidate of Pedagogical Sciences), associate professor
Department of Foreign Languages of the Faculties of Psychology and Sociology
Educational and Scientific Institute of Philology
Taras Shevchenko National University of Kyiv

Teaching English for Specific Purposes to university students who study at socionomic faculties is an important part of training of future specialists in higher educational institutions. This study highlights the problem of preparing non-native speakers of English to study a foreign language related to their future job and reveals the advantages of application of one of the professionally oriented series, which can, in our opinion, provide university students with the communicative skills they need to be successful in academic field as well as in their professional area.

Students of psychology departments might need a suitable command of English to succeed in their academic careers on the one hand. On the other hand, they may also need English to communicate effectively at their place of work dealing for example with people who have psychological problems. In this way we can speak about the importance of both - English for academic psychological purposes and English for vocational purposes. This paper is developed to draw attention to academic approach and will present the analysis of the Academic Encounters series [1- 4], which includes a couple of books for developing reading and writing skills as well as speaking and listening ones. Showing how much these manuals can help future psychologists and university teachers to develop academic skills for further study in English at postgraduate university level, we will also demonstrate the importance of the series for the professional activity of future psychologists at their workplace.

Selection and application of course books as well as their adaptation to students' demands are one of the most important issues when teaching students because these things are vital for further representing of a practical result of effective course development and for providing students of psychology with all necessary materials with the purpose to equip them with the skills they need in their study at university.

A course book choice is an appropriate ratio of general English to specific English. Underlying the importance of General English focus of a course book as it can be good for the development of general ability to communicate more effectively, we concentrate our attention on its specific focus which should be perfect for improvement of specific academic skills. Both general and specific oriented course books will provide students with necessary skills and knowledge. Besides, if the choice of a course book does depend on the students' needs in relation to their future study at university in our case, we are inclined to choose the Academic Encounters series as a perfect source of English for Academic Psychological Purposes materials that can be useful to develop all necessary academic skills like note-taking, study and discussion skills as well as can help improve students' academic reading, writing and listening skills.

Being presented in two books the first one for developing professionally oriented reading and writing skills and the second one focused mainly on speaking and listening skills, we must admit that the Academic Encounters series meet all our requirements for teaching students of psychology the skills they need to be able to do an academic course at university. The experience of teaching students of one of the socionomic specialties with The Academic Encounters Books shows the expediency of simultaneous using of both manuals and thus provide the acquirement of their reading, writing and study skills as well as listening, note-taking and discussion ones. The advantage of the series is also the Teacher's Books which present extra advice on the selection of

structures, vocabulary, and measurement of students' progress and achievements through the academic course.

References:

1. Bernard Seal. (2013). Academic Encounters: Level 4. Human Behaviour. Reading. Study Skills. Writing. Human Behaviour 2nd Edition. Seal, B. (Ed.). Cambridge University Press.
2. Bernard Seal. (2013). Academic Encounters: Level 4. Human Behaviour. Reading. Study Skills. Writing. Teacher's Manual Cambridge: Cambridge University Press.
3. Espeseth, M. (2013). Academic Encounters. Level 4. Student's Book Listening and Speaking with DVD Human Behaviour 2nd Edition. Seal, B. (Ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
4. Espeseth, M. (2013). Academic Encounters Level 4 Student's Book Listening and Speaking with DVD Human Behaviour 2nd Edition. Seal, B. (Ed.). Teacher's Manual Cambridge: Cambridge University Press.

CASE EXAMPLES FROM COURSES**Halytska O.B.**

PhD in Philology, Assoc. Prof.
 Assoc. Prof. of Department of German Philology
 Lesya Ukrainka Volyn National University
 ORCID: 0000-0003-0677-2071

In the training course "Online Tutoring" (Goethe-Institut Berlin, 17.04–11.06.2023 p.) I collected reasons for typical phenomena of participant behaviour in the last step. As in traditional face-to-face teaching, the tutor's task is now to,

- 1) to advise the participants, to support them in the learning process,
- 2) give them feedback,
- 3) motivate them and
- 4) recognise conflict situations at an early stage and react appropriately.

However, online learning poses special challenges for tutors. In this article, we will work on various case studies from courses. We will consider what tutors can do to help participants overcome their fear of speaking in a live online session.

As a tutor, I have a combination of measures that can be taken to help participants overcome their shyness about speaking in a live online session.

I create a positive and supportive learning environment: I welcome participants warmly, encourage them to ask questions and express opinions. I make sure that all participants are treated respectfully and appreciatively.

I start the session with light icebreaker activities to create a comfortable atmosphere and break the ice between participants. This can be, for example, a short imagination game (e.g. three truths and a lie) or a shared activity to get the conversation going.

I actively encourage participants to participate by asking specific questions and stimulating discussion. I give them space to share their thoughts and acknowledge their contributions. I praise participants for their contributions and encourage others to express themselves as well.

I offer participants individual feedback on their contributions. I show them that their opinions and contributions are valuable. I try to give constructive feedback to strengthen their communication skills and encourage them to participate further.

I encourage written contributions: I also offer participants the opportunity to contribute their questions or comments in writing in a chat or discussion platform. Some participants feel more comfortable putting their thoughts in writing. This can help them collect their thoughts and build confidence in their communication skills.

I divide participants into smaller groups to allow for more intensive discussions. In smaller groups, participants often feel more comfortable and more confident to speak. By sharing with only a few people, inhibitions are lowered.

I talk about the benefits of active participation: I explain to participants why it is important to participate and what the benefits are. I talk about the possibility of sharing knowledge, learning through discussion and strengthening one's own skills.

STAYING AT HOME FOR THE ELDERLY AND THE IMPACT ON THE QUALITY OF LIFE

Hoxhaj Brunilda (PhD)*
Farasholli Gloria (MSc)**

* European University of Tirana, Faculty of Human Sciences, Education and Liberal Arts
 Department of Psychology, Education and Sports

* To whom correspondence should be addressed brunilda.hoxhaj@uet.edu.al

Abstract. *Every day, the elderly population is increasing globally. Along with this increase, the number of institutionalized elderly is also increasing. In the Albanian context, the relatives of the elderly or the elderly themselves decide on institutionalization, as a form of solution for the lonely elderly.*

The main purpose of this study is to analyze the quality of life of the institutionalized elderly. Importance is dedicated to the aging process, physical and social activities, and games, as well as health problems and disorders that characterize this period.

The study is carried out by means of a qualitative methodology, based on the instrument of interviews. In a sample of 30 elderly people and 2 psychologists in the “Kenedi” and “Lulet e Verës” elderly centers, in the cities of Korça and Tirana, 2 types of semi-structured interviews are conducted. The data is analyzed through a descriptive interview analysis methodology.

From the conducted study, we concluded that the general quality of life in institutions for the elderly is good. The institutionalized elderly is involved in various physical and motor activities, a fact that greatly affects the maintenance of good physical, mental and emotional health. Despite this, the elderly also suffers from various health disorders, including here stress, anxiety, and depression. Psychologists play a key role in improving the health of the institutionalized elderly.

Through this study, we advocate that in institutions for the elderly, adequate conditions are created to achieve a good quality of life, as well as to achieve an optimal health of the elderly.

Keywords: *institution, elderly, stress, anxiety, depression, quality of life, activities, mental health, psychologist.*

INTRODUCTION

The elderly population is growing worldwide at a faster rate, as a result of increased life expectancy and lower mortality rates. In view of this, there is concern about the active aging process, in which the continued participation of the elderly in daily activities increases. Active aging refers to maintaining the health of the elderly and controlling their daily activities (Rash, 2007). This can generate better quality of life, represented by favorable perceptions of their position in life, within a cultural context, in relation to their goals, expectations, concerns and desires. So, active aging refers to the physical, social and mental well-being, as well as social participation, protection, safety and care of the elderly to avoid disabilities, chronic diseases and less use of health care services. Although the importance of active aging and better quality of life for the elderly is evident, there is a lack of family care, which increases the institutionalization of the elderly (Timko and Moos, 1990). Advanced age, not having a home or partner, low education level, sedentary lifestyle, self-assessed poor health status, high number of drug prescriptions, and functional and cognitive impairments are the main predictors of the institutionalization process. Also, the lack of support and assistance for the elderly during daily activities is suggested as an aggravating factor for stimulating the institutionalization of the elderly. Taking into account the increased rates of institutionalization, nursing homes must provide good quality of life for the residents. theirs. For this reason, through this study, we aimed to study the quality of life of the elderly institutionalized in Albania.

In many of the studies consulted for this study, we observed that poorer quality of life was observed in elderly residents of long-term care facilities, compared to individuals living in the community. In addition, the literature has shown that elderly living in nursing homes or institutionalized elderly have lower educational attainment, poorer health status, higher level of dependency, lower physical activity, lower ability decision-making, as well as lower leisure activities. In contrast, a study by Petronio and Kovach (1997) concluded that the quality of life of institutionalized older men was better compared to non-institutionalized older men, mainly in the physical and psychological domains, which was attributed to the team multidisciplinary professional providing support and stimulation to institutionalized elderly. Other studies found no differences in quality of life between institutionalized and non-institutionalized elderly. This study aims to bring conclusions about the Albanian context in terms of the quality of life of the institutionalized elderly.

The main purpose of this study is to analyze the quality of life of the institutionalized elderly in Albania. To achieve this goal, this study fulfills the following objectives: To study the perceptions of institutionalized elderly on the decision to stay in old people's home. To analyze the approach and ideas of the elderly of - institutionalized on the phenomenon of abandonment.

Aging and its study

Aging is a multifactorial process that affects the human body at every level and results in biological and psychological changes. Numerous studies have shown that a lower subjective age is associated with better mental and physical health, cognitive functioning, well-being and life satisfaction. Aging represents the accumulation of changes in a human being over time, which may include progressive physiological changes in an organism leading to aging, or a decline in biological functions and the organism's ability to adapt to metabolic stress (Beekman et al., 2000). Aging can be described as a continuous process of irreversible change that normally comes with stressors over a long period of time. Aging occurs in a cell, an organ, or the overall organism over time. It is a process that continues throughout the adult life of any living thing. Gerontology, the study of the aging process, is devoted to the understanding and control of all factors that contribute to the finitude of individual life. It is not exclusively concerned with weakness, which looms large in the human experience, but deals with a much wider range of phenomena. Most older people enjoy good mental health. However, it is predicted that the number of older adults with mental health and behavioral problems will almost quadruple, from 4 million in 1970 to 15 million in 2030 (Lenze et al., 2000). Mental health disorders, including anxiety and depression, negatively affect physical health and ability to function, especially in older adults. Some late-life issues that can affect quality of life include coping with physical health problems, caring for a spouse with dementia or a physical disability, grieving the death of loved ones, and managing conflicts with family members. Addressing these problems and treating often-neglected mental health results in reduced emotional distress, improved physical health, and a better quality of life for older adults.

Old age consists of four dimensions: chronological, biological, psychological and social (Growin and Brown, 2012). The dimension most of us think of is chronological age, defined as the number of years since someone was born. Chronological age can differ considerably from a person's functional age. The hallmarks of aging usually occur in all five senses at different times and to different degrees for different people. A second dimension is biological aging, which refers to the physical changes that "slow down" the individual as he moves into middle and old age. The basic idea behind biological aging is that aging occurs when damage gradually accumulates in various cells and tissues in the body. For example, arteries can become blocked, or lung problems can make breathing more difficult.

The aging population worldwide has special needs. These demands range from medical to social, and the elderly in particular need help that public policies can address. Public policies can help finance medical coverage for the elderly population and support the discipline that monitors them: gerontology. As the global population lives longer, our understanding of this precious population and their needs has improved. Gerontology offers the opportunity to use a wide variety

of multidisciplinary knowledge. Gerontology is the study of aging processes and individuals across the lifespan (Jacobs, 2013). The science of gerontology has evolved as life expectancy has improved. Researchers in this field are diverse and are trained in fields such as physiology, social science, psychology, public health, and politics. A more complete definition of gerontology includes all of the following:

- Scientific studies of processes related to bodily changes from middle age to later life; Multidisciplinary investigation of societal changes resulting from population aging and ranging from humanities.

- Applications of this knowledge in policies and programs (Parker et al., 2012). Gerontology is the study of the biological, psychological, and sociological aspects of human development and the complexities of aging across the lifespan. Aging processes are unique and universal, relevant to every person, company, industry and community.

Gerontology is multidisciplinary and deals with the physical, mental and social aspects and implications of aging. Geriatrics is a medical specialty focused on the care and treatment of elderly people. Although gerontology and geriatrics have different emphases, they both aim to understand aging so that people can maximize their functioning and achieve a high quality of life. (Parker et al., 2020).

Institutionalization of the elderly In Albania, the protection of the elderly and their families the poor are provided with a number of benefits and social care services: social assistance, emergency assistance, social canteens, as well as individual social services or special institutions for the elderly. The main types of services addressed to the elderly in Albania are day care centers, homes for the elderly, shelters, social assistance at home, etc. Property, in the case of the elderly, is not only a comfortable living space, but often has an emotional value related to personal life experiences, family, friends, neighbors, life moments (Georgescu, 2010). The spouse and family are the first caregivers of the elderly, in case of disability (Angel and Himes, 1992). Physiological well-being and general quality of life perception by older persons tend to decline over time (Maria and Tengku, 2010). The family that easily and without justification institutionalizes an elderly person, not only commits an act of ingratitude, but also damages his health, promotes involution, and causes disease. The spatial and territorial appropriation of the new residential universe, which is distinguished by the frequent use of possessive pronouns and verbs of belonging, is achieved in several ways. Some are adaptive expressions of taking ownership and emotional investment in the room and places in the home, while others testify to the part of disability with the old home (De Jong, Keating, & Fast, 2015). A stable social support of the institutionalized elderly is needed. Academic theoretical definitions add that the service recipient, the elderly in this case, should have a perception of someone caring for them and a resultant sense of well-being (Hupcey, 1998).

Depression is a serious mental health problem that includes symptoms related to mood, cognitive and physical symptoms (Timko and Moos, 1990). Factors that influence the occurrence of depression include biological factors, physical factors, psychological factors, and social factors (Lenze et al., 2002). Depression in the elderly may occur due to lack of support systems, age-related factors, educational level factors, health status and lack of activity by the elderly (Lenze et al., 2002). There is a significant difference in the level of depression among elderly living in nursing homes compared to elderly living with family in community homes (Lenze et al., 2000). Depression is the most prevalent mental health problem among older adults and contributes to increased medical morbidity and mortality, decreases quality of life, and increases health care costs (Lee et al., 2013). There is a significant relationship between the level of depression and quality of life in elderly people living in nursing homes (Georgescu, 2010). Although the prevalence of depression in nursing homes is high, lack of recognition of depression in these settings is widespread. For this reason, many researchers recommend the use of screening tests to improve the detection of depressive symptoms (Hupcey, 1998). For this reason, the level of depression should be assessed periodically in the nursing home. Since psychological problems can result in mental disorders in the elderly, there is a possibility that anxiety and stress can result in depression in this population. Numerous studies have shown that there is a significant difference in the level of depression

between elderly people living in nursing homes compared to elderly people living with family in community homes (Lenze et al., 2000), so the impact of anxiety and stress to depression in the elderly may also differ between the two settings.

The role of psychologists in the quality of life of the institutionalized elderly Increasing access to mental health services for older adults can reduce health care costs by reducing the frequency of primary care visits, medical procedures, and medication use. Psychologists play an important role in addressing the mental health needs of our growing senior population. Psychologists provide services to adults in a variety of settings, including community-based, private or group health care facilities, practices, and places where older adults live, in their own homes, in long-term care and assisted living facilities. assisted and in the canteen. Psychologists work both independently and as members of interdisciplinary teams. As a team of members, psychologists collaborate with a variety of professionals, including medical care service providers and other mental health caregivers, to provide comprehensive care (Sharma, 2014).

METHODOLOGY

The methodology applied for the preparation of this paper is qualitative. First, a definition of this research methodology will be given and the reasons why we have chosen to use this type of methodology will be explained. A detailed chronology of the steps followed to prepare this thesis using this methodology will also be presented. Qualitative research methodology Bhandari (2020) defines qualitative research as research that involves “collecting and analyzing non-numerical data (text, video, or audio) to understand concepts, opinions, or experiences.” Qualitative research is typically used to gather knowledge. about a specific problem or to generate new ideas for other research work. We are not dealing with any numerical or statistical data here. A qualitative methodology is mainly used for research that aims to understand the way people experience the world. It is a very flexible method, and, in our case, it aims to preserve the rich meaning while interpreting the data.

There are many common approaches to qualitative research. Bhandari (2020) presents grounded theory, ethnography, action research, phenomenological research, and narrative research. With grounded theory, researchers try to develop their theory about a specific problem of interest by gathering rich data about it. In the ethnographic approach, researchers try to get involved in communities or organizations of different kinds for a deep understanding of their cultures. In the action approach, a collaboration between the researcher and the study participants serves as the connecting point between theory and its practice to bring about social change. In the phenomenological approach, the researcher attempts to investigate a specific phenomenon in order to describe and interpret the real-life experiences of the participants involved in the study. In the narrative approach, researchers aim to examine how stories are presented, so that the research presents participants with views of how they perceive and understand their experiences. In this paper, we have used two types of approaches: the phenomenological approach and the narrative approach. The phenomenological approach was used to investigate the phenomenon of educational opportunities offered to people coming from different minorities living together in Kosovo. We have tried to describe and interpret the real-life experiences of the study participants based on their answers to the questions asked. The narrative approach was used during the data analysis process, as we tried to present the views of our participants according to their perception of the experiences they lived/live during their stay in the nursing home.

Each of these approaches may use different qualitative data collection methods. Gill et al. (2008) presents the methods:

- Observations. The researcher records what is seen, heard or encountered and then presents them in detail.
- Interviews. The researcher conducts one-on-one interviews asking participants questions and records the data. The data are then analyzed in descriptive detail.
- Focus groups. The researcher asks a group of questions certain people in order to generate a discussion about the problem raised in the paper.

- Surveys. The researcher distributes questionnaires to the participants which can be chosen on purpose or with cases and can be created from different types of questions.
- Secondary research. The researcher collects existing data on the problem raised such as texts, images, audio recordings, videos, etc. In this study, we used two types of qualitative data collection methods. First, we used the secondary research method to collect our data in the theoretical part of the paper. We have collected sufficient data in text form to present the context and background of the study.

Many secondary sources have been read, analyzed and summarized for the presentation of the literature review on the issue raised. The chronological steps followed for the preparation of the first part of this paper are: 1. Searching for appropriate sources and available literature. 2. Gathering appropriate information on issues of raised. 3. Analyzing, summarizing and structuring its main data. 4. Presentation of the main information received.

Regarding the second part of this paper (practical part) interviews were used as a qualitative method to obtain actual data on the raised issue. We decided to use interviews as the best instrument to explore the views, experiences, and experiences of the institutionalized elderly. If we had chosen questionnaires as our instrument for the study, we would not have obtained the in-depth assessment of the phenomena discussed here. Also, Gill et al. (2008) assert that "interviews are particularly well suited to exploring sensitive topics where participants may be reluctant to talk about such issues in a group setting". The problem we have raised in this paper is a really sensitive one. Another reason why we choose interviews is the fact that interviews are used as an instrument in cases where little is known about the issue raised in the paper. This remains true for the problem we have raised in this paper. Previous studies come from years ago, so little is known about the current situation. Regarding interview types, Gill et al. (2008) presents three main types: structured, semi-structured and unstructured. Structured interviews are types of questionnaires that are administered verbally. In this type of interview a list of predetermined questions is prepared, and there can be no changes to them and "there is no room for follow-up questions to answers that require further elaboration" (Gill et al, 2008). These interviews are considered quick and easy to administer questionnaires. On the other hand, an unstructured interview does not need any kind of organization. It starts with a general question and the other questions are mostly based on the answer given earlier. A disadvantage of this type of interviews is the fact that they usually take time and in many cases the researcher finds it difficult to obtain adequate data. Gill et al. (2008) state that this type of interview is mainly used for health care issues. Semi-structured interviews are based on some key questions which are entirely based on the topic raised by the researcher. This type of interview helps the researcher pursue an idea of interest in detail. This is mainly why we have decided to use this type of interview as a method for collecting our data. Semi-structured interviews are completely flexible compared to the other types mentioned above

As for the study participants (interviewees), they were purposively selected. The conducted interviews included first demographic questions, then 10 questions all related to the literature presented in the first part of the paper and the issues raised in the paper. However, the interviews were adapted according to the sample (2 different interviews, 1 for the elderly and 1 for the center psychologists). 30 elderly people and 2 psychologists from the centers took part in the study.

Demographic data of the sample A total of 30 institutionalized elderly people participated in this study, of which 17 from the "Kennedi Residential Center" in the city of Korça, while the other 13 from the "Vila e Luleve Home for the Elderly", in the city of Tirana. Regarding the gender of the elderly interviewed, 18 of them were men and 12 of them were women (Chart 1). Graph 1, Gender of the participants Regarding the age of the elderly respondents, as we can see in Graph 2, most of them belong to the third age group of 70-75 years (17). The least in number were the elderly of the first age group of 60-65 years (2) and those of the fourth age group (3). The rest (9) belonged to the second age group of 65-70 years. Chart 2, Age of participants The elderly interviewed were also asked about their place of residence (rural and urban), since in many foreign studies this demographic factor has been considered an important variable for the view of nursing homes, as well as for the perceived quality of life in such institutions. From the sample taken in the study, we

noticed in Chart 3 that the majority of institutionalized elderly people come from an urban settlement (16). As for the rest (14) they come from a rural settlement. Chart 3, Birthplace of the participants The elderly interviewed were also asked about their social status. From what we can see in Chart 4, most of the elderly are widowed (13), or single (10). The rest are married (3) and divorced (4). Graph 4, Social status of the participants In terms of education, as we can also see in Graph 5, most of the elderly (16) had an 8-year education. The rest were with secondary education (5), with Bachelor's or 4-year university education (5) and the last part with Master's university education (4). There were no seniors with postgraduate education.

Regarding the data analysis process, Bhandari (2020) presents the main steps that are followed for those of a qualitative nature: 1- Preparation and organization of data. During this step we have transcribed the interviews received. 2- Data review and exploration. In this step, we reviewed the data to find similar patterns or recurring ideas that emerged during the interviews. 3- Linking the results with those previously studied. In this step, we have linked the results from our interviews with those studied in the literature review presented in the paper. Therefore, we have raised a discussion on the results by making comparisons and contrasts. 4- Presentation of final findings. In this step, we have presented the main findings from the case study conducted. Gill et al. (2008) presents some specific approaches that are used to analyze qualitative data. Despite the fact that qualitative methods share similar processes of data analysis, they try to emphasize different concepts. 1- Content analysis. We used this approach during the preparation of the literature review in the paper. 2- Thematic analysis. We have used this approach to identify patterns and main themes of the paper. 3- Textual analysis 4- Discourse analysis that is mostly used for other types of contexts, such as political topics. In the last part of our paper, we present to the reader the main conclusions drawn not only from the consulted literature, but specifically from the conducted case. The conclusions are given in a short but detailed way.

RESULTS

The daily routine of the elderly in the residence for old people During the study period, through observation, important data was collected about the daily routine of the elderly in this residence, documenting the way they spend their day. The elderly, even during the interview, talked about the various activities they perform during the day, including: physical activity, games, painting, singing, etc. They had a regular basic routine, which was set by the social workers of the residences. The wake-up call for the elderly was at 7:00 a.m. At 7:30 they ate breakfast together. Breakfast usually included: milk, cheese, eggs, jam. After breakfast, the elderly performed physical activity. The residences included some fitness equipment, which helped the elderly to exercise different parts of the body. These devices were not used by everyone, as some did not have the power or opportunity to use them, considering that the residences include elderly people with disabilities (persons who have been involved in motor vehicle accidents, paralyzed, blind, with dementia). People who do not have the opportunity to do physical activity, go for a walk around the premises of the residence accompanied by the nurses or social workers who work there. It should be mentioned that the residences had very large spaces, filled with trees and flowers and kept clean. Also, the residences had a large space with couches where several televisions were placed. There, the elderly had the opportunity to watch the news, being informed every day about the new happenings or to watch movies as desired. At 1:00 p.m., the seniors had their lunch hour. They ate what was prepared by the cooks of those residences. It should be emphasized that the food was prepared taking into account the health problems that the elderly had. During the 14:00-17:00 hours, the elderly went to their rooms to rest. Each had their own individual room. Then they spent the afternoon doing different activities and games. Some played chess, cards or cube games, which helped to stimulate their mental ability. Some other seniors had talents like painting, and they painted or singing and they sang while playing the guitar. During holidays, residences, with the help of social workers, organized parties or various activities with music and guests from abroad. At 20:00 the elderly would eat dinner and then they could go to their rooms to sleep. Between meals,

they could consume whatever they wanted, as it was allowed to keep small food in their rooms, such as: chocolate, cookies, yogurt, etc. according to preference.

Regarding the privacy of the elderly, during the study in the institution we noticed that the elderly did not have such problems in this institution. Everyone had their own room, and the toilets were shared for 3-4 seniors. Elderly people with disabilities, or those who needed intimate health care (such as changing, dressing, etc.) did not express problems about privacy.

The first interview question (What is aging for you? Do you think that this period of your life is characterized by frailty?) aimed to obtain data on older people's ideas about the period of aging and the frailty that often characterizes it. First, the elderly was asked about the concept of aging and how they thought about this process. Many of the older people talked about this concept as something very negative, since this period of life had brought you many changes in your body, health, family and beyond. Some of the older people over 80 defined aging as the reason why they were in that institution. Many of the older people associated the concept of aging with incapacity, in the sense that their aging resulted in an inability to care for themselves, as well as poorer or weaker health. Asked afterwards if they felt that this period of life was characterized by frailty, all the older people agreed that this period of life made them more fragile and more dependent on others. First, they referred to health fragility, that is, they were more prone to be affected by diseases and health disorders due to aging. Second, they referred to the emotional fragility that characterizes them since the age of 60. Some of them expressed that the moment they reached the age of three, they became fragile just like children.

The second question of the interview with the elderly (What changes did you notice in yourself as you passed into the third age? Did you experience any health disorders during this period?) aimed to obtain data on the changes experienced by the elderly during the aging process such as and if this period was accompanied by health disorders in them. All the elderly said that this period was associated with numerous health problems, mainly high or low blood pressure, diabetes, rheumatism, osteoporosis, etc. As for the men, many of them said that during this period they started having prostate problems, a fact that made them lose their independence and need constant care. Elderly women expressed that they noticed a very weak emotional state in themselves. Some said that "we felt like children, not old people". Other elderly women said that they quickly became affected and felt lonely.

The third question of the interview (What are your experiences about the phenomenon of abandonment of the elderly? Do you think that this phenomenon causes health disorders in the elderly?) aimed to obtain data on the concepts of the elderly about the phenomenon of abandonment, as well as the impact of this phenomenon in the health of the elderly. Through this question we managed to understand that most of the elderly lived in this institution due to abandonment by their children or relatives. The first time they heard this term, the abandoned elderly changed their emotional state and cried. Even the few old people who were there willingly, saw the abandonment as a very touching phenomenon, thinking of their friends and peers who had experienced this phenomenon. Second, the elderly was asked if they thought that the phenomenon of abandonment causes health disorders in them. Almost all the elderly stated that this phenomenon has caused them numerous emotional and health disorders. Almost all female seniors stated that they had experienced episodes of anxiety and that the first year was associated with stress. Two of the elderly women had also experienced panic attacks. Older men were less likely to experience such disorders, although some who were older reported experiencing episodes of anxiety and panic due to the abandonment phenomenon.

The fourth question of the interview with the elderly (How long have you been staying here? How quickly did you manage to adapt to the new life in this institution?) aimed to obtain data on the period during which the elderly has stayed in the institution as well as the time they had to adapt to the new life in the institution. Regarding the period of stay in the institution, the periods varied for each elderly person. There were elderly people who had been institutionalized for less than a year and others who had been in the institutions in which the study was conducted for about 5 years. As far as the adaptation period is concerned, almost all the elderly expressed that they had a bad

experience at the beginning and found it very difficult to adapt. Two of the seniors said that they found it a little easier because they found other seniors there that they knew before and they quickly became friends. The elderly, who had been in the institution for less time, expressed that they have not yet adapted to the institution. There were also elderly people who remained withdrawn and sometimes did not participate in activities.

The fifth question of the interview with the elderly (How do you spend your day here? Can you describe it to me please.) aimed to obtain data on the daily routine of the elderly in the institution, based on their perspective. Most of the elderly stated that they stay engaged in various activities throughout the day. They said that this routine has helped them to adapt to the environment there as well as helps them stay in shape. Some of the elderly were disabled and had special needs and did not have the opportunity to be included in all the activities that are organized during the day.

The sixth question of the interview (What is it like to live here? What feelings do you experience? How do the health care workers treat you?) aimed to obtain data on the feelings and perspectives of the elderly about living there. Most of the elderly said that they like living in the institution very much. They expressed that they feel safe and happy living there. The views differed only for the elderly who had been there for a short time, as they had not yet adapted to the environment there. Regarding treatment by health care workers, the elderly expressed that they have a very close relationship with nurses and other health care workers. They stated that during their walks, they were accompanied by health care workers. In addition, elderly people receiving medication expressed that health care workers give them their medication at the right time and care that they are and feel well. As for the elderly with disabilities, they said that the health care workers at the institution help them dress, change, perform personal needs, etc.

The seventh question of the interview with the elderly (How often do you engage in physical activity and games? Do you think you are experiencing active ageing?), aimed to obtain data on the involvement of institutionalized elderly in physical activities and games, in order to understand if they were experiencing active aging. Almost all the elderly stated that they are involved in many different activities as well as in different games. They expressed that they play many games such as chess, checkers, crosswords, various card games, dominoes, etc., which help them maintain a better and more stable mental health. They also said that they have a lot of gym equipment in the institution to maintain a good physical and motor health. Regarding the concept of active aging, many of the older people expressed that they have an active aging, as they feel good both in terms of health and emotional state.

The eighth question of the interview with the elderly (How would you describe the quality of life in this institution? What impact does this daily life have on you?) aimed to obtain data on the elderly's perspective on the quality of life in the institution as well as the impact of daily life their quality of life. Almost all the elderly expressed that the everyday life in the institution had a positive impact on their lives. They agreed that the quality of life in these institutions is good. The elderly expressed that they are satisfied with the food, with the activities that are carried out in the institution, with the activities that take place on holidays, as well as with the continuous care of the medical staff in the institution.

The ninth question of the interview with the elderly (What would you like to change? What could make your day more beautiful?) aimed to obtain data on the perspectives of the elderly on whether something should be changed in the institution or their daily life, to make them happier, or to improve the quality of life in the institution. What was noticed from the responses of the elderly was the fact that most of them wanted more frequent visits from their family members. Other elderly people expressed that they would like to go for a walk outside the premises of the institution to see the changes in the city.

The tenth question of the interview with the elderly (Have you experienced any episodes of health disorders during your stay in this institution (anxiety, stress, depression)? What caused these episodes? Can you describe a concrete situation to me?) aimed to get data on whether the elderly have experienced episodes of health disorders as well as on the reason why these episodes occurred.

Many of the elderly stated that they have experienced numerous episodes of health disorders during their stay in the institution. Some stated that these episodes were the result of co-existing health problems. Others expressed that they experienced numerous episodes of anxiety during the first month of their stay in the institution. Mostly, the elderly had experienced anxiety and stress. Episodes of depression were rarer among the elderly, but they still had them. Regarding the concrete situations of these episodes, below we will mention some of them: "I experienced a lot of anxiety when they first brought me here. I felt like they were going to come into my room at night and hurt me." "I suffered a lot from stress. When I wait for the days to pass and the relatives are late coming to visit me, I feel very sorry stress and take medication to deal with it." "I stay here with my husband. The moment he passed away; I went into a deep depression. We had no children and I thought I was alone in the world. But I got through it successfully thanks to this institution." "I had more anxiety and stress in the beginning when I came here. The children abandoned me, and the anxiety made me think about ending my life. I had very negative thoughts and felt very bad." "I experienced a lot of stress in the first days here. It seemed to me foreign self and as if I would not be accepted by others".

Analysis of interviews with psychologists for this study, two psychologists from residential centers for the elderly were also interviewed. First, the psychologists were asked about the time they have worked in these institutions. One of the psychologists had been working at the institution for about 5 years, while the other psychologist had started working at the institution only recently. Second, the psychologists were asked if they see the institutionalized elderly as fragile, and if they consider staying in these centers as an abandonment by their family members. Both psychologists stated that the elderly are somewhat fragile due to their age and needs due to health complications. Regarding the dropout phenomenon, the psychologists said that the first days of stay in the centers are always seen as a dropout phase. The elderly is not given time to visit the center several times before moving permanently and this affects them negatively. One of the psychologists also stated that the elderly who have less or no family visits are the ones who still feel abandoned. Thirdly, the psychologists were asked whether they think that the elderly in the institution are sufficiently involved in activities, as well as their views on the treatment of the elderly by health care workers. Psychologists stated that the elderly in the institution are involved in various activities and games, not only to improve their physical and motor skills, but also to maintain an active psychological state. They expressed that the activities and games developed help the elderly a lot to pass the time and feel better. Regarding the way of treatment by health care workers, the psychologists stated that they behave very well with the elderly, help them in their daily life, and show proper health care. Fourth, psychologists were asked whether they have found in the elderly health disorders typical of the third age. Psychologists stated that they have found some types of disorders in some elderly people such as impaired memory, unconscious actions, stress, anxiety or depression symptoms. Fifth, the psychologists were asked how often the elderly come to them, as well as the reasons for these sessions. The psychologist with more years of experience said that the elderly are already used to his presence in the institution and often go for counseling sessions or just to talk with him. The elderly go to the psychologist to express themselves about something that worries them, about a mental health problem, as well as about situations that affect or worry them. The psychologist with less years of experience said that very few elderly people go for consultations as they have not yet gained the proper trust in him

With the sixth question, the psychologists were asked whether the elderly in the center experience episodes of anxiety, stress and depression, as well as their treatment to overcome these disorders. From the answers of both psychologists, we noticed that the elderly in these institutions experience such episodes often. One of the psychologists said that these episodes are also due to various health complications. With the last question, the psychologists were asked about the quality of life of the elderly in the institution. Both psychologists stated that the quality of life in these institutions is relatively good. They are treated well, you are provided with all health care and beyond, and they have very good living conditions.

CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS

In the conducted study, we were mainly based on the aging process and institutionalization as well as the quality of life in nursing homes. Following a qualitative methodology, we interviewed 30 elderly institutionalized in the cities of Korça and Tirana, as well as two psychologists from the centers, in order to obtain the views of experts in the field. Based on the developed study, we came to the conclusion that the institutionalized elderly sees aging as a process that brings you negative changes, both physically and in health or in the emotional and general state. So, the elderly has a somewhat negative attitude towards the aging process. Aging is also seen by the elderly as a process of frailty because they feel frail both health-wise and emotionally. Regarding the most diseases or disorders that the elderly experience during the aging process, they are high or low blood pressure, with diabetes, rheumatism, osteoporosis, and prostate. Meanwhile, health problems are also associated with feelings of loneliness, fear and constant stress. The phenomenon of abandonment is considered by the institutionalized elderly as one of the causes of disorders and health problems, mainly anxiety and panic disorders. However, these disorders pass with time based on the adaptation process. Adaptation of the elderly to the institution varies depending on the individual. We concluded that the different activities and all the involvement in the activities greatly affects the adaptation of the elderly in the institution. From the study we concluded that nursing homes are institutions in which the elderly engage in various physical and social activities, as well as in games that help them have better physical and mental health. The various activities organized in these institutions, as well as the inclusiveness of the elderly, have influenced a better physical and mental health. Furthermore, this inclusiveness in activities has also resulted in a better quality of life in the institution. From the conducted study we concluded that the elderly institutionalized in the centers taken in the study are relatively satisfied with the conditions and with the health care staff. This constant care and commitment to them positively affects the quality of life in the institution. Moreover, it has helped them to undergo an active aging and as a result, to have a better quality of life. Finally, we found in this study that institutionalized elderly suffer from anxiety, stress and depression disorders. These disorders negatively affect their quality of life. Psychologists play an important role in supporting the institutionalized elderly through various sessions and treatments.

This study may prove valuable to academics or researchers interested in the health of the third age. We recommend further studies of the quality of life of institutionalized elderly in a wider population and sampling, to cover other cities of Albania. Regarding living in nursing homes, we recommend increasing the number of visits from relatives, where possible, to promote better mental and emotional health. We also recommend the improvement of the conditions for the elderly with disabilities, with the aim of including them in various activities. Another recommendation would be to improve the facilities for the elderly and organize walks or visits outside the center or institution. Finally, we recommend increasing the number of psychologists in the center, so that every elderly person has the opportunity for individual counseling sessions with the psychologist or the expression of problems and concerns.

References:

1. Angel, R.J., & Himes, C.L. (1992). Minority group status, health transitions, and community living arrangements among the elderly. *Research on Aging*, 14, 496-521.
2. Bauer, I. (1994). Patients privacy: Exploratory study of patients' perceptions of their privacy in a German acute care hospital. *Developments in Nursing and Health Care* 3, Aldershot: Avebury Ashgate.
3. Beekman, A.T., de Beurs, E., van Balkom, A.J, et al. (2000). Anxiety and depression in later life: co-occurrence and communality of risk factors. *Am J Psychiatry*. 157(1):89-95.
4. Bhandari, P., (2020) What is Qualitative Research? Methods & Examples, Available at: <https://www.scribbr.com/methodology/qualitative.research/#:~:text=Qualitative%20research%20involves%20collecting%20and,concepts%2C%20opinions%2C%20or%20experiences.&text=Qualitative%20research%20is%20the%20opposite,numerical%20data%20for%20statistical%20analysis>

5. Chin, Y.R., Lee, I.S., Lee, H.Y. (2014) Effects of hypertension, diabetes, and/or cardiovascular disease on health-related quality of life in elderly Korean individuals: a population-based cross-sectional survey. *Asian Nursing Research*. 8(4):267–273.
6. Chwang, L.C. (2012). Nutrition and dietetics in aged care, invited review. *Nutrition and Dietetics*, 69, 203-207.
7. CSA. (2006). Carta Sociale Europeane. *Tratate internationale*, 38, Art. 23, 175, 9-10.
8. Cumming, E., Henry, E. W. (1961). *Growing Old, the Process of Disengagement*. Basic Books, Original from, the University of Michigan ; Digitized, Dec 8, 2006.
9. De Jong Gierveld, J., Keating, N., & Fast, J.E. (2015). Determinants of loneliness among older adults in Canada. *Canadian Journal on Aging*, 34(2), 125-136.
10. DeLuca, A.K., Lenze, E.J., Mulsant, B.H., et al. (2005) Comorbid anxiety disorder in late life depression: association with memory decline over four years. *Int J Geriatr Psychiatry*. 20(9):848-854.
11. Farrell, G.A. (1991). How accurately do nurses perceive patients needs? A comparison of general and psychiatric settings. *Journal of Advanced Nursing*, 16, 1062-1070.
12. Georgescu, C.V. (2010). *Research on the health status of institutionalized elderly people, within Galai County, in correlation with some environmental factors*, Bucharest: Didactica si Pedagogica Publishing House.
13. Gerlach, P.K. (2015). *Perspective on Parental Abandonment: Causes, Effects and Options*. Break the Cycle.
14. Gill, P., Stewart, K., Treasure, E., & Chadwick, B., (2008) *Methods of data collection in qualitative research: interviews and focus groups*, University of Bristol: Bristol.
15. Goodwin, R.D. (2002). Anxiety disorders and the onset of depression among adults in the community. *Psychol Med*. 32:1121-1124.
16. Gregson, J. (2017). *The Poorest Countries in the World*. Global Finance. E aksesueshme online: <https://www.gfmag.com/global-data/economic-data/the-poorest-countries-in-the-world?page=12>.
17. Grovin, L. & Brown, D. (2012). *A psychology of feeling like a burden: A review of literature*. Psychotherapy and Counselling Psychology Programme, University of Surrey.
18. Hupcey, J.E. (1998). Social support: Assessing conceptual coherence. *Qualitative Health Research*, 8, 304-318.
19. Jacobs., J. (2013). What it's like to grow old, in different parts of the World. Ted Blog, 11.25. E aksesueshme online: <http://blog.ted.com/what-its-like-to-grow-old-in-different-parts-of-the-world/>
20. Khanal, D. (2015). *Issues of Elderly Population in Nepal*. E aksesueshme online: <http://www.sharing4good.org/article/issues-elderly-population-nepal>.
21. Lee, L.K., Shakar, S., Norfadilah, R., Noor, A.M., Yusoff, R., Jamal, A., & Then, S.M. (2013). The role of long chain omega-3 polyunsaturated fatty acids in reducing lipid peroxidation among elderly patients with mild cognitive impairment: a case-control study. *Journal of Nutritional Biochemistry*, 24, 803-808.

EMBRACING AI IN EDUCATION: A TOOL FOR TRANSFORMATION AND INCLUSION

Lykhatskyi Andrii

PhD student

Department of Cultural Studies and Philosophy of Culture

Odesa Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-3735-2862>

Abstract: *This article explores the ethical and ontological complexities of integrating Artificial Intelligence (AI) into education. It argues for a balanced philosophical approach that recognizes AI's transformative potential while addressing ethical concerns. The paper calls for critical engagement from philosophers, educators, and policymakers to unlock AI's full potential in creating future-ready, equitable learning environments.*

Keywords: *Artificial Intelligence, Education, Ethics, Transformative Potential, Philosophical Approach*

Artificial Intelligence (AI) is no longer just a futuristic concept; it is a reality that permeates various sectors, including education. The discourse surrounding the integration of AI into educational paradigms often tends to be polarized, oscillating between utopian visions and dystopian fears. While it is undeniable that the ethical implications of AI, ranging from data privacy to algorithmic bias, warrant serious consideration, a myopic focus on these challenges risks overshadowing the transformative potential that these technologies offer. To engage with AI's role in education in a philosophically nuanced manner, it is imperative to adopt a balanced perspective that neither uncritically glorifies nor indiscriminately vilifies the technology.

Revolutionary AI technologies such as Google's Bard and OpenAI's ChatGPT serve as compelling case studies in this context. These technologies have demonstrated a remarkable capacity to enhance personalized and interactive learning experiences [1]. Far from being mere repositories of information, these AI systems employ complex algorithms that adapt to individual learning styles, thereby assisting students in grasping intricate philosophical concepts, ethical frameworks, and even the nuances of logical reasoning. Moreover, these technologies extend their utility to educators by providing data-driven insights that can be instrumental in optimizing pedagogical strategies.

It is worth noting that the ethical implementation of AI can serve to amplify its benefits. By adhering to responsible data practices and ensuring algorithmic fairness, the educational experience can be made more equitable and inclusive. Thus, when implemented with philosophical and ethical rigor, the potential benefits of AI not only outweigh the risks but also contribute to a more just educational environment.

As AI continues its trajectory of rapid evolution, its role in education transcends the status of a mere supplementary tool; it emerges as a critical component for constructing what may be termed as 'future-ready' learning environments [2]. These are the spaces where technology and pedagogy coalesce in a symbiotic relationship, each amplifying the other's potential to contribute to a holistic educational experience. The utility of AI in educational contexts is far from monolithic — it rather manifests as a complex entity that intersects with various pedagogical methods and learning environments. This ontological complexity invites a deeper philosophical inquiry into the nature and implications of AI's role in education.

One of the most salient features of AI's utility lies in its capacity for personalization. Advanced algorithms can recognize not just the overt responses of students, such as quiz scores or written assignments, but also more subtle cues like gestures, mood, and even facial expressions. This allows AI to adapt content in real-time to each learner's unique cognitive and emotional state.

Such a level of personalization becomes particularly invaluable in remote learning environments, where the absence of physical presence creates a void of contextual cues that are often crucial for effective pedagogy.

Beyond the realm of language learning models, AI's utility extends into more experiential dimensions of education. Metaverse technologies, driven by AI algorithms, offer immersive learning experiences that transcend the limitations of traditional classroom settings [3]. These virtual environments provide a fertile ground for experiential learning, enabling students to engage with complex philosophical concepts through direct experience rather than mere theoretical instruction.

The research done during the Covid-19 pandemic further underscored the indispensable role of AI in sustaining educational continuity. AI-driven smart classrooms have not only facilitated remote learning but have also enriched it by providing features like automated attendance, real-time feedback, and adaptive learning paths [4]. Moreover, AI's capability to handle administrative tasks, ranging from grading to scheduling, liberates educators from the drudgery of bureaucracy, allowing them to invest their time and intellectual energy in more meaningful pedagogical interactions.

In conclusion, the role of AI in education is a complex interplay of ethical and ontological considerations that offer transformative possibilities. Ethical scrutiny is essential but should not overshadow AI's multifaceted benefits, such as adaptability and scalability. As philosophers and educators, we should not retreat into technophobic stances but engage critically with AI, viewing it not merely as a tool but as a transformative force that can redefine educational philosophy and practice. Our proactive approach to these challenges is crucial for unlocking AI's full potential, leading to more equitable and effective learning environments.

References:

1. Shaikh Zikra Riyaz & Shaikh Suvaaid Salim. (2023). Google's Bard and Open AI's ChatGPT: Revolutionary AI Technologies and Their Impact on Education. *International Journal of Advanced Research in Science, Communication and Technology (IJARSCT)*, 3(2). DOI: <https://doi.org/10.48175/ijarsct-12127>
2. Aftab Alam, Mohammad Hasan, & Mousuf Raza. (2022). Impact Of Artificial Intelligence (AI) On Education: Changing Paradigms And Approaches. *Towards Excellence*, 14(1). DOI: <https://doi.org/10.37867/te140127>
3. BHAVANA S., & VIJAYALAKSHMI V. (2022). AI-Based Metaverse Technologies Advancement Impact on Higher Education Learners. *WSEAS TRANSACTIONS on SYSTEMS*, 21, Art. #19. DOI: <https://doi.org/10.37394/23202.2022.21.19>
4. Fatima Maqbool. (2021). The Role of Artificial Intelligence and Smart Classrooms during Covid-19 Pandemic and its impact on Education. *Journal of Independent Studies and Research-Computing (JISR-C)*, 19(1). <https://doi.org/10.31645/jisrc.41.19.1.2>

**ADDITIONAL EDUCATION IN THE PROCESS OF CAREER DEVELOPMENT AS AN
INTEGRAL PART OF EMPLOYMENT PROGRAMS****Mammadov Nurlan Ramiz oğlu**

Republic of Azerbaijan, Baku

Baku Slavic University

Lecturer of the Department of Pedagogy and Psychology

(nurlan.mammadov.r@bsu-uni.edu.az)

+994506430293

<https://orcid.org/0000-0002-9673-086>***Açar sözlər:** fasiləsiz təhsil, multikulturalizm, career development, sivilizasiya, mədəniyyətlərarası dialoq, əlavə təhsil, karyera inkişafı****Keywords:** lifelong learning, intercultural dialogue, religious tolerance, additional education, career development*

Today in the world, the technologization of activities in various branches of the national economy increases the importance of education, intelligence and the acquisition of new knowledge. The interaction of social, including professional and non-professional spheres with each other diversity and diversity of multicultural environment, individual approaches to personality, views, thoughts, cultures once again reveal the importance of human resources and human capital against the background of increasing rates of change in science, consciousness, social well-being, living conditions in society. Increased attention to the training of national teaching staff to achieve this goal has necessitated the development of additional education. The driving force that constantly predisposes a person to progress and leads to development is the continuity of Education, which also acts as the main principle of personality formation; this principle accompanies a person of any age, position (profession) and status throughout his life, in accordance with the requirements of his time: it involves him in the incessant process of mastering education. This process leads to the need to meet the needs of additional education in a professional form – the need to receive additional (supplementary) education.

At present, the intellectual human factor is already at the forefront of Education, Science and progress. That is why the humanization, humanitarization and individualization of the educational process has been recognized as one of the main conditions defining the educational paradigms of the XXI century. American authors and public speakers in the area of futures studies John Nesbitt and Patricia Aburdene in the book they co-authored, write that in the XXI century, the most amazing discoveries will be made not thanks to the development of Science and technology, but thanks to the assessment of the concept of “man” in new terms. [1, 15]

Further education is associated with the transition to a socially oriented market economy, it is of both theoretical and practical importance in the economy of social cultural spheres. In the world, social, economic, political, cultural, etc. the importance of additional education is increasing at a time when competition in the field of activity of the national economy is intensifying, and, accordingly, natural resources are depleted. The emergence of new technologies, the widespread globalization process, the emergence of an information society without borders, the integration of cultures, the entry of interreligious dialogues into a new level, the dynamic renewal of the technogenic environment, the formation of a single economic, information and educational space have led to the emergence of new forms and trends in employment, radical changes in their structure.

In such conditions, it is necessary to increase the standard of living of the population, its social protection in general, ensuring human rights, preserving national existence in the country,

etc. the problem of deep analysis of such important problems and needs has been highlighted. The study of the mechanism for managing social cultural spheres at the macro and micro levels requires the proper orientation of especially young people in the management of the social unit. The reason for this is the complex socio-political processes in the globalized world: conflicts on ethnic and religious grounds, as well as the growth of undesirable tendencies such as racial discrimination, religious extremism and Islamophobia.

Historical science proves that although existing civilizations and cultures were regional prior to globalization, they have now gone beyond their borders, and this trend, along with its negativity, is inevitably assimilated by society in the framework of the integration process. In this case, there remains a way out: if the uniqueness of peoples is not enriched by science, education, knowledge and education, then against the background of globalization it poses quite serious threats; it leads to local wars, regional military conflicts and, as a result, large-scale wars. There are ethnic minorities, religious and ideological groups in the world who live in their own countries, preferring isolation from the “parallel world” and refusing all kinds of relations, except for economic (market) relations; maintaining a special family identity by not leaving “strangers” to their “world”, and this trend continues to this day for millennia.

Such population groups are found mainly in Eastern countries (India, Afghanistan, Iraq, Indonesia, Thailand, as well as the Middle East and the Caucasus region) and in most African states (Nigeria, Somalia, Ethiopia, Mauritania, etc.) is observed. Such Ethnos never accept alien culture and prefer to live in isolation from all kinds of integration processes. In this case, Culture acts as a basis for self-identification of society and its members, awareness of their own group and individual “negative” of its carriers, for distinguishing between “native” and “alien” signs in their interaction with other cultures and peoples. As a result, people who form separate social, political, ethnic, religious and ideological groups in such a society develop xenophobia against each other, which leads to a decrease in the level of direct employment, a decrease in per capita income and gross domestic product, and in many cases to inflation. Although there are factors such as improper social policy, economic downturn, war and natural disasters that impede the development of employment, we consider it appropriate to highlight the problem of unemployment as the relatively main cause here. Because, from birth, a person strives to live well and live a happy life. And for this, having appropriate employment is the main condition. Unfortunately, the level of employment and wages in all states is not the same. Every year, millions of people go to developed countries in the hope of living a good life and finding profitable jobs. In Europe, this phenomenon is more widespread between the former colonial powers and their colonies. For example, Algerians most often immigrate to France, Libyans to Italy, Indians and Pakistanis to Great Britain, and from South American countries to Portugal and Spain (with the migration of citizens of the post-Soviet republic to the Russian Federation), where the main factor is the availability of relevant language skills and partly historical common ties between the peoples of these countries. In addition, the number of immigrants from Central American states, especially to the United States, is growing sharply, despite the tough measures of the United States government.

It seems that even the most culturally, economically and politically powerful States of the world, no matter how developed they may be, are not immune from the negative trends of globalization. In her monograph “Intercultural relations in the modern world” S.A.Ahadova notes that culture can become a real force only if it is based on politics and economics [2,181].

We consider it important to add that culture can become the main driving force precisely when it is based on education and science, and it is at this time that it is possible to get the desired result for the development of mankind. Because a modern person with a comprehensively developed perfect personality, high intelligence and worldview is at the same time the bearer of both economic capital, political power and human culture. Now there has come a time for economic growth when human capital should occupy the main place in front of the use of all types of capital and investments, in their full use. Interaction of social, including professional and non-professional spheres with each other multicultural environment, approaches, views, thoughts, multicultural diversity and diversity of cultures once again reveals the importance of human resources and human

capital against the background of increasing the rate of change of society, environment, science, consciousness, social well-being, living conditions. The processes of intercultural integration, continuous and dynamic updating of the technological environment, as well as the formation of a single information and educational space have made education, one of the main human and civil rights and freedoms, open and accessible to all. Since the general development process itself is directly related to education, this general development trend requires the modernization of additional education and its directions in accordance with the social order, which is the main component of continuous (lifelong) education.

Summarizing the above mentioned, it is necessary to provide educational services on the main directions of additional education for conducting personnel reforms, promotion, rotation of young and promising personnel, their internship, obtaining secondary higher education, retraining, improvement and promotion of graduates in career development, as well as to facilitate accretion at the international level to educational institutions or their relevant structural units (departments, centers,) we propose to grant the status of a public-legal entity.

References:

1. Nesbitt John and Patricia Aburdene. Megatrends 2000. New York: William Morrow, 384 p.
2. S.A.Əhədova. Müasir dünyada mədəniyyətlərarası münasibətlər. Bakı, "Elm", 2014, 348 s.

DIGITAL INCLUSION OR ILLUSION: CHALLENGES FOR HIGHER EDUCATION**Mytsyk H.M.**

Candidate of Sciences in Pedagogy, Associate Professor
Associate Professor at the Department of Applied Psychology
and Speech Therapy of Berdyansk State Pedagogical University
kolibri07s@ukr.net
orcid.org/0000-0002-4989-416X

Tsybuliak N.Yu.

Candidate of Sciences in Psychology, Associate Professor
Associate Professor at the Department of Applied Psychology
and Speech Therapy of Berdyansk State Pedagogical University
nata.tsibulyak@gmail.com
orcid.org/0000-0003-2474-8614

Today, digital technologies are rapidly entering all aspects of human life, and higher education is no exception. Several factors contribute to this trend. Firstly, the processes of education globalization and European integration have necessitated the continuous search by higher education institutions for flexible and accessible forms of learning. This involves modernizing educational programs and teaching methods, utilizing the opportunities provided by digitalization to enhance the social integration of students, especially those from vulnerable groups [7]. It aims to ensure equal access to higher education and provide additional support in the educational process. The COVID-19 pandemic has also left its mark, forcing higher education institutions to resort to organizing the educational process in ways that, on the one hand, do not disrupt the educational process, ensuring the receipt of quality and accessible higher education, and, on the other hand, do not endanger the lives and health of participants in the educational process. In fact, under the pressure of these circumstances, not only higher education institutions but the entire country were transforming. In this case, distance learning turned out to be the only viable option, the technologies of which were actively utilized in organizing higher education in various forms.

Indeed, the changes that have occurred in the labor market cannot be ignored as well. Currently, having purely professional skills is insufficient for future graduates to meet the demands of the job market. Employers seek professionals who not only excel in solving complex professional tasks but can also quickly navigate the information space, are adaptable, and easily adjust to the changing conditions of today.

Considering the increasing demand for the use of digital technologies in higher education and the inevitable nature of this transition, concerns arise regarding equal access and the inclusion of students especially those from vulnerable groups. Therefore, this research aims to investigate whether digital transformation in higher education institutions is truly inclusive or illusory. It examines the challenges faced by learners in this category during their education in higher education institutions.

The relevance of this topic is heightened for several reasons. Firstly, it sheds light on the crucial issue of digital inclusion in higher education, which is becoming increasingly pertinent in the modern era of digital technologies. Understanding the challenges and risks can help determine an effective strategy for implementing inclusive education using digital technologies in higher education institutions, aimed at reducing inequality among students from vulnerable groups. Secondly, the research results can guide higher education institutions in creating a more inclusive learning environment, ensuring that all learners, regardless of their abilities and needs, can benefit from digital technologies. Finally, by addressing the issue of digital inclusion, this research contributes to a broader discourse on educational equality, which is vital for the development of modern society.

At first sight, in the context of implementing higher inclusive education, they have numerous advantages [9]. Digital technologies allow for the individualization of the learning process, adapting it to the specific abilities and needs of students. For example, it is easy to combine text, images, and audio, and subtitles can be added to video lectures [10], making information more accessible to a person who has hearing loss. Text and graphical information displayed on the monitor can be voiced for learners with visual impairments [1]. Text font, color, and line spacing can be adjusted, thus enhancing learning accessibility for students with learning difficulties such as dyslexia or dysgraphia [12]. Virtual assistants and chatbots are created using artificial intelligence to assist learners with special educational needs, as well as speech synthesizers for those with significant speech disorders [5].

Digital technologies also ensure the accessibility and regularity of receiving educational services, despite issues with the educational infrastructure [3]. Unfortunately, the realities of today are such that in some regions of Ukraine, due to extensive bombings and shelling, a considerable portion of higher education institutions have been destroyed, and some are relocated and function in a virtual format as «universities without walls» [4; 11]. For these higher education institutions, the use of digital technologies becomes almost the sole solution to provide opportunities and support for equal access to higher education for all categories of citizens, including students from vulnerable groups. Their application helps overcome time barriers and territorial distances [9]. Today, this is particularly relevant for those in active conflict zones or temporarily occupied territories, where physical access to higher education institutions or educational resources may be limited or interrupted. The use of digital technologies is justified as a means of ensuring the systematic provision of educational services to the aforementioned category of students who live in rural areas, geographically remote areas [9], or in other regions of Ukraine or abroad.

The education sector has to prepare for the increasing number of individuals affected by military conflicts, both during and after the wars. In the project of the Ministry of Education and Science of Ukraine, «National Strategy for Inclusive Education Development for 2023-2030», currently under discussion, a broad range of beneficiaries is envisioned, taking into account the contemporary socio-political context in Ukraine. The modern educational paradigm should be ready to establish an inclusive educational environment that encompasses a wide range of individuals. This includes students with special educational needs, in particular, who have disabilities and those affected by armed conflicts. It also encompasses individuals belonging to vulnerable population groups, such as families of students. These families may find themselves in challenging life circumstances, including those raising young children with disabilities, as well as foster families, adoptive families, and family-type homes. Furthermore, parents of individuals with special educational needs, including disabilities, are part of this group. Additionally, individuals in need of professional training and retraining, including those residing in occupied territories and areas near conflict zones, should be considered. Finally, individuals classified as internally displaced persons, including refugees, representatives of national minorities, and gifted individuals, are also included in this extensive scope of beneficiaries.

In this context, digital technologies serve as an auxiliary tool. They contribute to monitoring and analyzing the educational needs of various categories of educational service recipients, help adapt the educational process, provide psychological support, and enable communication. Digital educational programs can assist veterans and other affected individuals in adapting, promoting their social integration, and reducing social stigma.

However, there are certain challenges that need to be addressed to achieve digital inclusion rather than illusion in higher education. One of the most critical issues is providing equal access to digital technologies for all participants in the educational process. It is necessary to ensure that all students have access to the same digital technologies in higher education including vulnerable groups [Sparks]. It can help to reduce the digital divide between different groups.

For instance, individuals who reside in remote areas, conflict zones, or abroad may be limited in access to high-speed Internet. Such digital discrimination can deepen existing social disparities and marginalize students [10]. It could lead to outcomes that contradict social adaptation

[1]. Furthermore, there are issues related to the accessibility of assistive technologies for persons with special educational needs. If such technologies and content remain inaccessible, they lose their inclusivity. It is also essential to consider that excessive involvement in the digital world can negatively impact the physical and psychological well-being of students, as well as hinder their socialization processes that aid in their adaptation to society [8].

One of the challenges of digital inclusion is the financial barrier. Additional expenses for purchasing digital devices can burden those who are already facing financial difficulties, contributing to the growth of social and educational inequality [10]. For example, individuals with low incomes may not have the financial means to purchase modern equipment. Providing financial support to students from low-income backgrounds can help to reduce the cost barrier to accessing digital technologies.

The next challenge is enhancing digital skills and competence among academic and technical staff. It requires special attention and provides digital training [8]. This is especially relevant for those who are pursuing higher education to obtain the appropriate degree and qualifications for working with vulnerable groups [2; 6.]. Academic staff have to be capable of adapting their technologies to the student's abilities and needs, and use digital technologies effectively critically and creatively [6].

In conclusion, digital inclusion is crucial for ensuring that all students have equal opportunities to succeed in higher education. However, several challenges need to be addressed to achieve digital inclusion rather than illusion. Firstly, despite the widespread adoption of digital technologies in higher education, there still exists significant digital inequality and technical challenges among students from vulnerable groups. This issue should be addressed through appropriate measures taken by representatives from all institutional levels. Secondly, it should be understood that effective utilization of digital technologies is only possible with unhindered access to technical tools, assistive technologies, and supportive software. Lastly, it needs to be improving digital skills and competences by all participants of the educational process (management, support staff, educational personnel of higher education institutions, and the students from vulnerable groups) and mechanisms for their support (technical, educational, psychological). By taking these actions it can be achieved towards a more inclusive and equitable higher education system.

References:

1. Hurenko, O. I., Alekseeva, G. M., Lopatina, G. O., & Kravchenko, N. V. (2017). Vykorystannia kompiuternykh tyflostekhnolohii ta tyflozasobiv u inkliuzyvnomy osvithomu prostori universytetu [The use of computer typhlotechnologies and typhlomeans in the inclusive educational space of the university]. *Information Technologies and Learning Tools*, 61(5), 61-75 [in Ukrainian].
2. Mytsyk, H. M., Husak, A. A., & Cherepanova, A. S. (2022). Shchodo formuvannia u zdobuvachiv spetsialnosti 016 Spetsialna osvita praktychnykh navykiv orhanizatsii korektsiino-rozvytkovoi roboty pid chas dystantsiinoho navchannia [About developing of students of specialty 016 Special education practical skills in the organization of correctional and developmental work during distance education]. *Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Seria: Pedahohichni nauky*, 3, 80-91 [in Ukrainian].
3. Aydin H., Kaya Y. The educational needs of and barriers faced by Syrian refugee students in Turkey: A qualitative case study. *Intercultural Education*. 2017. 28(5). P. 456–473.
4. Lopatina H., Tsybuliak N., Popova A., Bohdanov I., Suchikova Y. University without Walls: Experience of Berdyansk State Pedagogical University during the war. *Problems and Perspectives in Management*. 2023. 21(2-si), P. 4–14. doi:10.21511/ppm.21(2-si).2023.02
5. Miao F., Holmes W., Huang R., Zhang H. AI and education: A guidance for policymakers. UNESCO Publishing. 2021. URL: <https://cutt.ly/Vwzl7ndq> (date of access: 01.09.2023)
6. Mytsyk H. Utilizing the opportunities provided by the educational and speech therapy laboratory in the formation and development of future special education teachers' digital competence. *Correction and rehabilitation innovations: implementation of European experience:*

- Scientific monograph. Latvia: «Baltija Publishing». 2023. P. 175–200. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-325-5-11>
7. Rome Ministerial Communiqué (19 November 2020). 2020. URL: https://ehea.info/Upload/Rome_Ministerial_Communique.pdf (date of access: 01.09.2023)
 8. Sarasola Sánchez-Serrano J. L., Jaén-Martínez A., Montenegro-Rueda M., Fernández-Cerero J. Impact of the Information and Communication Technologies on Students with Disabilities. A Systematic Review 2009–2019. *Sustainability*. 2020. 12(20):8603.
 9. Sloatman M., Korthals Altes T., Domagała-Zyśk E., Rodríguez-Ardura I., Stanojev I. A Handbook of e-Inclusion. Building capacity for Inclusive Higher Education in Digital Environment. 2023. 106 p.
 10. Sparks H. Digital Technology and Inclusive Learning. In: Peters, M., Heraud, R. (eds) *Encyclopedia of Educational Innovation*. Springer, Singapore. 2019. P. 1–6.
 11. Suchikova, Y., Tsybuliak, N. Universities without walls: global trend v. Ukraine's reality. *Nature*. 2023. 614(7948). P. 413. <https://doi.org/10.1038/d41586-023-00380-y>
 12. Taxiarchis V. The use of ICT in the education of students with dyslexia. *Global Journal of Engineering and Technology Advances*, 2023. 16(02). P. 038–046.

SECOND LANGUAGE ACQUISITION: THE SILENT PERIOD

Shcherbukha R.H.

a student

0009-0007-5138-8462

Vovk O.I.

Doctor of Pedagogy, Professor

Professor of the Department of English Philology and Methods of Teaching English

0000-0002-6574-1673

Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy

This study explores the multifaceted nature of the Silent Period in Second Language Acquisition (SLA), its significance, characteristics, and multiple factors effecting learners' experiences during this crucial phase.

Specifically, S. Krashen and T. Terrell's seminal work, *The Natural Approach* published in 1983 [13], was among the first to delineate the major stages of SLA, incrementally identifying five of them along with their characteristics and approximate durations [9, p. 14]. In particular, the initial stage, often referred to as the Comprehension or Preproduction stage, with a variability from a few days to several months [20, p. 129]. This stage is also known as the "silent period", "receptive phase" [9, p. 14] or "non-verbal period" [6]. Learners in this phase exhibit a reluctance to produce the target language (TL) [12, p. 3]. During the early exposure to a TL, there is often an observable period where learners refrain from speaking the language [20, p. 129]. Since they may not possess sufficient language competence [15], they typically do not initiate conversations [18].

More importantly, the Silent or Non-verbal period allows learners some time to get adjusted to a new linguistic environment, attune to the language phonetics, and grasp the associated sociolinguistic expectations [6]. Contrary to the name, this phase does not necessarily entail absolute silence but rather a significant reduction in language speaking production. During this period, learners continue to interact, primarily nonverbally, with English speakers, and verbally – with peers, who share their native language [18, p. 577]. Furthermore, utterances produced at this stage are often brief imitations rather than spontaneous or creative expressions [7; 14]. Remarkably, learners' silence does not indicate a lack of language competence [1, p. 29]. M. Saville-Troike characterizes this period as a phase of "linguistic development that has gone underground" or "social speech that has turned inward" when "private speech" is employed [18]. Some learners may silently rehearse the language and gradually employ "private speech" before confidently using the language for communication [6].

Additionally, the roles of the Silent Period, initially proposed by H. Dulay et al., revolve around acquiring listening competence and prioritizing comprehension over language production [7]. Notably, learners who listen more than speak tend to make significant progress in SLA sometimes surpassing their more talkative peers by the end of their first year of exposure to the TL. Thus, placing emphasis on intensive listening comprehension in the early stages of SLA instruction is pivotal [20, p. 129].

Moreover, the experience of the Silent Period is intricately connected with learners' social and cognitive orientations [5, p. 569]. Several factors can influence the speed at which a learner transitions through this phase, including psychological withdrawal or disruptions in their expected SLA process [17]. P. Tabors suggests that bilingual learners may opt for silence as they prefer nonverbal communication [19]. J. Kagan posits that temperamentally inhibited learners may exhibit caution and reluctance, potentially prolonging this phase due to a fear of making mistakes [11]. However, not every bilingual learner undergoes a Silent Period, as it depends on the aforementioned factors as well as the language environment [2]. Most studies on the Silent Period predominantly

focus on individual or developmental perspectives, thus neglecting the influence of social and cultural contexts [5, p. 570]. Therefore, recognizing learner differences is crucial in comprehending the rate and effectiveness of SLA.

Nevertheless, debates persist among researchers regarding the significance of the Silent Period in second language learning [5, p. 568]. Krashen underscores the importance of providing comprehensible linguistic input and allowing for processing time before encouraging linguistic output [16]. Conversely, J. Gibbons challenges this view, suggesting that an extended Silent Period may be indicative of comprehension issues or psychological withdrawal [8]. H. Itoh and E. Hatch argue against the positive contribution of a prolonged Silent Period, citing potential resistance or avoidance among some learners [10]. That given, numerous researchers perceive passing through the Silent Period as a normative stage in SLA [4; 19]. P. Clarke contrasts this view, regarding the Silent Period as a phase of intense learning, particularly with regards to the development of a social network, which is pivotal for accessing the TL [4]. Saville-Troike's study with young Chinese second language learners highlights a positive aspect of the Silent Period, linked to productive "private speech" and various intrapersonal language learning strategies [18].

To summarize, the concept of the Silent Period in SLA, as outlined by Krashen and Terrell's Natural Approach, encompasses a crucial initial stage marked by reduced language production, often referred to as the "silent period", "receptive phase", or "non-verbal period". While debates regarding its significance still continue, this stage serves as a vital period for learners to enhance listening competence and comprehension, emphasizing the diverse social and cognitive orientations of individuals pursuing SLA. Recognizing learner differences and the multifaceted nature of this stage is essential for understanding the dynamics of SLA.

References:

1. Bao, D. (2019). The Place of Silence in Second Language Acquisition. *English Language Teaching and Research Journal*. Vol. 1, no. 1. P. 26–42.
2. Bligh, C. (2011). *The Silent Experiences of Young Bilingual Learners: A Small Scale Sociocultural Exploration*: Doctoral Thesis. Milton Keynes. 234 p. URL: <https://doi.org/doi:10.21954/ou.ro.0000c005> (date of access: 17.09.2023).
3. Bligh, C., Drury, R. (2015). Perspectives on the "Silent Period" for Emergent Bilinguals in England. *Journal of Research in Childhood Education*. Vol. 29, no. 2. P. 259–274. URL: <https://doi.org/10.1080/02568543.2015.1009589> (date of access: 17.09.2023).
4. Clarke, P. M. (1989). Examining the Silent Period. *Australian Review of Applied Linguistics*. Vol. 12, no. 1. P. 122–137. URL: <https://doi.org/10.1075/ara12.1.07cla> (date of access: 17.09.2023).
5. DaSilva Iddings, A. C., Jang, E.-Y. (2008). The Mediation Role of Classroom Practices During the Silent Period: A New-Immigrant Student Learning the English Language in a Mainstream Classroom. *Teachers of English to Speakers of Other Languages*. Vol. 42, no. 4. P. 567–590. URL: <http://www.jstor.org/stable/40264489> (date of access: 17.09.2023).
6. Drury, R. (2007). *Young Bilingual Learners at Home and at School : Researching Multilingual Voices*. Stoke on Trent : Thentham Books. 113 p.
7. Dulay, H., Burt, M., Krashen, S. (1982). *Language Two*. New York : Oxford University Press. 315 p.
8. Gibbons, J. (1985). The Silent Period: An Examination. *Language Learning*. Vol. 35, no. 2. P. 255–267. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1467-1770.1985.tb01027.x> (date of access: 17.09.2023).
9. Hill, J. D., Björ, C. L. (2006). *Classroom Instruction that Works with English Language Learners*. Alexandria : Association for Supervision and Curriculum Development. 162 p.
10. Itoh, H., Hatch, E. (1978). *Second Language Acquisition: A Case Study*. Second Language Acquisition / ed. by E. Hatch. Rowley, MA. P. 76–88.
11. Kagan, J. (1989). The Concept of Behavioral Inhibition to the Unfamiliar. *Perspectives on Behavioral Inhibition* / ed. by J. S. Reznick. Chicago. P. 1–23.

12. Khattak, I., Asrar, M. (2007). Stages of Language Acquisition in the Natural Approach to Language Teaching. *Sarhad Journal of Agricultural*. Vol. 23, no. 1. P. 252–256.
13. Krashen, S., Terrell, T. (1983). *The Natural Approach: Language Acquisition in the Classroom*. Hayward : Alemany Press. 191 p.
14. Krashen, S. (1985). *The Input Hypothesis: Issues and Implications*. New York : Addison-Wesley Longman Ltd. 128 p.
15. Krashen, S. (1995). *Principles and Practice in Second Language Acquisition*. New York : Phoenix ELT. 209 p.
16. Krashen, S. (1981). *Second Language Acquisition and Second Language Learning*. London : Pergamon Press. 154 p.
17. Parke, T., Drury, R. (2001). Language Development at Home and School: Gains and Losses in Young Bilinguals. *Early Years: An International Journal of Research and Development*. Vol. 21, no. 2. P. 117–127. URL: <https://doi.org/10.1080/09575140125621> (date of access: 17.09.2023).
18. Saville-Troike, M. (1988). Private Speech: Evidence for Language Learning Strategies During the "Silent" Period. *Journal of Child Language*. Vol. 15, no. 3. P. 567–590. URL: <https://doi.org/doi:10.1017/S0305000900012575> (date of access: 17.09.2023).
19. Tabors, P. O. (2008). *One Child, Two Languages*. 2nd ed. Baltimore : Paul H Brookes Publishing Co. 278 p.
20. Villegas-Gutiérrez, M. (2015). *Special Education Assessment Process for Culturally and Linguistically Diverse (CLD) Students*. Salem : Oregon Department of Education. 154 p.

STRATEGIES FOR DEVELOPING PRODUCTIVE LANGUAGE LEARNING SKILLS**Șișianu Ala**

univ. assist., Technical University of Moldova

ORCID: 0000-0002-3259-5681, ala.sisianu@ia.utm.md

Abstract. *Learning a new language is an exciting and rewarding journey. It is a valuable endeavor that opens doors to new cultures, opportunities, and connections. To truly master a language, it is crucial to develop productive language skills, which encompass speaking and writing abilities. These skills enable effective communication and expression in real-life situations as their development requires not only a solid understanding of grammar and vocabulary but also the ability to express oneself fluently and accurately.*

Keywords: *strategy, skill, ability, communication, speaking, writing, proficiency, language learning.*

1. Introduction:

Briefly explaining the importance of language learning, it is significant to mention that this item is of paramount importance for several reasons.

Firstly, it is the primary medium of communication. Learning a new language enables effective communication, encouraging understanding and connection. Even more, it is crucial for effective communication allowing us to express our thoughts, needs, and emotions. It is deeply intertwined with culture, developing cultural understanding [1]. Proficiency in multiple languages rises personal and professional growth. Language learning is a mental exercise that improves cognitive abilities, brushing up memory, problem-solving skills and critical thinking. It is important for travel experiences, for intellectual enrichment, fostering empathy and intercultural competence [2]. It opens doors to new opportunities and expands horizons, both personally and globally. It also boosts self-confidence and self-esteem, as individuals overcome challenges and achieve linguistic milestones.

In this article, we will explore some strategies that can help language learners enhance their productive skills, accelerate their language acquisition process and achieve proficiency in their target language.

2. Objectives

The objectives of our study could be listed as follows: firstly, the article aims to define and explain what productive skills entail in the context of language learning, with a specific focus on speaking and writing skills. Another objective is to highlight the significance of strong speaking skills in language learning. We try to outline the benefits of improving speaking abilities and provide real-life examples to illustrate their importance. Also, it aims to provide with actionable strategies and suggestions for improving the speaking skills in a language-learning context. It includes tips such as engaging in conversation practice, utilizing language learning apps, joining language exchange groups, and self-evaluation techniques. Of course, it aims to motivate the audience to actively engage in practicing and improving language skills. It will conclude, by encouraging those interested in the field to start implementing the tips and strategies discussed throughout the presentation.

3. Materials and Methods

The study involved consulting a significant number of books, dictionaries, and articles. Those references present a thorough analysis and extensive knowledge on language learning strategies and techniques to enhance productive language skills. They also contribute valuable ideas for fostering those talents. They tackle diverse areas of language learning which consist of speaking,

writing skills development, vocabulary acquisition process, task-based teaching approach, and effective teaching methods. After carrying out a comprehensive qualitative study, we successfully united all of our findings and started a set of valuable encounters.

4. Results

4.1. Definition and Synopsis of Productive Skills

The process of learning a foreign language is based on four fundamental pillars, which guarantee a correct, coherent, fluent use of this language. These four basic skills are grouped into two categories of language assimilation and language reproduction. They are that linguistic input and output that includes the receptive skills with reading and listening, and productive skills – speaking and writing, the development of which ultimately leads to the main goal in a language learning - to fluency.

Productive skills in language learning refer to the ability to dynamically produce language. These skills involve using language to express thoughts, ideas, and information, in that way actively engaging in communication. The two primary productive skills in language learning are: speaking and writing. The main goal of these two constituents is to “carry off” language.

The importance of Productive skills is significant. By developing productive skills, language learners can engage in meaningful interactions, establish connections with others, and deepen their understanding and proficiency in the language.

4.2. The Outline of Speaking Skills

Speaking is the skill of producing language orally. It includes using words, phrases, and sentences to communicate ideas, express opinions, ask questions, and engage in conversations [3]. Speaking skills encompass pronunciation, intonation, fluency, vocabulary usage, and grammatical accuracy [4]. Developing strong speaking skills allows learners to effectively convey their messages and interact with others in the target language. Speaking is of significant importance in language learning for several reasons. It is a vital skill in language learning as it facilitates effective communication, practical application in real-life scenarios, relationship building, cultural understanding, active language processing, confidence and self-expression, cultural integration, and professional growth. Developing speaking skills significantly enhances learners' overall language proficiency and empowers them to engage meaningfully with the target language and its speakers [5]. Improving speaking skills in language learning offers a wide range of benefits, both personally and professionally.

4.3. Strategies for Speaking Skills Improvement

Some of the main strategies for improving speaking skills can be listed as follows:

- Practice regularly by engaging in conversations with native speakers or language partners:

Regular speaking practice is essential for developing fluency and confidence in a new language. Seek opportunities to engage in conversations with native speakers, language exchange partners, or fellow learners. Interacting with native speakers provides valuable exposure to authentic language usage. Seek out conversation partners through language exchange programs, local communities, or online platforms. Engaging in conversations with native speakers allows you to practice real-life scenarios and improves your ability to understand different accents and dialects. It also helps develop cultural understanding and adaptability, as language and culture are closely intertwined.

Join language clubs or conversation groups where you can interact with others who share your language learning goals. Embrace every chance to practice speaking, whether it's through role-playing, presentations, or participating in language immersion programs. The more you speak, the more comfortable and proficient you will become.

- Utilize Technology, Language Learning Apps and Online Resources or language exchange programs for conversational practice:

In today's digital age, language learning apps and online resources can be valuable tools for developing productive language skills. Platforms like Duolingo, Babbel, or Memrise offer

interactive exercises grammar explanations and speaking practice opportunities. Language exchange websites and mobile apps like Tandem or HelloTalk connect you with native speakers who are eager to practice your target language. Additionally, websites such as iTalki or Verbling provide access to online language tutors for personalized speaking practice and feedback.

Technology offers a wealth of resources to support language learning. Take advantage of language learning apps, online courses, podcasts, and language exchange platforms that provide interactive exercises. These tools can supplement your learning journey, reinforce concepts, and offer instant feedback on pronunciation and grammar.

- Focus on fluency rather than accuracy initially and gradually work on improving both:

Speaking regularly is key to developing fluency and confidence in a new language. Find opportunities to practice speaking, even if it is with yourself or a language learning partner. Start by speaking simple sentences and gradually build up to more complex structures. Focus on pronunciation, intonation, and rhythm to develop a natural flow. Don't be afraid to make mistakes; they are part of the learning process. Record yourself speaking and listen to identify areas for improvement. Remember, practice makes perfect, so incorporate speaking exercises into your daily routine.

- Expand Vocabulary and Use Contextual Learning:

Building a rich vocabulary is essential for effective communication [6]. Make it a habit to learn new words and phrases every day. Use flashcards or mnemonic techniques to aid memorization. Contextual learning is particularly helpful in vocabulary acquisition [7].

Immersing yourself in the target language helps create an environment conducive to learning. Surround yourself with authentic language materials, such as books, newspapers, podcasts, movies, or TV shows in the target language. Listen to podcasts or audiobooks while commuting or doing household chores. Change the language settings on your devices to force yourself to engage with the language daily. Immerse yourself in the language as much as possible to develop an intuitive grasp of vocabulary, idioms, and cultural nuances [8]. This approach enhances comprehension and improves retention, as words are learned in meaningful contexts.

- Set Realistic Goals:

Setting specific and achievable goals is vital for progress in language learning. Define measurable objectives that focus on your speaking and writing skills [9]. For instance, aim to have a conversation with a native speaker for 10 minutes without relying heavily on translation. Break down your goals into smaller, manageable tasks, such as learning a set number of new vocabulary words each week or writing a paragraph in your target language daily. By setting clear goals, you can stay motivated and track your progress effectively.

4.4. The Outline of Writing Skills

Writing is the skill of producing language in written form. It involves composing coherent and organized texts using appropriate grammar, vocabulary, and sentence structures [10]. Writing skills encompass various forms, such as essays, emails, reports, or creative pieces. Effective writing requires clarity of expression, proper organization of ideas, and adherence to the conventions of the target language's writing system. Developing strong writing skills enables learners to convey their thoughts and ideas accurately and effectively through written communication [11].

Writing is an essential skill in language learning that complements speaking skills. It reinforces language comprehension, develops accuracy and precision, fosters creativity and critical thinking, enhances communication skills, supports self-reflection, and allows for cultural exploration. By developing strong writing skills, learners deepen their understanding of the language, express themselves effectively, and engage more fully in the target language's cultural context.

4.5. Writing Skills Development

Writing is a valuable tool for consolidating language knowledge and improving accuracy. Practice writing regularly, starting with short sentences and gradually progressing to paragraphs or essays. Keep a language learning journal where you can jot down new words, phrases, and grammar structures encountered during your studies. Seek feedback from native speakers, teachers, or language exchange partners to refine your writing skills and receive guidance on areas that need improvement.

Developing strong writing skills complements your speaking abilities and allows you to express your thoughts more effectively. Set aside time for regular writing practice, whether it's journaling, writing essays, or engaging in online language forums. Start with simple exercises and gradually increase the complexity of your writing tasks. Pay attention to grammar, sentence structure, and vocabulary usage. Review and revise your writing to improve accuracy and coherence.

5. Integrating Speaking and Writing

By integrating speaking and writing activities, learners benefit from the synergy between these skills. They reinforce their language proficiency, develop a deeper understanding of grammar and vocabulary usage, enhance communication skills, and strengthen their overall language competence [12]. Additionally, the integration of speaking and writing fosters creativity, critical thinking, and self-reflection, enabling learners to become more confident and effective communicators in the target language.

Consistency and patience are crucial in language learning. Dedicate regular time slots for studying and practicing the language, even if it's just a few minutes each day. Be patient with yourself and embrace the learning process as a gradual and ongoing journey. Celebrate small victories along the way to stay motivated and maintain a positive mindset. Seek Constructive Feedback. Receiving constructive feedback is crucial for improving your speaking and writing skills. Engage with language teachers, tutors, or native speakers who can provide guidance and correct your mistakes. Join language learning communities or forums where you can submit written work or recordings for feedback. Embrace feedback as an opportunity for growth and learning, and actively incorporate suggestions into your practice.

Conclusion:

In conclusion we should mention that implementing strategies for developing productive skills in language learning is crucial for achieving fluency and proficiency in the target language [13]. By utilizing effective strategies, language learners can enhance their speaking and writing abilities, leading to improved communication and comprehension.

Immersing oneself in the language through various media and interactions with native speakers provides valuable exposure and helps learners familiarize themselves with authentic language usage and cultural nuances. Regular practice and engagement in conversations with native speakers allow learners to gain confidence, refine pronunciation, and adapt to different accents and dialects.

Expanding vocabulary through continuous learning and contextual understanding is essential for effective communication. Using mnemonic techniques, language learning apps, and resources, learners can build a robust vocabulary and apply it in real-life situations.

Developing writing skills complements speaking abilities by refining grammar, accuracy, and clarity. Regular writing practice, feedback from native speakers or language exchange partners, and the use of language learning resources contribute to improving writing proficiency.

Additionally, leveraging technology and language learning resources provides learners with interactive exercises, instant feedback, and opportunities for self-paced study, enhancing the overall language learning experience.

Consistency, patience, and a positive mindset are essential throughout the language learning journey. By setting realistic goals, dedicating regular study time, and celebrating progress, learners

can maintain motivation and overcome challenges.

In summary, by employing strategies such as immersion, regular speaking practice, vocabulary expansion, writing development, technology utilization, and maintaining consistency, language learners can effectively develop their productive skills and achieve fluency and proficiency in the target language. These strategies empower learners to engage in meaningful communication, connect with others from different cultures, and broaden their horizons.

References:

1. Brown, H. D. Principles of language learning and teaching. Pearson Education. 2007., pp.133-137
2. Nunan, D. Task-based language teaching. Cambridge University Press. 2004.
3. Scrivener, J. Learning teaching: The essential guide to English language teaching. Macmillan Education. 2011., pp.146-150
4. Thornbury, S. How to teach speaking. Pearson Education. 2005.
5. Willis, J., & Willis, D. Doing task-based teaching. Oxford University Press. 2007.
6. Ur, P. A course in language teaching: Practice and theory. Cambridge University Press. 2012., pp.60-65
7. Nation, I. S. Learning vocabulary in another language. Cambridge University Press. 2013., pp. 326-334
8. Lightbown, P. M., & Spada, N. How languages are learned. Oxford University Press. 2013.
9. Larsen-Freeman, D., & Anderson, M. Techniques and Principles in Language Teaching. Oxford University Press. 2011., pp.71-75
10. Celce-Murcia, M., Brinton, D. M., & Snow, M. A. Teaching English as a second or foreign language. National Geographic Learning. 2014., pp. 207-210
11. Nunan, D. Second Language Teaching & Learning. Heinle & Heinle Publishers. 1999., pp. 267-275
12. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge University Press. 2014., pp. 108-112
13. Ellis, R. Task-Based Language Learning and Teaching. Oxford University Press. 2003., pp. 115-123

CAMPAIGN ENGLISH FOR THE MILITARY COURSEBOOK MATERIAL EVALUATION

Voitenko Maryna
specialist ISEE SSU

The course book Campaign 1 offers a skill-based approach to learning grammar and lexis which is transferable to military exercises. Written according to NATO's STANAG language profile, Campaign Book 1 equips learners 'with sufficient knowledge of English to understand a wide variety of subject matter on everyday social and routine job-related topics. [1]

Campaign English for the military comprises 14 ten-page units, each unit is built around a set of related topics and situations, and they are subjects about which most of military men have something to say. Topics are very varied and '*based on authentic international context*' [1]. The course covers the most important areas one would expect in an elementary course book. One of the positive features of the course book is a wealth of realistic listening scenarios including personal conversations, radio transmissions, briefings, etc. to equip Ss with the listening skills necessary for military assignments. Most of my students enjoy listening texts. They are usually quite short – so, students can cope with both the gist tasks and follow-up activities. A plenty of follow-up speaking tasks is one more real value of the course book. A lot of these tasks provide learners with an information gap, which is intended to optimize student interaction. I have found that students appreciate the opportunity to do these tasks since they find them more adventurous and less teacher-dependent. But some speaking tasks seem to be designed not efficiently enough, since, in my opinion, they do not give enough information about what kind of contribution Ss are supposed to make.

To provide appropriate grammar study, each unit of Campaign 1 includes 'grammar' sections, which usually follow a two-stage approach: language analysis and practice. Language analysis promotes studying the examples, rules are explained explicitly and these explanations, in my opinion, are easy to understand. They are really helpful as a reference source for students. On the other hand, they can hardly give them a chance to research into language structures. Guided discovery activities could have helped students to generate their own ideas and test their own theories about how these structures work. One more point to consider, in my opinion, is the range of controlled practice exercises, which, to my mind, does not allow students to consolidate the target language efficiently enough. So, teachers should be ready to design a repertoire of appropriate supplementary materials to provide further practice in target items. As for lexis, it is set up through topic related texts, which tend to be rather short and are accompanied with tasks, which are likely to be within the competence of students. The exercises encourage students to deal with lexis as part of the system (with emphasis on collocations), but the teacher needs to be ready to provide further recycling of lexis, as the number and the range of exercises, in my opinion, does not seem to be sufficient enough to explore this area to full extent. One more area, which needs to be expanded, in my opinion, is reading skills development. I think that teachers should expose students to a larger amount of reading tasks with relevant pre-, while- and post-reading activities to involve more both intensive and extensive reading.

In conclusion, I would say that this course book does indeed help students develop their linguistic and communicative competence and though some teachers might find it not very easy to follow, it provides useful guidance and support for any of them who do not want '*to find themselves functioning merely as mediators of its content instead of as teachers in their own right*' [2].

Supplementary materials. Having analyzed section Bravo in Unit 4 (Campaign 1 SB) I have come to conclusion that though the texts and the tasks in this section are relevant and of the right level, they do not provide for very much learner activity and should be supplemented with materials which are more appropriate for lesson aims. To help students successfully process the text 'British

Army organization' I have designed the activity that involves re-presentation of the content of the text through a different graphic medium: a grid indicating relationships between items. This activity doesn't involve the correct production of structures; however, it involves the language necessary to complete the task and requires the students to analyse the structure of the text and understand different items concerning the organization of military units. Though the text 'British Army Organization' introduces some sentences in Present Simple Passive, no emphasis is put on this grammar item and neither language analysis nor further practice concerning this issue is possible within this unit. Being quite aware that students might find these sentences confusing and thus, incomprehensible and trying to provide a springboard for further study of Past Simple Passive I designed a sequence of activities to give learners practice in the target items. As it has been mentioned already, the course book needs to be supplemented with materials which employ a discovery approach to grammar and lexis. A guided discovery activity could be a possible solution to encourage learners to work out the rules themselves. Since students are not likely to demonstrate an immediate grasp of the language forms, this guided discovery activity should be followed by controlled practice stage to help learners consolidate the language. Grammar exercises have been amended from The Good Grammar Book [3] Besides having changed some items into sentences with military lexis I have added some open-closed items so that they can trigger a number of learner responses.

Evaluation of supplementary materials. A short warm-up proved to be a good starting point for the lesson, it helped to recycle language from earlier lessons and set up the right pace to the lesson.

Grid completion. Besides setting a time limit I introduced the competitive element into this activity (Ss scored one point for every correct item and two points for every word that only one student wrote). It helped me to keep the atmosphere encouraging and motivating. Time limit forced students to work hard and facilitated reading speed. This activity suited the group very well but it could be easily varied to meet the needs of another group of Ss. An alternative might be: students (in pairs or small groups) could be given grids with some information missing and tasked to elicit the whole amount of information by asking other Ss questions.

Guided discovery activity with controlled practice as a follow-on. As for this sequence of the activities, it was based on the 'present-practice' structure. The starting point was a guided discovery activity, which students were supposed to do in pairs. This activity helped me to draw students' attention to the target items and allowed them to generate their own discoveries. As Jim Scrivener states, *'In this way, long explanations can be avoided and learners take a more active role in their own progress.'* [4] As for the further sequence of grammar exercises, it appeared to be a rather successful activity for constructing a bridge between presentation and less controlled practice. Since the activity appeared to be rather lengthy, I think I should have shortened the number of items in exercises to make it more dynamic.

Matching activity. The exercise was designed to help students become more familiar with vocabulary necessary for successful completion of the further activity. Though I have tried to make the structure and the language of the original activity simpler, some Ss felt disoriented by the new language they had to absorb. Bearing this in mind I think I should have simplified the language to make it as simple and easy to grasp as possible. On the other hand, the fact that the language was challenging and motivating for stronger students helps me to consider this activity in a positive light. Despite the obvious difficulty of lexis, it produced a noticeable impact on Ss' language. A positive feature to mention is the simplicity of the process the Ss went through while doing this activity, only one operation was needed: to match. Speaking in terms of classroom management the activity was not difficult to organize and monitor.

Jig-saw reading / speaking activity. This task was designed as both a kind of 'search' activity based on the information gap and jigsaw principle. It was implemented as a whole-group activity where all the members of the group had one piece of information. Ss had to obtain all the amount of information available to fill in the chart. The successful point was that each student was simultaneously a giver and a collector of information. The activity required students to understand

and operate the language, which was more complex than the amount of language, they had learned before. As Penny Ur states, '*Getting our learners to understand simple texts is only the beginning. Reading skills need to be fostered so that learners can cope with more and more sophisticated texts and tasks and deal with them efficiently...*' [2]. To make this reading material accessible for all learners and to really foster the 'efficient' quality I think I should have supplied the text with pre-reading comprehension questions which would have helped Ss to go more deeply into the issues. An alternative procedure might be: where Ss are likely to be held back by a difficult text it makes sense to grade the task to make it appropriate for all learners. This activity can be easily adopted for small group work. Though I explained briefly what the activity involved before handing out the photocopied cards and gave Ss a little while to study their cards, it was found later that the idea of circulating freely and collecting information was not easy for Ss to grasp. I think I should have tried to demonstrate the activity with one or two students in front of the class; it would have helped to eliminate the initial problem caused by unfamiliarity of the procedure.

Role-play (pair work). As it was found out, the role-play did not produce really successful life-like interaction; the reason might be students' unfamiliarity with the roles they were allocated. It is unlikely that cadets have experienced being a commander of a unit so far. I think I would have tried to personalize this role-play by asking them to speak about their own or their commander's duties.

Short, simplified version of this activity could be used for this format. While trying to facilitate communication during this role-play I noticed that things were not going well with weaker students, they needed a lot of help and encouragement. Rehearsal time could have helped to improve the quality of language they produced. However, there was a progression with the easier language production, especially on the part of stronger students.

Some points for consideration: to make supplementary materials really beneficial for all learners the key issues should be:

- Since organizational activities (giving out handouts, for example) were sometimes accompanied by a lowering of attention; such processes should be managed as quickly as possible;
- Tasks should be supplied with very clear instructions (as well as demonstration when it is appropriate) and careful monitoring;
- I should ensure that all learners are grasping the issues and not just the stronger ones;
- When preparing supplementing materials, I need to provide material which is more relevant and valuable to all learners both in terms of language content and level of the task learners are supposed to carry out.

References:

1. <http://www.campaignmilitaryenglish.com>
2. Penny Ur, *A Course in Language Teaching*, Cambridge University Press 2005, p. 185, p.
3. Michael Swan, Catherine Walter, *The Good Grammar Book*, Oxford, 2001, p. 163
4. Jim Scrivener, *Learning Teaching*, Macmillan, 2005, p. 268.

SOME FEATURES IN CHAMBER MUSIC BY PĒTERIS PLAKIDIS**Zavadska Gaļina¹****Bagele Ilona²**^{1,2}*Daugavpils University**My only criterion is to write the music which I myself would like to listen to.*

Pēteris Plakidis

Stylization occupies an important place within the general system of musical means of expression. It enriches the contemporary music with the discoveries of other centuries and traditions of national music. Stylization requires high level of culture: from both the composer and the listener who would be ready to assess “music about music”. Stylization takes a special place in instrumental chamber music works by the Latvian composer Pēteris Plakidis.

The reasons for P. Plakidis’ focusing on stylization can be explained by the dialogic openness and universalism of his thinking. We can presume that his turning to stylization is partially entailed with the composer’s wish to acquire an unfamiliar language, to understand its basic rules “from inside”. Stylization as an artistic means of expression embodies free communication of various epochs, reveals internal harmony and closeness. An interesting example of stylization is his “Ēnu deja altam un klavierēm” [Dance of Shadows for Viola and Piano] (2007, written for the Augusts Dombrovskis international string instrument competition), where the principle of dialogue is very important, and the chosen instruments are like portraits of the original characters in the musical narrative.

Research aim: *to explore the methods of stylization in the chamber music by the Latvian composer Pēteris Plakidis on the basis of the analysis of “Dances of Shadows”.*

Keywords: *analysis, stylization, a dialogue-like drama.*

Introduction

Pēteris Plakidis is one of the most outstanding contemporary Latvian composers. Since the very beginning of his creative career his music has appealed to the listeners for its contemporaneity and originality. The composer’s music combines balance of classicism with romantic world perception, rationalism with reverie, tragic impulsiveness with touches of mild humor. Though the roots of Pēteris Plakidis’ family are to be traced not only in Latvia, but also in Greece (he has inherited his surname “Plakids” from his Greek ancestors, and recordings of his music have been issued in this country), the whole composer’s music is permeated by a warm Latvian spirit.

Both in Latvia and abroad, Pēteris Plakidis is known not only as a composer, but also as a talented pianist, member of chamber ensembles, sophisticated interpreter of classical and contemporary chamber music, who willingly makes music together with those musicians who share his views, and he frequently writes music just for them.

The composer considers that the process of joint music making establishes closer contacts between people. It is a conversation held in several planes – not only with the audience, but with the colleagues as well (Liepiņa 2004).

The talent of Pēteris Plakidis as a musical portraitist is perfectly reflected in his instrumental chamber music, where “dominate chamber style ensemble, graphically clear and pure notation, dialogue, and the atmosphere of interested exchange of thoughts” (Torgāns 2010: 208). Therefore the principle of dialogue is essential for composer’s instrumental chamber music, where the chosen instruments are like peculiar characters, participants in a musical narration. This can be seen in the composer’s early works already: *Improvizācija un burleska* [Improvisation and Burlesque], written for the piano trio, and in *Pastorāle* [Pastorale] for two pianos. Pēteris Plakidis is known also as a clever master of stylization, who, though toying with different styles, manages to retain his own

individual and original *Self*. Stylization occupies quite an important place in his creative work, and the number of compositions where it has been used testifies to this fact. Among such compositions are *Veltījums Haidnam [Dedication to Haydn]* for flute, cello and piano (1982), *Veltījums Brāmsam [Dedication to Brahms]* for clarinet, cello and piano (1999), *Vēl viena Vēbera opera [Another Opera by Weber]* for clarinet and symphonic orchestra (1993), and *Dances of Shadows for Viola and Piano* (2007).

Nature and Functions of Stylization in Music

According to L. Kārklīšs, stylization is “*intentional imitation of specific music features of some nation, epoch or art trend (less frequently of a composer’s style)*” (Kārklīšs 1990: 278). The author of stylization has a special attitude towards the object to be imitated – as towards an external object which attracts attention by its originality, but at the same time is located at some distance – distance of time, national and individually stylistic. Just like in other kinds of art, stylization in music needs “disassociating” from the image, otherwise it might lose its specificity and approximate to the original. Stylization enriches art with musical discoveries of the past and requires high cultural level from both the creators of music and the listeners to it. It is addressed to the intellect and a cultured taste. Any of its faucets may become the object of stylization: genre and forms of music, timbre of instruments (Павлов 2012).

Stylization always involves creative comprehension but not a simple copying. Stylization requires high level of culture from both the composer and the listener who has to be ready to perceive “music about music”. Undeniably, this depends on listener’s own musical experience, his intellect and taste. In the process of stylization, the stylized phenomena become to a certain extent relative, valuable not only per se, but their greatest value lies in their being the bearers of allegorical or metaphoric imaginary sensations and hidden meaning (Савенко 1973).

According to A. Denisov (Денисов 2014), the concept of “stylization” is often mistaken for a borrowing, assuming that the use of stylization indicates to the composer’s lack of independence, to his inability to find his own individuality. At the same time, stylization is to be considered a creative method enabling the composer to tackle complicated artistic problems. Stylization requires a special sensitiveness of composer’s hearing, as well as flexibility of intonational thinking, responsiveness to the alien material which gets involved in the dialogue with the author’s intonation.

In the musical text, A. Denisov distinguishes several stylization functions:

- The function of disassociating, where the boundary between one’s own and others’ style is important for a composer. This boundary always emerges in stylization, but in this case it becomes the object of special attention, it separates. Such an effect is brought about in parody, embodying the effect of play in the composition.

- The function of dialogue – during which the renewal of the style of a specific epoch or a concrete author comes to the foreground. In this case, what is being stylized becomes important. Thus, in the text a kind of reference to some different style is formed which links different historical epochs in the text (Денисов 2014).

In works by Pēteris Plakidis there dominates the *dialogical* function of stylization, enabling the composer “to communicate” in the language of music with the composers of different styles and epochs.

***Dances of Shadows* by Pēteris Plakidis**

Dances of Shadows is composed for viola and piano in 2007, and is written for the Augusts Dombrovskis international string instrument competition. In the very title of the composition – *Dances of Shadows* – two components are combined – dances, which are many (waltz, mazurka, tango), and shadows as the aftermath of music. It is like a kaleidoscope of shadows whirling in a fantastic dance whose episodes rapidly change like small colored pieces of glass of something that once has been one whole.

In this composition, the composer freely combines different sources of intonation which form references to specific texts (*Waltz* from the film *Masquerade* by A. and *Waltz* by J. Strauss). Besides, the composer employs quoting of *independent* elements as well (variations on the theme of Trike's couplets from P. Tchaikovsky's *Eugene Onegin*). When these elements start functioning in *contextual* interrelations different from those in the original, their combination itself bears a character of a creative reflection. Elements from different organizational planes of musical *canvas* enter into a new mutual *coordination* (melodic inversion from the text of one author in the part of viola harmonizes with the original harmonic inversion in the piano accompaniment by P. Plakidis).

In *Dances of Shadows*, intonational melody phrases or motifs and genre features of different dances unite. From waltz is taken the rhythmic pulsation of the accompaniment characteristic of this dance, a phrase joining figure in bass, some harmonic relations; from mazurka – its characteristic dotted pattern; from tango – accentuated rhythm as well as dotted figure with semiquavers.

The form of the composition has features of symmetry despite the great proportion of freedom in its use. The recurrence of musical material in the end parts of the composition makes the composition completed and compositionally uniform. On the whole the musical form of the composition is as follows:

A B C D(f) a1

Figure 1. The scheme of the form of *Dances of Shadows* by P. Plakidis

Making references to A. Khachaturian's and P. Tchaikovsky's musical material, P. Plakidis uses "*adaptation technique*" (according to the terminology by A. Schmitke (Ивашкин 1994)). The author adapts music written by other composers to his own manner of exposition where the distance of musical images is always felt.

The end episodes of music in the composition (A A1) bear a kind of scherzo character. On the ostinato bass in the piano accompaniment, which in its turn imitates *pizzicato* of string instruments, in the part of viola sounds an eccentric dance melody (based also on a rhythmical ostinato figure). The initial viola theme determines the tone of comedy-parody for the whole composition.

In episode **B** the eccentric dance is replaced by waltz. The choice of waltz is not accidental for P. Plakidis. The well-known Russian scientist J. Lotman has characterized waltz as follows: "...Waltz is opposed to classical dances as being romantic, passionate, frantic, dangerous and close to nature" (Лотман 1999: 95). Evidently, using waltz is the composer's psychological position which helps him to embody in music the needed mood. The parody of comedy is underlined by the movement note (*Quasi valse*), numerous short grace notes (*acciaccatura*) in the accompaniment part, and constantly changing time (6/8, 5/8). Therefore, the flowing, a little bit melancholy intonation of A. Khachaturian's waltz melody, which appears in bars 47 -48, imparts to the music a poetic and sad mood for a short time, however the *glissando* finale (bar 49) and allusion to J. Strauss' waltz (bars 50-52) revert the emotional mood to the previous tone of comedy-parody. Besides, references to a specific text are accompanied by constant "interferences" which switch the perception position from the alien style to P. Plakidis' style.

In the central episode **C** (*In modo di menuetto*) there sounds the familiar melody of Trike's couplets from P. Tchaikovsky's opera *Eugene Onegin*. It is worth mentioning that Trike's couplets are written in accordance with the spirit of the 18th century greeting couplets (Томашевский 1917: 68). P. Tchaikovsky retains "the stylization of parody" as a definite artistic method: the melody of romance by the 17th c. representative of French culture, Guillaume Le Vasseur de Beauplan, unsophisticated, melodic sincerity, simplicity of harmony, which enabled achieving an accurate "stylization of parody".

Figure 2. P. Tchaikovsky. Trike couplets from the opera *Eugene Onegin*
([http://www.notarihiv.ru/ruskomp/chaikovskiy/noti/1%20\(60\).pdf](http://www.notarihiv.ru/ruskomp/chaikovskiy/noti/1%20(60).pdf))

By using this musical material in the style of minuet P. Plakidis offers as if “stylization within stylization” – following P. Tchaikovsky, he creates a peculiar genre parody on the popular genre of folk dances of the 18th century; the title of the composition *Dances of Shadows* is not a matter of chance either – it emphasizes mysteriousness and euphoric character of the composition.

From the harmonic and melodic aspect, the theme is simple and unpretentious, it sounds in the natural major relying on the basic harmonic functions and is full of “recognizable” intervals – thirds and fourths. However, P. Plakidis changes the sounding of the “sample” a bit. The composer exaggerates the triple time of music, taking away figurations and adding the dotted rhythm, thereby imparting to the theme the features specific of minuet genre. If in P. Tchaikovsky’s case it is an unpretentious little song, then in Plakidis’ case – a gracefully ironic minuet.

In episode **D** (*In modo di tango*) the composer retains all the attributes of tango: 4/4 time, the characteristic passionate dotted rhythm pattern in soloist’s party and the figure accentuated by ostinato in the piano accompaniment (bars 81 – 88). The theme, alternatively sounding in the soloist’s party and then in the piano party during the whole composition, imparts to music the features of competition (*solo – tutti*) characteristic of the concert genre. Within the frame of this episode the thematic material **f** can be distinguished – on the background of the same accompaniment sounds a different, a little bit “hymn-like” melody (bars 97 – 100) which within the range of four bars manages to change its dynamics from **sub. ppp** to **ff**, remaining simultaneously the same temperamental tango.

In the end of the composition (*Piu mosso (ed. accel. ad. lib.)*) – a short episode **a1** where, with the movement rapidly speeding up, the initial theme of the eccentric dance returns again and the allusion to the motif of Carmen’s passion from G. Bizet’s opera appears (bars 106 -108).

Specific manifestations of stylization in P. Plakidis case are distinguished by their diversity, changing from almost precisely renewed P. Tchaikovsky’s style to subtle allusions to G. Bizet.

In the conclusion, it is necessary to note an important common specificity in the treatment of stylization by P. Plakidis. It relates to the fact that, though the other style is historically dissociated in it, *Dances of Shadows* arouses a feeling that the author’s self-awareness unites with the “alien style”. Retaining its independence and autonomy, the “alien” language becomes an essential part of the author’s “Ego”. In the result of stylization, the “alien” language is simultaneously both dissociated and assimilated, thus changing the perception of music itself which is in a creative contact with the author and the listener. The above said is confirmed by what the author himself has stated: “The main thing is to see to it myself. So that everything would be natural. Therefore within the limits of my possibilities I try to re-melt the ideas put forward by various epochs into my own individual style, in my own re-melting furnace” (q. from: Liepiņa 2004).

Conclusions

- In P. Plakidis’ compositions, there dominates the dialogical function of stylization allowing the composer “to get in touch” with composers of other styles and epochs in the language of music.

- In the title *Dances of Shadows* as if two components are combined – dances, which are many (waltz, mazurka, tango), and shadows as aftermath of music.
- The specificity of stylization in the composer's treatment relates to the fact that, despite the historical dissociating of the other style in it, *Dances of Shadows* arouses a feeling that the author's self-awareness unites with the "alien" style, retaining independence and autonomy.
- Due to stylization, the intellectual beginning of the composition in *Dances of Shadows* by Pēteris Plakidis sometimes has a greater role than the emotional one.

References:

1. Kārklīņš, L. (1990). *Mūzikas leksikons*. [Lexicon of Music] Rīga: Zvaigzne ABC.
2. Plakidis, P. (2007). *Ēnu dejas*. [Dances of Shadows] Rīga: Musica Baltica.
3. Torgāns, J. (2010). Pēteris Plakidis. *Latviešu mūzikas virsotnes*. [The Summits of Latvian Music] Rīga: Zinātne, 206-225.
4. Ивашкин, А. (1994). *Беседы с Альфредом Шнитке*. [Dialogues with Alfhred Schmitke] Москва: РИК «Культура».
5. Савенко С., (1973). К вопросу о единстве стиля Стравинского. *И. Ф. Стравинский*. [I. F. Stravinsky] Москва: Музыка.
6. Liepiņa, I. (2004). Pēteris Plakidis. *Music in Latvia*. <http://www.lmic.lv/core.php?pageId=754?pageId=754&id=4482&&subPageId=756&action=showSubPage>
7. Павлов, Д. (1993). *Стилизация в творчестве Игоря Стравинского – феноменальное явление в искусстве XX века*. [Stylization in Iavors Stravinsky's Compositions – a Phenomenon of the 20th century Art].
8. http://scjournal.ru/articles/issn_1993-5552_2012_12-2_24.pdf
9. Денисов, А. Функции стилизации в творчестве С. Слонимского. [Functions of Stylization in Compositions by S. Slonimsky] *Израиль XXI века. Музыкальный журнал*. http://www.21israel-music.com/Slonimski_stilizaciya.htm
10. Томашевский, Б. (1917). О куплете Трике. [On Trike's Couplet] *Пушкин и его современники: Материалы и исследования*. Пг. Вып. 28. С. 67—70. <http://feb-web.ru/feb/pushkin/serial/psu/psu20672.htm>

ПРИНЦИПИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В МЕДИЧНІЙ ОСВІТІ**Балашова І.В.**

кандидатка медичних наук
доцентка закладу вищої освіти
доцентка кафедри загальної практики
Одеський національний медичний університет
ORCID: 0000-0002-7529-4045

Лисий І.С.

кандидат медичних наук
доцент закладу вищої освіти
доцент кафедри загальної практики
Одеський національний медичний університет
ORCID: 0000-0001-5133-8106

Дукова О.Р.

кандидатка медичних наук
доцентка закладу вищої освіти
доцентка кафедри загальної практики
Одеський національний медичний університет
ORCID: 0000-0002-0864-9213

Освітній процес в сучасних умовах потерпає значних трансформацій та має за мету покращення якості та ефективності професійної освіти. Якість знань забезпечується, у тому числі, і дотриманням академічної доброчесності для всіх учасників освітнього процесу.

Згідно зі статтею 42 Закону України «Про освіту», академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів та/або наукових (творчих) досягнень. А згідно зі статтею 58 Закону України «Про вищу освіту», науково-педагогічні, наукові та педагогічні працівники закладу вищої освіти в освітньому процесі та науковій (творчій) діяльності зобов'язані дотримуватися академічної доброчесності та забезпечувати її дотримання здобувачами вищої освіти. Та відповідно до статті 63 Закону України «Про вищу освіту», особи, які навчаються у закладах вищої освіти зобов'язані виконувати вимоги освітньої (наукової) програми (індивідуального навчального плану (за наявності), дотримуючись академічної доброчесності, та досягати визначених для відповідного рівня вищої освіти результатів навчання.

За визначенням Міжнародного центру академічної доброчесності, академічна доброчесність – є дотриманням п'яти фундаментальних цінностей: чесності, справедливості, поваги, довіри, відповідальності, відваги до дій.

Цілі сталого розвитку України до 2030 року, що ґрунтуються на Глобальних цілях запроваджених Організацією Об'єднаних Націй, передбачають, у тому числі, і забезпечення якісної освіти, що ґрунтується на принципах академічної доброчесності.

Інтенсивна інформатизація та комп'ютеризація сучасного суспільства призвела до формування низки проблем щодо дотримання академічної доброчесності в освітніх та наукових процесах.

Модернізація вищої медичної освіти неможлива без імплементації принципів академічної доброчесності, становлення фундаментальних моральних цінностей в контексті організації та проведення навчального процесу, наукової та професійної діяльності задля набуття професійних практичних навичок, умінь та компетентностей здобувачем вищої освіти.

Особливо актуальними ці питання стають в умовах дистанційного навчання щодо проведення практичних, семінарських занять у дистанційній формі. Забезпечення ефективного контролю навчального процесу в зазначених умовах також є невід'ємною складовою ефективного навчання. Дистанційне навчання має всі властивості навчального процесу та передбачає взаємодію викладача та студентів між собою на відстані, що викликає певні труднощі у дотриманні якості надбання професійних компетентностей. Важливим є формування мотивації усвідомленої дії, особливо щодо самостійного навчання, що базується на принципах академічної доброчесності та розуміння наслідків, які можуть настати при порушенні цих принципів. Такі підходи сприяють формуванню готовності до самоосвіти, самовдосконалення, соціальної мобільності, а також, до формування навичок ефективного спілкування в умовах впровадження сучасних засобів комунікації, у тому числі телемедицині.

Не тільки навчальний процес але й педагогічна комунікація також має базуватися на засадах академічної доброчесності. Заклади вищої медичної освіти запроваджують створення Декларацій про академічну доброчесність, які заповнюються та підписуються добровільно всіма учасниками освітнього процесу. Декларація про академічну доброчесність науково-педагогічного (педагогічного) працівника та здобувача вищої освіти регламентує основні засади освітнього спілкування, організації та контролю навчального та наукового процесів.

Викладання спеціальних медичних дисциплін в сучасних умовах має буди доповнено освітніми програмами та курсами, щодо висвітлення питань академічної доброчесності.

Дотримання принципів академічної доброчесності сприятиме зростанню не тільки якості але й цінності наукового знання.

Ефективний розвиток медичної освіти неможливий без дотримання принципів та стандартів академічної доброчесності, адже вона є критерієм якісного розвитку суспільства в цілому.

Список літератури:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. Політики»; за заг. ред. Т.В.Фінікова, А.Є.Артюхова – К.; Таксон, 2016. – 234 с.
2. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
3. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
4. Зарівна, Н. О., Поляк, О. Б., & Горлачук, Н. В. (2021). Академічна доброчесність – основа для забезпечення якісної освіти. Медична освіта, (2), 23–27. <https://doi.org/10.11603/me.2414-5998.2021.2.12261>
5. Наливайко О., Калістова О., Поляков Д. (2020). Дотримання академічної доброчесності навчальних досягнень здобувачів освіти в процесі дистанційного навчання Освітологічний дискурс. (4), 143-162 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/osdys_2020_4_12

ХАКАТОН ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ МЕТОД НАВЧАННЯ

Бараницька Ольга Павлівна

вчитель початкових класів

Харківського ліцею №12

Харківської міської ради

м. Харків, Україна

Вступ. Досліджуючи українське суспільство ми бачимо, що успіху досягають особистості, здатні креативно мислити, критично сприймати інформацію, гнучко підлаштовуватись під змінені умови. Розвиток креативного мислення у молодших школярів є важливою складовою сучасної освіти. Бо є фактором успіху людини в різноманітних сферах життя. Організуючи навчально-виховний процес, плануючи урок, вчитель повинен пам'ятати, що креативність- це навичка, яка може бути розвинена та покращена через спеціально організовані навчальні процеси та заходи. Хакатони, з їхньою активною, змагальною та створювальною атмосферою, є відмінним інструментом для стимулювання та розвитку творчого мислення у молодших школярів.

Мета роботи. Метою дослідження було вивчення хакатону, як інноваційного методу навчання.

Матеріали та методи: загальнонаукові методи аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення та систематизація наукової літератури.

Результати та обговорення. Хакатон (англ. hackathon) — це інноваційне та творче змагання(групова робота), де учасники працюють у командах над вирішенням якоїсь проблеми, для досягнення мети. Основна ідея покликана об'єднати учнів для спільної роботи над конкретною проблемою чи проектом. Ці проекти можуть вирішувати реальні проблеми або бути творчими експериментами. Такі заходи сприяють творчості, інноваціям та спільній роботі. Завдяки цьому учні спільно шукають нові ідеї, знаходять рішення проблеми.

Основні риси хакатону включають:

школярі мають обмежений час;

стимулює дітей до творчого мислення і пошуку нових способів розв'язання проблем;

командна робота, де кожен носить свої унікальні навички та знання;

заходи можуть мати змагальний характер, з призами або нагородами для кращих заохочень;

можна використовувати на будь-яких уроках.

Якщо в старшій школі діти після спільної роботи презентують результат своєї праці перед журі або захищають свої дослідження в МАН, то молодші школярі працюють на рівні класу або Міні-МАНу. Хакатони можуть бути корисним і цікавим інструментом на будь-якому уроці, тому що:

- цей метод сприяє розвитку творчості, інноваційному мисленню. Створюється таке навчальне середовище, де учні можуть експериментувати та творити в межах завдання. Вони мають можливість показати та розвинути свої таланти. Також хакатон спонукає

учасників освітнього процесу до пошуку нестандартних рішень. Це розвиває аналітичні та критичні навички дітей.

- привчає учнів до командної роботи. Це розвиває навички співпраці, взаємодопомоги та обговорення ідей. Це формує навички ефективної комунікації та співпраці.

Висновок. Розвиток креативного мислення у молодших школярів є успішним аспектом освіти в сучасному українському суспільстві. Успішні особистості сьогодення відзначаються здатністю до творчого мислення, критичного сприйняття інформації та гнучкого адаптування до змін умов. Креативність є ключовим фактором успіху як у навчанні, так і в різних сферах життя. Важливо, щоб педагоги враховували цю особливість сучасної реальності при організації навчального процесу та плануванні уроків. Креативність є навичкою, яка може бути розвинена та вдосконалена через спеціально організовані навчальні процеси та заходи. Хакатони, з їхньою активною, змагальною та створювальною атмосферою, представляють собою відмінний інструмент для стимулювання та розвитку творчого мислення у молодших школярів. Ці інноваційні та творчі змагання дозволяють учням спільно працювати над вирішенням певної проблеми чи проекту, розвивати та демонструвати свої таланти, шукати нестандартні рішення та робити критичні аналізи. Результати дослідження показали, що хакатон – це інноваційний та творчий метод навчання, який дозволяє ефективно розвивати креативне мислення молодших школярів. Впровадження хакатонів у навчальний процес може бути успішним на будь-якому уроці, сприяючи розвитку творчості та інноваційного мислення, формуванню навичок командної роботи та сприяючи відкриттю нових талантів та ідей молодших школярів.

Список літератури:

1. Долгова О. В. Хакатон як інноваційна форма STEM-освіти: досвід практичної діяльності лідерів учнівського самоврядування. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2017, Вип. 21(1), С. 180-190.
2. Петрович С. Д., Тичук Р. Б. Використання технології розвитку критичного мислення в процесі проведення освітнього хакатону. Комп'ютер у школі та сім'ї. 2016, № 5. С. 16-20.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ ДЛЯ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

Бец І.О.

кандидат педагогічних наук
доцент, старший викладач кафедри іноземних мов
НАДПСУ ім. Б. Хмельницького
ORCID ID: 0000-0001-8241-5493
irchikan79@ukr.net
067 384-63-91

Бец Ю.І.

полковник, кандидат педагогічних наук
доцент, старший викладач кафедри іноземних мов
НАДПСУ ім. Б. Хмельницького
ORCID ID:0000-0002-2679-3788
yuzhm75@i.ua
067 728-17-06

У сучасному суспільстві активно впроваджується процес діджиталізації та інформатизації всіх аспектів життєдіяльності та всіх видів послуг, що позначається, передусім, на освіті. Використання ІКТ в освітньому процесі значно підвищує ефективність засвоєння матеріалу курсантами, відповідно, все більше викладачів використовують для навчання дистанційні технології. Передумовою таких радикальних змін у навчанні стало спершу оголошення пандемії коронавірусної хвороби 2019 року у світі, потім, звісно, початок широкомасштабного вторгнення росії в Україну. Всі прямі та потенційні ризики та загрози життю та здоров'ю наших громадян сприяли потужному розвитку та вдосконаленню методів та форм дистанційного навчання. Зрозуміло, що комп'ютер є ефективним засобом навчання, він широко застосовується при вивченні іноземної мови за професійним спрямуванням. За допомогою комп'ютерних та навчальних програм активізуються різні види мовленнєвої діяльності, відбувається усвідомлення мовних явищ, формування лінгвістичних здібностей, створення комунікативних ситуацій (професійних), а також реалізація індивідуального підходу самостійної роботи курсантів. Дистанційне навчання – не нова форма навчання, що з'явилася вперше у США в другій половині ХХ століття і першочергово передбачала використання найрізноманітніших методів і засобів і була однією з форм індивідуального навчання для людей з обмеженими фізичними можливостями. Надалі багато організаційних форм зазнали значних змін, і дистанційне навчання набуло повноцінної форми взаємодії викладача та особи, що навчається, де реалізовувалися не тільки основні засоби навчання, а й засоби інформаційних мереж, інформаційно-комунікативних технологій. Сьогодні дистанційне навчання є різновидом віддаленого індивідуального навчання, має ті ж цілі, що і класична форма, тобто, намагається задовольнити соціальне замовлення, наповнити зміст навчання, виходячи з державного освітнього стандарту та особливостей навчання в конкретному соціальному просторі й, відповідно, в конкретному освітньому середовищі. Проте методи, різні організаційні форми та навіть засоби дистанційного навчання багато в чому співвідносяться лише зі специфікою використовуваної технологічної основи, де педагог отримує мінімум умов для реалізації своєї діяльності, намагаючись включити в єдиний процес не тільки викладання предмета навчання, а й виховання. Дистанційне навчання – це спосіб організації процесу навчання, який реалізовується через використання сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій, які, зі свого боку, сприяють навчанню на відстані без будь-якого контакту між

курсантами та викладачами. Низка дослідників під дистанційним навчанням розуміють «електронне навчання за допомогою мобільних засобів і пристроїв, яке не прив'язане до конкретного часу і місця, в якому застосовується спеціальне програмне забезпечення, і в основу якого покладено міждисциплінарний і модульний підходи».

На заняттях з англійської мови, як в контактному, так і в дистанційному режимах, за допомогою засобів ІКТ та всевітньої мережі Інтернет можна вирішувати цілу низку дидактичних завдань:

- активно навчати лексичного матеріалу заняття; в тому числі перевіряти залишкові знання з попередньої теми;
- знайомитися із специфікою навчального матеріалу;
- формувати граматичні навички;
- удосконалювати вміння аудіювання на основі автентичних текстів з мережі;
- удосконалювати вміння діалогічного та монологічного мовлення;

Викладач є суб'єктом дистанційного навчання і може повноцінно реалізовувати себе, розробляючи окремі онлайн-заняття, де отримує можливість проявляти власну творчість, організовує перегляд тематичних презентацій, виконання авторських тестів онлайн, які він може створювати в різних сервісах (наприклад: Google, Moodle), для подальшого вивчення і закріплення матеріалу курсантами. Цей вид роботи найчастіше представляє собою дистанційну форму самостійної роботи або завдань для самопідготовки курсантів. Під час годин самостійної підготовки курсанти можуть працювати з додатковим наочним матеріалом та опрацьовувати його згідно власних фізіологічних особливостей - темперамент, характер, самопочуття тощо. Використання форм дистанційного навчання на заняттях з іноземної мови дає змогу викладачеві реалізовувати індивідуальний підхід до навчання в повному обсязі. Разом з тим, в залежності від базових знань та підготовки курсантів, засвоєння навчального матеріалу відбувається за різними рівнями. Перевага використання гаджетів під час навчання іноземної мови в тому, що є можливість у курсантів повторити опрацьовані під час заняття лексичні одиниці, граматичні конструкції та професійні терміни задля якісного та ефективного засвоєння навчального матеріалу.

Однак, незважаючи на численні переваги використання дистанційних засобів навчання, ІКТ й мережі Інтернет, необхідно зазначити, що такий формат взаємодії учасників освітнього процесу передбачає наявність низки недоліків, зокрема можливості отримання якісних послуг Інтернет-з'єднання у всіх учасників одночасно. Через об'єктивні причини така умова може створювати перепони у навчанні й потребує певних зусиль від усіх учасників освітнього процесу. Нажаль, не завжди при організації навчального процесу в дистанційному форматі є недостатній рівень сформованості у курсантів особистісних якостей, необхідних для успішного навчання, зокрема: саморегуляції, самодисципліни, зосередженості, уваги, терпіння, організованості, відповідальності та високої мотивації.

Отже, формування лексичних навичок у дистанційному форматі може реалізовуватися через створення дистанційних курсів або виконання різних за формою тематичних завдань для якісної професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників.

ПРОФЕСІЙНИЙ ІМІДЖ СУЧАСНОГО КЕРІВНИКА ЗЗСО ЯК УПРАВЛІНСЬКА ПРОБЛЕМА

Блудова Ю.О.

кандидатка педагогічних наук, доцентка
доцентка кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту

Дикань Т.О.

здобувачка магістерського рівня, спеціальність 073 Менеджмент
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
М. Харків, Україна

Сучасне соціальне замовлення з підготовки освітян орієнтоване на компетентного, комунікативного, толерантного спеціаліста, конкурентоспроможного на ринку праці, що має прагнення особистісного та професійного самовдосконалення, розширення сфери професійних можливостей.

Зміни в освітній парадигмі призвели до необхідності модернізації системи вищої професійної освіти і, як наслідок, перегляду не тільки освітнього процесу, але і його результатів. Необхідність модернізувати процес підготовки керівників закладів загальної середньої освіти до професійної діяльності робить актуальним формування програми професійного самовдосконалення майбутніх фахівців на етапі навчання у ЗВО, а саме формування та розвиток іміджу, що сприяє усвідомленню своїх професійних можливостей, виробленню професійного стилю, визначенню шляхів професійного зростання, формування професійної культури.

Одним із можливих напрямів удосконалення професійної підготовки фахівців у сфері освіти є формування професійного іміджу як компонента професійної культури у студентів у період навчання у ЗВО.

Увага до проблем формування іміджу керівника закладу освіти в Україні значно посилилося наприкінці ХХ століття. Це пов'язано з пошуком шляхів підвищення ефективності діяльності керівників, активізації комунікаційних процесів, необхідністю вирішувати складні завдання, які стоять перед керівниками в контексті реалізації Державних стандартів.

Існує велика теоретична основа для наукового обґрунтування емпіричної програми вивчення іміджу керівників. Дослідженню управлінської діяльності присвячено роботи Л. Бровкіної, О. Ельбрехт, Г. Єльнікової, А. Кредисова, М. Плітінь, М. Нечаєва, В. Забродського, А. Фрадкової, Т. Фролової та ін. Проблема іміджу суб'єктів управління знайшла відображення у наукових працях: В. Бороздіна, Л. Браун, Л. Галіціна, Л. Грень, Л. Даниленко, Л. Карамушки, В. Михайліченко, А. Панасюк, О. Романовського, В. Шепель, В. Шпалінського та ін [1]. Огляд літератури показав, що проблема іміджу почала цікавити науковців із другої половини ХХ – початку ХХІ століття. У цей час почали з'являтися наукові праці з безпосереднім уживанням і тлумаченням поняття «імідж». Значущі здобутки в розробці поняття належать науковцям і дослідникам Європи та США (Б. Андерсон, К. Боулдінг, С. Вільямс, Дж. Груніг, Ф. Джефкінс, М. Моффіт та ін.), а також вітчизняним науковцям (Н. Барні, Л. Данильчук, Г. Дідух, О. Змановська, А. Калюжний, О. Панасюк, Г. Почепцов, В. Шепель, С. Яндарова та ін.). Різноманітні аспекти формування іміджу різних професійних груп займаються Н. Волкова, Т. Довга, В. Ісаченко, Р. Кравець, І. Лебідь, Л. Мітіна, О. Панасюк, Г. Почепцов, О. Резван, Д. Фельдштейн та ін [4].

Саме імідж дозволяє створювати перше враження про людину як про керівника. Найчастіше, чим він привабливіший, тим вищий професійний авторитет, вища громадська репутація організації, яку він презентує. Про імідж як умову успішності керівника закладу

освіти говорять все частіше і серйозніше. Необхідність володіння ним стає дедалі очевиднішим. Досвід управління освітою переконливо доводить, що без створення позитивного ділового іміджу не можна розраховувати на успішне ведення справ та користуватися гідною репутацією у суспільстві.

Імідж будь-якого професіонала, зокрема керівника, нерідко стає визначальним фактором ефективності його діяльності, оскільки потрібні нові моделі презентативної поведінки. Ця соціальна потреба ще не забезпечена ні науковою, ні практичною базою. В рамках проблеми особистісного та професійного самовизначення також досліджуються питання професійного іміджу. Однак ці роботи не мають комплексного характеру, а відображають рішення вузькоспеціальних проблем іміджу як вторинного ефекту феноменів, що розглядаються. Разом з тим професійний імідж є одним із факторів успішності діяльності суб'єкт-суб'єктного типу, і вивчення його, з точки зору забезпечення належного рівня продуктивності ділової взаємодії, є, на наш погляд, завданням, яке потребує вирішення, як на практичному, так і на теоретико-методологічному. Рівні [2].

Імідж керівника є регулятором професійної поведінки як самих керівників та підлеглих. Грунтуючись на знанні особливостей сприйняття образу керівника та підлеглого в організації, керівник може коригувати та оптимізувати свій професійний імідж. Професійний імідж керівника формується як під впливом професійних вимог, виконуваних функцій, так і під впливом соціальної ролі, виконуваної лише на рівні взаємодії зі співробітниками. Зокрема, керівник закладу освіти перебуває у ще складніших взаєминах із співробітниками різних рівнів ієрархії організації та, відповідно, реалізує складнішу рольову функцію. У зв'язку з цим слід зазначити важливість типу організації, типу ієрархічних взаємин, у яких перебуває суб'єкт – носій іміджу.

Імідж є комплексним поняттям. Процес конструювання іміджу керівника закладу освіти передбачає наполегливу та постійну діяльність особистості, покликану гармонізувати якості керівника ЗЗСО, її зовнішні характеристики у відповідь на очікування соціальної групи та власні самовідчуття. Позитивний імідж керівника ЗЗСО служить засобом неформального впливу, додатковим мотиваційним чинником ставлення педагогів та співробітників закладу освіти до роботи, прояву їхнього ентузіазму, відданості школі [3].

Формування позитивного іміджу керівника ЗЗСО є дуже актуальним завданням для сучасних фахівців у галузі освіти. Життєво необхідна потреба виділити себе, свою організацію серед великої кількості конкурентів спонукає керівників свідомо та цілеспрямовано працювати над своїм образом та «образом» закладу освіти. Позитивний імідж керівника стає більш дієвим інструментом впливу на аудиторію та інструментом реалізації цілей, що стоять перед установою.

Питання формування позитивного іміджу керівника ЗЗСО, виступає однією зі складових модернізації освіти, на сьогодні є дуже важливим і необхідним. Формування професійного іміджу керівника закладу освіти – це процес, у результаті якого створюється якийсь спланований образ з урахуванням наявних ресурсів. Метою створення іміджу є підвищення конкурентоспроможності, залучення інвестицій, встановлення та розширення партнерських зв'язків.

Список літератури:

1. Андрєєва О.М. Формування професійного іміджу педагога в процесі підготовки студентів педколеджу. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : Педагогічні науки. 2013. Вип. 1 (272), Ч. I. С. 220–226.
2. Котлер Ф., Фокс К. Стратегічний маркетинг для начальних закладів: пер. з англ.: Київ: Українська асоціація маркетингу, Хімджест, 2011. 580 с.
3. Маценко В.Ф. Технологія іміджу: психологічний інструментарій. Київ: Главник, 2005. 91 с.
4. Ніколаску І.О. Імідж як презентаційна складова особистісних проявів соціального педагога. Соціальна педагогіка: теорія та практика. 2007. № 3. С. 88–92.

ПРИНЦИП ДІРІХЛЕ ТА ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ ПРИ РОЗВ'ЯЗУВАННІ ШКІЛЬНИХ ЗАДАЧ

Болдарєва О.М.

кандидат фізико-математичних наук
доцент кафедри вищої математики і статистики
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»
boldarieva.om@pdpu.edu.ua

Мамедова А.

магістрантка другого року навчання спеціальності
«014 Середня освіта (Математика)»
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»
mamedova.a@pdpu.edu.ua

Основою принципу Діріхле вважають поняття множини, підмножини і відображення. Цей принцип стверджує, що коли множина з N елементів розбита на n підмножин, які не мають спільних елементів ($N > n$), то, принаймні, в одній підмножині буде більше ніж один елемент, або якщо є n ящиків, у яких знаходиться в цілому не менше ніж $n + 1$ предмет, то обов'язково є ящик, в якому міститься, принаймні, 2 предмети.

У загальному формулюванні принцип Діріхле виглядає так: Якщо n кроликів сидять в k клітках, то знайдеться клітка, в якій не менше n/k кроликів.

Наведемо жартівливий варіант принципу Діріхле: не можна посадити семеро кроликів в три клітки таким чином, щоб у кожній клітці знаходилися не більше двох кроликів. Дійсно, якщо в кожній клітці не більше двох кроликів, то всього кроликів не більш ніж $2 \cdot 3 = 6$, що не задовольняє умові.

Особливістю у використанні принципу Діріхле є те, що його вважають непрямым методом розв'язування задачі. Наприклад, якщо потрібно довести, що деяке рівняння має корінь, то ми достатньо знайти цей корінь. Тобто у цьому випадку ми довели існування об'єкту із заданими властивостями – вказали його (корінь рівняння) і переконалися, що він дійсно володіє потрібними властивостями (знайдене значення є коренем рівняння). Доведення існування такого роду називають прямими або конструктивними.

Існують загальне формулювання принципу Діріхле для скінчених множин, яке використовує поняття ін'єктивності відображення і для нескінчених множин з використанням поняття потужності нескінченої множини.

Розв'язання задач на використання принципу Діріхле виховують уміння встановлювати відповідність між елементами певних множин. Вивчати принцип Діріхле можна вже з 6-го класу, тому що він не потребує глибоких математичних знань.

Знайомство з принципом Діріхле не входить в навчальну програму з математики всіх рівнів навчання закладів загальної середньої освіти, зокрема навіть у класах математичного, економічного, інформаційно-технологічного профілю та спеціалізованих закладах з поглибленим вивченням математики, економіки, інформатики. Отже, єдино-можливим способом знайомства з принципом Діріхле може бути реалізований на позакласних заняттях з математики – факультативних курсах або математичних гуртках. Для якісної підготовки учнів до участі в олімпіадах з математики усіх рівнів необхідно знайомити учнів з цим базовим математичним принципом.

Для учнів 6 класу можемо запропонувати найпростіші задачі 1-3.

Задача 1. На планету Альфа системи Омега запустили 20 космолітаків, на кожному з них не більше 16 чоловік. Доведіть, що хоча б на двох з них однакова кількість людей.

Розв'язання

Взагалі маємо 20 космолітаків, на кожному не більше 16 людей. Тобто кількість людей на кожному космолітаку від 1 до 16. За принципом Діріхле існує точно два космолітака з однаковою кількістю людей.

Задача 2. В коробці 82 кульки. Кожна з них розмальована певним кольором. Доведіть, що існує 10 кульок одного кольору, чи 10 кульок різного кольору.

Розв'язання

Якщо для розмалювання 82 кульок використано не менше ніж 10 кольорів, то зрозуміло, що знайдеться 10 кульок різного кольору. Якщо ж для розмалювання 82 кульок використано не більше ніж 9 різних кольорів, то згідно з принципом Діріхле, знайдеться принаймні 10 кульок одного кольору. Тут у ролі «зайців» виступають кульки, а в ролі «кліток» - кольори.

Задача 3. У 6-А класі 28 учнів написали диктант. Сашко в диктанті припустився 13 помилок, а решта — менше. Довести, що принаймні троє учнів припустились помилок порівну (можливо, і по 0 помилок).

Доведення

Припустимо, що жодні троє учнів не припустились однакової кількості помилок. Тоді не більше ніж двоє учнів припустились 0 помилок, одну помилку, дві, ..., 12 помилок. Отже, кількість учнів, враховуючи Сашку, не перевищує $2 \cdot 13 + 1 = 27$, що суперечить умові. Таким чином, наше припущення неправильне. Тобто принаймні троє учнів припустились помилок порівну.

Для учнів 7 класу бажано нагадати формулювання принципу Діріхле в загальному вигляді: якщо $n \cdot k + 1$ предмет розмішувати в n ящиків, то принаймні в одному опиниться не менш ніж $k + 1$ предмет. Далі проілюструємо принцип на прикладах 4-5.

Задача 4. 15 хлопчиків зібрали 100 грибів. Доведіть, що принаймні два хлопчика зібрали однакову кількість грибів.

Розв'язання

Для розв'язання цієї задачі потрібно скласти протилежне твердження і довести його невірність.

Нехай кожний з 15 хлопчиків зібрали різну кількість грибів.

1-й хлопчик - 0 грибів,

2-й хлопчик - 1 грибів,

.....

15-й хлопчик - 14 грибів.

Як підрахувати, скільки всього зібрано грибів?

$$0 + 1 + 2 + 3 + 4 + 5 + 6 + 7 + 8 + \\ + 9 + 10 + 11 + 12 + 13 + 14 = 105 \text{ грибів.}$$

Але за умовою зібрано лише 100 грибів, тому наше твердження, що всі хлопчики зібрали різну кількість грибів невірна. Отже, можна сказати, що принаймні два хлопчика зібрали однакову кількість грибів.

Задача 5. На полицках книжкової шафи 160 книг, причому на одній з них — 3 книги. Доведіть, що знайдеться полицка, на якій не менше ніж 40 книг.

Розв'язання

Припустимо, що на кожній із решти 4 полицок не більше ніж 39 книг. Тоді на всіх 5 полицках не більше ніж $3 + 4 \cdot 39 = 159$ книг, що суперечить умові. Отже, на одній із полицок не менше ніж 40 книг.

Знайомство з геометричним принципом Діріхле продовжується подальшому на факультативних заняттях з геометрії у 8 класі та під час вивчення комбінаторики в 11 класі.

Задача 6. Дано 20 натуральних чисел:

$$a_1 < a_2 < \dots < a_{20} \leq 64.$$

Доведіть, що серед різниць $a_i - a_k$ ($i > k$) знайдуться принаймні чотири рівних.

Розв'язання

Можливих додатних різниць даних чисел існує $C_{20}^2 = \frac{20 \cdot 19}{2} = 190$. Усі знайдені 190 чисел належать на проміжку від 0 до 63.

Коли застосуємо принцип Діріхле, то отримаємо для $n = 63$, $190 = 63 \cdot 3 + 1$, $k = 3$. Згідно з принципом Діріхле принаймні $k + 1 = 4$ з цих чисел співпадають.

Ми навели перелік завдань для учнів, що згруповані, згідно з детальним методичним аналізом, за класами вивчення математики у школі, які можна рекомендувати вчителю для використання на позакласних або факультативних заняттях з математики.

Список літератури:

1. Андерсон Дж. Дискретная математика и комбинаторика. : пер. з англ. Москва : Вильямс, 2004. 960 с.
2. Пивоварчик В. М. Дискретна математика (частина 1): навч. посіб. / В. М. Пивоварчик, О. М. Яковлева, О. М. Болдарєва. – Одеса : Держ. закл. «Південноукраї. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Уш.», 2022. - 145 с.
3. Федак І. В. Цілі числа. Комбінації. Принцип Діріхле. Ігри. Посібник для підготовки до математичних олімпіад у 6-8 класах / І. В. Федак. – Тернопіль: Бібліотечка заочної математичної школи, 1997. – 111 с.
4. Ядренко М. Й. Принцип Діріхле та його застосування /М. Й. Ядренко. – К.: Вища школа, 1985. – 80 с.

ВИКЛИКИ СИСТЕМИ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**Боляк Т.М.**

аспірант УДУ імені Михайла Драгоманова

<https://orcid.org/0000-0001-8681-4328>

+380984917989

taniaboliak2310@gmail.com

Із початком повномасштабної військової агресії російської федерації проти України 24 лютого 2022 р. ворожій атаці піддався соціально-економічний устрій України, значних руйнувань та пошкоджень завдано інфраструктурним об'єктам, будівлям суспільно-соціального призначення, серед яких досить багато закладів освіти. Деякі міста й селища України російськими артилерійськими та авіаційними бомбардуваннями були повністю стерті з її мапи, що змусило жителів цих населених пунктів масово евакуюватися, втікаючи з місць окупації й місць, де ведуться активні бойові дії.

Система освіти України опинилася в нових реаліях функціонування, а перед освітніми менеджерами постали такі питання, які до сьогодні ніхто не вирішував. Суттєвими викликами для сфери освіти в Україні є: загроза життю та здоров'ю учасників освітнього процесу, обмеження доступу до базових потреб людини; масштабні руйнування освітньої інфраструктури: пошкодження приміщень закладів освіти, навчальної матеріально-технічної бази, навчально-виробничих баз практики тощо; вимушене масштабне переміщення учасників освітнього процесу в межах України та за кордон, що призвело до значних втрат контингенту здобувачів освіти, педагогічного й викладацького складу; загострення проблеми забезпечення доступу до освіти українським здобувачам навчально-виховного процесу, порушення безперервності освітнього процесу; втрата управлінського освітнього контролю на територіях, що потрапили під тимчасову окупацію або перебувають у зоні активних військових дій. Насильницька переорієнтація українських здобувачів освіти на російські навчальні програми, підручники, примусовий перехід на російську мову навчання; зменшення видатків державного та місцевих бюджетів на освіту; забезпечення розвитку приватної освіти на рівнях дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти [1, с. 158-159].

Упродовж короткого часу в Україні було сформовано засади інституційно-правового регулювання освітньої сфери на період дії воєнного стану. Таке регулювання здійснюється в межах і відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII (зі змінами та доповненнями), Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 64/202210, затвердженого Законом України від 24.02.2022 № 2102-IX, а також згідно з іншими нормативно-правовими актами України. У перший день повномасштабної війни було видано наказ МОН «Про утворення Ситуаційного центру МОН» від 24.02.2022 № 229, який уможливив функціонування консультативно-дорадчого органу на період дії воєнного стану. Основним завданням Ситуаційного центру МОН визначено забезпечення діяльності Міністра освіти і науки України на період дії воєнного стану.

Війна змусила багатьох учасників освітнього процесу масово залишити місця проживання. Таке масштабне переміщення як у межах України, так і за кордон, стало викликом для системи освіти з огляду на необхідність забезпечення рівного доступу до навчання, створення передумов для утримання учнів і педагогів в сфері впливу української системи освіти та їх повернення, якщо вони виїхали за кордон. Проте першочерговим завданням влади, що було й залишається актуальним, є збереження життя учасників освітнього процесу, як і кожного громадянина нашої держави.

Через широкомасштабну російську агресію проти України мільйони українських дітей вимушені перервати навчання, стати Внутрішньо переміщені особи ВПО в регіони України,

де безпечна ситуація краща, або втікати до інших країн, за кордон. Тисячі закладів освіти було пошкоджено внаслідок варварських обстрілів і бомбардувань російської армії, сотні з них повністю зруйновано. Уведення воєнного стану, скорочення економічної активності призвели до значного дефіциту, від якого страждають державний та місцеві бюджети, а також до істотного зменшення видатків на освіту, оскільки всі можливі ресурси необхідно мобілізувати для задоволення оборонних і гуманітарних потреб. У цей скрутний час українською й життєво необхідною залишається постійна підтримка України з боку міжнародних донорів та партнерів із розвитку.

Основними майданчиками для діалогу з міжнародними партнерами став Освітній кластер: Україна та Секторальна робоча група «Освіта і наука» при Міністерстві освіти і науки України (СРГ «Освіта і наука»), учасниками якої є міжнародні організації, дипломатичні представництва іноземних держав, неурядові організації та проекти, які реалізують програми підтримки української освіти й науки. Перелік учасників є дуже широким та відкритим до приєднання.

Секторна робоча група «Освіта і наука» координує залучення й використання міжнародної допомоги, спрямованої на підтримку реалізації державної політики для досягнення заявлених стратегічних пріоритетів у сфері освіти та науки. В умовах російської агресії МОН активно використовує Секторальну робочу групу «Освіта і наука» як майданчик для діалогу з максимально широким колом партнерів та друзів України з метою формування міжнародної коаліції на підтримку української освіти й науки.

СРГ «Освіта і наука» використовує формат надзвичайних (відбулися 15 березня й 9 травня 2022 р.) та планових засідань, а також тематичних підгруп, у яких обговорюються поточні виклики в освітньому секторі в умовах воєнного стану й формуються пропозиції для керівництва МОН. Вже відбулися засідання тематичних підгруп «Професійна (професійно-технічна) освіта», «Цифрова трансформація освіти і науки», «Психологічна підтримка і допомога». З метою інформування про поденну ситуацію в українській освіті з березня 2022 р. МОН регулярно надсилає міжнародним партнерам «Огляд поточного стану освіти і науки України в умовах російської агресії» українською та англійською мовами, який також оприлюднюється на офіційному вебсайті МОН.

Аналіз наукової літератури свідчить, що Міністерство освіти і науки України розробило 11 проектних пропозицій для покриття першочергових потреб сфери освіти на період воєнного стану, що відповідають ключовим пріоритетам освітньої політики. Їх вчасна імплементація може мінімізувати освітні втрати та підвищити стійкість української освіти в умовах війни. Серед них: цифрові девайси для освіти, вступна кампанія 2022/2023 року, видання підручників і посібників для Нової української школи, відкриття освітніх хабів за кордоном, STEM-освіта, цифровий освітній паспорт, створення навчально-практичних центрів за галузевим спрямуванням, створення наздоганяючих освітніх (catch up), профорієнтація та побудова кар'єри «Обери професію своєї мрії», навчання вчителів наданню домедичної допомоги, розширення парку шкільних автобусів для закладів загальної середньої освіти [1, с. 160-161].

Аналіз наукової літератури, дає можливість здійснити основні завдання розвитку системи освіти України в короткостроковому періоді а саме:

1. організація освітнього процесу в умовах правового режиму воєнного стану;
2. створення максимально безпечних умов для всіх учасників освітнього процесу;
3. відновлення пошкоджених закладів освіти;
4. забезпечення переміщення закладів освіти з тимчасово окупованих територій на підконтрольну Україні територію;
5. здійснення в разі потреби евакуації учасників освітнього процесу;
6. забезпечення права дітей на освіту за українською освітньою програмою та права педагогів з тимчасово окупованих територій на роботу;

7. забезпечення особливих умов навчання (встановлення індивідуального графіка навчання, надання академічної відпустки тощо) для тих здобувачів освіти, які перебувають у лавах ЗСУ або в підрозділах територіальної оборони, займаються волонтерською діяльністю;

8. забезпечення сталості навчання здобувачів освіти, які вимушено переміщені з України за кордон під час війни;

9. створення передумов для утримання учнів і педагогів у сфері української системи освіти та їх повернення, якщо вони виїхали за кордон;

10. забезпечення доступності, безперервності та рівного доступу до навчання у регіонах України залежно від конкретної безпекової ситуації (очна, дистанційна, змішана форма навчання або навчання за індивідуальною формою – екстернатною чи сімейною (домашньою));

11. успішне проведення вступної кампанії; залучення потенціалу переміщених педагогічних працівників;

12. підтримка психологічного здоров'я усіх учасників освітнього середовища;

13. проведення заходів із нормативно-правової, фінансової підтримки учасників освітнього процесу, що опинилися на тимчасово окупованих територіях;

14. пошук альтернативних джерел фінансування, зокрема можливостей додаткового фінансування від міжнародних фінансових організацій і закордонних партнерів тощо;

15. формування міжнародної коаліції на підтримку української освіти й науки;

16. посилення комунікації МОН, зокрема через створення відповідної робочої групи із закладами приватної освіти з залученням до її роботи представників ГО «Всеукраїнська асоціація освітніх проєктів» як найбільшого в Україні об'єднання закладів дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти [1, с.162].

Людський капітал – найцінніший актив України й залишиться таким у майбутньому. Система освіти має вирішальне значення для створення та підтримки цього активу. Освіта буде ключовим фактором відбудови України, оскільки вона не лише дає необхідні знання та зміцнює людський капітал, але й виховує гідних громадян, розвиваючи в суспільстві повагу до прав людини, добросовісність та відповідальність.

Список літератури:

1. Дерстуганова Н.В. Сутність поняття «Загальні компетентності» у вітчизняній науковій парадигмі. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2022. №84. С.158-162.

2. Сисоева С.О. Сфера освіти як об'єкт дослідження. Польсько–український / українсько–польський щорічний «Освітологія». Київ: ВП «Едельвейс». 2012. Вип. I. С. 22 – 29.

3. Скорик Т.В. Емоційна компетентність як необхідна складова професійної успішності сучасного вчителя. В кн.: Освіта майбутнього: концепції, методи, підходи : колективна монографія. Київ : Міленіум, 2020. С. 277-287.

СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА РЕАЛІЗАЦІЮ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ВЗАЄМОНАВЧАННЯ

Бричка М.П.

магістр

викладач ВСП «Фаховий коледж економіки, права
та інформаційних технологій ЗУНУ»

marijatsymbala@gmail.com

«Хто вчить, той вчиться», – такою думкою керувалися мудреці античних цивілізацій. Дана педагогічна ідея існувала ще за часів Я. Коменського і гармонійно лягла в основу сучасної педагогічної технології взаємонавчання. В контексті переходу освітніх пріоритетів від традиційних типових педагогічних технологій навчання до особистісно-орієнтованих, можливість надання консультативно – репетиторських послуг в учнівському чи студентському середовищі, здійснює вагомий внесок в якісну динаміку навчально – пізнавальної діяльності здобувачів освіти.

Термін “взаємонавчання” у сучасних публікаціях зустрічається надзвичайно рідко. Частіше з’являються “взаємоконсультування” чи “учнівська взаємодопомога”. Автори наукових праць оминають таке формулювання, оскільки керуються думкою, що його використання сприятиме зниженню ролі педагога в освітньому середовищі. Проте, така думка є хибною. Учитель чи викладач все ж залишиться невід’ємною частиною навчально-пізнавального процесу, проте дещо зміщує вектор своєї рольової діяльності від ключового носія знань, до координатора процесу.

Доцільно пам’ятати і про необхідність створення заздалегідь емоційно-позитивного освітнього середовища, яке стане підґрунтям для активізації пізнавального інтересу, створить умови підсильності у вивченні навчального матеріалу, набутті нових вмінь та навичок [2] і є необхідною вимогою для досягнення позитивно-якісних результатів навчально-пізнавальної діяльності здобувача освіти, а, відповідно, підготовка такого середовища передбачає подолання низки бар’єрів [3], які стримують стимуляцію різноманітної діяльності особистості.

Не являється таємницею, що інколи педагог свідомо чи несвідомо, провокує виникнення бар’єрів у спілкуванні з здобувачем освіти. Серед чинників, що впливають на особливості взаємодії між учителем і учнем, викладачем і студентом науковці здебільшого виділяють: соціальний, психо-емоційний, фізичний і смисловий (когнітивний) бар’єри [3]. Варто звернути увагу на те, що здобувачі освіти, які є ровесниками, у більшості випадків мають схожий фізіологічний, емоційний, психологічний розвиток. Досвід показав, що між однолітками комунікація набагато краще налагоджена, ніж між людьми з різницею у віці (вчитель-учень), тому і зрозуміти пояснення свого ровесника завжди легше, ніж вчителя. А також, правильно налагоджена співпраця між однолітками значною мірою впливає на самооцінку дитини, підлітка, юнака.

Виходячи із власного досвіду та наукової спадщини вчених-педагогів, для якісної реалізації педагогічної технології взаємонавчання, рекомендується створити в колективі консультативно – репетиторську групу. Здобувачі освіти, які будуть залучені в роботу, повинні володіти якісними знаннями з предмету, мати природній педагогічний хист та бажання поділитись власними науковими досягненнями із однолітками.

Недоцільно педагогу заставляти здобувача освіти виконувати функції консультанта, якщо на це немає його волі. Учень чи студент повинен бути вмотивований до виконання покладених на нього обов’язків. Для того рекомендується провести в колективі «вибори» консультантів, дозволити колективу «висувати кандидатів» або ж «самовисуватися» з числа здобувачів освіти. В такому демократичному ключі технологія взаємонавчання є

середовищем, яке дозволяє присвоїти отримані від дорослих цілі й зразки дії, поведінки. Індивіди закріплюють один в одному почуття самостійності, незалежності. Саме у спілкуванні один з одним здобувачі освіти можуть практикувати традиційні форми поведінки (контроль, оцінку). Саме в колі з однолітками відкривається й утверджується їм ідея і практика рівноправ'я, зароджується необхідність і змога завжди погодитися з точкою зору іншого, координувати свої дії з іншими.

При підготовці, разом з педагогом до навчання, юні репетитори отримують можливість проконтролювати готовність однокласників до початку заняття, виконати роль юного лектора, лаборанта, допомогти при підготовці демонстраційних робіт. Інколи організувались консульт-хвилинки, на яких консультанти-репетитори надавали необхідні консультації в індивідуальному чи груповому порядку здобувачам освіти, що цього потребували (в рамках виділеної консульт-хвилинки). Взаємонавчання із залученням консультативно-репетиторської групи також можна використати і при перевірці домашнього завдання чи самостійних і контрольних робіт. В такому випадку «консультант» відповідає за певну групу учнів чи студентів, звіряючи їхні роботи з власною, попередньо перевіреною педагогом, яку бере за зразок, при цьому толерантно пояснює ровесникам, яких помилок вони допустились.

Варто при цьому враховувати, що доволі стресовим є процес організації навчальної роботи сьогодні, коли суб'єкти навчання змушені періодично покидати класні кімнати, дбаючи про власне здоров'я і життя, та продовжити навчальну співпрацю дистанційно. Закономірно визнати, що організація дистанційного навчання – це нова, до кінця не апробована справа [3; 5; 6]. І тут знову ж на допомогу може прийти якісно організована консультативно-репетиторська діяльність здобувачів освіти. Візьмемо до уваги те, що сучасне молоде покоління набуло немало досвіду в освоєнні технічних розробок і різних технологічних нововведень.

Саме завдяки таким перевагам доцільно налагодити індивідуальну дистанційну онлайн-комунікацію «учень-учень» за допомогою відпрацьованих онлайн-платформ (Zoom, Google Meet, Viber Groops) з метою передачі знань, освоєнні лабораторних симуляцій, обговоренні проблемних моментів у навчанні, передачі навчальних інтернет-ресурсів з метою здобуття нових знань з фізики [3; 5; 6], виходячи з урочного часового регламенту. Додаково, як наслідок реалізації вищезгаданої співпраці, здобувач освіти має можливість розвантажити себе емоційно, не перебуваючи в певному часовому обмеженні, поділитись із ровесником не лише предметними дилемами, а й власними переживаннями, що в світлі сучасних подій є надзвичайно важливим особистісним здобутком кожного окремого індивіда.

Як підтверджує наш особистий досвід, презентована педагогічна технологія взаємонавчання дає можливість ствердно вести мову про якісний кінцевий результат у навчально-пізнавальній діяльності школярів.

В контексті взаємонавчання :

- створюються умови для самовираження, самореалізації особистості;
- формуються уміння дослухатися і бути лідером;
- юні особи вчаться виявляти та аналізувати причини своїх помилок і приймати допомогу;
- здобувачі освіти усвідомлюють рівень свого знання і незнання;
- формуються і розвиваються здібності орієнтуватися в різних видах діяльності;
- як учні, так і студенти уміють чітко і тактично обирати форми і засоби передачі іншим не лише власні знання, а й свої думки, почуття, переконання.

Список літератури:

1. Атаманчук П. С. Феномен триєдиної навчально-пізнавальної діяльності індивіда: аспекти навчання та становлення майбутнього вчителя фізики. Підготовка майбутніх учителів фізики, хімії, біології та природничих наук у контексті вимог Нової української

школи: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції. 26-27 травня 2022 р., м. Тернопіль. – 346 с. С. 21-22.

2. Атаманчук П.С. Навички, уміння, переконання: найвищі рівні компетентності та світогляду індивіда // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогічна (категорія Б) / [ред. кол.: С.В. Оптасюк (голова), П.С. Атаманчук (заступник наук. ред.) та ін.]. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. 2022. Випуск 28: Концептуальні основи розбудови сучасної природничо-математичної та фізико-технологічної освіти. С. 40–45. DOI:10.326626/2307-4507.2022-28.40-45.

3. Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі: колективна монографія / за заг. редакцією Г.Л. Єфремової. – Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. – 444 с.

4. Кондаш О. Хвилювання: страх перед випробуванням. – К.: Рад. шк., 1981. 170 с.

5. Кухарчук Т. А. Дистанційне навчання у закладах загальної середньої освіти у період пандемії: Збірник тез Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи, 2021. 152 с.

6. Мацюк В.М. Крижановський С.Ю. Сучасні цифрові технології як засіб реалізації навчальних проєктів у закладах середньої освіти в контексті методичної підготовки майбутніх учителів фізики. Тези доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції «Підготовка майбутніх учителів фізики, хімії, біології та природничих наук в контексті вимог Нової української школи» (Тернопіль 20 травня 2021 року). С. 54–57.

7. Пометун О. І. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. — К.: А.С.К., 2004. – 192 с.

ФОРМУВАННЯ ПІСЕННОЇ ТВОРЧОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**Вакула Руслан**студент бакалаврату спеціальності 014 "Середня освіта. Музичне мистецтво"
КЗВО Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського**Засік Мирослава Михайлівна**викладач вищої категорії, старший викладач
КЗВО Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського

ORCID 0000-0003-1421-3296

zasikmiroslava@gmail.com

Упродовж віків українці піклувалися про духовний пласт підростаючого покоління, надавали перевагу вихованню дитини на кращих зразках і традиціях, на формування духовних цінностей, високої культури, моральності, прищеплювали любов до рідного слова. Увесь багаж знань предків закладений у глибинному пласті усної народної творчості.

Одна з головних проблем актуальності сьогодення є прилучення дітей до скарбниць цінностей, вироблених людством, за допомогою різних практичних форм. На реалізацію цих завдань орієнтують та спрямовують Базовий компонент дошкільної освіти в Україні [2021], Національна доктрина розвитку освіти в Україні у XXI столітті [2002], Закон України «Про дошкільну освіту» [2021].

Найціннішою в українській культурі є народна пісня – поетична сповідь, молитва, своєрідний код роду, в якому збережена вікова мудрість, краса й милозвучність рідної мови. Народна пісенна творчість яскрава, образно багата, динамічна, чітка у визначенні думки. Дітей дошкільного віку приваблюють колискові, забавлянки, утішки, ігрові, трудові пісеньки.

Нове осмислення соціальної мети дошкільної музичної освіти в Україні вимагатиме розробки нових педагогічних концепцій на основі творчого використання здобутків національної і світової педагогіки.

У перспективі, музичні заняття стануть центром цілісної педагогічної системи, в якій залучення дітей до музичного мистецтва здійснюватиметься на тлі їх широкого художньо-естетичного розвитку. Одним із головних критеріїв ефективності є повноцінний розвиток музичного сприймання і активної музично-творчої діяльності дітей.

Різні жанри народних пісень служать засобом збагачення мовлення дитини, прищеплюють любов до рідного слова, закладають основи української моральності, виховують почуття національної гідності.

Зазначимо, що виховна роль української народної пісні поки що не стала предметом окремого дослідження, хоча про це згадувалося в роботах відомих педагогів (Г. Ващенко, В. Сухомлинський, С. Русова). Про роль народної пісні як серцевини української культури писали українські мистецтвознавці (Б. Грінченко, Д. Антонович, Ф. Колесса та ін.). **Мета дослідження** – розкрити роль і значення формування пісенної творчості у дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – українська народна пісенна творчість, яка увійшла в дитячий фольклор.

Музичний образ виражається комплексом усіх музичних засобів. Музичний образ у його складному естетичному розумінні діти не можуть створити – у них немає належного рівня узагальнення спостережень, у них ще дуже обмежені засоби вираження і зображення.

І все-таки початкова пісенна творчість дітей завжди образна за своєю природою. Вона знаходить свій вияв у найпростіших музичних темах. Музичний образ у мелодіях нескладних пісень виражений музичною темою у вигляді різноманітних інтонаційних зворотів.

Музичне виховання дошкільнят буде успішнішим, якщо батьки знають дитячі пісні, можуть виконати їх та розучити з дітьми. Такі українські народні пісні, як: «Ой єсть в лісі калина», «Женчичок-брєнчичок», «Грицю, Грицю, до роботи» та ін. цікаві, доступні і можуть бути інсценовані.

Роль пісенної творчості в розвитку творчої активності дошкільнят: інсценізація, творче музикування, музична гра – все це благотворно впливає на розвиток самостійності дітей.

Отже, пісенна творчість – шлях формування дитячої музикальності. Її значення, однак, набагато ширше і глибше. У наївній творчості приховуються можливості розвитку не тільки спеціально-музичних здібностей, а й загально естетичних уявлень та загальних якостей особистості дитини.

Вивчення та аналіз низки літературних джерел дали змогу зробити наступні **висновки** і узагальнення:

1. Пісенна творчість – вид музичної діяльності, якій належить значне місце в дошкільній педагогіці. Народна пісенна творчість у її різновидах міцно ввійшла в арсенал засобів виховання дитини. Цьому засобу надається велике значення в галузі як загального, так і спеціального музичного виховання.

2. Психологічною базою виховного впливу пісенної творчості, яка має в собі елементи дидактичних знань, є, зокрема, орієнтація на невимушене запам'ятовування та навіювання через варіативність повторення настанов, що містяться у сюжетно оформленому контексті.

3. Дитячий фольклор – багатожанрова система, що складається із прозових, речитативних, пісенних та ігрових творів. До дитячого фольклору зараховують як творчість самих дітей, так і твори, що виконуються для дітей дорослими. Такий поділ виникає з того, що ігрові і ритміко-інтонаційні можливості дітей залежать від віку. У ранньому віці (з перших днів народження і десь до 3-3,5 років) емоційний, моторний і розумовий розвиток дитини лежить цілком на обов'язку дорослих. Дорослі виконують для дітей раннього віку колискові пісні та різні забавлянки (утішки).

4. Основне завдання сучасного дошкільного музичного виховання – формування в дітей способів самостійного застосування виражально-зображальних засобів для вираження своїх почуттів у пісенній творчості. Можна припустити, що постійна зміна ситуацій і умов виконання завдань, які вимагають від дітей самостійних пошуків, розбудить їхню творчу уяву, надасть їхнім діям перетворюючого характеру.

5. Творча атмосфера благотворно впливає на розвиток самостійності дітей. Кожна дитина має змогу (чи то у створенні нової мелодії або варіанта пісні, чи то у втіленні змісту твору в гру-інсценізацію) проявити свої творчі здібності. Вивчення народних пісень стимулює творчу активність дітей.

6. Формування творчості має проходити по етапах, а це вимагає видозміни ролі й характеру творчих завдань, пісенного зразка, різних спільних дій музичного керівника і дитини. Перший з цих етапів – орієнтування дітей у новій для них діяльності; другий – засвоєння дітьми способів втілення музичного образу в пісні; третій – самостійне застосування дітьми засвоєних способів у нових ситуаціях.

7. Джерелом дитячої творчості є навколишнє життя і музичне мистецтво, що відображає його. Пісенна творчість дітей, яка б вона не була скромна за своїми результатами, завжди відображає дитячі переживання, породжені життям. Особливої ролі набуває сама музика, яка по-різному впливає на дітей як результат нагромадження життєвих вражень, як зразок, що повинен відзначатися певними якостями, щоб служити спонукачами пісенної творчості.

Необхідно, щоб музичні керівники і вихователі широко використовували народні твори, які зберегли діти та записали українські фольклористи, письменники, етнографи. Діти люблять народні забави, ігри, пісні, казки, легенди, загадки, тощо, а систематичне заняття виробляє пошану до народного мистецтва, збагачує пам'ять, прилучає до культурних джерел свого народу.

Отже, українська народна пісенна творчість має глибинний потенціал, що є запорукою формування духовності дошкільнят. Вона має зайняти відповідне місце в освітньому процесі, який здійснюється закладами дошкільньої освіти, саме в період, коли дитина найкраще сприймає емоційно забарвлену інформацію, яку зокрема й несуть музика і пісенні образи. Це є запорукою формування національно свідомих, патріотично налаштованих поколінь, пройнятих духом українства, духом, який акумулює в собі такі риси людського характеру, як національна гордість, працьовитість, волелюбність, любов до рідної землі, шанобливе ставлення до родини.

ЕЛЕКТРОННИЙ ПІДРУЧНИК ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТРАЄКТОРІЇ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ

Гаврилишена О.О.

кандидат педагогічних наук
старший науковий співробітник відділу
науково-методичного забезпечення видання навчальної літератури
Havrylyshena2105@gmail.com
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-4444-8520>
Державна наукова установа
«Інститут модернізації змісту освіти» МОН України

***Анотація.** Актуалізоване питання використання електронного підручника як інструменту реалізації індивідуальної освітньої траєкторії здобувача освіти в умовах впровадження компетентнісного підходу в навчальний процес Нової української школи. З'ясовано, що індивідуальна освітня траєкторія учня реалізується на підставі індивідуальної програми розвитку, індивідуального навчального плану. Визначено етапи побудови та реалізації індивідуальної освітньої траєкторії учня, ключові функції кожного етапу та очікувані результати. Доведено перспективність використання електронних підручників як інструменту реалізації індивідуальної освітньої траєкторії здобувача освіти сучасної школи.*

***Ключові слова:** електронний підручник, здобувач освіти, заклади загальної середньої освіти, індивідуальна освітня траєкторія, індивідуальна програма розвитку, індивідуальний навчальний план.*

Проблема створення й реалізації індивідуальної освітньої траєкторії здобувача закладу загальної середньої освіти набула особливої актуальності в контексті модернізації освіти, запровадження в ній компетентнісного підходу, що визначено сучасною нормативно-правовою базою: Законами України «Про освіту» [5], «Про повну загальну середню освіту» [6]; розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» [7] та ін. Термін «індивідуальна освітня траєкторія» визначається як «персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття освіти, суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання» [5]. Індивідуальна траєкторія навчання відображає шлях здобувача освіти до цілей навчання, де основним завданням є урахування інтересів та потреб в контексті підвищення його конкурентоспроможності на ринку праці. Основною метою використання технології індивідуальних освітніх траєкторій є підвищення рівня самостійності, активності учнів та індивідуалізації процесу навчання.

В Законі України «Про повну загальну середню освіту» визначені організаційно-педагогічні механізми, що уможливають реалізацію власної освітньої траєкторії учня в закладі загальної середньої освіти [6]. Зазначено, що індивідуальна освітня траєкторія учня створюється на основі індивідуальної програми розвитку – документу, що забезпечує індивідуалізацію навчання особи та індивідуального навчального плану – документу, що визначає послідовність, форму і темп засвоєння здобувачем освіти компонентів освітньої програми та розробляється закладом освіти у взаємодії із здобувачем освіти [6, стаття 1].

Розкриємо етапи побудови та реалізації індивідуальної освітньої траєкторії учня, ключові функції кожного етапу та очікувані результати. Зауважимо, що значна частина цих

функцій може бути реалізована за допомогою застосування інформаційно-комунікаційних технологій.

1-й етап – діагностика педагогом рівня розвитку і ступеня вираження особистісних якостей учнів, необхідних для здійснення тих видів діяльності, що притаманні даній освітній сфері. Функції: фіксація «стартового» обсягу і предметного змісту освіти, де розвиток знання відбувається в ході складної взаємодії індивіда з культурним, інформаційним та предметним середовищем. Інструменти: комп'ютерні тести, опитувальники, анкети, середовища аналізу BigData та соціальних мереж. Результат у вигляді переліків: знань, умінь, навичок, інтересів, здібностей, потреб, мотивів, можливостей; досвіду.

2-й етап – фіксування кожним учнем, вчителем фундаментальних освітніх об'єктів. Функції: фіксація переліку відомих і можливих фундаментальних освітніх об'єктів – вузлові точки основних освітніх галузей, завдяки яким існує реальна область пізнання і конструюється система знань про них. Вони є елементами освітніх стандартів, що дозволяють розв'язати проблему поєднання індивідуальності учнів і об'єктивної дійсності, що підлягає пізнанню. Їх сукупність становить інваріантний зміст навчального предмету або мету предмету; зони найближчого розвитку дитини. Формуються в процесі побудови індивідуальної освітньої траєкторії. Інструменти: бази даних, опитувальники, анкети, карти знань. Результат: перелік фундаментальних освітніх об'єктів для майбутнього вивчення.

3-й етап – вибудовування системи особистого ставлення учня до майбутньої освітньої теми, яку повинен вивчати. Функції: фіксація особистісного ставлення до визначеного переліку фундаментальних освітніх об'єктів; накопичення індивідуальних ознак (аргументів) «за» і «проти» вивчення предметної сфери, теми, підтеми; поступове заповнення «квадратів Декарта» за кожним напрямом (область, тема, підтема). Інструменти: анкетування, карти знань, бази даних, пошукові системи, мультимедійні матеріали, мапи. Результат: перелік тем, які вивчаються або які бажано вивчати; побудова і постійне уточнення своєї картини світу.

4-й етап – програмування кожним учнем індивідуальної освітньої діяльності відносно «своїх» і «загальних» фундаментальних освітніх об'єктів. Функції: фіксація своїх бажаних кінцевих освітніх продуктів – матеріалізовані продукти діяльності учня у вигляді текстів, малюнків, виробів тощо; зміни особистісних якостей учня, що розвиваються в навчальному процесі. Обидві складові – матеріальна й особистісна, створюються одночасно в ході конструювання учнем індивідуального освітнього процесу і форми їх подання; засобів і способів діяльності; системи контролю й оцінювання своєї діяльності; створення первинного плану роботи. Інструменти: тести, карти знань, системи індивідуального та колективного планування, пошукові системи, мапи, системи колективної розподіленої взаємодії (наприклад googledocs), системи управління навчанням. Результат: створення динамічного плану роботи в відповідному інформаційному середовищі; долучення до плану учасників навчального процесу; обмін даними через спеціальні бази даних.

5-й етап – діяльність з одночасної реалізації індивідуальних освітніх програм учнів і загальногрупової освітньої програми. Функції: колективні заняття включають в себе пред'явлення учням фундаментальних освітніх об'єктів; засвоєння способів роботи з ними, створення і вирішення навчальних ситуацій; отримання учнями індивідуальних освітніх продуктів; демонстрація, зіставлення й обговорення продуктів навчання. Організуюча роль відводиться системі освітніх стандартів, що забезпечують поряд з індивідуальною траєкторією навчання, досягнення учнями нормативного освітнього рівня. Інструменти: електронні навчальні середовища, тести, майнд-карти, планування, спілкування і взаємодії, управління навчанням, ведення портфоліо. Результати: сформовані освітні продукти учня.

6-й етап – демонстрація особистих освітніх продуктів учнів і їх колективне обговорення. Функції: електронні портфоліо; сертифікації. Інструменти: електронні навчальні середовища, системи онлайн спілкування та взаємодії, бази даних. Результат: визнання результатів освітнього продукту; визначення «позиції» учня на карті розвитку й рівень просування; визначення зовнішнього позиціонування учня в оточуючому просторі.

7-й етап. Рефлексивно-оцінювальний. Функції: фіксація індивідуальних і загальних

освітніх продуктів діяльності; самостійне порівняння запланованих і досягнутих фундаментальних освітніх об'єктів; візуалізація прогресу результатів навчання у вигляді портфоліо. Інструменти: системи ведення портфоліо, тестування і сертифікації, візуалізації даних, мапи. Результат: усвідомлення й оцінка досягнення індивідуальних і загальних цілей, рівня своїх внутрішніх змін; отриманого результату і способів його досягнення.

Отже, управління індивідуальною освітньою траєкторією здобувачів освіти потребує урахування багатьох факторів, пошук та зберігання інформації різного виду, документальну комунікацію з вчителями, тьюторами, фахівцями тощо. Ці процеси передбачають широке застосування інформаційно-комунікаційних технологій [1]. Рушієм суттєвих змін в освітньому процесі є створення Національної освітньої електронної платформи, що є «державною спеціалізованою освітньою інформаційно-телекомунікаційною системою», цілі якої охоплюють технологічне забезпечення реформи середньої освіти «Нова українська школа»; забезпечення учасників освітнього процесу сучасними електронними освітніми ресурсами і сервісами; безоплатне забезпечення електронними підручниками; розвиток електронного навчання і формування цифрової компетентності учасників освітнього процесу в країні [2]. Провідним електронним освітнім ресурсом навчального призначення у закладах загальної середньої освіти є електронний підручник, який визначається як електронне навчальне видання із систематизованим викладенням навчального матеріалу, що відповідає освітній програмі, містить цифрові об'єкти різних форматів і забезпечує інтерактивну взаємодію [3]. Нормативно-правову основу використання електронних підручників у навчальному процесі становлять Закон України «Про освіту» [5], Положення про електронний підручник» [3], Положення про Національну освітню електронну платформу [4]. Міжнародний досвід визначає пріоритети розвитку електронного підручника, у якому учитель трансформує навчальний матеріал, забезпечує учню можливості самому формувати індивідуальний освітній маршрут.

Зроблено висновок, що формування особистості, здатної реалізувати себе стає основним завданням сучасної шкільної освіти. Індивідуальна освітня траєкторія навчання уможливує виявлення й розвиток здібностей здобувача освіти, реалізацію його цілей та задоволення освітніх потреб. Сучасні тенденції розвитку інформаційного суспільства потребують невідкладної розробки та впровадження електронних підручників у навчальний процес закладів загальної середньої освіти України, як інструменту учителя для забезпечення індивідуалізації навчання учнів. Перспективи подальших розвідок пов'язуємо з дослідженням зарубіжного досвіду впровадження електронних підручників в освітній процес.

Список літератури:

1. Богачков Ю., Ухань П., Милашенко В., Сагадіна О. Інформаційно-комунікаційні інструменти побудови індивідуальної освітньої траєкторії старшокласників. *Information Technologies and Learning Tools*. 2018. Т. 2 (64). С. 23–38. ISSN 2076-8184 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2018_64_2_5.
2. Гаврилишена О. О. Електронний підручник як чинник формування цифрової компетентності вчителя. *Імідж сучасного педагога : електрон. наук. фах. журн. (категорія «Б»)*. 2022. № 4 (205). С. 93–100. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-4\(205\)-93-100](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-4(205)-93-100)
3. Про затвердження Положення про електронний підручник від 02.05.2018 № 440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0621-18#Text>.
4. Про затвердження Положення про Національну освітню електронну платформу 22.05.2018 № 523. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0702-18#Text>.
5. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
6. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 13.07.2020 р. № 764-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text/>.
7. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування

загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>.

ЕФЕКТИВНА СПІВПРАЦЯ КОМАНДИ СУПРОВОДУ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЗА УМОВ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Гончарова Марія Олександрівна
студентка VI курсу МНУ ім. В.О. Сухомлинського

Науковий керівник: Литвиненко Ірина Сергіївна
доцент, кандидат психологічних наук

Приєднавшись до основних міжнародних договорів у сфері прав людини (Декларації ООН про права людини, Конвенції ООН про права інвалідів, про права дитини), Україна взяла на себе зобов'язання щодо дотримання загальнолюдських прав, зокрема, щодо забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами. За оперативними даними, із 129 тис. дітей з особливими освітніми потребами, які інтегровані до загальноосвітніх навчальних закладів, 45 відсотків складають діти з інвалідністю. Успішне запровадження інклюзивного навчання дітей з особливими потребами, потребує вирішення завдань на державному рівні, а саме: формування нової філософії державної політики щодо дітей з особливими освітніми потребами, удосконалення нормативно-правової бази у відповідності до міжнародних договорів у сфері прав людини, реалізації та поширення моделі інклюзивного навчання дітей у дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах.

Актуальність проблеми інклюзивного навчання полягає у тому, що спостерігається збільшення дітей з особливими потребами та осіб з порушеннями розвитку; необхідність розбудови громадянського суспільства на принципах гуманного ставлення до осіб, які потребують особливої допомоги в подоланні труднощів у навчанні та поведінці, а також використання міжнародного досвіду по даному питанню є важливим на сучасному етапі розбудови системи навчання.

Роботу за темою «Ефективна співпраця команди супроводу дитини з особливими освітніми потребами за умов інклюзивної освіти в навчальному закладі» проведено з метою актуальності визначення змісту, структури співпраці суб'єктів навчально-виховного процесу у процесі супроводу дитини з ООП та соціально-психологічних умов.

У відповідності до мети визначено наступні завдання дослідження:

- визначити зміст і структуру співпраці команди супроводу.
- дослідити особливості співпраці команди психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП психологічні чинники, що впливають на її ефективність.
- розробити ефективний алгоритм взаємодії та злагодженої співпраці в навчальному закладі команди супроводу:
 - батьків дитини з ООП;
 - керівника навчального закладу;
 - вчителя інклюзивних класів;
 - асистента вчителя;
 - практичного психолога;
 - вчителя-логопеда;
 - вчителя-дефектолога;
 - вчителя-реабілітолога;
 - медичного працівника навчального закладу;
 - фахівців ІРЦ.

Отже, в кінцевому результаті прийшли до висновку, що команда супроводу це взаємоузгоджена комплексна діяльність фахівців за участі батьків дитини з ООП, спрямована на створення необхідних умов в освітньому процесі, з метою розвитку

особистості дитини, засвоєння нею знань, умінь і навичок, її самореалізації та соціалізації. Особливістю діяльності команди є індивідуальний підхід до вирішення завдань особистісного розвитку, навчання і виховання дитини. Результативність залежить від координованості дій усіх її членів. В основі діяльності є міждисциплінарний підхід, що передбачає взаємодію спеціалістів багатьох галузей (загальна і спеціальна освіта, соціальна педагогіка, психологія тощо) та дає змогу комплексно організувати процеси розвитку, виховання, навчання і соціалізації дитини. Для досягнення найкращого результату соціалізації та навчання дитини надзвичайно важливо сформулювати позитивні стосунки між учасниками.

У додатках надано :

-копію наказу МОН про затвердження примірною положення про команду супроводу від 06.08.18 р.№609;

- положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

08 06 2018 р.

м. Київ

№ 609

Про затвердження Примірною положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти

Відповідно до статті 20 Закону України «Про освіту», пункту 4 Положення про Міністерство освіти і науки України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 р. № 630 (із змінами), та з метою створення оптимальних умов для навчання дітей з особливими освітніми потребами з урахуванням їхніх індивідуальних потреб та можливостей, забезпечення психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивних групах та класах з інклюзивним навчанням

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Примірне положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти, що додається.
2. Департаменту загальної середньої та дошкільної освіти (Кононенко Ю.Г.) забезпечити розміщення цього наказу на офіційному веб-сайті Міністерства освіти і науки України.
3. Рекомендувати Міністерству освіти Автономної Республіки Крим, департаментам (управлінням) освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій довести наказ до відома керівників закладів загальної середньої та дошкільної освіти.
4. Контроль за виконанням цього наказу покласти на заступника Міністра Хобзея П.К.

Міністр

Л. М. Гриневич

Положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП

I. Загальні положення

Це Положення визначає основні принципи, завдання та функції, а також порядок організації діяльності команди психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами (далі – Команда супроводу), які здобувають освіту в умовах інклюзивного навчання в закладі загальної середньої освіти.

У цьому Положенні терміни вживаються в такому значенні:

Індивідуальна навчальна програма – документ (частина ППР), який окреслює коло знань, умінь та навичок, що підлягають засвоєнню з кожного окремого навчального предмету у процесі навчання у закладі загальної середньої освіти з метою реалізації

індивідуальної освітньої траєкторії дитини з особливими освітніми потребами (далі дитини з ООП). Містить перелік тем матеріалу, що вивчається, рекомендації щодо кількості годин на кожну тему, час, відведений на вивчення всього курсу;

Інші терміни вживаються у значеннях, наведених в Законі України «Про освіту»
Персональний склад Команди супроводу затверджується наказом керівника закладу освіти, в якому здобувають освіту діти з ООП.

Команда супроводу дитини з ООП співпрацює з ІРЦ з питань надання корекційно-розвиткових послуг та методичного забезпечення її діяльності.

Це положення складено на підставі Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої освіти .

II. Склад учасників Команди супроводу. Склад Команди супроводу визначається з урахуванням освітніх потреб дитини з ООП.

До складу Команди супроводу дитини з ООП входять:

У закладі загальної середньої освіти: постійні учасники: заступник директора з навчально-виховної роботи, вчитель початкових класів, класні керівники, вчителі, асистент вчителя, практичний психолог, соціальний педагог, батьки або законні представники (далі – батьки) дитини з ООП тощо; залучені фахівці: медичний працівник закладу освіти, лікар-офтальмолог.

III. Принципи діяльності Команди супроводу

Основними принципами діяльності Команди супроводу є: повага до індивідуальних особливостей дитини з ООП; дотримання інтересів дитини з ООП, недопущення дискримінації та порушення її прав; командний підхід; активна співпраця з батьками дитини з ООП, залучення їх до освітнього процесу та розробки ІПР; конфіденційність та дотримання етичних принципів; міжвідомча співпраця.

Завдання Команди супроводу

Команда супроводу виконує наступні завдання: збір інформації про особливості розвитку дитини, її інтереси, труднощі, освітні потреби на етапах створення, реалізації та моніторингу виконання ІПР; визначення напрямів психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, що можуть бути надані в межах закладу освіти на підставі висновку ІРЦ, та забезпечення надання цих послуг; розроблення ІПР для кожної дитини з ООП та моніторинг її виконання з метою коригування та визначення динаміки розвитку дитини; надання методичної підтримки педагогічним працівникам закладу освіти з організації інклюзивного навчання; створення належних умов для інтеграції дітей з ООП в освітнє середовище; проведення консультативної роботи з батьками дітей з ООП щодо особливостей їх розвитку, навчання та виховання; проведення інформаційно-просвітницької роботи у закладі освіти серед педагогічних працівників; батьків і дітей з метою недопущення дискримінації та порушення прав дитини; формування дружнього та неупередженого ставлення до дітей з ООП.

Основні функції учасників Команди супроводу

Адміністрація закладу освіти (заступник директора з навчально-виховної роботи): формування складу Команди супроводу; призначення відповідальної особи щодо координації розроблення ІПР; організація роботи Команди супроводу; контроль за виконанням висновку ІРЦ; залучення фахівців (в тому числі фахівців ІРЦ) для надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг дітям з ООП; контроль за виконанням завдань учасниками Команди супроводу своїх функцій; розроблення спільно з іншими учасниками Команди супроводу індивідуального навчального плану дитини з ООП; залучення батьків дитини з ООП до розроблення і погодження ІПР; оцінка діяльності педагогічних працівників, залучених до реалізації ІПР; моніторинг виконання ІПР.

Практичний психолог: вивчення та моніторинг психічного розвитку дитини з ООП; психологічний супровід дитини з ООП; надання корекційно-розвиткових послуг дитині з ООП згідно з ІПР¹; надання рекомендацій, консультацій та методичної допомоги

педагогічним працівникам закладу освіти у роботі з дитиною з ООП; консультативна робота з батьками дитини з ООП; просвітницька робота щодо формування психологічної готовності в учасників освітнього процесу до взаємодії в інклюзивному середовищі. Проведення корекційно-розвиткових занять практичним психологом, учителем-дифектологом здійснюється відповідно до чинного законодавства.

Соціальний педагог: соціально-педагогічний патронаж дитини з ООП та її батьків; виявлення соціальних проблем, які потребують негайного вирішення, при потребі, направлення до відповідних фахівців з метою надання допомоги; вивчення соціальних умов розвитку дитини з ООП; соціалізація дитини з ООП, адаптація її у новому колективі; інформування дитини з ООП та її батьків про мережу закладів позашкільної освіти, залучення дитини до участі в гуртках, секціях з урахуванням її можливостей; надання рекомендацій учасникам освітнього процесу щодо шляхів ефективної інтеграції дитини з ООП в колектив однолітків, формування позитивного мікроклімату в дитячому колективі, подолання особистісних, міжособистісних конфліктів; захист прав дитини з ООП, за відповідним дорученням представлення її інтересів у відповідних органах та службах.

Вчителі-дефектологи (лікар-офтальмолог), вчитель-реабілітолог: надання корекційно-розвиткових послуг дитині з ООП, згідно ІПР; моніторинг досягнень у відповідній сфері розвитку дитини, згідно ІПР; надання рекомендацій педагогічним працівникам щодо особливостей організації освітнього процесу, реалізації корекційно-розвиткових цілей в процесі навчання, технології для досягнення кінцевих цілей навчання, визначених в ІПР та застосування адаптацій (модифікацій); консультативна робота з батьками дитини з ООП; Вчитель початкових класів (класний керівник), вчителі предметів: забезпечення освітнього процесу дитини з ООП з урахуванням особливостей її розвитку та ІПР; підготовка інформації для учасників засідання Команди супроводу про особливості навчально-пізнавальної діяльності дитини з ООП, її сильні сторони та потреби; результати виконання дитиною навчальної програми/освітнього плану; участь у підготовці індивідуального навчального плану дитини з ООП; розробка індивідуальної навчальної програми в закладі загальної середньої освіти та індивідуального освітнього плану в закладі дошкільної освіти; визначення спільно з іншими педагогічними працівниками рівня Досягнення кінцевих цілей навчання; передбачених ІПР створення належного мікроклімату в колективі; надання інформації батькам про стан засвоєння навчальної програми/освітнього плану дитиною з ООП.

Асистент вчителя: Спостереження за дитиною з метою вивчення її індивідуальних особливостей, схильностей, інтересів та потреб; участь в організації освітнього процесу дитини з ООП; участь у розробці ІПР; участь у підготовці індивідуального навчального плану та індивідуальної навчальної програми/індивідуального освітнього плану (для закладів дошкільної освіти); адаптація освітнього середовища; навчальних Матеріалів відповідно до потенційних можливостей та з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дитини з ООП; оцінка спільно з вчителем/вихователем рівня досягнення кінцевих цілей навчання, передбачених ІПР; підготовка інформації для учасників засідання Команди супроводу за результатами спостереження за дитиною щодо її індивідуальних особливостей, інтересів та потреб; надання інформації батькам, педагогічним працівникам щодо особливостей розвитку дитини з ООП.

Батьки дитини з ООП: доведення інформації про дитину (стиль, спосіб навчання, успіхи, труднощі у виконанні домашніх завдань); прийняття участі у роботі Команди супроводу, в тому числі залучення до складання ІПР; створення умов для навчання, виховання та розвитку дитини.

Організація роботи Команди супроводу.

Загальне керівництво Командою супроводу дітей з ООП покладається на заступника директора з навчально-виховної роботи, який несе відповідальність за виконання покладених на Команду завдань та розподіл функцій між її учасниками.

Робота Команди супроводу здійснюється в межах основного робочого часу працівників.

Однією з організаційних форм діяльності Команди супроводу є засідання її учасників, яке проводиться не менше трьох разів протягом навчального року.

За потреби скликаються позачергові засідання. Ініціювати позачергове засідання Команди супроводу може будь-хто з її учасників.

Головою засідання Команди супроводу є заступник директора з навчально-виховної роботи в закладі загальної середньої освіти.

Рішення засідання Команди супроводу приймаються за результатами колегіального обговорення інформації кожного її учасника відкритим голосуванням (за умови присутності на засіданні не менше 2/3 від загального складу).

Рішення засідання Команди супроводу оформляється протоколом, який веде секретар засідання. Протокол засідання підписується головою, секретарем та всіма учасниками засідання.

Секретар призначається із числа складу постійних учасників Команди супроводу.

VII. Організація надання психолога-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг дитині з особливими освітніми потребами

Відповідно до висновку ІРЦ, індивідуальної програми реабілітації дитини з інвалідністю (за наявності), результатів понятного-педагогічного вивчення дитини Команда супроводу складає індивідуальну програму розвитку дитини з ООП впродовж 2-х тижнів з моменту початку освітнього процесу.

ІПР погоджується батьками та затверджується керівником закладу освіти.

Команда супроводу переглядає ІПР з метою її коригування та визначення прогресу розвитку дитини у закладі загальної середньої освіти двічі на рік (у разі потреби частіше). Відповідно до особливостей розвитку дитини з ООП Команда супроводу розробляє індивідуальний навчальний план та індивідуальну навчальну програму в закладі загальної середньої освіти.

Команда супроводу визначає способи адаптації (у разі необхідності модифікації) освітнього середовища, навчальних матеріалів відповідно до потенційних можливостей та з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дитини з ООП.

Надання психолога-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг здійснюється шляхом проведення індивідуальних і групових занять.

У разі виникнення труднощів у реалізації ІПР, Команда супроводу звертається до фахівців ІРЦ щодо надання методичної допомоги.

Команда супроводу формує та узгоджує з батьками розклад корекційно-розвиткових занять дитини з ООП.

Корекційно-розвиткові заняття згідно з ІПР проводяться педагогічними працівниками закладу освіти та (або) залученими фахівцями ІРЦ, інших установ/закладів, фізичними особами, які мають право здійснювати освітню діяльність у сфері освіти.

Список літератури:

1. Альохіна С. Інклюзивна освіта і вид діяльності. В Україні : здобутки, проблеми та перспективи: резюме аналітичного звіту за результатами комплексного дослідження / С. Альохіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.twirpx.com/file/974948>

2. Джаман Т.В. Проблема підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивної освіти [Електронний ресурс].

http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/11/part_1/2

ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Гречанова Л.В.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету дошкільної освіти ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Сьогодні у зв'язку зі системною трансформацією освітніх пріоритетів, почалося втілення у життя основних принципів компетентнісного підходу, що потребує не лише формування у дітей мовних умінь та навичок, а й визнає стратегічним завданням виховання комунікативно зрілої особистості, здатної комплексно застосовувати вербальні і невербальні засоби комунікації: здатність діяти в конкретних комунікативних ситуаціях побуту і життя, розбиратися як діяти в конкретних комунікативних обставинах, виявляти активність у спілкуванні з різними людьми, демонструвати культуру мовленнєвої комунікації тощо. Опанування цими вміннями забезпечує у сукупності сформованість у дитини комунікативної компетентності.

Плекання комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку у ЗДО і родині сьогодні вважається однією із стрижневих проблем дошкільної освіти. Необхідність пошуку шляхів її вирішення зумовлюється основними положеннями Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Базовим компонентом дошкільної освіти» та іншими документами, прийнятими державою у русі оновлення системи дошкільної освіти, впровадження компетентнісного підходу, модернізації змісту, вдосконалення методів і форм роботи з дітьми, освітніх технологій розвитку у дітей комунікативних умінь, культури мовлення, засвоєння рідної мови й соціально прийнятних стратегій спілкування.

Розвиток комунікативної компетентності дітей раннього віку традиційно є предметом уваги науковців в різних аспектах. Психологічний аспект такого розвитку вивчали Л. Виготський, О. Лурія, Т. Піроженко, С. Рубінштейн, І. Синиця та інші вчені; психолінгвістичний аспект розробляли І. Зимняя, О. Леонтьєв, О. Шахнарович та інші вчені, тоді, як у лінгвістичному контексті розвиток такої компетентності дітей дошкільного віку досліджували М. Кочерган, Т. Ладиженська, М. Плющ, Л. Щерба та інші вчені. Педагогічний ракурс порушеної проблеми розкрито у роботах А. Богуш, О. Біляєв, М. Вашуленко, Н. Гавриш, Т. Донченко, В. Мельничайко, М. Пентилюк та ін. Напрями і способи плекання комунікативної компетентності дітей дошкільного віку досліджували Л. Гаращенко, А. Дяченко, В. Олійник, Д. Папуша, Н. Пахомова та інші вчені. Гру як провідний напрям діяльності дошкільника вивчали, зокрема І. Деснова, М. Замелюк, Л. Крутій та інші дослідники.

Зважаючи на актуальність і значний науковий інтерес, **метою** публікації є обґрунтування можливостей ігрової діяльності як засобу формування комунікативної компетенції дітей дошкільного віку.

Поняття комунікативності, комунікативних умінь і навичок особистості розглядається в аспектах прагнень до взаємодії та спілкування, ініціативності при налагодженні комунікативних контактів, енергійності у процесі спілкуванні.

Важливо наголосити, що мовленнєве спілкування вважається одним із перших видів діяльності, яким особистість оволодіває у процесі індивідуального розвитку. Здатність до спілкування виявляється універсальною умовою успішного індивідуального і соціального розвитку особистості в період дошкільного дитинства. У процесі різнопланового спілкування в ігровій діяльності дитина пізнає природний, предметний і соціальний світ, що її оточує, в його цілісності і різноманітності; формує і розкриває свій власний внутрішній світ, свій образ «Я»; засвоює і створює культурні цінності, виступає при цьому активним суб'єктом взаємодії. У Базовому компоненті дошкільної освіти наголошується, що підсумковою метою

мовленнєвого розвитку випускниці / випускника дошкільного закладу є сформованість в неї / нього комунікативної компетентності [1].

У Базовому компоненті дошкільної освіти комунікативна компетентність визначається як комплексне застосування вербальних і невербальних способів з метою комунікації, спілкування в конкретних соціально-побутових ситуаціях, уміння орієнтуватися в ситуації спілкування, ініціативність спілкування. Наголошується, що комунікативній компетентності, як і іншим видам мовленнєвої компетентності, необхідно навчати дітей, починаючи з раннього віку. Дитина ще у дошкільному віці має здобути належні мовленнєві знання, вміння та навички, які стануть їй в пригоді для подальшого спілкування у системі освіти [1].

Знані вітчизняні вчені у царині дошкільної освіти (А. Богущ, О. Біляєв, Н. Гавриш, та ін.) визначають комунікативну компетентність як важливу засадничу характеристику індивіда, формування якої починається ще на етапі дошкільного дитинства. Зважаючи на значення цієї характеристики у становленні особистості, дослідники надають велику увагу вивченню процесу розвитку мовлення дітей саме у дошкільному віці, зазначаючи, що вчасне і доброякісне становлення комунікативної компетентності дитини є необхідною умовою успішного мовленнєвого розвитку випускниці / випускника ЗДО.

Як наголошують вчені (Ю. Бистрова, К. Островська, Ю. Приходько, Л. Руденко, Л. Фомічова та ін.), великої ваги вивчення проблеми комунікативної компетентності набуває саме відносно дитини старшого дошкільного віку, що пов'язано як із посиленою інтеграцією дитини в групову комунікативну взаємодію з однолітками, так і із «прокачуванням» навички спілкування з дорослими людьми, що допомагає набуттю ними комунікативної готовності до шкільного навчання й подальшої її соціалізації.

Комунікативна компетентність обумовлена індивідуальними особливостями, соціальними умовами і предметно-практичною діяльністю, організацією педагогічного процесу у закладі дошкільної освіти, специфікою простору спілкування і може бути показником опанування дитиною культури мовленнєвої комунікації [3, с. 15].

Мовленнєвий розвиток дитини є головним інструментом, за допомогою якого вона встановлює контакт із довкіллям і завдяки якому відбувається її соціалізація. Водночас, як засвідчує практика, поширення комп'ютеризації, телебачення та інших технічних засобів, які стали доступними й дітям дошкільного віку як у сім'ї, так і в закладах дошкільної освіти, обмежує безпосереднє спілкування дітей з іншими суб'єктами комунікації, внаслідок чого може збагачуватися їхня пізнавальна сфера і водночас гальмуватися мовленнєва.

У результаті багатьох досліджень науковці (Н. Гавриш, Н. Короткова, С. Ладивір) та інші дійшли висновку, що сюжетно-рольова гра – це провідний різновид дитячої гри, що забезпечує розвиток соціалізації дітей дошкільного віку.

Наявність потреб в позитивній взаємодії, мотивації у розширенні обізнаності, прагнень до успішності у спілкуванні з оточенням, визначення мети та цінностей при взаємодії складають основу мотиваційного компонента. У когнітивному компоненті виокремлюються соціальне сприймання, мислення, уявлення, знання особливостей взаємин, спеціальні знання розвитку психічних процесів, мовленнєві знання та мовні засоби.

У численних розвідках вчених досліджено багатоманітні ракурси порушеної проблеми. Так, наприклад, дослідження А. Матусик було присвячене висвітленню потенціалу творчої гри щодо виховання у дошкільників організованості; В. Воронова дослідила динаміку формування ігрового колективу у дошкільному дитинстві, у праці авторського колективу на чолі з Т. Дрожжиною, О. Марущенком, О. Масалітіною висвітлено гендерний аспект ігрової діяльності дітей в умовах ЗДО і у родині тощо. Аналізуючи ці та інші праці, наголосимо, що усі вчені визнають, що структура та зміст ігор, хоч і по-різному, але завжди забезпечують організацію дитячого спілкування.

Сучасні українські науковці (Л. Артемова, Г. Григоренко, Н. Кудикіна, Н. Короткова, К. Щербакова, Н. Гавриш та ін.) акцентують увагу на формуванні у грі як індивідуальності, так і спільності й причетності дитини до комунікативного середовища, розвиток моральної

сторони особистості у творчій грі. Вчені наголошують, що гра має потенціал щодо розвитку у дитини дошкільного віку комунікативної компетентності, оскільки дитина має велику вмотивованість щодо спілкування і взаємопорозуміння у грі зрозуміле співвідношення.

Серед ігор на розвиток комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку є різноманітні гри, що забезпечують набуття різних навичок і умінь, на кшталт ігор: «Я хочу з тобою дружити» задля стимулювання вияву прихильності, дружельюбності, накопичення позитивного емоційного досвіду»; «Секрет» з метою навчити дитину знаходити спільну мову з однолітками, розвивати добрі, теплі відносини між дітьми; «Клубочок» щоб познайомити дітей одне з одним, створити атмосферу доброзичливості та багато інших [2].

У підсумку зазначимо, що гра дитини дошкільного віку є вагомим чинником розвитку комунікативних навичок особистості.

Список літератури:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України № 33 від 12 січня 2021 р. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyiosviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya> (дата звернення: 16.09.23).
2. Ігри на комунікативне спілкування у дитячому садку. Режим доступу: <https://kodwa.com.ua/> <https://kodwa.com.ua/?p=972> (дата звернення: 16.09.23).
3. Луцан Н. І. Теорія і практика розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку в мовленнєво-ігровій діяльності : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02. Одеса, 2006. 467 с.

РОЛЬ КОМУНІКАЦІЇ В ПРОЦЕСІ ОНБОРДИНГУ МЕНЕДЖЕРА ПРОЕКТІВ В ІТ-СФЕРІ

Гургач Б.М.

Національний Університет “Львівська Політехніка”, м. Львів

Онбординг менеджера проектів в ІТ-сфері в скрам проектах є критичним етапом для забезпечення успішної роботи команд та досягнення проектних цілей. Однією з ключових складових процесу онбордингу є комунікація. У цій роботі досліджується роль комунікації в процесі онбордингу менеджера проектів в Scrum проектах з різними розмірами команд. Дослідження базується на аналізі думок інших авторів та практичних прикладах з власного досвіду.

Ефективна комунікація впливає на успішність онбордингу менеджера проектів в Scrum проектах із різними розмірами команд, забезпечуючи розуміння завдань, ролей і процесів проекту та сприяючи створенню сприятливого робочого середовища.

Комунікація в Scрам-проектах включає в себе обмін інформацією, спільне прийняття рішень та вирішення конфліктів. Велика команда може потребувати іншого рівня комунікації порівняно з меншою. Комунікація повинна бути адаптована до специфіки проекту та потреб команди.

Дослідження Дж. Сміта [1, с. 45-62] підтвердило, що ефективна комунікація сприяє кращому розумінню завдань проекту та спрощує управління ним. Основні принципи Scрам, такі як щоденні зустрічі та регулярні ретроспективи, засновані на відкритій комунікації. Аналіз А.Брауна та М. Джонсона [2, с. 112-125] вказує на те, що розробники, Scрам Мастер і Власник продукту повинні взаємодіяти з менеджером проекту, щоб досягти бажаних результатів.

Додатково, бажаною може бути ділова аналітика проекту для ідентифікації структурних аномалій та слабких місць у комунікаційних процесах. Наприклад, аналіз історії спілкування може підкреслити проблемні зони та підказати, які аспекти комунікації потребують покращень.

Зміна розміру команди може впливати на структуру та типи комунікації. Дослідження П. Андерсона [3, с. 78-91] показують, що великі команди можуть вимагати більше формалізованої комунікації та меншої інформаційної відкритості, в той час як в малих командах важливий більш вільний обмін ідеями. Наприклад, у команді з 50 чоловік, забезпечення структурованої системи звітування та ретельної документації допомагає уникнути нерегульованих змін та конфліктів, що виникали у минулих проектах з меншими групами.

Додатково, варто розглянути використання інструментів комунікації, таких як відеоконференції та онлайн-спільні робочі платформи, для полегшення обміну інформацією між членами команди, навіть якщо вони працюють на віддаленій основі.

Неефективна комунікація може мати серйозні наслідки в процесі онбордингу менеджера проекту. Наприклад, велика команда з 50 учасників може стати надто складною для управління в разі відсутності чітких каналів комунікації. Якщо не передбачити засоби для систематичного звітування та обміну інформацією, то можуть виникнути протерміновані завдання, дублювання робіт або втрата часу.

Додатково, прикладом неефективної комунікації є відсутність відкритості та прозорості в комунікації між різними членами команди. Наприклад, якщо розробники не відкрито обговорюють свої труднощі або не роблять своєчасних повідомлень про зміни в проекті, це може спричинити затримки та непорозуміння в роботі, що негативно вплине на якість проекту та робочу атмосферу.

Ефективна комунікація під час онбордингу менеджера проекту в Scrum проектах з різними розмірами команд відкриває шлях до кількох значущих результатів. Перш за все, вона сприяє покращенню робочого процесу шляхом створення сприятливого середовища для розуміння завдань, цілей та ролей кожного члена команди. Це дозволяє менеджеру проекту ефективніше планувати та керувати роботою команди.

Також ефективна комунікація сприяє ранньому виявленню проблем і негайному їх вирішенню. Це особливо важливо в Скрам, де регулярні ретроспективи та щоденні стендапи сприяють ітеративному вдосконаленню процесів. Підвищена відкритість комунікації допомагає уникнути накопичення проблем і покращує якість продукту.

Крім того, результативна комунікація між менеджером проекту та членами команди сприяє збереженню високого рівня мотивації та залученості учасників до проекту. Комунікація може створити відчуття спільної мети та підтримки, що спонукає до більш ефективної роботи.

На практиці бачимо, що ефективна комунікація сприяє покращенню взаємодії між різними ролями в Скрам-команді. Наприклад, в менших командах, де існує вільний обмін ідеями та інформацією, власник продукту може швидше реагувати на зміни в вимогах, що допомагає забезпечити більшу відповідність продукту потребам замовника.

У підсумку, ефективна комунікація є необхідною складовою онбордингу менеджера проекту в Скрам проектах з різними розмірами команд. Вона впливає на кілька аспектів проекту, від покращення робочого процесу до збереження мотивації та підтримки в команді. Результати досліджень та практичний досвід підтверджують важливість розвитку ефективних комунікаційних стратегій в процесі онбордингу менеджера проекту в IT-сфері.

Майбутні дослідження можуть розширити наше розуміння впливу комунікації на процес онбордингу менеджера проекту в різних типах IT-проектів та в інших методологіях керування проектами. Додаткові дослідження можуть також розглядати використання інструментів комунікації та технологій для покращення інтеграції менеджера проекту в робочий процес.

Список літератури:

1. Smith, J. Effective Communication Strategies in Scrum Projects. *Journal of Project Management*. 2020. 25(3). С. 45-62.
2. Brown, A., & Johnson, M. Scrum Team Dynamics and Communication Patterns: A Case Study Analysis. *International Conference on Agile Software Development*. 2018. С. 112-125.
3. Anderson, P. Adapting Scrum Communication for Large Teams: Challenges and Solutions. *Proceedings of the International Conference on Agile Software Development*. 2019. С. 78-91.

ИССЛЕДОВАНИЕ ПРИНЦИПА РАБОТЫ ШАРОВОГО КРАНА**Гусейнли З.С.**

доцент

Азербайджанский Государственный Университет Нефти и Промышленности

e-mail: huseynli_z@rambler.ru

Ибаева Л.Р.

аспирант

Азербайджанский Государственный Университет Нефти и Промышленности

e-mail: ibayeva.leyla99@gmail.com

Гамидова Г.А.

учитель

Азербайджанский Государственный Университет Нефти и Промышленности

e-mail: gulnar.hemidova0@gmail.com

STUDY ON THE OPERATING PRINCIPLE OF A BALL VALVE

Huseynli Z.S.

associate professor

Azerbaijan State Oil and Industry University, Doctor of Philosophy in Technology

e-mail: huseynli_z@rambler.ru

İbayeva L.R.

PhD student

Azerbaijan State Oil and Industry University

e-mail: ibayeva.leyla99@gmail.com

Həmidova G.Ə.

teacher

Azerbaijan State Oil and Industry University

e-mail: gulnar.hemidova0@gmail.com

Арматура с пробковым узлом, вращающейся вокруг оси, перпендикулярной направлению потока, называется краном. Краны относятся к закрывающей арматуре низкого давления. По сравнению с вентилями и задвижками краны имеют небольшое сопротивление и габаритные размеры, а также простую конструкцию, стоят недорого, позволяют быстро перекрыть трубопровод, легко ремонтируются. К недостаткам кранов относятся сложность вращения при больших диаметрах, возможность заклипания при высоких температурах, отсутствие плавной регулировки. Как правило, краны используются не как регуляторы, а как закрывающая арматура.

Шаровой кран (рис.1.) состоит из корпуса 1, шаровой пробки 2 с двусторонним отверстием и шпинделя 3. Помимо них существуют еще трехходовые краны, соединяющий два или три трубопровода. Конструкция шаровых кранов не новая и известна более 100 лет, но в первых вариантах из-за сложности обеспечения металлическими поверхностями шаровой пробки и корпуса средний проход не закрывался герметично. Появление и применение в промышленности таких материалов, как фторопласты и синтетические каучуки, привело к широкому использованию шаровых кранов. Новые материалы обеспечили плотную посадку и значительно снизили усилия, необходимые для эксплуатации смесителя. Подвижным элементом таких кранов является сферическая пробка – по оси которой выполнено круглое отверстие для проницаемости среды [1].

Гидравлические потери очень малы при прохождении рабочей среды через полностью открытый кран. Практически среда такая же, как если бы она прошла через трубу, равную

длине крана. Это очень меньше по сравнению с другими кранами. Дорогие и качественные краны этого типа имеют основное запорное устройство в линейной части трубопроводов. В кранах уменьшенного или стандартного диаметра диаметр отверстия в шаре на один размер меньше диаметра трубопровода. Шаровые краны этого типа применяются на трубопроводах, где частичная потеря давления не является критической [2].

Существует пять распространенных типов корпусов шаровых кранов: одинарный корпус, трехсекционный корпус, разъемный корпус, верхний ввод и сварной. Разница заключается в том, как изготавливаются и собираются детали крана, особенно корпус самого шара.

Шаровые краны управляются вручную (малых диаметров) и используют электрический, пневматический и гидромеханизированный приводы.

При движении шибера относительно седла под давлением при закрытом стопоре создается сила трения F_m , которая зависит от коэффициента трения f_m на поверхности контакта металл-металл между седлом и шибером, f_m определяется экспериментально. За контакт металл-металл принималось $f_m=0,1$.

Поскольку в закрытом корпусе шибер прижимается к седлу со стороны выхода, а сила зажима со стороны входа полностью снижается, то учитывается только сила трения F_m со стороны выхода.

$$F_x = \theta_{six} \cdot f_m$$

Материал - 20ХБ ГОСТ 5632-72

Предел текучести материала

Резьбовая часть шпинделя (М22х1,5)

Осевая сила, действующая на шпиндель, в основном состоит из суммы двух сил.

$$Q_{oc} = Q_i + f_m$$

Q_{so} - сила трения между седлом и шибером, направленная в сторону маховика при движении в сторону закрытого днища

Q_i - это движущая сила шпинделя по направлению к маховику [3].

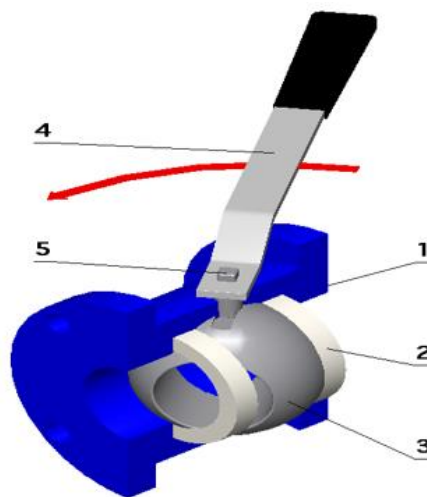

Рис. 1

1-корпус, 2-уплотнитель, 3-шаровая пробка, 4-маховик, 5-шпиндель

$$Q_i = \frac{\pi \cdot d_s^2}{4} \cdot P_{is}$$

$$Q_i = \frac{3,14 \cdot 0,025^2}{4} \cdot 35 = 0,017 \text{ MN}$$

$d_{ш}$ - диаметр гладкой поверхности шпинделя

$$Q_{\text{до}} = 0,01 + 0,0105 = 0,0205 \text{ MN}$$

Изгибающее напряжение в наиболее нагруженном винте резьбы шпинделя

$$G_{ay} = \frac{3kQ_i(d_x - d_g)}{2\pi d_g h_v}$$

где d_x и d_g - наружный и внутренний диаметр метрической резьбы шпинделя.

$$d_x = 0,022 \text{ m}, \quad d_g = 0,020376 \text{ m}$$

h_v - толщина корневой части резьбы.

$$h_v = 0,001125 \text{ m}$$

Коэффициент запаса прочности резьбы шпинделя

$$n_j = \frac{G_T}{G_{ekv}}$$

где G_T - предел текучести материала шпинделя.

$$G_T = 800 \text{ MPa}$$

$$n_j = \frac{800}{67,26} = 11,9$$

Среда на входной стороне прижимает шибера к седлу с рабочим давлением $P_i = 25$ МПа. Для крана диаметром 80 мм остаточная сила уплотнителя не превышает 0,01 МН (1000 кг) [4].

Вывод

Изучена динамика силы трения при движении шибера относительно седла под давлением в закрытом положении шаровой пробки и в итоге установлено, что остаточная сила уплотнителя не превышает 0,01 МН.

Список литературы:

1. Aslanov Jamaladdin Nuraddin. Valve, Useful model. State Standardization Metrology Agency for Patent, № U 2016 0018, Official bulletin №7, Baku. 2017 Available online at www.sciencedirect.com
2. A.Jamalov. Z.Huseynli, Analytical study of hydraulic pressure caused by liquid in gate valves. EQUIPMENT TECHNOLOGIES MATERIALS/ DOI: 10.36962/etm0901202222 VOLUME 09 ISSUE 01,2022. Page 22-28
3. Aslanov Jamaladdin Nuraddin, Huseynli Zenfira Seidi, "Determination of the design parameters of seals with required properties", Process Management and Scientific Developments, Birmingham, United Kingdom, pp. 204-208, November,2020.
4. Aslanov C.N., Huseynli Z.S. Determination of the design parameters of seals with required properties Process Management and Scientific Developments (Birmingham, United Kingdom), November 25,2020, page 204-208 <https://e.mail.ru/attachment/16065627581021553707/0;1?x-email=tribo72%40mail.ru>

**ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ДОСВІД МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ НА СЛОБОЖАНЩИНІ
НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ: ДУХОВНІ ТА ЕСТЕТИЧНІ АСПЕКТИ****Данилюк М.М.**

доктор філософії, доцент кафедри музичного мистецтва
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-6322-7080>
m.danyliuk@hnpu.edu.ua

Рязанова Н.В.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету мистецтв
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
razanovanatalia@gmail.com

Запропоновані тези розкривають низку цінних музично-освітніх надбань, накопичених у педагогічній теорії та практиці досліджуваного періоду. Використання позитивного досвіду є цінним тому, що акумуляція ідей розвитку музичної освіти на Слобожанщині на початку ХХ ст. відбувалася на тлі становлення нових демократичних концепцій суспільного устрою, реалізація яких забезпечувала виховання вільної людини високої духовно-естетичної самосвідомості і культури.

Серед ідей та теорій, пов'язаних з розвитком музичної освіти, розроблених у вітчизняній, зокрема регіональній, науково-педагогічній та мистецькознавчій думці початку ХХ ст., які наразі актуалізуються у педагогічній науці та практиці й потребують подальшого системного опрацювання та розвитку у контексті вирішення сучасних проблем, можемо відзначити:

- спрямування освітнього та виховного процесу на підготовку культурно освіченої гуманної соціально-активної людини, просвітника, народного вихователя, педагога здатного впливати на духовний світ особистості засобами культури і мистецтва, на засадах поєднання регіональних культурних традицій та загальнолюдських виховних ідеалів;

- посилення морально-релігійного потенціалу освіти особистості через її залучення до світових, вітчизняних й регіональних, естетичних культурно-духовних цінностей, активне включення її до духовно-релігійного життя суспільства;

- в основу освіти підростаючого покоління в Україні має бути покладена ідея національного відродження, що багато у чому, визначається розповсюдженням музичних доробків вітчизняних композиторів серед широких верств населення, упровадженням їх у зміст освіти учнівської та студентської молоді, а також поширенням регіональних музичних традицій з метою формування національно свідомої, висококультурної місцевої громади.

Інтегруючи тогочасний досвід розвитку музичної освіти у регіоні, необхідно враховувати, що впровадженню музичних культурно-просвітницьких ідей значно сприяли активна громадянська позиція й небайдуже ставлення вчених і митців Слобідського краю, які всупереч державним табу, пов'язаним із заборонаю української культури, намагалися донести до вихованців красу й велич музичної спадщини рідного народу, виховати в них любов і повагу до Батьківщини, спрямувати діяльність молодого покоління на збереження та примноження зразків національної культурної творчості.

Важливим для сучасного розуміння передумов розвитку музичної освіти є отримані у ході дослідження історичні відомості щодо активного розвитку на Слобожанщині ще до другої половини ХІХ ст. національної української музики, церковного хорового та сольного співу, інструментальної камерної та симфонічної творчості, музичного театру, різних форм музичної просвіти. Актуальною для сьогодення є висвітлена нами регіональна специфіка музичного мистецтва Слобожанщини: його загальнодоступність, не елітарна, а

просвітницько-виховна спрямованість, поширення музичної освіти серед усіх верств населення у регіоні. Значним при цьому є досвід діяльності музично-професійних структур (гуртки, творчі об'єднання, музичні класи, хори, оркестри), завдяки чому створювались широкі можливості для участі у музично-просвітницьких, культурно-благодійних заходах та формування високих музично-естетичних потреб різних верств населення. Суттєвою у поживленні музичного життя регіону була діяльність ентузіастів – викладачів закладів освіти Харкова, зокрема професорів університету, просвітників та громадських діячів, фахівців-музикантів, митців, творчих аматорів.

Заслуговує на увагу з позицій оновлення сучасних форм музичної освіти у початковій школі також значний досвід розвитку співу як навчального предмета, накопичений у школах Харківського товариства грамотності, де урокам співу, а також хоровій справі й навчанню учнів гри на інструментах приділялася значна увага. Як важливу тенденцію формування змісту тогочасної музичної освіти відзначимо те, що навчальні програми викладання співу педагоги шкіл товариств грамотності мали можливість інтерпретувати із урахуванням місцевих умов, пропозицій місцевих шкільно-педагогічних комітетів товариств грамотності, широких кіл педагогічної громадськості. Серед отриманих у роботі таких закладів важливих музично-педагогічних здобутків звертає на себе увагу збагачення співацького репертуару учнів світськими та народними піснями; широке запровадження форм масової роботи з музичного виховання учнів (концерти, свята, урочистості, ювілеї).

Опрацьовуючи накопичений досвід музичної освіти, необхідно відзначити, що однією з обов'язкових умов успішного викладання співу була висока професійність та творчість учителя, підтримання яких забезпечувалося безперервним музично-педагогічним навчанням. Важливою формою підвищення музично-педагогічної кваліфікації вчителів співу були короткотермінові педагогічні курси, завдяки чому у багатьох початкових школах Харківської губернії навчання співу проводилось на високому рівні. Увага педагогів зверталась на виховний зміст музичного матеріалу, акцентувалися можливості засобів музичного мистецтва щодо естетичного розвитку дітей. Своєчасним сьогодні є ретроспективне звернення до здобутих на перехресті минулих століть теоретико-методичних наробок щодо питання охоплення музичною освітою всіх дітей без виключення, пошуку методик музичного навчання дітей без яскравих музичних здібностей.

Як позитивну й актуальну в сучасних умовах тенденцію розвитку музичної освіти на Слобожанщині відзначимо тісний взаємозв'язок процесу становлення музичної освіти у закладах початкової ланки із розвитком середньої та вищої освіти краю.

У сучасних умовах, коли спад духовного потенціалу суспільства стає відчутною реальністю, ретельного аналізу вимагає репертуар співацьких колективів, що відзначався високим культурно-естетичним потенціалом й поряд з класичними церковними та світськими музичними творами, вмщував пісні із студентського та регіонального місцевого фольклору, а також, не зважаючи на заборону уряду, зразки народної музики та твори українських композиторів.

Серед форм і методів, які заслуговують на позитивну оцінку у напрямі наближення музичної освіти студентів до українських національних традицій, відзначимо також наступні: проведення ними фольклорно-етнографічних досліджень; влаштування публічних лекцій з музичним супроводом за національною тематикою; організація студентами українських свят та вечірок.

Визначимо як актуальний із сучасних позицій здобуток – широку благодійну діяльність з метою підтримки обдарованої молоді, розвитку культурно-просвітницької діяльності у регіоні, що спостерігалася в цілому у діяльності всіх навчальних закладів. Благодійність у досліджуваній період отримала активного розвитку, склалася у певну систему, набула статусу соціальної норми, вагомого чинника культурно-музичного поступу на Слобожанщині.

На початку ХХ століття на Слобожанщині спостерігався активний розвиток позанавчальних форм музичної освіти, що включали виступи хорових та інструментальних

колективів, свята, урочистості, благодійні й тематичні концерти тощо. Ці заходи не лише підсилювали естетичні та духовні аспекти культури регіону, але й слугували засобом збереження та розвитку національної ідентичності. Вивчення цього історико-педагогічного досвіду дозволяє нам збагатити сучасні методики музичної освіти, акцентуючи увагу на духовних та естетичних компонентах.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ ВИКЛАДАЧА ЗІ СТУДЕНТАМИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Древко Ірина Володимирівна

викладач кафедри лабораторної медицини
Комунальний заклад вищої освіти Львівської обласної ради
«Львівська медична академія імені Андрея Крупинського»

Невід'ємною вимогою сьогодення є запровадження і використання технологій дистанційного навчання, які б забезпечували неперервність освіти і узгоджений взаємозв'язок навчальної та професійної діяльності здобувачів вищої освіти. Дослідження педагогічного спілкування між викладачем та студентом в умовах дистанційного навчання, яке б сприяло передачі національних, професійних і моральних цінностей, формувало духовний світ студента та майбутню професійну поведінку є особливо актуальним.

Педагогічне спілкування визначається здатністю викладача адекватно сприймати й розуміти особистісні риси і поведінку студентів, формувати сприятливий емоційний мікроклімат у колективі, майстерно використовувати мовленнєві засоби виховного впливу. І слід зазначити, що відмінною особливістю дистанційного навчання є те, що воно відбувається у віртуальному інформаційному просторі. І, надважливим завданням є врахування психологічних факторів, які дозволять зробити процес надання та отримання дистанційних освітніх послуг продуктивним з точки зору можливостей студентсько-викладацької взаємодії [3].

Впровадження технологій дистанційного навчання в освітній процес базується на врахуванні особливостей психічного та розумового розвитку студента, що вимагає від викладача індивідуального підходу до кожного з них, кращого пізнання індивідуальності характеру, особливості сприйняття інформації, навчального потенціалу. Перед викладачем поставлено важливе завдання: подавати науковий матеріал так, щоб постійно підтримувати високий рівень уваги, зацікавленості студентів, і цього можна досягти використовуючи найновіші можливості візуалізації навчального матеріалу. Ефективність застосування дистанційних технологій значною мірою залежить від рівня підготовленості викладача до реалізації дистанційного навчання, науково-методичного та матеріально-технічного забезпечення, а також від готовності здобувачів вищої освіти навчатися в умовах дистанційної освіти.

Оскільки інформаційний простір (соціальні мережі, месенджери: WhatsApp, Viber, Telegram) є звичним середовищем для студентів, то важливим завданням педагога є уміння зробити дистанційне спілкування між викладачем і студентом цікавим та насиченим в освітньому просторі, дотримуючись усіх методичних та організаційно-психологічних аспектів. В умовах онлайн навчання для забезпечення освітнього процесу використовуються платформи Google Classroom, Zoom, Google Meet, Moodle. Дані освітні платформи забезпечують синхронний і асинхронний формати дистанційного навчання.

Синхронний формат (платформи Zoom, Google Meet, Moodle) забезпечує співпрацю в режимі реального часу. Його перевага в тому, що можна залучати учасників миттєво та у визначений час. Це безпосереднє спілкування викладача і студента, де здобувачі освіти можуть контактувати з викладачами через відео- чи аудіозв'язок, а також спілкуватися в чаті.

За допомогою асинхронного режиму навчання (платформа Google Classroom) здобувачі освіти мають можливість засвоювати навчальний матеріал у власному темпі та у зручний для себе час, використовуючи різноманітні засоби інформації, аудіо- та відеолекції. Асинхронний формат дає можливість студентам самостійно працювати з навчальним матеріалом, використовуючи зручні для них способи вивчення інформації, тому спілкування між викладачем і студентом у даному форматі є обмежене.

У багатьох публікаціях визначено як позитивні ознаки дистанційного навчання (гнучкість, актуальність, модульність, економічна ефективність, інтерактивність, відсутність географічних кордонів); так і негативні (зниження мотивації до навчання як наслідок послаблення контролю, проблема ідентифікації студента у його самостійності виконання робіт, відсутність навичок роботи викладачів та студентів з сучасним обладнанням) [1]. Практично у всіх публікаціях визначаються певні недоліки дистанційного навчання – це відсутність безпосередньої взаємодії, порушення діалогічності спілкування, яка впливає на емоційний стан, гальмує розвиток комунікабельності студента – запоруки успіху у майбутній життєдіяльності; зниження можливості якісно контролювати діяльність студента та спонукати його до активної діяльності; недостатність технічних умов для залучення всіх студентів до процесу навчання [2].

Викладач здійснює психолого-педагогічний вплив на студентів не лише змістом своїх лекцій, а й своєю особистістю, поведінкою, звичками, манерами. А дистанційне навчання не дає можливості максимально реалізувати цей вплив. І тому, для плідного наукового, навчально-виховного й особистісного спілкування зі студентами, викладач повинен володіти наступними вміннями:

- застосовувати форми вербальної і невербальної комунікації;
- проводити віртуальну дискусію, встановлювати контакт з аудиторією в on-line режимі;
- залучати до дискусії, висловлювання власної думки та встановлення міжособистісної взаємодії;
- оптимально використовувати засоби ІКТ для здійснення комунікативної взаємодії;
- правильно обирати комунікативні стратегії і тактики у відповідності до мети навчання;
- проводити навчальні заняття з урахуванням психологічних особливостей поведінки студентів у віртуальному середовищі;
- знаходити індивідуальний підхід до студентів під час дистанційного навчання;
- створювати позитивний емоційний фон між суб'єктами дистанційного навчання;
- застосовувати механізми діагностування комунікативних конфліктів, усунення бар'єрів у опосередкованому спілкуванні [4].

Таким чином, в рамках дистанційної освіти можливе створення такого освітнього середовища, в якому здобувач відчуває себе більш комфортно, перетворюючись на активного учасника освітнього процесу, коли стимулюється звичка до самостійного навчання, самостійного планування власного напряму навчання, пошуку та обробки великих обсягів інформації за допомогою сучасних технологій безперервної освіти впродовж життя.

Список літератури:

1. Кутна Н.В. З досвіду організації дистанційного навчання студентів коледжу на денній і заочній формі навчання. 2020. URL: https://www.ccej.lviv.ua/images/Dop_konf.pdf
2. Макаренко Н.М., Дрібас С.А. Дистанційне навчання в контексті ефективності студентсько-викладацької взаємодії. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія. Педагогічні науки. 2022. №1 (23). С. 180-190
3. Прахова С.А., Даценко О.А., Семенов К.А. Дистанційне навчання у просторі сучасних освітніх систем: психологічний контекст. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Педагогіка і психологія. 2020. 2 (20). С. 260-266
4. Рязенцева О.В. Уміння викладача дистанційної системи освіти, необхідні для успішної комунікативної взаємодії з учасниками навчального процесу. Молодий вчений. 2016. 12.1 (40). С. 531–535.

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Дубовикова Ангеліна

здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Василюк А.В., доктор педагогічних наук, професор
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, Україна*

ORGANIZATION OF EDUCATION OF STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS IN PRIMARY SCHOOL

Dubovykova Angelina

master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University Ukraine

Анотація. В статті розкриваються особливості організації навчання учнів з особливими освітніми потребами в початковій школі. Автор статті презентує прийоми використання наскрізних ключових компетентностей в інклюзивному середовищі.

Ключові слова: інклюзія, інклюзивна освіта, інклюзивне середовище.

Abstract. The article reveals the peculiarities of the organization of education of students with special educational needs in primary school. The author of the article presents methods of using end-to-end key competencies in an inclusive environment.

Keywords: inclusion, inclusive education, inclusive environment.

Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що базується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, що передбачає навчання в умовах загальноосвітнього навчального закладу. З метою забезпечення рівного доступу до якісної освіти інклюзивний навчальний заклад має адаптувати навчальні плани та програми, методи та форми навчання використання наявних ресурсів, партнерство із громадою до індивідуальних освітніх потреб та різних стилів навчання дітей з особливими освітніми потребами. Інклюзивні освітні заклади повинні забезпечити спектр необхідних послуг відповідно до індивідуальних освітніх потреб таких дітей.

Результати навчальної діяльності здобувачів освіти на всіх освітніх рівнях не можуть обмежуватися знаннями, навичками, вміннями, метою навчання мають бути сформовані компетентності, як спільна здатність, яка базується на знаннях, досвіді і цінностях особистості.

Ключові компетентності (базові, життєві компетентності) характеризують не просто рівень сформованості предметних умінь та навичок. Тут мова йдеться про ступінь готовності дитини до життя, про наявність таких життєвих умінь, які можуть забезпечити її повноцінне функціонування в суспільному і особистому житті.

Освітні нормативні документи надають перелік наскрізних ключових компетентностей:

Уміння вчитися – передбачає формування індивідуального досвіду участі школяра у навчальному процесі, вміння, бажання організувати свою працю для досягнення успішного результату; оволодіння вміннями та навичками саморозвитку, самоаналізу, самоконтролю та самооцінки.

Здоров'язбережувальна компетентність – пов'язана із готовністю вести здоровий спосіб життя у фізичній, соціальній, психічній та духовній сферах.

Загальнокультурна (комунікативна) компетентність – передбачає опанування спілкуванням в сфері культурних, мовних, релігійних відносин; вміння цінувати найважливіші досягнення національної, європейської та світової культур.

Соціально-трудова компетентність – пов'язана із готовністю робити усвідомлений вибір, орієнтуватися у проблемах нового суспільно-політичного життя; опанування етикою громадянських взаємозв'язків, навичками соціальної діяльності, функціональної грамотності; вміння організувати особисту трудову та підприємницьку діяльність; оцінювати особисті професійні можливості, навичка співвідносити їх з актуальними потребами ринку праці.

Інформаційна компетентність – передбачає опанування новими інформаційними технологіями, вміннями відбирати, аналізувати, оцінювати інформацію, систематизувати її; використовувати основи інформації для власного зростання.

Співвіднесення характеристик компетентісно орієнтованого підходу із тенденціями інноваційних змін в інклюзивній освіті переконливо свідчать про те, що найоптимальнішою умовою досягнення нових результатів навчання – формування компетентностей дітей з особливими освітніми потребами – має бути визнана інклюзивна освіта. Всі моделі інклюзивної освіти мають компетентісно спрямований потенціал.

У інклюзивному середовищі діти із особливими освітніми потребами демонструють високий рівень соціальної взаємодії із іншими дітьми, які цих обмежень не мають. Покращується соціальне сприйняття дітей із особливими здібностями завдяки методиці навчання у інклюзивних школах де воно часто використовується у формі групової роботи.

В інклюзивному середовищі підвищується соціальна компетентність і вдосконалюються комунікативні навички дітей з відмінними здібностями. Вважається, що це безпосередньо пов'язано із широкими можливостями для соціальної взаємодії з дітьми, що не мають обмежень, адже вони надають поведінкові моделі цим дітям, які продовжують формувати властиві своєму вікові соціальні та комунікативні компетентності.

Деякі діти із особливими освітніми потребами навчаються за складнішою навчальною програмою, завдяки чому процес набуття вмінь та навичок відбувається ефективніше й академічні досягнення покращуються.

Інклюзія передбачає особистісно зорієнтовані методи навчання, в основі яких – урахування індивідуальних особливостей дитини, її здібностей, особливостей розвитку, індивідуального темпу навчання, власного суб'єктного досвіду тощо.

Інклюзивне навчальне середовище підвищує самооцінку та сприяє розвитку самостійності у дітей з особливими освітніми потребами. Діти з особливими потребами завдяки інклюзивній освіті будуть краще підготовлені до умов реального життя, мати більше можливостей брати участь у різних видах діяльності, що повною мірою узгоджується з вимогами компетентісного підходу.

Взаємодія із іншими дітьми сприяє когнітивному, фізичному, мовленнєвому, соціальному та емоційному розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Діти з типовим рівнем розвитку демонструють відповідні моделі поведінки дітям з особливими освітніми потребами та мотивують їх до розвитку та цілеспрямованого використання нових знань і вмінь.

Взаємодія між учнями із особливими освітніми потребами та іншими дітьми у інклюзивних класах сприяє налагодженню між ними дружніх стосунків. Завдяки такій взаємодії діти навчаються природно сприймати і толерантно ставитися до людських відмінностей, вони стають більш чуйними, готовими до взаємодопомоги.

Список літератури:

1. Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти. – К, 2019.

2. Про запровадження 12-бальної шкали оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2000. – №19. – С. 28-30.
3. Колупаєва А.А., Савчук Л.О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. – К.: Науковий світ, 2020. – 195 с.
4. Регіональна програма впровадження компетентнісно орієнтованого підходу в навчально-виховний процес. – Донецьк, 2017.
5. Родигіна І. Дидактичні умови реалізації компетентнісного підходу в навчанні // Біологія і хімія в школі. – 2007. – №5. – С.7 – 10.
6. Уманець Г.М., Кобзар О.В., Кулеш В.О. Інклюзивна освіта: Особливій дитині – особлива увага. – Донецьк: Витоки, 2015. – 135 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ СТРЕСУ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В СІМ'ЯХ ВИМУШЕНОГО ПЕРЕСЕЛЕННЯ

Єрмоленко А.В.

студентка факультету Соціальної та мовної комунікації
Горлівський інститут іноземних мов Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»
м. Дніпро, Україна

Зміна обстановки, переїзди, почуття небезпеки – одні з найголовніших чинників прояву стресу у дитини. Сучасна Україна, нажаль, місце котре провокує виникнення стресу не тільки у дорослих, а й у малюків. Діти переживши страшну трагедію, запам'ятають події як фізично так і морально на усе життя.

Загальновідомо, що особистість дитини починає формуватись в дошкільному віці. Цей процес тісно пов'язаний з розвитком емоційної сфери, із формуванням інтересів та мотивів поведінки, що відповідно, детерміновано соціальним оточенням, передусім типовими для даного етапу розвитку взаєминами з дорослими та навколишнім світом.

Позитивні і негативні емоції знаходяться у взаємодії, яка протікає по трьох механізмах (диференціації, амбівалентності і інверсії емоцій), що визначають чотири типи розвитку емоційної сфери дошкільнят і школярів :

- 1 тип - емоційна сфера з вираженою диференціацією позитивних і негативних емоцій,
- 2 тип - емоційна сфера з проявом амбівалентності емоцій,
- 3 тип - емоційна сфера з інверсіями емоцій,
- 4 тип - емоційна сфера з поєднанням амбівалентності і інверсії емоцій.

На думку С. Л. Рубінштейна в емоційних проявах особистості можна виділити три сфери: її органічне життя, інтереси матеріального порядку та її духовні, моральні потреби. Він позначив їх як органічну (афективноемоційну) чутливість, предметні почуття й узагальнені світоглядні почуття [1,с.89].

Згідно з трьохвимірною теорією емоцій В. Вундта, в емоціях присутні полярність приємного і неприємного, протилежності напруження і розрядки, збудження і пригніченості. Поряд із збудженою радістю (радістютріумфом) існує радість спокійна (радість – умиротворення, радість – зворушення) і радість напружена) радість палкої, жагучої події (радість тремтливого очікування). Наші відчуття ніби створюють зв'язок, який базується між нашими уявленнями[2,с.178-180].

З урахуванням реалій сьогодення та дії правового режиму воєнного стану, питання щодо створення безпечного, комфортного зростання найменших українців стає під сумнів. За даними науковців, що проводили дослідження в зонах бойових дій по всьому світу, психологічні травми, які виникли у дітей внаслідок війни, зумовлюють довгострокові наслідки. При цьому, як стверджують Джоші та О'Доннелл, психічні розлади у таких малюків є «нормальною реакцією на ненормальні події».

Маленькі українці та українки вже рік як перебувають у контексті війни. Якщо спочатку батьки були дуже пильними до стану дітей та того, як вони адаптуються до страшних подій, то зараз не так просто розпізнати та зрозуміти психологічний стан дітей. Насамперед батьки мають піклуватися про себе та стабілізацію свого емоційного стану. У контексті війни все працює за прикладом інструкції при аварії літака – “спочатку надягаємо кисневу маску собі, потім іншим”. Адже щоб батьки могли підтримати дітей та допомогти їм пережити непрості часи, вони мають бути в ресурсі.

Стрес – це реакція організму на подразнення, де подразником є ситуація. Повністю обмежити дитину від сучасних реалій неможливо. Але будь-яка інформація має бути

дозовано і відповідати віку дитини. Не всі дорослі можуть витримувати таку реальність, а дитяча психіка тим більше, адже вона ще тільки формується [4,с.245-246].

Розглядаючи феномен стресу дитини під час війни, ми можемо спостерігати негативні наслідки впливу у вигляді дестабілізації (якщо психіка не може впоратись з тими стимулами, які вона отримує). Найбільш несприятливими є сильні, неочікувані впливи, до яких дитина не була готовою зовсім, а також тривалі, хронічні впливи, які створюють постійне стресове тло, саме такі які наразі відчувають на собі діти України. Виходячи з цього, можемо означити, що негативні чинники надмірного стресу виражаються у поведінки дитини, частіше у вигляді агресії та тривожності.

Діти – є однією з незахищених та вразливих категорій населення, яка гостро реагує на вплив стресових чинників. І варто зауважити, що ця категорія є особливою не тільки через вразливий вік, а й через те, що діти особливим чином переживають стрес. Діти гостро реагують не лише на власне напруження, яке виникає через стрес, а й на психоемоційний стан близьких дорослих, які їх оточують [5].

Отже, вивчаючи специфіку групи дітей в сім'ях вимушеного переселення – особливості стресових чинників, ми маємо змогу більш ефективно здійснювати заходи психологічного супроводу таких дітей та розуміти механізми профілактики та подолання симптомів посттравматичного стресового розладу.

Вивчення стресу у дітей допомагає батькам, вчителям та іншим фахівцям знайти методи які можуть допомогти уникнути або зменшити наслідки стресу. Важливо пам'ятати, що всі події життя мають початок, а отже, і кінець. Тому необхідно допомогти собі, а також дітям перенести негативні події найбільш м'яким чином.

Список літератури:

1. Маценко В. Індивідуальний розвиток дитини. К.: Главник, 2007. 128с.
2. М'ясоїд П.А. Загальна психологія. К.: Вища школа, 1998. 476с.
3. Ніколайчук О.С. Вплив сімейного виховання на розвиток агресивності дошкільників / Ніколайчук О.С. // Сучасні тенденції і пріоритети компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти : зб. наук.-метод. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. акад. пед. наук України, Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. Житомир : Полісся. Ч. 3. 264 с.
4. Выготский Л.С. Детская психология: Педагогика, 1984. 432 с.
5. Єреміна Л.Ю. Система соціально-психологічної роботи з дітьми, що переживають наслідки надзвичайних ситуацій. Системна психологія і соціологія. Науково-практичний журнал. 2011. № 4. С. 61-71.

ДІЯЛЬНІСТЬ ЛОГОПЕДА ІРЦ У СКЛАДІ КОМАНДИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Зінченко Валерія Ігорівна

студентка 6 курсу спеціальності «Логопедія»

КЗ «Харківської гуманітарно-педагогічної академії»

Науковий керівник: **Калініна Тетяна Станіславівна**

кандидат психологічних наук, доцент

доцент кафедри спеціальної педагогіки і психології та інклюзивної освіти

КЗ «Харківської гуманітарно-педагогічної академії» Україна

В сучасному суспільстві виникає все більше та більше питань щодо інклюзивної освіти та педагогічної підтримки дітей з особливими освітніми потребами (ООП). У контексті розвитку нових підходів до навчання та виховання в інклюзивних умовах, особливо важливим стає налагодження роботи інклюзивно-ресурсного центру (ІРЦ).

Важливим аспектом роботи ІРЦ є психолого-педагогічна підтримка дітей з ООП та їх соціальна адаптація. Ці процеси передбачають взаємодію з батьками, родичами, вчителями та іншими спеціалістами, які оточують дитину. Така співпраця сприяє створенню сприятливого середовища для розвитку дитини з ООП.

З метою забезпечення ефективності освітнього процесу дітей з ООП, які здобувають освіту в умовах інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти, загальної середньої освіти, утворюється команда психолого-педагогічного супроводу.

Психолого-педагогічний супровід – це комплексна система діяльності команди фахівців та батьків дитини, спрямована на створення необхідних умов, що сприяють розвитку особистості дитини, засвоєнню нею знань, умінь і навичок, успішній адаптації, реабілітації, її самореалізації та інтеграції в соціум.

Завданням психолого-педагогічного супроводу є:

- збір інформації про особливості розвитку дитини, її інтереси, труднощі, освітні потреби на етапах створення, реалізації та моніторингу виконання індивідуальної програми розвитку;
- визначення напрямів психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг, що можуть бути надані в межах закладу освіти на підставі висновку ІРЦ, і забезпечення надання цих послуг;
- розроблення ІПР для кожної дитини з особливими освітніми потребами і моніторинг її виконання з метою коригування та визначення динаміки розвитку дитини;
- надання методичної підтримки педагогічним працівникам закладу освіти з організації інклюзивного навчання;
- створення належних умов для інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в освітнє середовище;
- проведення консультативної роботи з батьками дітей з особливими освітніми потребами щодо особливостей їхнього розвитку, навчання і виховання;
- проведення інформаційно-просвітницької роботи у закладі освіти серед педагогічних працівників, батьків і дітей з метою недопущення дискримінації та порушення прав дитини, формування дружнього і неупередженого ставлення до дітей з особливими освітніми потребами [2].

Особливості засідання команди супроводу дитини з особливими освітніми потребами за участю фахівців інклюзивно-ресурсного центру в закладі освіти.

Склад учасників команди супроводу:

У закладі загальної середньої освіти: постійні учасники: директор або заступник директора з навчально-виховної роботи, вчитель початкових класів (класний керівник), вчителі, асистент вчителя, практичний психолог, соціальний педагог, вчитель-дефектолог (з урахуванням освітніх потреб дитини з ООП), вчитель-реабілітолог та батьки або законні представники (далі - батьки) дитини з ООП тощо.

У закладі дошкільної освіти: постійні учасники: директор або вихователь-методист, вихователь, асистент вихователя, практичний психолог, соціальний педагог, вчитель-дефектолог (з урахуванням освітніх потреб дитини з ООП), вчитель-реабілітолог та батьки дитини з ООП тощо [3].

Основні принципи діяльності команди психолого-педагогічного супроводу:

- повага до індивідуальних особливостей дитини з ООП;
- дотримання інтересів дитини з ООП, недопущення дискримінації та порушення її прав;
- командний підхід;
- активна співпраця з батьками дитини з ООП, залучення їх до освітнього процесу і розробки ІПР.

Складання ІПР – це окрема складова забезпечення якісного інклюзивного навчання для дитини з ООП.

Індивідуальна програма розвитку – це письмовий документ, який загалом є контрактом між педагогічним колективом та батьками чи опікунами дитини. Він закріплює вимоги до організації навчання дитини, зокрема визначає характер освітніх послуг та форм підтримки.

Індивідуальна програма розвитку виконує низку функцій, у тому числі: навчально-методичну, комунікативну, менеджменту, підзвітності, моніторингу, контролю дотримання нормативних вимог та оцінки.

Навчально-методична функція

Як інструмент організації навчання, індивідуальна програма розвитку окреслює перелік послуг, які надаються учневі. Вона містить загальну інформацію про учня, поточні показники успішності й поведінки, рекомендації ІРЦ, навчальні цілі, способи та форми оцінювання навчальних досягнень, показники динаміки розвитку, адаптації та модифікації, які необхідно здійснити, враховуючи потреби учня.

В ІПР також зазначаються додаткові послуги, які надаються фахівцями (наприклад, психологом, логопедом, корекційним педагогом). Як інструмент організації навчання, цей документ повинен бути достатньо докладним і чітким. У випадку переходу дитини з одного навчального закладу в інший індивідуальна програма розвитку передається разом з іншими документами дитини.

Комунікативна функція

Як засіб комунікації, ІПР спрямована на вирішення одразу кількох завдань. Насамперед, вона інформує всіх значущих для учня осіб (зокрема батьків) про те, чому навчання дитини потребує розробки індивідуальної програми розвитку. ІПР розробляється командою фахівців, які безпосередньо працюють з дитиною, із залученням членів родини. Така співпраця забезпечує інформування батьків про потенційні можливості дитини, динаміку її розвитку та регулює комплекс суперечливих питань, які можуть виникати між батьками та вчителями у процесі навчання дитини.

Менеджмент

Наступна важлива функція ІПР – це функція менеджменту. Окрім вичерпного переліку різних видів підтримки, додаткових послуг, адаптації та модифікації, необхідних для успішного навчання й розвитку дитини, в ІПР також слід визначити, чи потрібні дитині або її батькам додаткові консультації, спеціальний транспорт, допоміжний персонал та інші супутні послуги. В ІПР треба зазначити, які спеціалісти надають послуги цій дитині та яка щоденна тривалість таких послуг. Це дає змогу адміністрації навчального закладу здійснювати кадровий розподіл і планування.

Забезпечення підзвітності

Ще одна важлива функція ІПР – забезпечення підзвітності. Вона є своєрідною угодою між школою та батьками. Укладаючи її, школа бере на себе зобов'язання виділяти ресурси для учня. Наприклад, якщо в ІПР зазначено, що з учнем працюватиме логопед тричі на тиждень по одній годині, то зменшення кількості годин або заміна одного фахівця іншим неприпустимі. Однак, якщо один з наведених альтернативних варіантів більше відповідає потребам дитини, в ІПР слід внести зміни з урахуванням цих потреб.

Моніторинг дотримання нормативних положень та оцінка

Індивідуальна програма розвитку також слугує засобом моніторингу або контролю дотримання нормативних положень. Необхідно добре знати складові ІПР і стежити за тим, щоб усі послуги були описані в ній належним чином. Коли представники управління освіти проводять контроль організації навчально-виховного процесу закладу, перевіряють якість надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами, вони насамперед звертають увагу на ІПР. Саме вона є документальним свідченням організації навчання таких дітей в інклюзивних умовах, а отже, предметом вивчення при здійсненні контролю та наданні методичної допомоги органами управління освітою.

Таким чином, представлена система психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами забезпечить максимальний розвиток потенційних можливостей дитини, допоможе фахівцям ефективно організувати роботу з цією категорією дітей, створити максимально сприятливе середовище для їх розвитку відповідно до особливостей і потреб.

Список літератури:

1. Колупасва А. А., Данілавичюте Е. А., Литовченко С. В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник. Київ: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 197 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).
2. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навчально-методичний посібник / За заг. ред. М. А. Порошенко та ін. Київ: 2018. 252 с.
3. Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти [Електронний ресурс]. <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-polozhennya-pro-komandu-psihologo-pedagogichnogo-suprovodu-ditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-zakladi-zagalnoyi-serednoyi-ta-doshkilnoyi-osviti>.

СТАВЛЕННЯ ЛІКАРІВ-ІНТЕРНІВ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ЗАОЧНОЇ ЧАСТИНИ ІНТЕРНАТУРИ НА КЛІНІЧНІЙ БАЗІ СТАЖУВАННЯ

Зюков О.Л.

д.мед.н., професор
головний науковий співробітник наукового відділу організації медичної допомоги
Державної наукової установи «Науково-практичний центр профілактичної
та клінічної медицини» Державного управління справами
ORCID ID id orcid.org/ 0000-0003-1190-2571

Ошивалова О.О.

д.мед.н., доцент
провідний науковий співробітник наукового відділу організації медичної допомоги
Державної наукової установи «Науково-практичний центр профілактичної
та клінічної медицини» Державного управління справами
ORCID ID id orcid.org/0000-0002-0395-0269; oshivalovaea@gmail.com

Білошицька О.К.

к.тех.н., доцент
доцент кафедри біомедичної інженерії
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
науковий співробітник (інформаційна аналітика)
наукового відділу організації медичної допомоги
Державної наукової установи
«Науково-практичний центр профілактичної та клінічної медицини»
Державного управління справами
ORCID ID id orcid.org/0000-0002-2901-9667

З 2022 року в Україні впроваджується оновлена програма післядипломного навчання лікарів, або ж інтернатура, яку повинні пройти всі випускники медичних закладів вищої освіти для здобуття клінічної спеціальності. Основною метою навчання в інтернатурі є саме практична підготовка лікарів-інтернів до їх самостійної лікарської практики за фахом. Програмою інтернатури передбачено від 8 міс. до 32 міс., в залежності від лікарської спеціальності, навчання на робочих місцях у закладах охорони здоров'я (ЗОЗ), то б то заочна частина інтернатури на клінічній базі стажування.

Це покладає на бази стажування додаткові вимоги, а саме: наявність акредитаційного сертифікату не нижче першої категорії, наявність відповідних амбулаторно-поліклінічних, стаціонарних, лабораторних та інструментальних діагностичних потужностей, які зможуть забезпечити виконання навчального плану підготовки спеціаліста. Для реалізації поставленого завдання ЗОЗ, як клінічна база стажування лікарів-інтернів, повинна бути укомплектована не лише відповідним обладнанням з достатнім обсягом медичної допомоги, але і мати навчальні приміщення та відповідну кількість висококваліфікованих фахівців переважно вищої категорії, що дасть можливість забезпечити високу якість навчального процесу.

Вивчення думки лікарів-інтернів було проведено в Державній науковій установі «Науково-практичний центр профілактичної та клінічної медицини» (далі – ДНУ «НПЦ ПКМ» ДУС), яка внесена до переліку клінічних баз стажування лікарів-інтернів Міністерства охорони здоров'я України по 11 спеціальностям на 2023-2024 навчальний рік.

Вивчення думки лікарів-інтернів першого року навчання було проведено в рамках Вступної конференції за попередньо узгодженою анкетною з метою оцінки організації процесу заочної частини інтернатури на клінічній базі стажування. Анкета включала одне

запитання із 11 блоками під-запитань з визначенням важливості факторів, які впливають на організацію процесу навчання.

В анкетуванні прийняли участь 19 лікарів-інтернів (100%), із них за спеціальностями: 6 – «Хірургія», 4 – «Педіатрія», по 2 – «Акушерство та гінекологія», «Внутрішні хвороби», «Стоматологія», «Неврологія» та 1 – «Отоларингологія».

Найвищий рейтинг важливості (100%) для лікарів-інтернів мала група факторів, що впливають на організацію процесу заочної частини інтернатури на клінічній базі стажування, а саме:

- забезпеченість робочими місцями клінічної бази лікарів-інтернів хірургічного та терапевтичного напрямів оцінили як «дуже важливий» фактор в 73,7% та «важливий» в 26,3% випадків (разом 100% - 19 респондентів);

- забезпеченість робочих місць клінічної бази обладнанням та інструментами на думку лікарів-інтернів «дуже важливий фактор» в 94,7 % (18 респондентів) та «важливий» в 5,3% (1 респондент) випадків;

- ставлення кураторів до лікарів-інтернів було оцінено як «дуже важливий фактор» 89,5% (17 респондентів) та «важливий» - 10,5% (2 респонденти);

- забезпеченість процесу достатньою кількістю пацієнтів, яка необхідна для освоєння практичних навичок в клінічних підрозділах, було оцінено лікарями-інтернами як «дуже важливий фактор» в 78,9% (15 респондентів) та «важливий» в 21,1% (5 респондентів);

- комфортність психологічної атмосфери в клінічних підрозділах та навчальному центрі як фактор, який «дуже важливий» оцінили 78,9% респондентів і як фактор «важливий» - 21,1%, що разом склало 100% (19 респондентів);

- вирішення організаційних та побутових питань (роздягальна, прийом їжі, інше) навчальним центром закладу як фактор, який «дуже важливий» відмітили 63,2% (12 респондентів) і як фактор «важливий» - 36,8% (7 респондентів).

Нижчий рейтинг важливості (від 85% до 95%) для лікарів-інтернів мала група факторів, що забезпечують інформаційно-комунікаційну підтримку процесу інтернатури, договірну роботу на клінічній базі стажування:

- рівень інформування та комунікацій на базі стажування як фактор, який «дуже важливий» оцінили 68,4% (13 респондентів) і як фактор «важливий» - 26,3% (5 респондентів), що разом склало 94,7% опитаних;

- рівень організації процедури укладання договору про проходження інтернатури на клінічній базі стажування як фактор, який «дуже важливий» оцінили 63,2% (12 респондентів) і як фактор «важливий» - 26,3% (5 респондентів), що разом склало 89,5% опитаних.

Рівень важливості від 85% і нижче для лікарів-інтернів мали фактори забезпечення робочих місць регламентами та стандартами за профілем діяльності, інструктаж з техніки безпеки на робочому місці та дотримання вимог до зовнішнього вигляду медичного працівника бази стажування:

- рівень інформованості щодо правил безпеки на робочих місцях в клінічних підрозділах як фактор, який «дуже важливий» оцінили 47,4% респондентів і як фактор «важливий» - 36,8%, що склало разом 84,2% (16 респондентів). При цьому, 10,5% (2 респонденти) опитаних за спеціальностями «Стоматологія» та «Педіатрія» відмітили, що рівнем важливості даного критерію вважають «мало важливо», 5,2% (1 респондент) за спеціальністю «Неврологія» - «не важливий» критерій;

- дотримання медичним персоналом клінічних підрозділів вимог до зовнішнього вигляду медичного працівника як фактор, який «дуже важливий» оцінили 36,8% (7 респондентів) опитаних і як фактор «важливий» - 47,4% (9 респондентів), що разом склало 84,2% опитаних. Окрім цього, 10,5% (2 респонденти) відмітили, що рівнем важливості даного критерію вважають «мало важливо» та 5,2% (1 респондент) як «не важливий» фактор;

- доступність інформації (посадових обов'язків, інструкцій, клінічних маршрутів пацієнтів, інше) на робочих місцях як фактор, який «дуже важливий» оцінили 52,6% (10 респондентів) лікарів-інтернів і як фактор «важливий» - 26,6% (5 респондентів), що разом

склало 78,9%. Окрім цього, 10,5% лікарів-інтернів вважають, що доступність інформації на робочих місцях в клінічних підрозділах «мало важлива» та 5,2% «не важлива». 1 респондент (5,2%) не зміг визначитись із відповіддю.

Підсумовуючи, необхідно відмітити, що проведене нами опитування лікарів-інтернів підкреслює важливість наявності та укомплектованості робочих місць бази стажування, як обладнанням так і кваліфікованими кадрами, які можуть забезпечити впровадження на базі стажування сучасних медичних технологій та стандартів надання медичної допомоги, навчання з достатнім рівнем комфортності та рівня своєчасної інформованості, що дозволить лікарям-інтернам опанувати необхідний рівень професійної майстерності.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ПЕРЕЖИВАННЯ ПОДІЙ ВІЙНИ НА ПОДРУЖНІ СТОСУНКИ

Ігнатенко Ю.М.

студентка VI курсу

спеціальності “Екстремальна та кризова психологія”

Факультет психології, соціальної роботи та спеціальної освіти

Київського університету імені Бориса Грінченка

umihnatenko.fpsrso22@kubg.edu.ua

380634406399

Науковий керівник: **Власенко І.А.**

доцент кафедри психології особистості та соціальних практик

кандидат психологічних наук, доцент

Актуальність дослідження. Натепер, коли Україна переживає воєнну агресію з боку російської федерації, багато подружжів стикаються з викликами: стосунки на відстані, втрата відчуття безпеки, страх за життя, різні погляди на ситуацію, зневіра, апатія. Ці події чинять вагомий вплив на сімейні пари. Відчуття безсилля і неспроможності контролювати власне життя нерідко призводить до претензій одне до одного та конфліктів, які неминуче шкодять стосункам. Ці події та переживання чинять вагомий вплив на сімейні пари.

Австрійський психіатр В. Франкл, який пережив терор нацистської Німеччини в різних концентраційних таборах під час Другої світової війни, присвятив своє життя дослідженню людської психології та філософії, вивчаючи вплив зовнішніх факторів, як-от війна, травматичний досвід, обмеження свободи індивіда, на людську психіку, мотивацію і поведінку. У своїй книжці «Людина у пошуках сенсу» В. Франкл висловив думки про подружні стосунки під час війни. Він зазначив, що війна може бути випробуванням для сімейних пар. Вчений вважає, що війна може створювати надзвичайно складні умови для подружніх стосунків, оскільки партнери можуть бути розділені через військову службу або евакуацію. А в таких умовах партнерам доводиться бути дуже терплячими та міцними, щоб зберегти свої взаємини [1].

Українські й іноземні автори досліджували подружні стосунки з різних боків: здійснено психологічний аналіз розлучень (Л. З. Сердюк), виявлення причин невротичного кохання (З. Фрейд, К. Хорні), вплив на шлюбні стосунки моделей стосунків, що існували у батьківській сім'ї (Е. Берн), виявлення специфіки інтимних міжособистісних стосунків, розкрито сутність феномену кохання (А. Маслоу, Е. Фромм, Р. Мей), суть трикутної теорії кохання (Р. Стернберга) та інші.

Недостатня розробленість проблеми впливу переживання воєнних подій на подружні стосунки та її соціальна значущість зумовили наші дослідницькі пошуки.

Мета полягала в тому, щоб емпірично дослідити вплив переживання подій війни на подружні стосунки.

Методи дослідження: авторський опитувальник для визначення специфіки впливу переживання подій війни на взаємини в подружніх парах, опитувальник копінг-стратегій (Coping Strategies Inventory Short-Form (CSI-SF), Addison, C., Campbell Jenkins, B., Sarpong, D., Kibler, J., Singh, M., Dubbert, P., 2007) та Шкала задоволеності життям (Satisfaction with Life Scale, SWLS 1985) [2].

Події війни впливають як на кожну людину зокрема, так і на подружжя як малу соціальну групу. З'ясуємо, як трактували подружні стосунки дослідники.

За визначенням соціологів, шлюб – це форма стосунків між чоловіком і дружиною, що історично змінюється й через яку суспільство упорядковує та санкціонує їхнє статеве життя, а також вбачає їхні подружні й батьківські права та обов'язки. Термін «подружжя»,

зазначає Г. Кісарчук, означає особистісну взаємодію чоловіка і дружини, що регулюється моральними принципами та властивими їй цінностями й передбачає рівноправність і симетричність моральних обов'язків та привілеїв подружжя [3].

У емпіричному дослідженні взяли участь 40 респондентів – 20 подружніх пар, які перебувають у шлюбі від 2 до 20 років. Третина респондентів мають у своїй парі військовослужбовця, у 10% опитаних члени сім'ї перебувають за кордоном та у 60% опитуваних є діти.

Результати дослідження: За методикою «Опитувальник копінг-стратегій» (CSI-SF) Addison та ін. ми розрахували показники стратегій копіngu, зокрема взаємодії зі стресом (адаптивних копінг-стратегій) та уникнення стресора (неадаптивних копінг-стратегій).

У дослідженні було виявлено, що 45% чоловіків та 55% жінок мають адаптивну копінг-стратегію, що свідчить про їх вміння справлятися зі стресорами, а от інші опитані (55% чоловіків та 45% жінок) схильні до неадаптивної копінг-стратегії. Тобто такі люди схильні відходити від труднощів чи перекладати вирішення проблеми на іншу особу.

За методикою «Шкала задоволеності життям» встановлено, що 59% жінок та 41% чоловіків цілком задоволені своїм життям, а от інші 41% жінок та 59% чоловіків не задоволені власним життям.

Під час нашої роботи було проведено аналіз даних за авторським опитувальником. Згідно з отриманими результатами у 40% респондентів у період воєнних дій відбулися зміни у стосунках в бік зближення, підтримки, стійкості та розуміння одне одного. Досліджувані вказують: “З початком війни, ми зрозуміли, що наші відносини стали більш стійкими”, “Наші відносини стали надзвичайно цінними, теплими та важливими для нас”. Але в переважній більшості подружніх пар (60%) під час війни з'явилися труднощі в стосунках, непорозуміння, невпевненість у партнері та втрата довіри: “Стосунки стали більш напружені”, “Стало більше непорозумінь у стосунках”.

В опитувальнику також було про подолання труднощів, спричинених війною. Виявлено, що найбільше допомагала підтримка, відкрита розмова та діти, які не давали опускати руки. За допомогою питання про задоволеність опитуваних їхніми подружніми стосунками (на період дослідження протягом півтора роки повномасштабного вторгнення) було встановлено, що лише 38% досліджуваних повністю задоволені власними стосунками на даний період.

Отже, дослідження показало різноплановий вплив переживання подій війни на стосунки в подружніх парах. Встановлено важливість позитивного ставлення подружжя до життя, адаптивних копінг-стратегій та взаємної підтримки в подружніх стосунках в умовах екстремальних подій, як-от війна.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні телеграм-каналу, спрямованого на покращення відносин між подружніми парами. Завдяки наданні інформації про різновиди подолання типових труднощів у стосунках між партнерами в період війни, організації парних зустрічей/чи консультацій та проведенню міні-опитування, ми можемо перевірити ефективність даного продукту.

Список літератури:

1. Франкл Е.В. Людина в пошуках справжнього сенсу: Харків 2022 С. 54
2. Грубі Т.В. Переклад методики SWLS (THE SATISFACTION WITH LIFE SCALE) - Шкала задоволеності життям на українській мові: https://www.academia.edu/23958143/SWLS_THE_SATISFACTION_WITH_LIFE_SCALE (дата звернення: 21.06.2023)
3. Психологія сім'ї: Навчальний посібник/Помиткіна Л.В. та ін. Київ 2010 С. 28

СПРЯМОВАНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК УСПІШНОСТІ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Казакова Світлана Володимирівна

кандидат психологічних наук, доцент
кафедри психології управління ЦПО, УМО
s13_kazakova@ukr.net

Сучасний ринок праці, основними характеристиками якого виступають висока інноваційна динаміка, мінливість, гнучкість, висуває нові вимоги до керівників закладів професійно-технічної освіти. Серед них: готовність до удосконалення професійної кваліфікації та неперервної самоосвіти, співробітництва, ділової комунікації, дій у нестандартних і невизначених ситуаціях в умовах цифровізації освітнього простору, здатність приймати відповідальні рішення, критично мислити, керувати власною поведінкою і діяльністю, уміти працювати з різними джерелами інформації та ефективно поводитися в конкурентному середовищі, не зважаючи на негативні фактори (складна епідеміологічна ситуація, введення карантинних обмежень тощо).

Важливим показником особистісної готовності керівників закладів професійно-технічної освіти до успішної управлінської діяльності виступає мотивація, яка займає провідне місце в структурі особистості.

Серед мотиваційних утворень особливе місце у контексті здійснення успішної управлінської діяльності менеджера професійної освіти займає спрямованість, яка характеризує керівника через його цінності, світогляд, інтереси, переконання, прагнення, і визначає його активну та цілеспрямовану поведінку [2,3]. Спрямованість особистості є складною психологічною властивістю, яка являє собою стійку систему життєвих цілей людини і внутрішніх спонукань. Залежно від того, які мотиви в діяльності й поведінці відіграють домінуючу роль, розрізняють такі види спрямованості: *особистісна спрямованість* (характеризується переважанням у особистості мотивів, спрямованих на забезпечення особистого благополуччя; *колективістська спрямованість* (зумовлена переважанням мотивів, спрямованих на забезпечення успіху в спільній роботі); *ділова спрямованість* (відображає переважання мотивів, які породжені діяльністю і зорієнтовані на неї: інтерес до праці, бажання оволодіти конкретним видом діяльності тощо) [3,4].

Серед численних досліджень проблеми спрямованості особистості привертає увагу теорія регуляторної спрямованості (Хіггінс, 1997, Хіггінс, 1998), в якій, зокрема, йдеться про тенденцію особи до досягнення позитивних результатів (спрямованість на підвищення) або на уникнення негативних результатів (спрямованість на профілактику). У межах цієї теорії були проведені дослідження у площині менеджменту й маркетингу (Das & Kumar, 2010; Hmieleski & Baron, 2008; Tuncdogan, Boon, Mom, Van Den Bosch, & Volberda, 2017). Було показано, що регуляторна спрямованість формує поведінку та результати діяльності людей на основі їх мотиваційних потреб. Наприклад, сильна особа, орієнтована на просування, може бути високопродуктивною в контексті досліджень та розробок, оскільки її мотивація узгоджується з інноваційними показниками (Lanaj, Chang, & Johnson, 2012), тоді як сильна особа, яка орієнтована на профілактику, буде більше співпрацювати з людьми, що вимагає ретельного аналізу наслідків різних стратегічних дій [6].

Варто зазначити, що незважаючи на велику кількість наукових праць з тематики спрямованості персоналу організацій, мало дослідженою попри актуальність залишається спрямованість керівників закладів професійно-технічної освіти (ЗПТО).

У зв'язку з цим нами було здійснене дослідження спрямованості особистості керівників ЗПТО за допомогою відомої методики чеських психологів В. Смекала і М. Кучера.

Аналіз отриманих результатів за методикою дозволив виявити особливості спрямованості управлінців (табл. 1).

Таблиця 1. Спрямованість особистості керівників закладів професійно-технічної освіти (у балах, у середньому)

Спрямованість особистості керівника	М	б
на себе	26,3	2,5
на взаємодію	27,3	2,7
на справу	27,6	2,2

З табл. 1 випливає, що в середньому керівники менш орієнтовані на себе (26,3 балів у середньому) ніж на справу (27,6 балів у середньому) і взаємодію (27,3 балів у середньому). Виходячи з підходу авторів методики, така ієрархія спрямованості: на справу, на взаємодію і на себе в цілому забезпечує ефективність управлінської діяльності [5].

Водночас, детальний аналіз методики показав, що така ієрархія властива не всім керівникам. Так, за результатами кластерного аналізу показників спрямованості особистості виявлено розподіл керівників за трьома кластерами (табл. 2).

Таблиця 2. Результати кластерного аналізу показників спрямованості особистості керівників професійно-технічних навчальних закладів

Спрямованість особистості	Кластери		
	1	2	3
на себе	24	29	25
на взаємодію	26	25	30
на справу	30	27	27

Як бачимо з табл. 2, до першого кластеру (21,8%) увійшли управлінці з оптимальною ієрархією спрямованості («на справу» – «на взаємодію» – «на себе»), тобто високим рівнем сформованості спрямованості особистості. Такі керівники зацікавлені у конструктивному вирішенні ділових проблем, підтримують педагогічний колектив і окремих працівників на шляху до поставленої мети, заохочують їх висловлювати власні думки та переконання, водночас беруть відповідальність за справу на себе, не намагаються перекласти вирішення проблемного питання на інших, здатні відстоювати власну думку, що важлива для досягнення загальної мети тощо [1, с. 164].

До другого кластеру (39,1%) віднесено досліджуваних з переважанням орієнтації на себе, що свідчить про низький рівень спрямованості особистості управлінців. Такі керівники зорієнтовані насамперед на пряму винагороду й задоволення власних бажань, претензій, амбіцій безвідносно до вимог діяльності й потреб закладу ПТО. Якщо це не вдається, може виникнути агресивність, дратівливість, тривожність. Такі управлінці досить часто бувають зайнятими лише собою, своїми почуттями та переживаннями й не зважають на потреби оточуючих їх людей, намагаються нав'язати свою думку колективу, часто роблять необґрунтовані та поспішні висновки про оточуючих тощо [1, с. 164].

Третій кластер склали керівники з переважанням орієнтації на взаємодію і, відповідно, з середнім рівнем спрямованості їх особистості. Такі керівники зосереджені передусім на ефективній міжособистісній взаємодії й спільній діяльності, інтересах педагогічного колективу, що іноді може стати на заваді ефективному виконанню ділових завдань. Управлінці з такою спрямованістю переважно зорієнтовані на соціальне схвалення, залежать від групи та колективу, відчують потребу в підтримці та прихильності оточуючих, як наслідок, можуть поступитися тиску колективу чи групи працівників, не зважаючи на власну думку з можливостей розв'язання ділових проблем [1, с. 164].

За результатами емпіричного дослідження виявлено недостатньо високі показники спрямованості особистості керівників закладів професійно-технічної освіти до успішної управлінської діяльності. Констатовано доцільність організації спеціального психологічного навчання управлінців ЗПТО, спрямованого на розвиток особистісної готовності (спрямованості, як чинник успішності управлінської діяльності) керівників закладів професійно-технічної освіти.

Список літератури:

1. Акімов Д. І., Бондарчук О. І. Психологічні проблеми підготовки менеджерів освіти до маркетингу освітніх послуг. Вісник післядипломної освіти: зб. наук. праць; Ун-т менедж. освіти. 2012. Вип. 7(20). 348 с. С. 259–265.
2. Семченко В. А. Проблемы мотивации поведения и деятельности человека. Модульный курс психологии. Модуль «Направленность» Киев: Миллениум, 2004. 521 с.
3. Столяренко О. Б. Психология личности. Київ: навч. посібник. Центр учб. літ., 2018. 279 с.
4. Фурман А. А. Психология личности: ценностно-ориентационный вимір: монографія. Одеса:ОНПУ;Тернопіль : ТНЕУ, 2016. 311 с.
5. Щекин Г. В. Практическая психология менеджмента: как сделать карьеру. Кн. 1: Как делать карьеру. Киев: КЗУУП, 1993. 152 с.
6. Educ. Sci. 2020, 10, 327; doi:10.3390/educsci10110327
www.mdpi.com/journal/education

ФУНКЦІОНАЛЬНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТРИВОЖНОСТІ ОСОБИСТОСТІ**Калюжна Євгенія**

к. психол. н., доц., доц. кафедри практичної психології
факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка
тел: +380(50)561-64-68
e-mail: epsi1974@gmail.com
orcid.org/0000-0003-0735-2247

На сьогодні доведеним є той факт, що психічний розвиток особистості поєднує в собі як гармонійні, так і дисгармонійні періоди, кризи різної глибини і складності, що породжують позитивні й негативні новоутворення [3]. Розвиток не є процесом набуття все більшої ефективності, а представлений поєднанням надбань і втрат. Особистісні дисгармонії виступають своєрідними резервами варіативності, без яких рух вперед був би неможливий. Незважаючи на полюсність станів гармонії та дисгармонії, та, враховуючи кількісний дисбаланс показників їх поширеності, належить визнати наявність дисгармонії нормою, тобто, непатологічним відхиленням в розвитку особистості. Іншими словами, поряд із суб'єктивним відчуттям відсутності будь-яких хворобливих проявів, об'єктивно можуть спостерігатися відхилення від оптимального психічного розвитку. Так, наприклад, особистісна тривожність проявляється у схильності індивіда відчувати стан тривоги, який може виконувати як оптимізуючу, так і дезадаптивну функцію. Оптимальним вважається такий рівень тривоги, який співвідноситься з об'єктивними умовами, що її викликають, та є достатнім для мобілізації сил на подолання виникаючих перешкод.

Щодо фіксації стану тривоги у стійку особистісну рису, то у віковій психології тривожність розглядається переважно з точки зору її деструктивного впливу на розвиток особистості. На наш погляд, тривожність важливо аналізувати не тільки в спектрі континууму «норма – патологія», а й як показник психологічного благополуччя особистості (як об'єктивного, так і суб'єктивного) та особливостей її індивідуального розвитку. Таке розуміння природи тривожності дозволяє вийти за межі дуальності нормального – аномального розвитку, та надає можливості якісно охарактеризувати її динаміку на різних етапах розвитку особистості.

Насправді, відокремити нормальну тривожність від патологічної значно легше теоретично, ніж практично, оскільки у кожному конкретному випадку – це досить складна проблема, тому що в дослідженні пускових механізмів стану тривоги стає цілком очевидним, що не ситуація викликає виправдане тривожне передчуття, а сама людина схильна знаходити раціоналізовані причини власної тривоги. Важливою обставиною, що спонукає звертатись до цієї проблеми, є необхідність врахування вікової специфіки тривожності для виключення діагностичних помилок.

Вважаємо, що найбільшій увазі заслуговує аспект тривожності, сутність якого полягає в тому, що тривога – це стан, невід'ємно пов'язаний з майбутнім. Тривога породжується прогнозом типу «що буде, якщо», який при наявності невпевненості зазвичай песимістичний. Можливо, наблизитись до розуміння проблеми допоможе не тільки врахування біологічних та соціальних чинників тривожності та пошук її причин, обумовлених минулим, але й погляд на тривогу з точки зору її мети і сенсу, спрямованих у майбутнє [2].

Можна припустити, що в основі кожного прояву тривожності полягає намір, зміст, який використовує будь-яку можливість для здійснення на рівні форми. Це дозволяє тривожності використовувати безліч різноманітних причин, для того щоб існувати й надалі. Якщо розкласти тривожність на чисельність її проявів, які представляють послідовність

кроків у напрямку до мети, кожний прояв можна спробувати дослідити на предмет його змістовної інформації, щоб зрозуміти, який з кроків у певний момент реалізується [1].

Отже, для вирішення окресленої проблеми є продуктивним осмислення явища тривожності в контексті категорії майбутнього, яка має визначений зміст та диктує логіку дослідження. Розглядаючи тривожність як взаємодіючий паттерн досвіду минулого, перспектив майбутнього та емоційно забарвленого теперішнього, припускаємо, що майбутнє є системоутворюючим фактором, постійною структурною детермінантою означеного паттерну.

Як підсумок, зазначимо, що доцільність експлікації функціонального значення особистісної тривожності як системного явища, визначається можливістю розв'язання як теоретичних, так і практичних завдань, пов'язаних із необхідністю формування та розвитку гармонійної особистості, попередження проявів її дискордантного функціонування, а також прогнозування станів та поведінки особистості за емоціогенних умов.

Список літератури:

1. Калюжна Є.М. Я-концепція як ресурс досягнення цілісності та зрілості особистості. Психологія: Вісник ХНПУ ім. Г.С.Сковороди. Харків: ХНПУ, 2014. Вип. 48. С. 102–112. http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnpri_psykhol_2014_48_14
2. Калюжна Є.М. Функціональна структура тривожності особистості. Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Київ: Гнозис, 2016. Вип. 36, Том 1(17). С. 158-165.
3. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості у межах і за межами буденності. Київ : Вид-во «Либідь», 2003. 376 с.

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РОЗВИТОК ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Кириленко В.В.

канд. псих. наук., доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

тел.0967206839

val19kir83@gmail.com

Кириленко Н.М.

канд. пед. наук., викладач-методист

Комунальний заклад вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

тел. 0978861500

nelly_112@ukr.net

Крижановський А.І.

канд. пед. наук., доцент

Комунальний заклад вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

тел.0674316114

andylapatanoff@gmail.com

Карантин через пандемію коронавірусу та війна змусили вищі навчальні заклади України перейти на дистанційну форму навчання і здійснювати пошук надійних інструментів для онлайн лекцій, семінарів і нарад.

Щорічно збільшується кількість студентів, які користуються інформаційними технологіями. Враховуючи досвід і потужність наявного науково-технічного потенціалу, є підстави сподіватися на збільшення темпів її розвитку, конкурентоспроможності на ринку з тим, щоб перетворити її на ефективну та прибуткову галузь [1].

Україна вже зробила істотні кроки в розповсюдженні дистанційної освіти. Дистанційна освіта була визначена як окрема форма освіти в Законі України «Про вищу освіту», розроблена і затверджена «Концепція розвитку дистанційного навчання в Україні», Кабінетом Міністрів України була надана програма розвитку цієї нової форми навчання. Проте, потрібно провести ще значну роботу з акредитації дистанційних програм і державного визнання дипломів, отриманих за такою формою навчання. Інновації у сфері інформаційно-комунікаційних технологій ставлять нові непрості завдання. Вони стосуються педагогіки, методики, адміністративного управління і фінансування, забезпечення якості навчання, права інтелектуальної власності і інших аспектів. У контексті радикальних перетворень вищої освіти, що були викликані розвитком новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, мають місце декілька важливих аспектів.

Розвиток дистанційної освіти в Україні почався значно пізніше, ніж у країнах Західної Європи, і здійснювався в несприятливих умовах. В Україні тривалий час була відсутня державна стратегія розвитку дистанційної освіти. Наявність інформаційної нерівності відіграє істотну роль для України. З одного боку, наша країна належить до групи п'ятдесяти найбільших країн за кількістю населення і розмірами території, але згідно індексу телекомунікаційної підготовленості (Network Readiness Index) вона займає лише 70-е місце з 80-ти країн, оцінених за цим критерієм (www.weforum.org/gitr). З другого боку, в нашій країні інформаційні ресурси і їх споживачі були розподілені дуже нерівномірно.

У ході розвитку інформаційного суспільства особливо важливим є пошук шляхів і технологій, що дозволяють істотно прискорити динамізм і трансформацію використання навчальної інформації.

Для подальшого розвитку системи дистанційного навчання, а також забезпечення системності, комплексності і узгодженості дій в реформуванні освітньої системи, пов'язаних

з дистанційним навчанням, необхідна державна підтримка. Як відзначено в Концепції розвитку дистанційної освіти України, головною метою створення систем дистанційної освіти є забезпечення загальнонаціонального доступу до освітніх ресурсів шляхом використання сучасних інформаційних технологій і телекомунікаційних мереж.

Освітнє значення систем дистанційного навчання полягає в можливості позитивного впливу на рішення таких проблем як:

- підвищення рівня цифрової грамотності суспільства і якості освіти;
- реалізація потреб студентів у освітніх послугах;
- підвищення професійної мобільності здобувачів освіти, їхньої наукової активності;
- формування єдиного цифрового освітнього простору в рамках всієї світової спільноти [2].

Процес навчання – це не лише передача інформації, як це відбувалось в системі традиційного навчання. Замість навчання «пасивного», що складається з інструкцій (передачі інформації від викладача до студента) і виконання вправ, навчання набуває активних форм, тобто стає таким механізмом, який дозволяє студентам активно засвоювати знання шляхом використання безмежних інформаційних ресурсів, формуючи власне розуміння навчальних завдань через різноманітні експерименти, набувати практичного досвіду. Роль студентів як активних учасників освітнього процесу характеризуються наступними кроками:

- індивідуальна взаємодія з навчальною;
- комунікативна взаємодія з іншими учнями і наставниками навчального процесу;
- пошук додаткової навчальної інформації;
- командна робота з учасниками навчального процесу для спільного вирішення пізнавальних завдань.

Ефективному досягненню поставлених завдань сприяє дистанційне навчання, що здійснюється на основі сучасних педагогічних, інформаційних і телекомунікаційних технологій.

Список літератури:

1. Іван Сергієнко. «Дзеркало тижня». №50, 22 грудня 2001. – Режим доступу до ресурсу:

http://dt.ua/SCIENCE/kompyuterni_tehnologiyi__shlyah_do_informatsiynogo_suspilstva-26720.html.

2. Крижановський А.І., Шевченко Л.С., Кириленко Н.М., Кириленко В.В. Використання електронних освітніх ресурсів у процесі підготовки майбутніх учителів за змішаною формою навчання. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. № 7 (101). С. 118-128.

ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ НАОЧНОСТІ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Кисла О.Ф.

кандидат педагогічних наук

доцент кафедри дошкільної та початкової освіти

Довбиш А.О.

здобувач освіти ОР магістр факультету дошкільної, початкової освіти і мистецтв

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

У сучасній педагогічній науці зростає значення оптимального поєднання різних організаційних форм та методів навчання, спрямованих на ефективне вирішення освітніх завдань. Це враховує як зміст курсів, так і вікові особливості учнів, а також раціональний та емоційний підхід у викладанні та навчанні. Відповідно однією з актуальних проблем є впровадження нових технологій у навчання та створення цікавих форм занять, спрямованих на розвиток мови, пам'яті, уваги, проявів творчості та спостережливості у учнів початкової школи. Особливу увагу слід приділити принципу наочності, який базується на співвідношенні почуттєвого та логічного сприйняття під час навчання. У сучасній дидактиці принцип наочності розглядається більш широко, він не обмежується лише конкретними предметами та їх зображеннями, але охоплює також їх моделі. Це вказує на розширення можливостей його використання [2]. Різноманітного сприйняття навчального матеріалу завдяки його кращому засвоєнню можна досягти, активно використовуючи наочні засоби на всіх етапах навчання, що є особливо актуальним у питаннях адаптації учнів початкової школи до нових умов освітнього простору [1].

Поняття "наочність" набувало більшої глибини та точності з розвитком теорії та практики навчання, відповідаючи потребам освіти в конкретній історичній період. В епоху комп'ютеризації освіти використання наочності в освітньому процесі стає складнішим і вимагає додаткових наукових досліджень та розробок методики, оскільки використання інформаційно-комунікаційних технологій і мультимедіа-систем значно впливає на організацію навчання [3]. Постійне удосконалення засобів наочності і технічних засобів навчання сприяння розвитку досліджень учнів у сфері вивчення впливу та вдосконалення форм наочності в процесі навчання. Тому реалізацію принципу наочності в навчанні слід розглядати, враховуючи процеси інформатизації та активного використання мультимедіа-технологій [4-5].

Метою роботи було дослідити особливості використання різних видів наочності на уроках в початкових класах. Під час нашого дослідження ми виявили, що на якість та результати діяльності учнів початкової школи суттєво впливає ефективне використання на уроках різних видів наочності, таких як ілюстративні, натуральні, зображувальні та аудіовізуальні засоби. У дослідженні брали участь вчителі та учні двох закладів освіти: Рогізківського ліцею Сновської міської ради Корюківського району Чернігівської області та Чернігівської загальноосвітньої школи I-III ступенів №28 Чернігівської міської ради Чернігівської області. У дослідженні взяли участь 23 педагоги. Для діагностики ми використовували такі методи: спостереження, опитування, анкетування та бесіду.

Використання наочності на уроках розглядається вчителями як засіб для вивчення та закріплення навчального матеріалу. Вони вказують за наявності різних видів наочності, таких як таблиці, малюнки, схеми та технічні засоби навчання. Однак, важливо зазначити, що деякі вчителі (8,7%) не мають доступу до різних видів наочності.

Відповіді учасників на запитання щодо готовності до використання різних видів наочностей у педагогічній діяльності, свідчать про те, що більшість вчителів (60,8%) мали готовність до різноманітного використання їх наочних засобів у своїй роботі. Додатково, 21,9% респондентів постійно вдосконалюють методи та форми роботи з наочним матеріалом.

Також виявлено невелику кількість педагогів (12,3%), які не завжди використовують наочність на уроках, обґрунтовуючи це певними предметними потребами, а 4,3% використовують наочні засоби лише в окремих випадках.

Результати опитування про наявність у педагогів власних можливостей і потенціалу для роботи з різними видами наочності свідчать, що більшість вчителів (56,5%) мають значний досвід роботи з різноманітними видами наочності. На думку 21,7% респондентів, вони володіють достатніми навичками методики використання наочності. У той же час є певна кількість педагогів (13,0%), які вказують на існуючі проблеми, але впевнені, що із сумлінною підготовкою їх можна подолати. Лише 8,7% опитаних виразили невпевненість у власних можливостях під час підготовки та використання наочності.

Уточнивши питання в анкеті для вчителів щодо навчальних предметів початкової школи, на яких, за їхньою думкою, найбільше доцільно використовувати різні види наочності, ми можемо зробити наступний висновок: переважна більшість різних видів наочності використовується на певному етапі структури уроку для візуалізації навчального матеріалу на таких предметах, як образотворче мистецтво (57%), математика (56%), "Я досліджую світ" (44%). У меншій мірі використовують на уроках літературного читання (38%) та української мови (33%). Однак може бути ситуація, коли на деяких темах саме наочні засоби використовуються більш активно.

Також ми провели аналіз відповідей на запитання «Чи завжди використовуєте різні види наочності у вашій педагогічній діяльності?». Це запитання спрямоване на визначення конкретного досвіду використання вчителями різних видів наочності на уроках. Результати свідчать про те, що значна кількість педагогів (56,5%) вибирає різноманітну наочність дуже часто, заважаючи це краще їм подати матеріал. Приблизно третина вчителів (34,7%) використовує наочність постійно, а лише 17,3% респондентів визнали, що не завжди потребують наочності на уроках.

Основним завданням на даному дослідженні було виявлення ступеня використання різних видів наочності на уроках початкової школи. Результати відповідей на запитання "Чи використовуєте Ви на уроках наочність і якою вона повинна бути?" показали, що більшість вчителів (58%) поєднують використання натуральних (природні матеріали, вироби з природи, муляжі, моделі), образотворчих (відтворення картин, випуск, навчальні таблиці, малюнки, фотозображення, схеми та ін.) та аудіовізуальних видів наочності.

Результати опитування учасників, які стосувалися підвищення свого власного рівня при використанні різних видів наочності у початковій школі, свідчать про те, що більшість вчителів (86,9%) вважають необхідним покращити та розширити свої знання та вміння у використанні наочності. З цим можна зробити висновок, що педагоги виявляють прагнення до самовдосконалення та подальшого розвитку. При аналізі отриманих результатів можна підсумувати, що більшість вчителів вибрали комплексний підхід, поєднуючи види наочності. Це дозволить забезпечити багатостороннє формування навичок і вмінь молодших школярів на уроках та покращити процес засвоєння знань. Загалом, це підкреслює значення ознайомлення педагогів із ефективними методами використання наочності та їх підготовки до викладання, що сприятиме розвитку учнів.

Список літератури:

1. Кисла О. Ф., Кулажко М. А. Особливості адаптації дітей молодшого шкільного віку до умов освітньо-виховного простору. Інноваційна педагогіка. 2019. Вип.15. Т.1. С. 101-104.
2. Малафійк І.В. Дидактика новітньої школи: Навчальний посібник. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2014. 632 с.
3. Романюк А. А. Використання наочності у навчальному процесі початкової школи. Молодий вчений. 2017. № 10. С. 534-538.
4. Стрілець С. І. Новітні інформаційні технології (перспективи радикальних змін в освітньому просторі). Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. 2011. С. 218-222

5. Швидкий А. Л., Мехед Д. Б., Мехед О. Б. Особливості впровадження інформаційних технологій у навчальний процес (психологічний аспект). Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск 61. Херсон : ХДУ, 2022. С. 401- 406

АКЦЕНТИ НА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Коваленко О.Ю.

к.мед.н., доцент

Родіонова В.В.

д.мед.н., професор

Дмитриченко В.В.

к.мед.н., доцент

Блажко А.М.

студентка

кафедра внутрішньої медицини 2, фтизіатрії
професійних хвороб і клінічної імунології

Дніпровський державний медичний університет, м. Дніпро

За останні 5 років освіта у вищих навчальних закладах України кардинально змінила свою концепцію навчання. З початку 2019 року були введені карантинні обмеження внаслідок пандемії COVID-19 і навчання перейшло повністю на дистанційну форму [1]. З часом у багатьох навчальних закладах процес навчання для студентів перевели на змішану очно - дистанційну форму [2]. З початку війни 24 лютого 2022 р., попри усі складнощі воєнного часу, освітня система в Україні продовжує працювати, студенти вищих навчальних закладів продовжують навчатися переважно у дистанційній або змішаній (очно – дистанційній) формі.

За п'ять років праці у нових умовах з вагомою часткою дистанційних методів роботи, викладачі та студенти отримали новий досвід учбової та науково-дослідницької роботи у незвичайних та складних умовах, які пов'язані зі стресами. Серед усіх видів стресів виділяються, як основні, два види: фізіологічний стрес, пов'язаний з об'єктивними змінами умов життєдіяльності людини, стресорами при цьому можуть бути мікроклімат, радіація, шум, вібрація, природні стихійні лиха (землетрус, повінь, виверження вулкана тощо) та психоемоційний [3]. Більшість з видів стресу, що виходять за рамки звичайного людського досвіду в Україні, нажал, продовжуються і сьогодні.

Тому метою роботи було проведення аналізу даних щодо деяких психологічних аспектів навчання, отриманих протягом роботи у нових умовах проведення навчального процесу для студентів вищих навчальних закладів та розглянути особливості психологічної складової навчання в умовах повномасштабної війни в Україні.

Результати дослідження даних відкритих літературних джерел показав наступне. Дистанційна освіта в умовах війни значно відрізняється від заочного навчання в період карантину. Наразі усі учасники освітнього процесу переживають надмірне психологічне навантаження, що має безпосередній вплив на ефективність навчання. Під час війни стрес переживає об'єктивно більша кількість студентської молоді, бо зараз стрес війни переживає кожен українець. У деяких учнів сам стан війни, або участь у бойових діях близьких та рідних студента, а також стрес спостерігача, або пошкоджені власні домівки, загибель рідних та відсутність інформації про близьких, загроза ракетних ударів, переїзди в інші міста, а отже зміна середовища проживання, вливання в нові колективи...[4] можуть призвести до сильного негативного впливу на психо-емоційний стан студента.

Проведені раніше опитування громадян щодо впливу карантинних обмежень через інфекційне захворювання на процес навчання показали значну частку відповідей, що вказують на зниження (частково або відчутно) якості освіти [5].

У багатьох наукових статтях вивчаються особливості, переваги та недоліки різних видів навчання. Виділяються як позитивні, так і негативні риси, які відрізняють дистанційне

навчання від традиційного. До переваг дистанційних видів роботи можна віднести «можливість збільшення кількісного і якісного складу аудиторії слухачів курсу; оптимізацію доступу до інформаційних джерел; територіальну зручність (між викладачем та студентами може бути тисячі кілометрів); більшу кількість часу, який можна приділити навчанню, краще розібратися в складніших темах; можливість впровадження в процес навчання сучасних технологій, тим самим викликати зацікавленість студентів» [6, 7]. Важливим у сучасних умовах є те, що «дистанційна освіта допомагає оминати психологічні бар'єри, пов'язані з комунікативними якостями людини (наприклад, сором'язливістю, страхом публічних виступів і т.д.)» [6]. Але у дистанційної форми є і певні недоліки: відсутність достатньої особистої мотивації до навчання, складнощі забезпечення технічним обладнанням у деяких закладах освіти; відсутність стабільного інтернету, відсутність особистого очного спілкування між викладачем та студентом та ін. [4, 6]. Основним складним завданням для студентів під час дистанційного навчання є формування практичних навичок [8], бо дистанційна освіта потребує більшої мотивації до навчання, більшого самоконтролю та проявлення вольових якостей у студента.

Досліджені також основні психологічні умови для підвищення якості навчання, такі як потреба у чіткому плані діяльності, у тому числі з урахуванням особливостей і можливостей студентів і викладачів; формування адекватного діапазону часу кожного виду роботи тощо. Але показано також, що важливою складовою для ефективного навчання є саме психологічні особливості особистості студента, до яких відносяться і загальні вікові особливості, інтереси, активність в процесі навчання, громадська позиція, особливості темпераменту, риси характеру, рівень комунікативності серед однолітків, загальний рівень інтелекту та багато інших. Стресостійкість, рівень самоконтролю, домінуючі настрої відмічається як найголовніші особливості, які є надзвичайно важливими саме в теперішніх умовах.

«На нашу думку, реалізація цього завдання (вивчення і формування готовності здобувачів освіти до дистанційного навчання в умовах війни) передбачає спрямованість на такі компоненти:

- 1) мотиваційний – наявність спонук до оволодіння знаннями, здобуття майбутньої професії у складних життєвих обставинах;
- 2) когнітивний – наявність інформаційної підготовки та сформованості мисленнєвих структур, що є основою ефективного дистанційного навчання;
- 3) операційно-діяльнісний – сформованість конкретних навчальних дій дистанційного навчання, рівень самоконтролю і вольового зусилля при досягненні навчальних цілей;
- 4) рефлексивний – рівень розвитку самоаналізу власних успіхів в умовах дистанційної освіти» [9].

Важливим є також особистість викладача, бо за умов війни він має вміти мотивувати студента, вміти ефективно спілкуватися, бути гнучким, що є надзвичайно важливим у воєнний період сьогодні. Модернізація освіти повинна бути направлена на те, щоб студенти могли отримувати знання в умовах підтримки та збереження психічного здоров'я і здобувачів освіти, і викладачів, які також знаходяться у стресових умовах роботи [9].

На важливість активного вивчення психологічних аспектів навчання вказують і результати наших досліджень з особливостей проведення дистанційної та змішаної форми викладання. У період карантинних обмежень і натеper для вітчизняних та іноземних студентів старших курсів медичних факультетів було виявлено як багато переваг елементів дистанційного навчання, так і деякі складнощі. Так, інноваційні освітні технології допомагають активно працювати зі студентами у режимі реального часу: логічно структуровані інформаційні розділи на сайті кафедри, цікаві та корисні лекції, достатня кількість підручників та авторських учбово-методичних матеріалів, що підготовлені викладачами кафедри, використання «кейсів» клінічних випадків та цікавих зразків клінічних задач для засвоєння теорії і розуміння практичного застосування цих знань, - можуть активно сприяти розвитку клінічного мислення у майбутніх лікарів [7]. Тому можна

сказати, що сьогодні елементи дистанційного навчання продовжують бути вкрай актуальними інноваційними освітніми технологіями, які допомагають отримувати знання студентам. Але наші спостереження також показали, що у сучасних умовах дистанційної або змішаної очно-дистанційної форми навчання дуже важливими постають саме психологічні аспекти особистості студента: бажання отримувати знання, особиста внутрішня мотивація до якісного сприйняття та опанування матеріалом, самоорганізація і самодисципліна, які мають вагомі переваги над іншими складовими. І викладачам необхідно брати до уваги і розуміти можливі індивідуальні психологічні особливості студентів та враховувати виникнення можливих складнощів у окремих студентів або в окремих колективах у процесі опанування знань.

Таким чином, продовження досліджень з питань вивчення психологічних аспектів різних форм навчання під час війни є необхідним. Це дозволить викладачам краще розуміти особливості психологічного стану молоді, допоможе підтримати психологічну стійкість студентів у сучасних умовах роботи, що сприятиме підвищенню якості результатів освітнього процесу.

Список літератури:

1. Постанова КМУ № 1236 від 09.12.2020 року «Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1236-2020-p#Text>

2. Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти, Міністерство освіти і науки України. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/rekomendacij-shodo-vprovadzhennya-zmishanogo-navchannya-u-zakladah-fahovoyi-peredvishoyi-ta-vishoyi-osviti>

3. Еволюція знань про стрес: від Ганса Сельє до сучасних досягнень. Львівський національний медичний університет ім. Данила Галицького Львів, Україна, Праці НТШ Мед. науки, 2016. Т. XLV. С. 27 - 40.

4. Хаустова О.О., Лещук І.В. Понад рік війни та втрат: відродження з попелу горя для творення нового життя. Український медичний часопис <https://umj.com.ua/uk/publikatsia-239914-ponad-rik-vijni-ta-vtrat-vidrozhennya-z-popelu-gorya-dlya-tvorennya-novogo-zhittya>

5. Освіта в Україні. https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2021/03/Prezentatsiya-Osvita-v-Ukrayini_compressed-1.pdf

6. Прибилова В. М. Проблеми та переваги дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України. Проблеми сучасної освіти, 2017. Випуск 4. С. 30 - 35.

7. Родіонова В.В., Коваленко О.Ю., Дмитриченко В.В. Особливості викладання курсу клінічної фармакології за умов фармакології за умов воєнного стану. Сучасні тенденції та перспективи розвитку вищої медичної (фармацевтичної) освіти в Україні : матеріали ХХ Всеукр. наук. - практ. конф. в онлайн-режимі за допомогою платформи Microsoft Teams (Тернопіль, 18–19 трав. 2023 р.) / Терноп. нац. мед. ун-т імені І. Я. Горбачевського МОЗ України. – Тернопіль : ТНМУ, 2023. С. 93.

8. Бакалець О.В., Дзига С.В., Бегош Н.Б., Заєць Т.А. Досвід організації дистанційного навчання на кафедрі функціональної і лабораторної діагностики. Сучасні тенденції та перспективи розвитку вищої медичної (фармацевтичної) освіти в Україні: матеріали ХХ Всеукр. наук.- практ. конф. в онлайн-режимі за допомогою платформи Microsoft Teams (Тернопіль, 18–19 трав. 2023 р.) / Терноп. нац. мед. ун-т імені І. Я. Горбачевського МОЗ України. – Тернопіль : ТНМУ, 2023. С. 24 - 26.

9. Зінченко О. Психологічні умови ефективності дистанційного навчання під час війни. Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки, 2022. Вип. 13. С. 71 - 77.

ДО ПРОФЕСІЙНОГО ПОРТРЕТА СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА**Коломоєць Галина Анатоліївна**

кандидат педагогічних наук, старший дослідник
 начальник відділу науково-методичного забезпечення підвищення якості освіти
 ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»
 ORCID ID 0000-0002-4315-3977
 g0978423267@gmail.com

Дівінська Наталя Олександрівна

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
 завідувач сектору науково-видавничої роботи, відділу науково-методичного
 забезпечення підвищення якості освіти ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»
 ORCID ID 0000-0002-6165-0133
 ndivinska@gmail.com

Малечко Тетяна Анатоліївна

кандидат педагогічних наук, доцент
 завідувач сектору забезпечення корекційно-розвиткової роботи
 відділу науково-методичного забезпечення змісту корекційної та інклюзивної освіти
 ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»
 ORCID ID 0000-0001-9430-6745
 tanya.bublely@ukr.net

Для виконання вимог, які висуває держава до сучасного педагога закладам вищої освіти необхідно підготувати не просто фахівця з дипломом, але й викладача-методиста, дослідника, новатора та майстра своєї справи. Підтвердженням цього є ряд нормативних документів, таких як Національна рамка кваліфікацій [2], Стандарт на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти» [7], «Професійний стандарт вчителя» [6], затверджений у 2020 році, в якому до переліку основних професійних компетентностей віднесено: мовно-комунікативну; предметно-методичну; інформаційно-цифрову; психологічну; емоційно-етичну; інклюзивну; здоров'язбережувальну; проєктувальну; прогностичну; організаційну; оцінювальну-аналітичну; інноваційну; рефлексивну; здатність до навчання впродовж життя та здатність здійснювати педагогічне партнерство та ін.

Слід зазначити, що у 90-х роках минулого століття колективом українських дослідників на чолі якого був відомий вчений і фундатор теорії педагогічної майстерності Зязюн Іван Андрійович розроблено основні елементи педагогічної майстерності, які знайшли своє відображення у подальших дослідженнях вітчизняних науковців, присвячених даній науковій проблемі [4]. Серед основних визначено:

- гуманістичну спрямованість – спрямованість на особистість іншої людини, утвердження словом і працею найвищих духовних цінностей, моральних норм поведінки й стосунків, вияв професійної ідеології вчителя, його ціннісного ставлення до педагогічної дійсності, її мети, змісту, засобів, суб'єктів;

- професійну компетентність – знання предмета, методики його викладання, педагогіки й психології;

- здібності до педагогічної діяльності, серед яких:

1) комунікативність – професійна здатність педагога, що характеризується потребою у спілкуванні, готовністю легко вступати в контакт, викликати позитивні емоції у співрозмовника й відчувати задоволення від спілкування;

2) перцептивні здібності – професійна проникливість, пильність, педагогічна інтуїція, здатність сприймати і розуміти іншу людину;

3) динамізм особистості – здатність активно впливати на іншу особистість;

4) емоційна стабільність – здатність володіти собою, зберігати самоконтроль, здійснювати саморегуляцію за будь-якої ситуації, незалежно від сили зовнішніх чинників, що провокують емоційний зрив;

5) оптимістичне прогнозування – прогнозування розвитку особистості з орієнтацією на позитивне в ній і перетворення всієї структури особистості через вплив на позитивні якості;

6) креативність – здатність до творчості, спроможність генерувати незвичні ідеї, відходити від традиційних схем, швидко розв'язувати проблемні ситуації.

На той час особливу увагу дослідники приділяли культурі педагогічного спілкування, педагогічній спостережливості та педагогічній техніці, як ще одному важливому компоненту педагогічної майстерності. Саме володіння цими компонентами дозволяє вчителю покращувати якість навчання, створювати сприятливе освітнє середовище, ефективно вирішувати конфлікти, викликати інтерес учасників освітнього процесу до нових знань.

Висвітлені на сайті Міністерства освіти і науки України результати дослідження на тему «Портрет ідеального вчителя очима українців» [5] метою якого було допомогти зрозуміти, чого українці очікують від учителів, якими саме компетенціями та якостями, на їхню думку, ті мають володіти, а також встановити, якою мірою педагоги впливають на впровадження нових стандартів навчання порівняно з іншими учасниками освітнього процесу показало що на думку батьків головною якістю вчителя є «Повага до кожного учня та рівне ставлення до всіх», у той час, як учителі визначають «уміння мотивувати» як головну рису, що викликає інтерес до навчання.

Представлене опитування викликало інтерес і у межах IV Всеукраїнської очно-дистанційної літньої школи з міжнародною участю «Нова українська школа в дії: підкорюй вершини!» організаторами якої була Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти», проведеної з 24 по 28 липня 2023 року в с. Осій Іршавського району Закарпатської області на базі Центрального табору туристського активу учнів України – філії Українського державного центру національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді [3], було пропонувано вчителям завдання визначити ідеальні якості за 12 бальною шкалою (1 – найважливіша, 12 – неважлива), необхідні для виконання успішної та якісної професійної діяльності. Так, під час виконання завдання учителі на перше місце серед головних якостей педагога висували професійну компетентність (100% опитаних), на друге місце за важливістю – педагогічний такт та вимогливість (75% питаних), а на третє – спостережливість та уважність (70% опитаних). У своїх відповідях учителі також визначали любов до дітей, креативність, толерантність, комунікабельність та порядність як необхідні якості, що допомагають у викладацькій роботі. Цікавим було те, що на останнє місце серед неважливих якостей опинились скромність та строгість, їм поставили 12 балів переважна частина учасників, а також зовнішній вигляд, який набрав 11 балів серед 90% учителів. Дане завдання допомогло виявити певні фактори, які можуть впливати на пріоритети вчителів щодо самовдосконалення та підвищення власної професійної компетентності.

Останнім часом дослідники приділяють увагу іміджу педагога в соціальних середовищах інтернету, власне особистій сторінці викладача/вчителя, яка повинна мати належний вигляд і наповнення [9]. Так, для формування інформаційного образу вчителя у соціальних середовищах варто виділити наступні:

- Вікі-портал
- Research Gate
- Facebook
- LinkedIn та ін.

Отже, зазначене дає право стверджувати, що в умовах сьогодення, онлайн освіти, до професійного портрета педагога необхідно додати і формування умінь застосовувати інноваційні форми і методи навчання, що висуває цифрову компетентність педагога ледь не на перше місце.

Так, у межах теми науково-дослідної роботи відділу науково-методичного забезпечення підвищення якості освіти ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» «Трансформація сучасних форм та методів навчання у вищій школі» (№ держреєстрації 0117U004343) розроблено модель розвитку професійних умінь вчителя застосовувати інноваційні форми і методи навчання, основними компонентами якої визначено:

- принципи організації освітнього процесу, спрямованого на ефективне формування професійних умінь застосовувати інноваційні форми і методи навчання;
- методику формування професійних умінь застосовувати інноваційні форми і методи навчання;
- методику застосування інноваційних форм і методів навчання;
- діагностування рівнів сформованих професійних умінь застосовувати інноваційні форми і методи навчання;
- впровадження інноваційних форм і методів навчання в освітній процес;
- педагогічне керівництво процесом формування професійних умінь застосовувати інноваційні форми і методи навчання [1].

Відповідно до професійних умінь застосовувати інноваційні методи і форми навчання віднесено:

- уміння добирати й застосовувати інноваційні методи і форми навчання враховуючи вікові, індивідуальні особливості студентів, рівень їхньої освітньої підготовки, етап навчання;
- уміння зацікавити і спонукати до виконання тих чи інших завдань із застосуванням інноваційних методів навчання;
- уміння сприймати інновації, перетворювати та застосовувати їх на заняттях;
- уміння узагальнювати й впроваджувати досвід педагогів-практиків, які розробляють або застосовують різні інноваційні методи і форми навчання у своїй практичній діяльності;
- артистичні уміння, які є також складовими педагогічної майстерності (майстерність впливу на особистість і колектив (володіння технікою організації контакту, управління педагогічним спілкуванням, організація колективної творчості); уміння виразно проявляти емоції, передавати власну оцінку певної інформації, факту; володіння засобами педагогічної режисури; володіння вербальними засобами комунікації: технікою мовлення (дихання, голос, дикція), логікою мовлення (логічні наголоси, паузи, інтонації, підтекст, словесна дія та ін.); володіння невербальними засобами комунікації: пластикою тіла, мімікою, жестикуляцією, поставою, мізансценою; уміння імпровізувати та ін.

Отже, ідеальний педагог це особа, яка має унікальну комбінацію особистих якостей і професійних навичок, що дозволяє їй ефективно передавати знання та виховувати учасників освітнього процесу, володіє широким обсягом знань у своєму предметі і глибоким розумінням навчальної програми; здатний удосконалювати свої знання та методику викладання, щоб відповідати сучасним освітнім вимогам.

Ідеальний педагог уміє слухати і відповідати на питання, створюючи відкритий та дружній клімат у класі; уміє вислуховувати конструктивну критику та підтримувати діалог з батьками; розуміє емоційні потреби та індивідуальні особливості кожного учасника освітнього процесу, ставиться до них з повагою та терпимістю.

Ідеальний педагог надихає на навчання, розуміє, що кожен учасник освітнього процесу має власні цілі та мрії і допомагає їм розвиватися відповідно до їхніх прагнень; використовує різноманітні методи та підходи до навчання, створюючи цікаві та змістовні заняття; постійно удосконалює свою методику викладання.

Зазначене вище дозволяє зробити висновок про те, що питання суті і структури професійної компетентності педагогів залишається відкритим, оскільки вона постійно еволюціонує і змінюється відповідно до сучасних освітніх та технологічних трендів. Педагог повинен постійно удосконалювати свої знання, уміння та навички і адаптувати їх до потреб сучасних студентів та учнів. Тому, хоча і існують загальні критерії професійної компетентності, ця тема завжди буде вимагати подальших досліджень

Список літератури:

1. Дівінська Н. О. Методичні рекомендації щодо діагностики професійних умінь викладача застосовувати інноваційні методи і форми навчання. Електронне видання. К.: ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», 2022. 16 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1__gjezhbmMW1LITL4o847ZWqafycMiH/view
2. Національна рамка кваліфікацій. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/natsionalna-ramka-kvalifikatsiy>
3. Нова українська школа в дії: підкорюй вершини! IV Всеукраїнська очно-дистанційна літня школа. URL: <https://imzo.gov.ua/2023/07/31/nova-ukrains-ka-shkola-v-dii-pidkoriyu-vershynu-na-zakarpatti-provely-iv-vseukrains-ku-ochno-dystantsiyu-litniu-shkolu/>
4. Педагогічна майстерність: підручник/ І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; за заг ред. І. А. Зязюна. Київ: СПД Богданова А.М., 2008. 376 с. URL: https://www.pedagogic-master.com.ua/public/PM_Zyazyun.pdf
5. Портрет ідеального вчителя очима українців: результати інтернет-опитування. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/portret-idealnogo-vchitelya-ochima-ukrayinciv-rezultati-internet-opituvannya>
6. Професійний стандарт вчителя. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/zatverdzheno-profstandart-vchitelya-pochatkovih-klasiv-vchitelya-zakladu-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i-vchitelya-z-pochatkovoyi-osviti>
7. Стандарт на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/zatverdzheno-standart-na-grupu-profesij-vikladachi-zakladiv-vishoyi-osviti>
8. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#n12>
9. Трач О. Формування іміджу викладача в соціальних середовищах інтернету. Післядипломна освіта. №1(196). 2021. URL: <http://isp.poippo.pl.ua/article/view/217684/225829>

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІТ-БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО ПЕРІОДУ

Кравецький Я.Б.

Національний Університет “Львівська Політехніка”, м. Львів

Умови воєнного періоду створюють серйозні виклики для ІТ-бізнесу, але водночас відкривають нові перспективи для розвитку та адаптації в глобальному ІТ-середовищі.

Це суттєво впливає на ІТ-бізнес, викликаючи низку складних ситуацій та проблем. Спершу, економічні обмеження в умовах воєнного періоду призводять до скорочення інвестиційних ресурсів, що може суттєво уповільнити розвиток індустрії. Крім того, кадрові проблеми можуть виникнути внаслідок відкликання спеціалістів на військову службу, що може спричинити нестачу кваліфікованих кадрів.

Зменшення попиту на деякі ІТ-послуги також є важливою проблемою. Наприклад, ринок розваг та інших додаткових функцій може скоротитися в умовах воєнного конфлікту, тоді як попит на кібербезпеку та засоби захисту може зрости.

Умови військового конфлікту значно підвищують загрозу кібератак та кіберзагроз [1, с. 15-30]. З цього приводу, кібербезпека стає надзвичайно важливим аспектом для ІТ-компаній.

Воєнний конфлікт може призвести до збільшення кількості кібератак, оскільки це може бути ефективним способом для сторін конфлікту наносити ушкодження одна одній. Атаки можуть бути спрямовані на критичну інфраструктуру, важливі системи зв'язку, а також на економічні та соціальні структури. Важливою складовою кібербезпеки в умовах військового конфлікту є захист від кібершпигунів, які можуть намагатися отримати доступ до конфіденційної інформації. Це може включати військові стратегії, розробки та іншу конфіденційну інформацію. Умови воєнного конфлікту підкреслюють важливість захисту критичної інфраструктури [3, с. 42-52]. Це може бути енергетичні, транспортні, комунікаційні та інші системи, без яких нормальне функціонування суспільства стає неможливим. Важливим аспектом кібербезпеки є забезпечення конфіденційності та цілісності інформації. Це може бути досягнуто за допомогою шифрування, контролю доступу та інших технічних та організаційних заходів [2, с. 68-80].

Незважаючи на труднощі, ІТ-бізнес може знайти інноваційні шляхи в умовах воєнного періоду. Розвиток військових технологій та потреб у кібербезпеці відкриває додаткові можливості для компаній, спеціалізованих у цих сферах [4, с. 89-96]. Додатково, в умовах військового конфлікту, важливість технологій, які дозволяють вести ведення бойових дій та управляти важливими інформаційними потоками, стає критично важливою, що може стати каталізатором для розвитку нових рішень у сфері ІТ.

Умови воєнного конфлікту можуть також спонукати компанії до розширення міжнародного співробітництва та експорту ІТ-послуг. Розвиток інноваційних рішень, які відповідають на виклики воєнного часу, може зробити компанії більш конкурентоспроможними на міжнародному ринку.

В умовах воєнного конфлікту внутрішні та зовнішні комунікації стають критично важливими для успіху ІТ-бізнесу. Комунікація з командою, клієнтами та партнерами стає засобом надійного обміну інформацією та забезпеченням взаєморозуміння у важких умовах.

ІТ-компанії можуть взяти активну участь у гуманітарних програмах та ініціативах в умовах військового стану. Важливим аспектом в гуманітарній сфері є забезпечення зв'язку для людей, які опинилися в зоні конфлікту. Розробка мобільних додатків, які дозволяють людям зв'язуватися та отримувати важливу інформацію, може бути надзвичайно важливою. Умови воєнного конфлікту можуть призвести до обмеження доступу до освіти. ІТ-компанії можуть розробляти та підтримувати платформи для дистанційного навчання та онлайн-

освіти, що дозволяє учням та студентам отримувати якісну освіту, навіть у важких умовах. ІТ-рішення можуть допомогти гуманітарним організаціям в ефективному плануванні та координації гуманітарних допомог. Це може включати в себе системи управління логістикою, платформи для збору даних та аналітики для прийняття найбільш обґрунтованих рішень.

Умови військового конфлікту вимагають від ІТ-компаній особливо виваженого стратегічного планування та аналізу ризиків. Мінімізація можливих загроз та підготовка до непередбачуваних ситуацій є ключовими елементами успішної діяльності в умовах нестабільності.

Умови воєнного періоду ставлять перед ІТ-бізнесом складні завдання, але водночас надають можливостей для виявлення інноваційних шляхів розвитку. Важливою є гнучкість та здатність адаптуватися до змін, а також глибоке розуміння потреб та відповідальностей в умовах військового конфлікту. За врахуванням цих факторів, ІТ-бізнес може вистояти навіть в найскладніших умовах і навіть знайти нові можливості для росту та розвитку. Сприятливі інновації в умовах воєнного конфлікту можливо шляхом впровадження передових технологій, стратегій та методів в кібербезпеці. Це дозволить підвищити ефективність та надійність ІТ-систем, що є надзвичайно важливим у ситуаціях зі збільшеним ризиком кібератак та інших загроз. Оновлення підходів до кібербезпеки за допомогою інновацій допоможе підтримувати високий рівень безпеки в умовах воєнного конфлікту.

Список літератури:

1. "Cybersecurity for Executives: A Practical Guide" - автор Gregory J. Touhill
2. "Managing Cybersecurity Resources: A Cost-Benefit Analysis"
3. "The Second Economy: The Race for Trust, Treasure and Time in the Cybersecurity War" - автор Stephen J. DeAngelis.
4. "Cybersecurity and Cyberwar: What Everyone Needs to Know" - автори Peter W. Singer та Allan Friedman

ПОРТРЕТ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

Кравчук Оксана Дмитрівна
викладач української мови і літератури
Вище професійне училище №7 м. Калуша

Лише той Учитель, хто живе так, як навчає
Григорій Сковорода

У ХХІ столітті тривають процеси переосмислення цінностей, зміна ідеалів і пошук перспектив. Сучасна освіта повинна бути налаштована на майбутнє і розв'язувати проблеми нового часу. Освітнє середовище має формувати нові способи мислення, мотивувати до саморозвитку та самореалізації особистості. Головним інструментом у цій галузі є педагог, що перебуває у постійному творчому пошуку, постійно навчається і удосконалюється. Тож які основні критерії характеристики сучасного педагога? Якими рисами повинен володіти вчитель? Навчати чи виховувати? Чи це нерозривно пов'язані поняття?

Виховання молоді є найбільшою проблемою сучасного світу. Андрей Шептицький сформулював основну концепцію освіти, яка є актуальною і сьогодні, котра ставить завдання перед учителями: «Ви, що працюєте безпосередньо над вихованням молоді, дбайте про просвітлення їх розуму, але не менше про облагородження їх сердець. Давайте молоді таку освіту, котра би їх навчила не тільки теорії, але також і практики життя. Учть їх жити. Спрямуйте їх бажання і охоту до того, що є основою багатства і сили народної. Нехай вже діти вчаться любити свою землю, нехай вчаться при ній працювати, нехай майбутні покоління візьмуть у свої руки торгівлю і промисел, бо слабим є те суспільство, що свого промислу не має, убоге суспільство, в якому торгують чужинці. Не те суспільство щасливе і багате, котре численних має теоретиків, а те, котре в кожному напрямі самодостатнє. Виробляйте у молоді самостійність, індивідуальність, учть їх більше розраховувати на себе ніж на інших, не розраховувати на допомогу уряду і краю...»[9]. Читаючи ці рядки, складається враження, що це про сьогоднішній день, про наш час іде мова. Ті завдання, які поставив Андрей Шептицький перед учителями понад 100 років тому, настільки сучасні, що здається це сьогодні він дає настанови нам, учителям.

Виховувати можна трьома способами. Перший спосіб – це розповідь, другий – добрий приклад, а третій – читання книг. Першими особами, що повинні дати дитині виховання розповіддю і добрим прикладом – це батьки. Пізніше – оточення, серед якого дитина росте. Ширше виховання дає школа і церква [2]. Бо «...ворог іде туди, де програє вчитель і священник» (Отто фон Бісмарк). І, на жаль, ці слова є актуальними у наш час. Ну і, звичайно, читання книг, з яких ми набираємося досвіду не тільки життєвого, а й історичного. Історія повинна вчити, ми повинні вчитись на досвіді і здобутках минулих поколінь. Отже, виховання є основою основ, яке повинно передувати у кожній педагогічній ідеї сформованого педагога. Питання про те, яким має бути педагог та які моральні цінності повинен мати, то доцільно зауважити, що у 2021 році на сайті МОН були опубліковані матеріали інтернет-опитування «Портрет ідеального вчителя очима українців», де зазначено компетенції ідеального учителя на думку батьків і вчителів. Для батьків головне, щоб педагог поважав кожного учня та рівне ставлення до всіх. Натомість для вчителів головне – це вміння зацікавити навчанням та надихати учнівство. Серед інших чинників, якими повинен володіти вчитель це: розуміння дітей та вміння знаходити з ними спільну мову, здатність розкривати учнівський потенціал, комунікабельність, відкритість до спілкування.

Але повернімося у XVIII століття до постаті Г. Сковороди, про якого І. Франко писав: ««Григорій Сковорода» - поява вельми замітна в історії розвою українського народу, мабуть, чи не найвагомійша з усіх духовних діячів наших XVIII століття». То який, на його думку,

повинен бути вчитель? У формуванні поглядів Г.С. Сковороди на особистість педагога надзвичайно велику роль відіграли його досвід роботи в Переяславському колегіумі. Саме на ґрунті кращих традицій народної педагогіки великий мислитель розв'язував питання про якість вчителя, а також вимоги до його особистості. На його думку, вчитель повинен мати «сродність» до педагогічної діяльності, бо професія, яка не відповідає можливостям і здібностям людини не приносить їй морального задоволення. Праця може бути успішною лише за покликанням. З багатьох листів Г.С. Сковороди до М. Ковалинського постає образ учителя, який любить свого учня «більше своїх очей», втішається, «зачарований ним». І як практик проголошує девіз свого життя «Поки я усвідомлю самого себе, поки душа керує тілом, я буду дбати лише про те, щоб всіма засобами здобути любов благородних душ. Це мій скарб і радість, і життя, і слава. Любов же викликається любов'ю» [5]. Любов учителя до дитини, непохитна віра в неї повинна бути його метою, життям та диханням.

Педагогіка В. Сухомлинського потребує великої уваги не тільки в методиці викладання, а й у формуванні самого педагога, як особистості, яка виховує і навчає молодь. Метою сучасної освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей. Тому кожен учитель зобов'язаний розвивати творчий потенціал дитини, її комунікативні навички, вміння працювати з будь-якою інформацією, креативно, неординарно мислити. Щоб виховати особистість, здатну до самореалізації в подальшому житті, необхідно самому вчителю постійно працювати над собою. Сучасний педагог має бути готовим до змін, а тому доволі актуальною є проблема неперервної освіти, спрямованої на професійне становлення, вдосконалення педагогічної майстерності й підвищення кваліфікації. В.Сухомлинський вважав, що вчитель має бути майстром своєї справи, тому величезну увагу приділяв питанню самоосвіти: «Знання, добуті самоосвітою, дуже міцно зберігаються в пам'яті. У процесі самоосвіти формуються індивідуальні риси особистості, виробляється індивідуальний стиль розумової праці» [4].

Самоосвітню діяльність вчителя Василь Олександрович розглядав як складну, багатогранну справу, яка починається там, «де зароджується іскра живої, трепетної думки, що шукає відповідь на питання, яке висувається життям. Без питання, без бажання знайти причинні залежності між явищами ця іскра ніколи не загориться.» [6]. Працюючи над цим питанням, Василь Олександрович вказав на роль вчительської освіти, розкрив її зміст та шляхи вдосконалення, визначив головні умови формування потреби в самоосвіті, а також методи та форми самоосвітньої діяльності.

Головною метою самоосвіти є оновлення, збагачення і поширення теоретичних знань учителя, поглиблення знань з предмета, використання на практиці роботи різних наукових досягнень, задоволення власних інтересів і потреб освітнього закладу, а також формування особистості вчителя: «перетворення знань у власні переконання, власну зацікавленість у торжестві істини» [4].

Основу педагогічної діяльності вчителя, на думку В.О. Сухомлинського становлять:

- Професійна компетентність, професіоналізм. Головним змістом професійних знань є ґрунтовне знання предмета, методики його викладання, знання педагогіки і психології: «вчителів треба знати значно більше, ніж вимагає програма», «знайте в сто разів більше, ніж даєте учням на уроках», «без твердого психологічного ґрунту нема педагогічної культури» [5].

- Гуманістична спрямованість діяльності. Василь Сухомлинський переконаний, що той, хто не любить і не поважає дітей, не може досягти успіху в педагогічній праці, бо тільки щира любов і глибока повага педагога до вихованців породжують відповідну любов і повагу до нього, до його ідей, поглядів, переконань, знань, які він вчить здобувати: «все шкільне життя повинно бути пройняте духом гуманності», «у школі має панувати дух поваги до людської гідності, дух взаємного довір'я вихователів і виховуваних, дух віри в людину» [1].

- Здатність до науково-дослідної діяльності. Поєднання практики з елементами наукового дослідження В.О. Сухомлинський вважав вищим етапом педагогічної творчості: «стає майстром педагогічної праці звичайно той, хто відчув себе дослідником» [5].

- Педагогічні здібності: толерантність, чутливість до людини, до особистості, яка формується, комунікативність, професійна проникливість, пильність, інтуїція, емоційна стабільність, креативність, впливовість. Успіх у навчанні та вихованні, вважав Великий педагог, можуть забезпечити лише: «увага до кожної індивідуальності, піклування про кожного вихованця, чуйне, вдумливе ставлення до позитивних рис і недоліків кожної дитини», «педагог без любові до дитини – це все одно, що співець без голосу, музикант без слуху, живописець без відчуття кольору» [1].

- Педагогічна техніка (мистецтво, майстерність, уміння). Вона передбачає наявність специфічних засобів, умінь, особливостей поведінки педагога: високу культуру мовлення; уміння одягатися, стежити за своїм зовнішнім виглядом; уміння керуватися основами психотехніки; здатність до «бачення» внутрішнього стану вихованців і адекватного впливу на них.

Як наслідок, маємо інтелектуальний розвиток вчителя, розвиток його високих моральних якостей, зміну стилю викладання, використання творчого підходу до навчання і виховання, збагачення досвіду роботи, вияв любові до власної справи і високого професіоналізму. Поряд з таким педагогом дитина може розкритися повною мірою, проявити свої здібності.

Прагнення людини до самовдосконалення, постійний пошук інформації, вміння самостійно оволодівати новими знаннями і передавати їх іншим є ознакою відповідального педагога, який дбає за підвищення якості освітнього рівня молодого покоління. Необхідністю самоосвіти є прагнення стати майстром своєї справи, бажання досягти успіху, потреба збагатитися новими знаннями: «знати більше, ніж я знаю сьогодні» [3]. Сучасний вчитель не може зупинитися на досягнутому, а мусить рухатися вперед, підніматися до нових вершин. Він повинен бути в постійному творчому зростанні, повністю занурюючись у клопітливу вчительську роботу. «Якщо вчитель хоча б на один день зупиниться у своєму інтелектуальному зростанні, - стверджував В.О. Сухомлинський, - він перестав бути світочем знань і для своїх вихованців, і для дорослих трудівників» [8].

Тож саме в багатстві засвоєних майбутнім педагогом моральних і гуманістичних принципів людського співжиття і закладається основа для подальшого ефективного духовного та професійного зростання його як особистості і особистості його учнів. Без наявності їх, як ціннісної основи його професійної майстерності, як належного внутрішнього стрижня, неможливий, в принципі, подальший високий рівень розвитку всіх інших компонентів його педагогічної культури [6].

Отже, учитель має пам'ятати, що кожен учень – це ґрунт для проростання зерна. Обираючи свою стратегію виховання і навчання – педагог повинен розуміти, що «Учень - це не посудина, яку потрібно наповнити, а факел, який треба запалити» (К. Ушинський). Головне з любов'ю і повагою ставитись до дітей, мотивувати і зацікавлювати.

Список літератури:

1. Барабаш С. Філософія серця, або гуманізм Василя Сухомлинського // Дзеркало тижня. – 2001. – № 39 (363). – С. 3.
2. Блажейовський Д. Поважні недомагання в українському вихованні, - Львів, «Кальварія-Львів», 2006, 416с.
3. Історія педагогіки // За ред. М.С. Гриценка. – К., 1993. – 465 с.
4. Ковальчук В.І. Спогади про В. Сухомлинського. – К.: Рад. школа. 1990. – 165 с.
5. Постельняк А.І. Проблеми управління школою у спадщині В.Сухомлинського // Управління освітою –2012. –№ 14. – С. 23 – 26.

6. Психологічні та педагогічні проблеми педагогічної дії: зб. наук.праць: у 2-х ч. – Ч.2/ за наук. ред. Л.О. Хомич, О.М. Ігнатович. – Харків: НТУ «ХПІ», 2012. – 143-153
7. Розвиток творчості вчителя у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського [www.vsukhomlynskyi.edukit.kr.ua/]
8. Сковорода Г. Твори: в 2 т. – Київ, 1961. – Т. 2.
9. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві / В. О. Сухомлинський. – К.: Радянська школа.,1988. – 310 с.
10. Шептицький А. Пастирські послання 1899- 1914рр., т.1. – Львів, «АРТОС», 2007, L+1014с.
11. Шептицький А. Пастирські послання 1918- 1939рр., т.2. – Львів, «АРТОС», 2009, - XII + 1248с.
12. Шептицький А. Пастирські послання 1939 - 1944рр., т.3. – Львів, «АРТОС», 2010, XXXII+828с.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ТА ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Кравчук С.М.

старший викладач кафедри СГН та ФВ

Українська академія друкарства

Присяжна Шевченківського районного суду м. Львова

ORCID 0000-0002-3485-1343

<https://orcid.org/0000-0002-3485-1343>

Нині питання академічної доброчесності та штучного інтелекту вимагають нових теоретичних та концептуальних підходів, щоб повністю зрозуміти, обговорити та відповісти на виклики, що виникають у зв'язку з розвитком штучного інтелекту.

Академічна доброчесність ґрунтується на п'яти фундаментальних цінностях: повага, чесність, довіра, справедливість та відповідальність.

З одного боку, штучний інтелект може сприяти академічному розвитку та покращенню якості освіти. Наприклад, штучний інтелект може допомагати студентам та викладачам у пошуку інформації, перевірці правопису та граматики, аналізу даних, створенню презентацій тощо. З іншого боку, штучний інтелект може становити загрозу для академічної доброчесності. Наприклад, штучний інтелект може бути використаний для списування, плагіату, фальсифікації, обману тощо. Також штучний інтелект може породжувати нові етичні проблеми та дилеми. Наприклад, хто є автором тексту, який згенерований штучним інтелектом? Як оцінити якість та правдивість такого тексту? Як забезпечити відповідальне та критичне використання штучного інтелекту у навчанні та дослідженні?

Викладачі, студенти та навчальні заклади повинні бути обізнані про можливості та ризики штучного інтелекту для академічної чесності. Наприклад, сучасний штучний інтелект може генерувати текст, який імітує чи копіює людське письмо. Це може спонукати студентів та інших членів суспільства не лише до плагіату, а й до підробки або шахрайства.

Стратегії навчання, оцінювання, підтримки та контролю задля підтримування академічної доброчесності у контексті штучного інтелекту повинні бути оновлювані та відповідати сучасному рівню розвитку суспільства.

Найчастішими видами порушень академічної доброчесності в поєднанні з використанням штучного інтелекту нині є:

Академічний плагіат – це оприлюднення чийось результатів дослідження як власних або тексту без вказання авторства.

Штучний інтелект може бути використаний для генерації тексту на основі наявних джерел, але без належного цитування та посилань.

Самоплагіат – це опублікування власних раніше опублікованих наукових результатів як нових.

<https://info.eo.gov.ua/studentam/akademchna-dobrochesnst/akademchna-dobrochesnst-zdobuvachv-osvti/>. Штучний інтелект може бути використаний для зміни формулювань або перекладу своїх попередніх робіт, але без посилання на них.

Необхідно посилатися на джерела інформації, з яких було отримано або використано дані, твердження, текст, графіку тощо. Це стосується як власних попередніх робіт, так і робіт інших авторів. Не посилатися на джерела означає здійснювати академічний плагіат або самоплагіат.

Фабрикація – це вигадання даних чи фактів. Особливі ризики існують у зв'язку з використанням штучного інтелекту. <https://info.eo.gov.ua/studentam/akademchna-dobrochesnst/akademchna-dobrochesnst-zdobuvachv-osvti/>. Так, штучний інтелект може бути використаний для генерації даних або фактів, які не мають підтвердження в реальності.

Фальсифікація – це відома зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень. [1.]

Штучний інтелект може бути використаний для зміни або модифікації даних, щоб вони мали кращий вигляд або підтверджували гіпотезу. [2.]

Використання штучного інтелекту для модифікації чийхось результатів дослідження або тексту теж вважається фальсифікацією.

Суб'єкти повинні надавати перевірену інформацію про результати власної навчальної, наукової або творчої діяльності. Не вигадувати, не змінювати, не приховувати або не перекручувати дані чи факти, що стосуються освітнього процесу або наукових досліджень. Це означає не здійснювати ту ж фабрикацію або фальсифікацію.

Необхідно дотримуватися норм законодавства про авторське право і суміжні права. Не копіювати, не розповсюджувати, не модифікувати та не використовувати без дозволу твори мистецтва, програмне забезпечення, бази даних тощо, що охороняються авторським правом.

Для уникнення академічної недоброчесності необхідно самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного та підсумкового контролю результатів навчання. Не списувати, не допомагати списувати або не дозволяти списувати іншим учасникам освітнього процесу. Не проходити процедуру оцінювання замість інших осіб або не дозволяти іншим проходити замість себе. Це означає не здійснювати обман.

Це не повний список видів порушень академічної доброчесності, але перераховані – найбільш поширені та небезпечні. Рекомендується завжди дотримуватися принципів академічної доброчесності: в навчанні та в науковій діяльності. Перше – сприятиме якості навчання. А друге – власній самоповазі та повазі у науковому світі.

Штучний інтелект може мати як позитивний, так і негативний вплив на академічну доброчесність. З одного боку, штучний інтелект може сприяти покращенню якості освіти та науки, надавати нові можливості для навчання, дослідження та творчості, а також допомагати у виявленні та запобіганні порушень академічної доброчесності. З іншого боку, штучний інтелект може створювати нові ризики та виклики для академічної доброчесності, такі як зловживання, маніпуляції, плагіат, фальсифікація, обман, необ'єктивне оцінювання тощо.

Тому, користуючись штучним інтелектом у своїй академічній діяльності, учасники освітнього процесу мають дотримуватися наступних рекомендацій:

Бути чесними щодо свого використання штучного інтелекту та його результатів. Не приписувати собі авторство чи заслуги за роботу, яку зробив штучний інтелект. Не приховувати або не перекручувати факти про своє застосування штучного інтелекту.

Посилатися на джерела штучного інтелекту та його результати. Вказувати назву, версію, посилання та параметри штучного інтелекту, який було використано для генерації, аналізу, перевірки або оцінки контенту. Вказувати відсоток оригінальності та модифікації контенту, який було отримано за допомогою штучного інтелекту.

Критично оцінювати та перевіряти результати штучного інтелекту. Не сліпо довіряти та не беззастережно приймати результати, які надає штучний інтелект. Переконаватися в їх вірогідності, правдивості, точності, релевантності, об'єктивності та етичності. Застосовувати різні методи та джерела для перевірки та порівняння результатів штучного інтелекту.

Використовувати штучний інтелект відповідально та етично. Не використовувати штучний інтелект для обману, плагіату, фальсифікації або інших порушень академічної доброчесності. Не використовувати штучний інтелект для створення або поширення небезпечного, незаконного, образливого, неточного або маніпулятивного контенту. Не використовувати штучний інтелект для порушення авторських прав, конфіденційності, приватності або безпеки інших осіб.

Академічна доброчесність забезпечує довіру до результатів навчання та наукових досягнень, а також формує громадянську позицію та взаємоповагу між учасниками освітнього процесу. Академічна мобільність дозволяє студентам, викладачам та науковцям

отримувати нові знання, навички, досвід та контакти в різних закладах освіти та науки, а також інтегруватися у світовий освітньо-науковий простір. Це сприяє розвитку доброчесної академічної культури, популяризації наукових досліджень, інноваційності та креативності.

Академічна доброчесність та мобільність також є необхідними умовами для успішної європейської інтеграції України, яка передбачає участь у спільних освітніх та наукових програмах, проєктах та ініціативах. Наприклад, Україна є повноправним учасником програми ЄС «Еразмус+», яка сприяє академічному обміну студентами та викладачами між закладами вищої освіти Європи. Також Україна бере участь у програмах «Горизонт 2020» та «Креативна Європа», які підтримують наукову та культурну співпрацю між країнами.

Список літератури:

1. Що є порушенням академічної доброчесності. Освітній омбудсмен : веб-сайт. URL: <https://info.eo.gov.ua/studentam/akademchna-dobrochesnst/akademchna-dobrochesnst-zdobuvachv-osvti/> (дата звернення: 14.09.2023).
2. <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2021/03/%D0%9A%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81-%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97-%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96..pdf> (дата звернення: 14.09.2023).

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Лагойда Ілона

магістрантка педагогічного факультету

Кондур Оксана

доктор педагогічних наук, професор

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Україна

В сучасному світі технологічних інновацій та швидкого розвитку інтернет-простору дистанційне навчання стає не просто альтернативою традиційному освітньому процесу, але й невід'ємною частиною нього.

Перенос навчання до віртуального середовища відкриває необмежені можливості для навчання та розвитку, але при цьому породжує низку психологічних аспектів, які потребують ретельного вивчення та розуміння.

Вступ

Дистанційне навчання, як новаторський спосіб освіти, завжди цікавило вчених і викликало багато питань та досліджень. Завдяки невтомним зусиллям вчених, таких як Майкл Грейбл, Карл Роджерс, та Річард Коллінс, ми сьогодні маємо можливість краще розуміти психологічні аспекти дистанційного навчання. Їхні дослідження, аналізи та висновки стали важливими фундаментальними джерелами для розкриття глибоких психологічних аспектів, які впливають на учнів і вчителів у віртуальному навчальному середовищі [1, С. 45].

Результати дослідження

З появою інтернету і розвитком технологій, дистанційне навчання стало актуальним інструментом освіти, використовуваним на всіх рівнях навчання – від шкіл і вищих навчальних закладів до корпоративного навчання. Однак разом із своїми беззаперечними перевагами, дистанційне навчання включає ряд психологічних аспектів, які потребують уваги та розуміння [4, С.3].

Дана стаття розглядає важливі психологічні аспекти дистанційного навчання, виходячи з наукових досліджень та здобутих знань. Ми також розглянемо практичні рекомендації для вчителів та студентів, щоб забезпечити успішну і продуктивну дистанційну освіту [2, С.106]. (див.Табл.1.)

Таблиця 1. Психологічні аспекти дистанційного навчання

Психологічний аспект	Практичні рекомендації
<i>Самотивація та Самодисципліна</i> (в дистанційному навчанні, студентам доводиться бути більш самостійними та самодисциплінованими. Вони не мають фізичного присутності в аудиторії, де вчителі можуть нагадувати про завдання).	<ul style="list-style-type: none"> - Вчителі можуть надавати структуровані завдання та дотримуватися чіткого графіку. - Студенти повинні встановлювати мети, використовувати планувальники і ставити конкретні цілі. - Забезпечити чіткі критерії оцінювання і надавати зворотний зв'язок. - Збалансувати оцінювання на основі завдань, спрямованих на розвиток критичного мислення і практичних навичок.
<i>Соціальна Ізоляція і Відсутність Мотивації</i> (дистанційне навчання може викликати відчуття соціальної ізоляції та	- Організувати віртуальні зустрічі і форуми для обговорення матеріалу та соціальної взаємодії.

<p>втрати мотивації через відсутність фізичного спілкування та взаємодії з однокласниками).</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Використовувати мотиваційні техніки, такі як нагороди і визнання за досягнення. - Забезпечити чіткі критерії оцінювання і надавати зворотний зв'язок. - Збалансувати оцінювання на основі завдань, спрямованих на розвиток критичного мислення і практичних навичок. - Забезпечити чіткі критерії оцінювання і надавати зворотний зв'язок. - Збалансувати оцінювання на основі завдань, спрямованих на розвиток критичного мислення і практичних навичок.
<p><i>Ефективне Оцінювання та Звітування</i> (методи оцінювання в дистанційному навчанні можуть відрізнятися від традиційних, і це може створювати стрес та тривожність учнів).</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Забезпечити чіткі критерії оцінювання і надавати зворотний зв'язок. - Збалансувати оцінювання на основі завдань, спрямованих на розвиток критичного мислення і практичних навичок. - Забезпечити чіткі критерії оцінювання і надавати зворотний зв'язок. - Збалансувати оцінювання на основі завдань, спрямованих на розвиток критичного мислення і практичних навичок.

Висновки

У підсумку можна визначити, що психологічні аспекти дистанційного навчання відіграють критичну роль у формуванні якості та ефективності освітнього процесу. Дистанційне навчання є не тільки сучасним, але й необхідним інструментом освіти, який відкриває можливості для доступу до знань у будь-якому часі та в будь-якому місці. Однак воно також створює нові виклики для студентів та вчителів, особливо в контексті психологічного благополуччя.

Важливо розуміти, що студенти мають різні індивідуальні потреби та реагують по-різному на дистанційне навчання. Мотивація, концентрація, психічне здоров'я та соціальний розвиток кожного студента можуть бути суттєво під впливом особистих особливостей і зовнішніх факторів.

Для успішного дистанційного навчання важливо створювати структуроване і підтримуюче середовище, забезпечувати мотивацію та підтримку з боку вчителів та однокласників, розвивати навички управління часом та саморегуляції, підтримувати соціальний контакт і забезпечувати психологічну підтримку для студентів, які можуть відчувати стрес чи тривожність.

Все це підкреслює важливість розуміння та управління психологічними аспектами дистанційного навчання, щоб забезпечити високу якість освіти та психологічне благополуччя студентів у цифровій епохі.

Список літератури:

1. Стратегії творчої діяльності: школа В. О. Моляко / за загальною редакцією В. О. Моляко. — К. : Освіта України, 2008. — 702 с.
2. Пищик О. В. Розвиток критичного мислення майбутнього педагога в умовах модернізації освіти. Наукове періодичне видання «Київський науково-педагогічний вісник». Київ: «Київська наукова організація педагогіки та психології». 2020. № 21 (21). С. 101 – 107.
3. Бакаленко О. А. Психологічна компетентність як ключова компетентність сучасного фахівця / О. А. Бакаленко // Вісник Харківського університету імені В.Н. Каразіна. Сер. Теорія культури і філософія науки. – Харків, 2018. – Вип. 58. – С. 132-138

ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ STEM-ОСВІТИ У МОДЕЛЬНІЙ НАВЧАЛЬНІЙ ПРОГРАМІ**Левченко Ф.Г.**

кандидат педагогічних наук, доцент
провідний науковий співробітник відділу STEM освіти
Інституту педагогіки НАПН України
ORCID ID 0000-0003-4295-2934
grigorina_apn@ukr.net
+380953160204

Сучасне суспільство XXI сторіччя має потребу у вирішенні глобальних проблем, як от: оволодіння проблемами екологічного характеру, розбудова альтернативної енергетики; оновлення інфраструктури міст, активне залучення ІКТ у медицині, розвиток технології віртуальної реальності тощо. Ключем до вирішення даних проблем є якісна освіта, зокрема, у середніх закладах освіти. Коло проблем, над яким активно працює людство диктує нові підходи до змісту освіти.

На сьогодні існує вже новітній підхід, що дасть можливість сучасному випускнику бути підготовленим до реалій сьогодення, який дістав назву STEM-орієнтованого підходу.

Однією з основних відмінностей STEM-підходу в освітньому процесі від інших існуючих підходів є те, що головна увага зосереджується на творчому вирішенні проблеми, що сприяє розвитку та формуванню наукового та інженерного мислення. Поряд з тим STEM-підхід має інтерактивний характер навчання, що передбачає активну участь особистості в пошуковій інтелектуально-пізнавальній діяльності на основі співпраці й співтворчості, використання різноманітних освітніх інструментів та методів: інтерактивні дошки, комп'ютерні програми, інтерактивні завдання. Це дозволяє не лише отримувати потрібну інформацію, але й активно долучатися до процесу навчання, ставити запитання, ділитися своїми думками та ідеями, взаємодіяти з іншими. У сучасному інформатизованому світі більше цінується не загальна інформація, а вміння швидко знаходити потрібну інформацію та правильно її застосовувати [1].

Цей сучасний і інноваційний підхід потребує також належної методичної підтримки, що реалізується в розробці відповідного навчально-методичного забезпечення. На разі є необхідність у розробці освітніх і модельних освітніх програм.

Модельна освітня програма є документом, що визначає орієнтовну послідовність досягнення очікуваних результатів навчання учнів, зміст навчального предмета (інтегрованого курсу) та види навчальної діяльності учнів, рекомендований для використання в освітньому процесі в порядку, визначеному законодавством [2].

Формування змісту STEM предметів у модельній освітній програмі здійснюється за дотримання міждисциплінарних підходів та на засадах інтеграції, зокрема, за ступенями, а саме: мульти-, інтердисциплінарного та трансдисциплінарного підходів, що полягають в отриманні нових знань шляхом синтезу ресурсів декількох предметів. Продемонструємо це на прикладі паспорту проєкту, що включений до модельної освітньої програми 7-9 класів закладів загальної середньої освіти за напрямом STEM.

Назва проєкту: *Повітряний змій*

Очікувані (навчальні) результати.

ТЕО *Визначає* самостійно послідовність технологічних операцій, індивідуальний план реалізації проєктованого виробу

Обґрунтовує добір матеріалів, розраховує їх кількість

Ефективно застосовує технології обробки деревини, полімерних матеріалів у процесі виготовлення виробу

Розробляє проєкт власного виробу з використанням технології конструювання та реалізує його.

МАО Шукає підходи та визначає власний спосіб виконання проєкту

ІФО застосовує різні стратегії пошуку, збору інформації для виконання проєкту

обґрунтовує вибір програмного забезпечення для побудови креслення виробу

ПРО виготовлює елементи моделі з деревини враховуючи її властивості

розрізняє природні матеріали для проєктування

Термін виконання: 4 години

Проблема, що буде вирішуватись: виготовлення найпростішого літального апарату, винахідництво

Проєктування. Етапи проєктування: Постановка проблеми. Вибір теми й обґрунтування завдань проєкту. Робота з інформаційними джерелами. Аналіз і систематизація інформації. Створення банку ідей. Розробка технологічної карти. Добір матеріалів, обладнання, інструментів. Організація робочого місця. Виготовлення виробу. Економічне обґрунтування. Маркетингове дослідження. Компонування портфоліо проєкту.

У ході виконання проєкту учні ознайомляться з технологіями конструювання плоскої моделі повітряного змія, типами повітряних зміїв, матеріалами для конструювання плоскої моделі повітряного змія, історією розвитку моделювання повітряних зміїв, сферою застосування моделей повітряних зміїв. Виготовлення креслення моделі на папері або за допомогою комп'ютерної програми.

Матеріально-технічна база. Природні матеріали – рейки (прямі палички бамбука, верби, липи, сосни або просто віконні штапики), волосінь.

Штучні матеріали – поліетиленовий пакет, мотузка, скотч, клей.

Кінцевий продукт: виріб – модель повітряного змія.

Міждисциплінарність: Природничі. Природне поширення порід дерев по регіонах України. Властивості деревини. Яким чином ці властивості впливають на процес конструювання плоскої моделі повітряного змія.

Хімія. Хімічні властивості полімерів.

Фізика. Фізичні властивості польоту. Принципи польоту плоскої моделі повітряного змія.

Математика. Математичні розрахунки для виконання креслення плоскої моделі повітряного змія. Точність замірів у процесі конструювання моделі.

Історія. Історія виникнення і розвитку найпростіших літальних апаратів (повітряних зміїв).

Література. Легенди про повітряних зміїв.

Різне: Професії. Конструктор літальних апаратів, інженер-технолог, інженер-механік, інженер з експлуатації повітряних суден, інженер-механік (випробувач)

Окрім міждисциплінарності іншими факторами, що визначають формування змісту за STEM-підходу є такі, як: зосередження уваги на комплексному формуванні наукового та інженерного мислення; залучення трансферу знань, а також когнітивних і соціальних технологій; навчання згідно існуючих у реальному часі техніко-технологічних, економічних і соціально значущих проблем; врахування особистісного і соціального проявів на індивіда у процесі освітньої діяльності; використання сучасних засобів і обладнання.

Таким чином, спрямування STEM-освіти в бік розвитку особистості шляхом формування компетентностей, природничо-наукової картини світу, світоглядних позицій і життєвих цінностей застосовуючи трансдисциплінарний підхід до навчання, а також базується на практичному застосуванні наукових, математичних, технічних та інженерних знань і вмінь для розв'язання завдань практичного характеру та подальше використання їх у професійній діяльності. Активне впровадження STEM підходу в освітній процес сприяє його модернізації та розвитку державної політики з підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки та розвитку людського капіталу, одним з основних факторів

інноваційної діяльності у сфері освіти, що відповідає запитам економіки та потребам суспільства.

Список літератури:

1. Овчатова А. П. Проблеми та перспективи впровадження STEM-освіти в Україні. Освітній дискурс. 2021. 35 (7). URL: [https://journal-discourse.com/files/pdf/2021_35\(7\)-5.pdf](https://journal-discourse.com/files/pdf/2021_35(7)-5.pdf) (дата звернення: 20.09.2023).

2. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ФОРМ НАВЧАННЯ ДЛЯ УДОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВВНЗ

Ліщинська Х.І.

кандидат технічних наук, доцент
НАСВ імені гетьмана П. Сагайдачного
(Львів, Україна)
E-mail: k_lishch@meta.ua
ORCID ID 0000-0002-0084-6351

Гузик Н.М.

кандидат фізико-математичних наук, доцент
НАСВ імені гетьмана П. Сагайдачного
(Львів, Україна)
E-mail: hryntsiv@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-5609-4830

Сокульська Н.Б.

кандидат фізико-математичних наук, доцент
НАСВ імені гетьмана П. Сагайдачного
(Львів, Україна)
E-mail: natalya.sokulska@gmail.com
ORCID ID 0000-0002-3425-5517

Проблема організації і розвитку освіти, зокрема вищої, у всі часи і у всіх державах була однією з найпріоритетніших незалежно від їхнього політичного, економічного і релігійного устрою. Що стосується військової освіти, як середньої, так і вищої, то специфіка військового навчального закладу створює певні труднощі для навчання курсантів. Такі труднощі пов'язані з напруженістю військово-навчального процесу, яка обумовлена суміщенням навчання з виконанням військових обов'язків, що, насамперед, тягне за собою обмеження вільного часу в курсантів.

Повномасштабна війна на території України, реформування армії, зростаючі вимоги щодо відповідальності офіцерів за життя підлеглих, гострота і складність задач, які вони повинні вирішувати повсякчас, вимагають від сучасних курсантів ВВНЗ насамперед високого рівня знань за програмою середньої школи, активності, наполегливості і відповідальності в навчальній діяльності, бажання самостійно набувати необхідні теоретичні знання, практичні навички для майбутньої професійної діяльності, віри в себе, вміння управляти власним духовним життям, відстоювати свої інтереси і інтереси суспільства. Лише в цьому випадку навчання призводить до усвідомленого і міцного засвоєння знань і розвитку інтелекту. Викладач повинен повсякчас здійснювати мотиваційне управління навчанням курсантів, тобто мотивувати, організовувати, координувати, консультувати і контролювати їхню діяльність. Активація пізнавальної діяльності курсантів багато в чому залежить від його ініціативної позиції на кожному етапі навчання. Активація навчального процесу починається з діагностування курсантів і постановки мети навчання. При цьому викладач пам'ятає перш за все про створення позитивно-емоціонального ставлення курсантів до дисципліни, до себе і своєї діяльності. На наступному етапі викладач створює умови для систематичної пошукової навчально-пізнавальної діяльності курсантів, забезпечуючи умови для їх адекватної самооцінки під час навчання на основі самоконтролю і самокорекції. Також викладач прагне створити умови для самостійної пізнавальної діяльності курсантів і для індивідуально-творчої діяльності з урахуванням їхніх інтересів. При цьому він проводить індивідуальну роботу з курсантом з врахуванням способу його мислення, ціннісних орієнтацій.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному процесі надають викладачам зовсім інші можливості управління пізнавальною діяльністю курсантів, яких вони не мають за традиційних моделей навчання. Широкого поширення набули такі інноваційні технології, як активні методи навчання, передача інформаційного, лекційного, довідкового матеріалу через Інтернет, розробка електронних навчально-методичних комплексів, підручників та довідкової літератури, використання мультимедійних презентацій, навчально-методичних комплексів і контролюючих навчальних програм. Безперечно, дані технології дозволяють формувати знання, вміння та навички шляхом залучення курсантів до активної навчально-пізнавальної діяльності. Вони вчать планувати майбутню роботу, раціонально організовувати її виконання, здійснювати самоконтроль і працювати у певному темпі. Тому найбільш перспективним напрямом навчання на даний час є розробка мультимедійних освітніх моделей.

Використання активних методів навчання у поєднанні з залученням ресурсів та технологій мультимедіа сприяє формуванню навичок продуктивного спілкування в умовах навчального процесу, які тією чи іншою мірою наближені до реальних умов, розвитку вміння аргументувати свою точку зору, формулювати та викладати свої думки, розвитку здатності аналізувати ситуації, виділяти причини їх виникнення, знаходити засоби та способи їх вирішення, що дозволить підготувати не лише офіцера-виконавця, а особу, яка може творчо мислити і діяти, що здатна до постійного самовдосконалення та саморозвитку.

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ТА ЇХ РОЛЬ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИКИ

Лук'янчук Жанна Володимирівна

студенти 1 курсу (ОС Магістр) спеціальності 014.08 Середня освіта
фізико-математичного факультету Тернопільського національного
педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, abwoanjela@gmail.com

Атаманчук Петро Сергійович

доктор педагогічних наук, академік НАН ВО України (відділення фізики та
астрономії) експерт Наукової ради Міністерства освіти і науки України
експерт Національного фонду досліджень України, професор, професор кафедри
фізики та методики її навчання Тернопільського національного
педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, ataman08@ukr.net

Сучасна школа на етапах соціально-економічного та політичного розвитку ставить свої вимоги до формування особистості вчителя, як особистості, котра здатна самостійно знаходити, оцінювати, а також використовувати інформацію; досліджувати та аналізувати явища, що відбуваються в оточуючому світі. У зв'язку з цим, головною метою педагогічної діяльності вчителя є формування в учнів ключових компетентностей (КК) засобами своєї навчальної дисципліни. До їх складу входять навчально-пізнавальна, комунікативна, соціально-трудова, інформаційна компетентності [7].

Саме формування цих компетентностей надасть молоді можливість самостійно здобувати знання, а також застосовувати їх. Компетентісно-орієнтоване навчання у школах висуває до вчителя вимоги застосування таких освітніх технологій, котрі будуть сприяти розвитку та підготовці до великої кількості видів діяльності. Ми вважаємо, що однією із технологій, котру варто застосовувати в цьому напрямку є інтерактивна технологія навчання.

Все більше і більше провідне місце у нашому житті займають інформаційно-освітні технології. Високого рівня розвитку дійшли інформаційно-комунікативні технології. За допомогою технологічного прогресу сучасний студент швидко та якісно та на високому рівні має змогу отримувати нові знання, а також навички. Ключовим чинником існування сучасної цивілізації стала інформація. Саме усе вище перераховане спонукає науковців до пошуку нових технологій та методів навчання [1, с. 55–110].

Інтерактивне навчання – один із способів, котрий активно впливає на розвиток умінь учнів здійснювати інформаційну, комунікативну та навчально-пізнавальну діяльність. Саме проблема підготовки вчителів фізики до застосування інтерактивних методів навчання школярів як способу формування в них ключових компетентностей є актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікації. Проблему теорії та практики методів інтерактивного навчання досліджували багато науковців [2–14], котрі охарактеризували їх, встановили суттєві відмінності інтерактивного навчання від традиційного, а також піднімали питання застосування методів інтерактивних технологій навчання майбутніх вчителів фізики. Аналіз літературних джерел показав, що застосування інтерактивних методів навчання досить детально описано у підготовці майбутніх вчителів української мови, історії, іноземної мови, а також впровадження цих методів у шкільне навчання. В цей самий час застосування інтерактивних методів навчання в системі підготовки майбутніх вчителів фізики в системі післядипломної освіти не знаходять належного відображення. Тому саме це питання ми вважаємо актуальною проблемою на сьогодні, котра потребує подальшого дослідження.

Мета статті полягає у розкритті можливостей підготовки вчителів фізики до інтерактивного навчання школярів.

Традиційна модель навчання уособлює в собі монологічну модель навчання. В такий спосіб під час уроку активний тільки вчитель. Досліджуючи таку модель навчання російський дослідник О. Зверева опублікувала роботу «10 і 90 – нова статистика інтелекту». За даними досліджень які опрацьовувалися в даній роботі, при традиційному методі навчання лише 10% учнів засвоюють весь навчальний матеріал. Що є надзвичайно низьким показником [7].

Інтерактивне навчання передбачає діалог в процесі навчання, у котрому задіяні усі учасники навчального процесу. Одним із інтерактивних методів навчання є метод мозкового штурму. Суть такого методу полягає у тому, що усі учасники навчального процесу можуть вільно висловлювати свої думки з приводу певної поставленої проблеми. Правило даного методу полягає в тому, що такі висловлені думки не піддаються критиці ні з боку педагога, ні з боку учасників навчального процесу. Такий метод надає можливість учасникам навчального процесу проявити себе, власну творчість та уяву. Метою застосування такого методу є збір якомога більше ідей щодо поставленої проблеми. Прикладом практичного використання може бути наступне завдання: учасника навчального процесу пропонується наукове визначення фізичної величини – імпульс тіла. І одразу пропонуємо кожного назвати один із прикладів імпульсу тіла, котрий ми можемо спостерігати у навколишньому середовищі, а також висловити припущення мети застосування даної фізичної величини у науці.

Також доцільно використання і інших методів інтерактивного навчання: «Прес», «Дерево рішень», «Займи позицію», робота в парах або малих групах, творчі завдання, сесія «питання-відповідь».

Інтерактивні методи викладання розроблені по одному й тому ж принципу: без практичного застосування теоретичних знань учні в своїй більшості не здатні засвоювати матеріал у повному обсязі. Проте інтерактивне навчання є корисним не тільки для учнів, але й для вчителя. Для прикладу:

- Вимірювання досягнень учнів. Викладач, який використовує інтерактивні методи навчання, здатний краще оцінити, як добре учні опановують поданий матеріал.

- Гнучкість у викладанні. Застосування методів, що включають повноцінну двосторонню комунікацію, дозволяє оперативно коригувати процес навчання, навантаження та підходи.

- Практика – це шлях до досконалості. Інтерактивне навчання покращує загальну ефективність навчального процесу.

- Мотивація учнів. Двосторонні методи навчання підвищують активність учнів. Чим більше їх бере участь у процесі, тим веселіше йде навчання [10].

Якщо говорити про наше сьогодні, в умовах дистанційного навчання необхідно, коли єдиним засобом спілкування між викладачем та студентом залишаються комп'ютерні технології. Саме тому важливим є матеріально-технічне забезпечення, а також мультимедійні засоби. Наразі технологічний прогрес і розробки надають можливість використання мультимедійних засобів при проведенні уроків різних типів (пояснення нового навчального матеріалу, урок закріплення знань, урок-контроль знань). Прикладом створення інтерактивних мультимедійних засобів, котрі активно використовуються в процесі навчання є наступні платформи: НаУрок, Learning.ua, STEAM-лабораторія МАНЛаб, iLearn, Mozaik education. Головним аспектом використання мультимедійних засобів зробить навчання більш різноманітним та наочним.

Отож, аналізуючи вище викладене ми прийшли до висновку необхідності розвитку методів інтерактивних технологій для доповнення ними традиційних методів викладання. Адже застосовуючи такі методи навчання викладач мотивує, зацікавлює учасників навчального процесу у матеріалі, котрий викладається. Найкращий спосіб долучити вчителів фізики до застосування інтерактивних технологій у навчальний процес – це переконати їх у

дієвості даних технологій та можливості впливу на формування ключових компетентностей школярів.

Список літератури:

1. Атаманчук П.С. Інноваційні технології управління навчанням фізики / П.С.Атаманчук. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет, інформаційно-видавничий відділ, 1999. – 174 с.
2. Біда Д.Д. Інтерактивні уроки фізики / Д. Д. Біда. – Х.: Видавн. Група „Основа”, 2005. – Харків, 2005. – 112с.
3. Використання комп'ютерних технологій в процесі викладання фізики [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://naurok.com.ua/vikoristannya-komp-yuternih-tehnologiy-v-procesi-vikladannya-fiziki-ta-astronomi-59002.html>
4. Голобородько Е.П. Загальні питання інтерактивного навчання: Досвід впровадження / За ред. В.Д. Шарко. – Херсон: «Олді-Плюс», 2000. – С. 3-6.
5. Інтерактивне навчання [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.ly/GxE0LO1>
6. Карпова Л.Б. Використання персонального комп'ютера на уроках фізики. //Фізика в школах України. – Основа, 2008, №17, 32ст
7. Коротаева Е. Погружение в общение / Е. Коротаева // Директор школы, 2000. – № 1. – С. 86-92.
8. Кух А. Н. Интерактивные методы обучения и их применение в высшей школе / А. Н. Кух // Преподавание физики в высшей школе: научно-методический журнал. – № 31. – М., 2005. – С. 14-17.
9. Пометун О. Інтерактивні технології навчання: теорія і практика / О. Пометун, Л. Пироженко. – К., 2002. – 136 с.
10. П'ять інтерактивних методів навчання [Електронний ресурс] – Режи доступу до ресурсу: <https://osvitanova.com.ua/posts/2278-piat-interaktyvnykh-metodiv-navchannia>
11. Реалізація компетентісно орієнтованого підходу до навчання на уроках фізики за допомогою впровадження інноваційних технологій [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://liliyastefjuk.blogspot.com/2015/03/blog-post_42.html?m=1
12. Савгира С.М. Використання ІКТ на уроках фізики. Фізика в школах України. – Основа, 2010, №18,40ст.
13. Сухорукова Г. Інтерактивна взаємодія суб'єктів навчально-пізнавальної діяльності в педагогічному процесі / Г. Сухорукова // Методика навчання інформатики та ІКТ. – № 4. – 2012. – С. 27-31.
14. Шарко В. Групова форма роботи, як шлях до підвищення якості знань / В. Шарко // Педагогічні науки. Збірник наукових праць. Випуск 15. – Херсон: Айлант, – 2000. – С. 177-182.

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ: ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ З ГРАМАТИКИ ТА ЇХ ФОРМИ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Мамедова А.І.

кандидат філологічних наук
доцент кафедри викладання другої іноземної мови
Запорізького національного університету
М. Запоріжжя, Україна

Рось С.В.

викладач кафедри викладання
другої іноземної мови
Запорізького національного університету
М. Запоріжжя, Україна

Вивчення іноземних мов було та залишається важливим етапом у розвитку особливості у сучасному світі. Людина, яка володіє декількома іноземними мовами легше орієнтується та пристосовується до будь-яких обставин, легше перемикається з завдання на завдання та розставляє пріоритети.

На сучасному етапі процес вивчення нагтовхується на особливі умови роботи, на онлайн-навчання тощо. Так студенти факультету іноземної філології вивчають декілька іноземних мов. Другу іноземну мову вони вивчають за автентичними підручниками починаючи з другого семестру першого курсу. Робота над граматичним матеріалом проходить за підручниками. Але особливу роль грають тести, які студенти змушені виконувати на платформі Moodle.

Існує багато форм видів тестів. Найбільш часто тести складаються з питання та декілька варіантів відповідей, на кшталт:

Які прислівники посилюють значення звичайного ступеня прикметників?

a/ ganz, völlig, vollständig, vollkommen;

b/ beinahe, ein bisschen, wenig, ziemlich;

c/ weniger, minder[1, с. 167].

Складною темою у граматиці є тема, пов'язана з вживанням прийменників:

Se siente la falta ... educación

a/ desto b/ de [3]

Другим найбільш поширеним варіантом тестів є тест з завданням: правильно чи неправильно:

*Непоширений і поширений дісприкметник II виконує
функцію підмета дуже рідко, в основному в прислів'ях
та ідіоматичних зворотах. Так чи ні? [1, с. 132]*

Але разом з цими існуючими та найбільш поширеними формами тестів ми використовуємо ще декілька цікавих форм, які і пропонуємо у цій роботі. Відразу треба відзначити, що всі тести взято з автентичних підручників. Найбільш поширеною формою є тести на узгодження пред'явлених варіантів:

Ordnen Sie Gefühle und Interjektionen zu:

a/ Überraschung, b/ Enttäuschung, c/ Schmerz, d/ Abscheu (Ekel), e/ Bewunderung

1/ äh, oh, 2/ ah, oh, 3/ oooh, 4/ iih, 5/ au

Що до цього тесту, нам здається цікавим нам здається, що у сучасних підручниках є досить небагато вправ, які пов'язано з вигуками та їх вживанням у мові [2, с. 131].

Незвичним і одночасно складним тестом є тест на виправлення помилок [2, с. 101]:

Прочитайте текст:

Ein Wildschwein hat in dieser Woche eine Expedition in den Münchener Stadtteil unternommen und dabei eine 45minütige Hatz mehrerer Polizei-Streifenwagen erfolgreich bestanden. Nach einer Tour durch die Straßen wurde der Keiler zwar in einer Tiefgerageneinfahrt von den Beamten gestellt.

У тексті є помилки. Визначитеся, скільки помилок є у тексті: a/2 b/ 3 c/ 4 d/ 0.

Досить цікавою формою тестів є тести, які пов'язано з поділом списку запропонованих слів на заявлені групи:

Список слів: damals soeben früher neulich morgen heutzutage gestern vorgestern später heute zur Zeit übermorgen vorbei vor kurzem bald jetzt vorhin gerade

Заявлені групи: Vergangenheit, Gegenwart, Zukunft [2, с. 186].

Запропонований список слів ускладняється ще й тим, що між словами є відсутня кома. Тобто людина, яка пише цей тест повинна ще володіти лексичним матеріалом.

Таким чином, ми можемо зазначити, що при онлайн-навчанні іноземної мови тести відіграють значну роль. Особливо часто вони вживаються при вивченні та перевірки знань з граматики. Вибір тестових форм залежить від матеріалу та етапу його вивчення чи перевірки. Перспективним є розробка тестів, спрямованих на вивчення тієї чи іншої теми.

Список літератури:

1. Смеречанський Р.І. Довідник з граматики німецької мови. К. : Вища шкоа, 1992. 302 с.
2. Gert Henrici, Claudia Riemer. Einführung in die Didaktik des Unterrichts. Deutsch als Fremdsprache und Videospiele. Schneider Verlag Hohengehren GmbH. 274 S.
3. URL: <https://reallanguage.club/test-na-predlogi-v-ispanskom-yazyke/> (дата звернення: 12.08.2023)

ПРОБЛЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Маріна Юлія Миколаївна

викладач

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Життя українців повністю змінилося о 5 годині 30 хвилин 24 лютого 2022 року. Військова агресія російської федерації проти України внесла свої корективи не лише в життя громадян, а і в дотримання їх прав, свобод і обов'язків, що закріплені другим розділом Конституції України. Цей перелік не є вичерпним, гарантується та не може бути скасований. Давайте все ж таки розглянемо, які обмеження чекають громадян на період дії правового режиму воєнного стану.

Згідно статті 1 Закону України Про правовий режим воєнного стану воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. Як ми бачимо стаття Закону дає чітке визначення, що будь-які обмеження мають тимчасовий характер, та можуть бути застосовані лише на період дії воєнного стану. [3]

Стаття 33 Конституції України була однією з перших, яка зазнала змін з 24 лютого 2022 року. Військова адміністрація, на території де запроваджено воєнний стан, має право встановлювати особливий режиму в'їзду і виїзду, заборонити або обмежити вільний вибір громадян в місці проживання або перебування, може обмежити рух транспортних засобів, та громадян, осіб без громадянства або іноземців. В разі потреби має можливість провадити перевірку документів в осіб, робити огляд транспортних засобів, вантажів, житла громадян та службових приміщень. Також громадянам, які перебувають на військовому та спеціальному обліку було заборонено виїзд за межі України, а декому навіть змінювати місце проживання без дозволу військового комісаріату. Крім того було встановлено заборону на перебування на вулиці в певний час доби без спеціальної перепустки, так звана комендантська година. [2]

Трансформації зазнало і право вільно володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю. Так, військове командування може на час дії воєнного стану відчужувати майно та транспортні засоби приватної, комунальної, державної власності на користь держави, за умови наступного або попереднього повного відшкодування його вартості. На умовах строкового трудового договору, на період дії військового стану, в разі гострої потреби, органи влади та військове командування мають право залучати громадян до суспільно корисних робіт оборонного характеру чи ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Але до таких робіт забороняється притягувати вагітних, малолітніх дітей, та жінок, що мають дітей до трьох років.

Загалом, вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово можуть бути обмежені в період дії воєнного стану зазначаються в Указі Президента України Про введення воєнного стану, і такими є права і обов'язки передбачені статтями 30 – 34, 38, 39, 41 – 44, 53 Конституції України. [1]

Нікітіна Л.О., в своєму дослідженні проблематики обмежень конституційних прав людини та громадянина України та їх охорони в умовах воєнного стану, запропонувала теоретичні моделі вдосконалення діючих механізмів забезпечення прав і свобод громадян з урахуванням наслідків його впливу на суспільну свідомість. Вона правильно зазначила, що рішення прийняті вищими органами влади в умовах воєнного стану мають суттєвий вплив на всі сфери життя. Такі обмеження з однієї сторони логічні, чітко регламентовані і покликані забезпечити нормальне функціонування держави, а з іншої сторони, вони завжди знаходять бурхливу негативну реакцію у суспільстві. Відчутні обмеження створюють нову правову реальність, тому з боку держави потрібно звернути особливу увагу на дотримання законодавства з боку посадових осіб, щоб уникнути можливого зловживання владою. Збільшення меж та об'єму відповідальності посадових осіб сприятиме суспільній довірі до держави. [5, с.135-137].

Кохан Н.В. в своїй праці Обмеження прав на працю в умовах воєнного стану докладно висвітлив проблему забезпечення права на працю та можливих меж його локалізації. В мирний час держава мала своїм обов'язком створити всім своїм громадянам вільні і рівні умови в здійсненні права на працю. Введення ж воєнного режиму дало змогу використовувати трудові ресурси підприємств, установ і організацій усіх форм власності для потреб оборони, а також дало можливість змінювати виробничу діяльність та режим їхньої роботи. Для забезпечення добробуту, безпечних умов праці особи, особливої уваги від держави потребує механізм обмеження та забезпечення прав на працю в період воєнного стану. Слід наголосити, що залучення працівника до трудової повинності не потребує згоди такої особи, отже в період воєнного стану порушується принцип свободи праці. Таке обмеження дає державі пріоритет в функціонуванні економіки держави і забезпечує життєдіяльність населення країни. [6, с.189-193].

Отже, можемо зробити висновок, що суспільство може вбачати в введенні воєнного стану середовище для зловживань, загрозу в дотриманні конституційних прав і свобод, тому держава повинна нівелювати будь-який негативний вплив і запевнити громадян, що такі радикальні зміни викликані, насамперед підвищеним навантаженням на державний апарат. Адже задля забезпечення територіальної цілісності, державної незалежності, перемоги ворога потрібна допомога кожного і зміни та обмеження прав передбачених Конституцією України просто необхідні в період дії воєнного стану.

Список літератури:

1. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141) Документ 254к/96-ВР, чинний, поточна редакція — Редакція від 01.01.2020, підстава - 27-IX, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Указ Президента України Про введення воєнного стану в Україні {Указ затверджено Законом № 2102-IX від 24.02.2022} Документ 64/2022, чинний, поточна редакція – Редакція від 17.08.2023, підстава – 451/2023 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
3. ЗАКОН УКРАЇНИ Про правовий режим воєнного стану (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст.250) Документ 389-VIII, чинний, поточна редакція — Редакція від 20.08.2023, підстава - 3277-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. ЗАКОН УКРАЇНИ Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 15, ст.99) Документ 4765-VI, чинний, поточна редакція — Редакція від 29.09.2022, підстава - 2561-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text>
5. Нікітіна Л.О. Конституційні права людини та громадянина в Україні в умовах воєнного стану: проблематика обмеження, забезпечення та охорони. Юридичний науковий електронний журнал, с. 135-137 УДК 342.7 DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-11/28> URL: http://lsej.org.ua/11_2022/28.pdf

6. Кохан Н.В. Обмеження прав на працю в умовах воєнного стану. Юридичний науковий електронний журнал, с. 189-193 УДК 349.23 DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-7/41> URL:http://www.lsej.org.ua/7_2022/41.pdf

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТА ПРОБЛЕМА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Марков А.М.

студент 3 курсу ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності 014 Середня освіта. Історія. Правознавство

Опушко Н.Р.

кандидат педагогічних наук
доцент кафедри педагогіки, професійної освіти
та управління освітніми закладами
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

Постановка проблеми. Поява на арені світових технологій поняття «штучний інтелект» (далі – ШІ) та подальший його розвиток спричинив неабиякий резонанс у різних галузях суспільного розвитку, зокрема в освіті. Простота використання, доступність та поліфункціональність – основні переваги засобів ШІ для роботи викладача та здобувача освіти. Пандемія COVID-19 (2019-2023 рр.) та повномасштабне вторгнення рф на територію України спричинило активний розвиток дистанційної освіти та навчання, що в свою чергу сприяло масовому використанню застосунків на основі ШІ. Нині найпопулярнішим застосунком є чат-бот ChatGPT, який в Україні став доступним з лютого 2023 р. У зв'язку з тим, що освіта все більше переходить в режим онлайн, з'являються занепокоєння щодо академічної доброчесності, особливо з гуманітарних та суспільнознавчих дисциплін (українська мова, література, історія тощо). Написання есе, виконання індивідуально-дослідних завдань, контрольних робіт та складання іспитів у режимі онлайн можна з легкістю реалізувати з використанням ШІ. Тому наразі важливо напрацювати систему чітких правил використання таких застосунків і впровадження ШІ в освіту з метою дотримання академічної доброчесності.

Мета статті полягає у виявленні основних проблем порушення академічної доброчесності за допомогою ChatGPT та шляхів їх подолання.

Виклад основного матеріалу. У грудні 2022 р. у журналі «The New York Times» вийшла стаття «Did a Fourth Grader Write This? Or the New Chatbot?» («Це написав четверокласник? чи новий чат-бот?») [5]. Було проведено дослідження, де містилось 10 текстів, написаних реальним четверокласником та ШІ. Автори зазначають, що люди не завжди можуть відрізнити дитячий текст від чат-боту. Тому постає питання, наскільки можуть бути об'єктивні відповіді студентів на заняттях чи у письмових завданнях? ChatGPT став наріжним каменем у питанні дотримання академічної доброчесності.

Закон України «Про освіту» (2017) трактує поняття «академічна доброчесність» як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1]. У цьому ж законі наведені приклади порушення академічної доброчесності, а саме: самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання та надання здобувачам освіти допомоги, не передбачених процедурою оцінювання. Можемо констатувати, що використання ChatGPT стосується таких понять, як списування, обман, фальсифікація та фабрикація.

Використання ChatGPT непокоїть педагогів, оскільки платформа може швидко генерувати прийнятний текст. Це ускладнює виявлення випадків плагіату та методи оцінювання таких робіт. Ще одна проблема, яка викликає деяке занепокоєння, полягає в тому, що ChatGPT, який фактично є лише машиною для генерування тексту, не охоплює інформацію, яку він генерує, і не оцінює, чи є вона правдивою чи актуальною [4].

У журналі «The Stanford Daily» проведено опитування серед близько 4000 студентів Стенфордського університету щодо використання ChatGPT. 17% респондентів відповіли, що використовують чат-бот, щоб допомогти їм із завданнями та іспитами. З цих 17% повідомили, що використовують ШІ лише для мозкового штурму, близько 5% визнали, що надсилали письмовий матеріал безпосередньо з ChatGPT без будь-яких редагувань [2].

Щоб продемонструвати факт, що чат-бот генерує інформацію, невідповідну до віку здобувачів і їхніх знань, з орфографічними помилками, ми попросили ChatGPT дати відповідь на одне з питань з предмету «Всесвітня історія» для учнів 7 класу (Рис. 1).

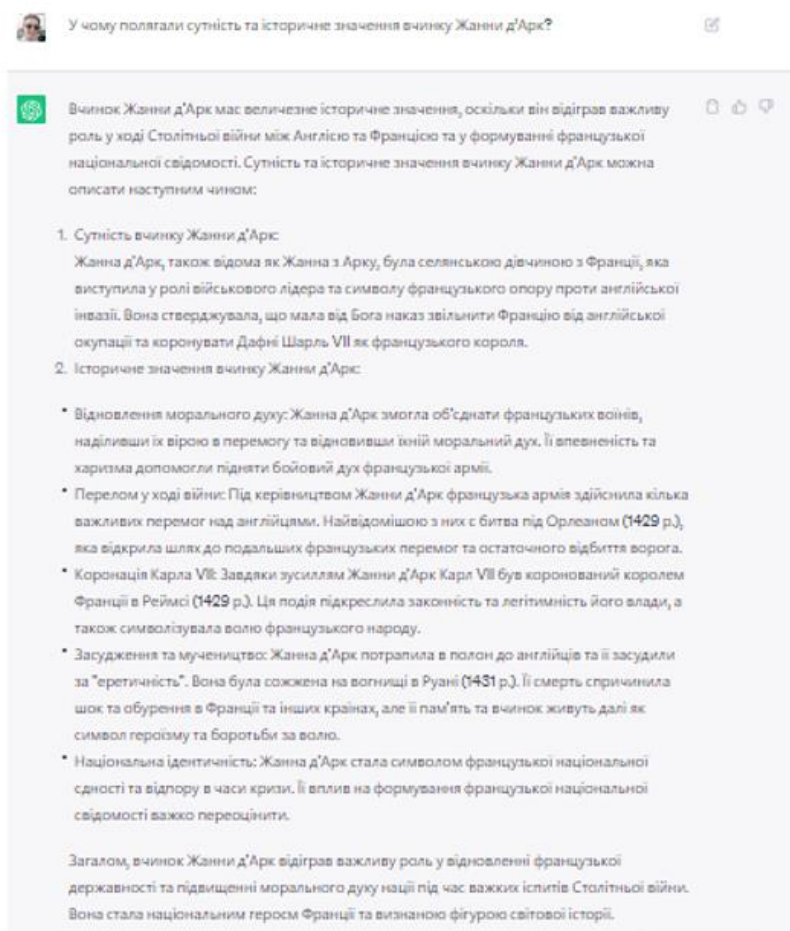

Рис. 1. Відповідь ChatGPT на питання з шкільного підручника

Інформативно відповідь дійсно є досить вичерпною, структурованою та логічно поєднаною. Проте можуть закрастися сумніви, що саме так міг відповісти учень 7 класу. Та й чат-бот демонструє орфографічні помилки («дафні», замість «дофін», «еретичність», замість «еретичність») та русизми («сожжена», замість «спалена»). Бездумне копіювання чи списування такої відповіді порушує принцип академічної доброчесності, адже це не є відповідь здобувача. Постійне використання цього сервісу суттєво впливає на якість знань учнів і студентів.

Однак, вважаємо, що заборона використання чат-боту, наприклад на шкільних комп'ютерах, аж ніяк не зменшить проблему порушення академічної доброчесності. По-перше, компанія Microsoft наразі інтегрує ChatGPT у свою пошукову систему Bing, щоб забезпечити довгостроковий публічний доступ до цього інструменту [7, р. 9]. По-друге, такі інструменти, як ChatGPT нікуди не зникнуть, вони лише вдосконалюватимуться, тому ця конкретна форма ШІ стане невід'ємною частиною нашого суспільства [6]. Нині важливо

шукати нові методи роботи з чат-ботом, а не шукати заборони та обмеження у його використанні.

Зокрема, щоб закріпити письмові завдання учнів і перестраховатись, що ChatGPT не був єдиним джерелом виконаної роботи, можна попросити учнів чи студентів передати відеороздум до кожного есе. Це не тільки робить їх більш відповідальними, але й допомагає розвивати комунікативні та мовні навички [3].

Цікавим вирішенням проблеми порушення академічної доброчесності з використанням чат-боту є вправи на розвиток критичного мислення. Наприклад, на уроці всесвітньої історії в 10 класі учитель пропонує прочитати два варіанти тексту секретного протоколу до пакту Молотова-Ріббентропа: оригінал та згенерований текст через чат-бот. Завдання полягає у тому, щоб виявити оригінал протоколу та варіант, створений штучним інтелектом (Рис. 2). До прикладу, текст пункту 1, що згенерував чат-бот стверджує, що у сферу впливу Радянського Союзу відходить Фінляндія та Естонія. Проте оригінал стверджує, що у сферу впливу СРСР мала відійти ще й Латвія. Як бачимо, знаючи основні факти таємного протоколу, можна легко відрізнити оригінал від підробки.

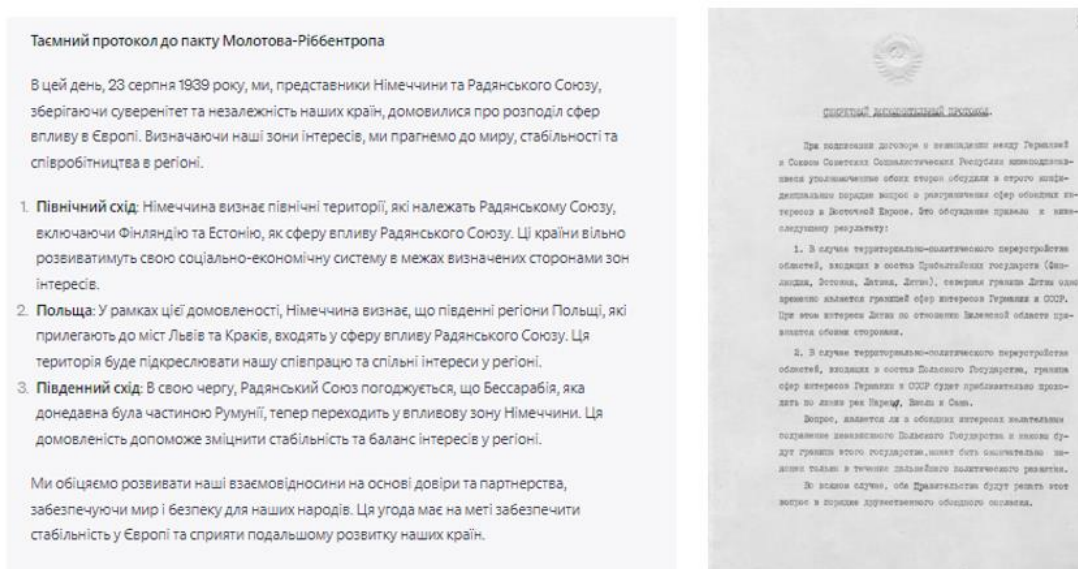

Рис. 2 . Текст таємного протоколу до пакту Молотова-Ріббентропа, згенерований ChatGPT (зліва) та оригінал протоколу (справа)

Висновки та перспективи подальших досліджень. Чат-бот ChatGPT – це потужний інструмент для генерації будь-якої текстової інформації. Проте зловживання чат-ботом може привести до порушення академічної доброчесності: списування, обману чи фальсифікацій. Щоб уникнути таких порушень, варто розвивати в учнів та студентів критичне мислення до згенерованої інформації у чат-боті. Зокрема, цьому сприятиме й використання ChatGPT в освітньому процесі.

Дослідження питання порушення академічної доброчесності в освіті потребує подальшого розгляду. Зокрема, як педагогу виявляти згенерований текст у роботах здобувачів, які методи оцінювання використовувати для текстів, створених учнем/студентом разом чат-ботом та які правила спілкування варто скласти у роботі ШІ-здобувач та ШІ-викладач. Заборонити застосунок – це не подолання проблеми, нам варто навчитись співпрацювати з ШІ, адже це наше майбутнє, яке невпинно наближається.

Список літератури:

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII : станом на 2 лип. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 25.08.2023).;

2. Cu M. A., Hochman S. Scores of Stanford students used ChatGPT on final exams. The Stanford Daily: website. URL: <https://stanforddaily.com/2023/01/22/scores-of-stanford-students-used-chatgpt-on-final-exams-survey-suggests/> (date of access: 17.08.2023);
3. Did a fourth grader write this? or the new chatbot? / C. Miller et al. The New York Times: website. URL: <https://www.nytimes.com/interactive/2022/12/26/upshot/chatgpt-child-essays.html> (date of access: 07.07.2023);
4. Lewer D. 7 Ways History Teachers Can Use Chat GPT in the Classroom! History For Humans: website. URL: <https://www.history4humans.com/blogs/history/7-ways-history-teachers-can-use-chat-gpt-in-the-classroom> (date of access: 18.08.2023);
5. Mhlanga D. Open AI in education, the responsible and ethical use of ChatGPT towards lifelong learning. SSRN electronic journal. 2023. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.4354422> (date of access: 16.08.2023);
6. Roose K. Don't Ban ChatGPT in Schools. Teach With It. The New York Times: website. URL: <https://www.nytimes.com/2023/01/12/technology/chatgpt-schools-teachers.html> (date of access: 07.07.2023);
7. Trust T., Whalen J., Mouza C. Editorial: ChatGPT: Challenges, opportunities, and implications for teacher education. Contemporary Issues in Technology and Teacher Education. 2023. Vol. 23, no. 1. P. 1–23.

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ХІМІЇ

Мартинюк Ірина

вчитель хімії вищої кваліфікаційної категорії

вчитель-методист

Рівненський ліцей «Лідер»

+38(093)4225738

e-mail: martunyk_iruna@ukr.net

Мартинюк Галина

к.х.н., професор кафедри екології, географії та хімії

Рівненський державний гуманітарний університет

ORCID: 0000-0001-6842-5601

+38(096)1875495

e-mail: galmart@ukr.net

*«Школа має стати місцем, де виховується
здорове та компетентне покоління...»*

Олена Зеленська

Не варто сперечатися, що хімія – найцікавіший предмет у навчальному закладі, який допомагає розуміти навколишній світ, а також формує науковий світогляд здобувачів освіти. Однак, хімія також є складною та вимогливою наукою, що потребує логічного мислення, системних знань, спостережливості та експериментальних навичок. Сучасне викладання хімії неможливе без нових, удосконалених та дієвих технологій при підготовці компетентної особистості, яка володітиме не лише відмінними знаннями, а й умітиме їх застосовувати у нестандартних ситуаціях. Впровадження нових інноваційних педагогічних технологій дозволяє учителю реалізувати особистісний підхід до кожного свого вихованця, щоб розвинути його творчий потенціал, сприяти формуванню ключових компетентностей для успішної адаптації в сучасному світі[1,2].

З метою підвищення ефективності навчання можна виділити деякі інноваційні педагогічні технології, які сприяють розвитку пізнавального інтересу, творчих здібностей, самостійності та критичного мислення здобувачів освіти.

1. Ігрова технологія. Вона полягає в тому, що урок організований у форматі гри, яка може мати різну тематику, наприклад, подорож до майбутнього, детективне розслідування, екологічна експедиція для здобувачів освіти старших класів, чи у вигляді ситуативних завдань, хімічних казок та кросвордів у 7. Наприклад, ділову гру можна провести під час вивчення природних джерел вуглеводнів у 10 та періодичного закону й періодичної системи хімічних елементів у 8 класах. Така діяльність мотивує, підвищує інтерес до предмету та розвиває ініціативу здобувачів освіти[3].

2. Проектна технологія передбачає розробку учнями самостійних дослідницьких робіт на основі планування дій, збору та аналізу необхідної інформації, презентації результатів за допомогою технічних засобів та інформаційних технологій. Розкривається обдарованість кожного учня[4].

3. Інтерактивна технологія забезпечує активну взаємодію усіх учасників навчального процесу на основі діалогу та обміну думками. Вона може бути представлена у вигляді кейс – методу, мозкового штурму чи дебатів. Це дозволяє виховати особистість, здатну вести дискусію та працювати в команді, відстоювати свою точку зору, але і вміти приймати колективні рішення.

4. Інформаційно – комунікаційна технологія дозволяє вчителю за допомогою мультимедійних презентацій чи віртуальних лабораторій, у супроводі відео чи аудіо зображення, уникнути прогалин у наочності. Так, наприклад, взаємодія лужних металів з водою, бромної води з розчином фенолу є небезпечними реакціями аби проводити їх у звичайних лабораторіях. Ця технологія також сприяє формуванню інформаційної культури, цифрової грамотності та самоорганізації учнів на всіх етапах уроків[5, 6].

Отже, вдале використання учителем інноваційних технологій на уроці, суттєво підвищує інтерес учнів до вивчення хімії, посилює у них прагнення до самостійного навчання. Під час таких уроків однокласники стають друзями, навчившись слухати, досягати згоди та домовлятися.

Список літератури:

1. Пометун О. І.(2002) Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. К.: А.П.Н., 136 с.
2. Мельниченко Л. (20100). Використання інтерактивних технологій на уроках хімії, *Хімія*, 5, С. 5–12.
3. Ковбань В. (2008). Ігрова діяльність учнів як засіб підвищення якості знань з хімії, *Хімія*, 1, 15–17.
4. Буджак Г. (2001). Метод проєктів як педагогічна технологія. *Біологія і хімія в школі*, 1, 43–45.
5. Безрукова Н.П., Козлова Л.Я., Измestьєва Н.Д. (2014). Комп'ютерні технології у викладанні хімії в школі. *Хімія*, 15-16, 23-25.
6. Задорожний К. М. (2006). Інноваційні технології на уроках хімії, Х.: ВГ «Основа», 112 с.

ЕКОНОМІКА МАЙБУТНЬОГО: ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА РОБОЧУ СИЛУ ТА УПРАВЛІННЯ ДАНИМИ

Микуляк Д.О.

здобувач вищої освіти

Національний університет «Львівська політехніка»

м. Львів

Завдяки стрімкому розвитку технологій, сучасна економіка знаходиться на порозі значних трансформацій. Однією з центральних сил, що формують майбутню економічну реальність, є штучний інтелект (ШІ). Його вплив на робочу силу та управління даними не тільки переписує правила гри, але і створює нові можливості та виклики, які варто розглянути докладніше.

1. Автоматизація робочих процесів

Штучний інтелект дозволяє автоматизувати багато рутинних завдань, що раніше вимагали значної людської участі. Це може призвести до змін у структурі робочої сили, зменшення попиту на певні види робіт та підвищення значення висококваліфікованих працівників, які можуть працювати з ШІ та використовувати його в своїй роботі.[1]

2. Підвищення продуктивності та оптимізація ресурсів

ШІ може аналізувати великі обсяги даних і виділяти патерни, що допомагають підприємствам оптимізувати виробництво та витрати. Це сприяє підвищенню продуктивності та створює можливості для більш точного управління ресурсами.

3. Захист та обробка даних

У світі, де дані стають все важливішим ресурсом, ШІ відіграє ключову роль у захисті та аналізі даних. Він допомагає підприємствам захищати конфіденційні дані та виділяти важливу інформацію, що сприяє прийняттю ефективних управлінських рішень.[2]

4. Передові можливості в галузі медицини

Штучний інтелект значно розширює можливості в галузі медицини. За допомогою аналізу медичних даних, ШІ може виявляти ранні ознаки хвороб, сприяти розробці ефективних методів діагностики та лікування. Це не лише підвищує якість медичної допомоги, але й сприяє покращенню здоров'я нації та зменшенню витрат на охорону здоров'я.[5]

5. Зміни в освіті та навчанні

Штучний інтелект також впливає на сферу освіти. Електронні платформи з використанням ШІ можуть надавати персоналізоване навчання для учнів усіх вікових груп.[1] Такий підхід допомагає розвивати індивідуальні навички та здібності, що може покращити підготовку молоді до робочого ринку майбутнього.

6. Етика та регулювання

Розвиток ШІ також поставив перед суспільством питання етики та регулювання використання цих технологій. Потрібні стандарти та норми для використання ШІ, а також обговорення етичних питань, пов'язаних з автоматизацією та прийняттям рішень, зроблених ШІ.[4] З використанням ШІ виникають серйозні питання щодо приватності та етики. Збір та аналіз великих обсягів даних може ставити під загрозу особисту інформацію.[3] Тому

важливо розробляти ефективні методи захисту даних та забезпечити дотримання етичних норм у використанні ШІ.

Отже, штучний інтелект має потенціал вплинути на економіку майбутнього, змінити робочу силу та спосіб управління даними. Він надає можливість автоматизувати завдання, які раніше вважалися неможливими, та покращує якість життя людей у багатьох аспектах. Проте, важливо враховувати етичні, правові та соціальні виклики, які виникають разом з цими технологіями, і розробляти стратегії для їхнього вирішення щоб забезпечити сталість цього розвитку. Використання цих технологій може призвести до покращення продуктивності, оптимізації ресурсів та розв'язання складних завдань.

Список літератури:

1. Smith, J. (2022). "The Impact of Artificial Intelligence on the Labor Market." *Journal of Economic Perspectives*, 35(4), 45-58.
2. Johnson, A. (2021). "Data Management in the Age of Artificial Intelligence." *Harvard Business Review*, 28(2), 67-79.
3. National Institute of Standards and Technology (NIST). (2023). "Ethical Considerations in Artificial Intelligence: A Guide for Organizations." Retrieved from www.nist.gov/ai-ethical-considerations.
4. Brown, L. (2023). "The Future of AI: Opportunities and Challenges." *MIT Technology Review*, 40(2), 89-103.
5. Johnson, A. (2021). "Artificial Intelligence and Healthcare: Transforming the Medical Landscape." *Journal of Medical Ethics*, 25(3), 55-68.

ВИКОРИСТАННЯ КЕЙС-МЕТОДУ ЯК ФОРМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА КАФЕДРІ ТЕРАПЕВТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН ФАКУЛЬТЕТУ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Могильницька Л.А.

д.м.н., доцент кафедри терапевтичних дисциплін та сімейної медицини
ФПО ВНМУ ім. М.І. Пирогова

Онищук Т.П.

к.м.н., доцент кафедри терапевтичних дисциплін та сімейної медицини
ФПО ВНМУ ім. М.І. Пирогова

Високий рівень підготовки спеціалістів в галузі охорони здоров'я – це основа забезпечення населення якісною медичною допомогою та головне завдання медичною освітою. Реформи в охороні здоров'я, що відбуваються останні роки в Україні, вимагають реформування підготовки медичних кадрів. Система післядипломної освіти, як вагома складова забезпечення безперервного навчання лікарів, переживає наразі суттєвих змін, як в сфері організації навчального процесу, так і в сфері підходів до викладання навчального матеріалу. Впровадження новітніх методів викладання та подачі інформації - актуальне та важливе завдання.

Реалії останніх років (пандемія COVID-19) та сьогодення (військовий стан) вимагають щонайшвидшої адаптації навчального процесу, запровадження якісного та безпечного дистанційного навчання.

Одним з методів, що дозволяє налагодити викладання медичних клінічних дисциплін є кейс-метод, який відрізняється від проблемно-орієнтованого навчання та дозволяє «імітувати» роботу з пацієнтом у конкретній клінічній ситуації. Цей метод дозволяє аналізувати конкретний стан хворого, що пов'язаний з порушенням його самопочуття.

Доцільним є поєднання кейс-методу з традиційними лекційними, семінарськими та практичними заняттями, оскільки він спрямований не на отримання нових знань, а дозволяє інтегрувати вже наявні, проаналізувати та сформулювати метод вирішення проблеми. Це особливо ефективно та актуальна в галузі післядипломної освіти та дозволяє поєднати нові та вже набуті знання, розвиває клінічне мислення, сприяє засвоєнню матеріалу під час розбору ситуації на конкретних прикладах. Таким чином формується модель практичних дій.

В ході викладання ендокринології на кафедрі терапевтичних дисциплін та сімейної медицини Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова активно використовується кейс-метод при роботі з як з лікарями-інтернами, так і зі слухачами курсів спеціалізації та тематичного удосконалення. Особливо цей метод набув актуальності при необхідності проведення дистанційних занять, та відсутності можливості роботи «біля ліжка пацієнта».

У викладача в наявності є набір клінічних випадків (кейсів) відповідно до тематики циклів викладання. Кожен клінічний випадок складається з опису скарг пацієнта, історії хвороби, історії життя, сімейного анамнезу, об'єктивних даних. В ході обговорення клінічної ситуації лікарям-інтернам чи курсантам пропонують визначити симптоми захворювання, формувати перелік можливих діагнози, призначити лабораторне обстеження. Далі демонструють отримані результати. Пропонують призначити додаткові обстеження лабораторні чи інструментальні (при необхідності), консультації суміжних спеціалістів. В клінічній практиці встановити правильний діагноз можна різними шляхами оскільки існують різноманітні діагностичні дослідження на підходи. Тому курсант має бути вільним у виборі тактики дослідження, а викладач оцінює його дії, кількість призначених досліджень, їх інформативність.

Таким чином, в системі оцінки дій курсанта на кожному етапі віртуальної діагностики оцінюють правильність визначення симптомів; вибір симптому, що буде релевантним для діагностичного пошуку; вірність вибору методу дослідження; раціональність вибраної послідовності обстеження; доцільність консультації суміжних спеціалістів.

Для більш глибокого розуміння клінічної ситуації викладач проводить диференційну діагностику з іншою патологією, в ході проведення якої доцільно провести міні-лекцію з описанням тих патологічних станів з якими диференціюють даний випадок.

Коли діагноз встановлено, курсантам пропонується призначити лікування згідно з сучасними протоколами та рекомендаціями, що були освоєні в ході попередніх лекційних та семінарських занять. Групи препаратів, їх дозування, покази, протипокази визначають відповідно до даного клінічного випадку.

Під час проведення такого заняття на кожному етапі широко застосовується мультимедійний супровід з демонстрацією слайдів, діагностичних алгоритмів, результатів лабораторних та інструментальних досліджень, заключень суміжних спеціалістів. Це дозволяє максимально наблизити завдання до роботи з пацієнтом.

Таким чином, кейс-метод є ефективним для викладання медичних дисциплін за умов необхідності забезпечення дистанційного навчання та відсутності можливості безпосереднього контакту з пацієнтом.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК МАЙБУТНІХ СУДНОВОДІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Мороз О.Л.

кандидат філологічних наук, доцент
кафедра англійської мови в судноводінні
Херсонська державна морська академія

Головним пріоритетом учасників освітнього процесу – від посадовців Міністерства освіти до викладачів закладів освіти – є адаптація до потреб здобувачів освіти, які залежать від багатьох факторів та чинників. Одним з таких важливих чинників вважаємо безпекову ситуацію, яка диктує вимоги до організації освітнього процесу. Стрімке поширення світом пандемії коронавірусу у 2019 році призвело до суттєвих змін в організації освітнього процесу загалом, та у закладах вищої освіти зокрема. Викладачі почали шукати та застосовувати нові стратегії та методи навчання задля забезпечення навчальних досягнень здобувачів освіти [3]. У той період викладачі активно займалися вивченням, застосуванням, удосконаленням методів онлайн роботи зі здобувачами освіти. Освітяни змушені були адаптуватися до дистанційного або частково дистанційного (змішаного) навчання.

Втім, повномасштабне вторгнення та військова агресія сусідньої держави, уведення воєнного стану на всій території України унеможливили офлайн навчання через ризики для життя як здобувачів освіти, так і викладачів. Оголошення вимушених канікул на два тижні дало змогу Міністерству освіти та науки напрацювати деякі документи. Так, 15 березня Верховна Рада України розширила гарантії для здобувачів та працівників закладів освіти, наукових установ в умовах воєнного стану. Держава законодавчо закріпила гарантії на організацію освітнього процесу в найбільш безпечній для його учасників формі [1, 12] – дистанційній.

Дев'ятнадцять місяців, що минули з початку повномасштабної війни, дали змогу університетам адаптуватися до надскладних умов та невпинно продовжувати пошуки шляхів вирішення проблем в організації навчання здобувачів освіти, адже незважаючи ні на що, маємо продовжувати надавати якісні освітні послуги здобувачам освіти, готувати висококваліфікованих, компетентних та конкурентоспроможних фахівців.

Півтора навчальних роки функціонування в режимі онлайн виявили низку викликів, як для викладачів, так і для здобувачів вищої освіти і, тим самим, змусили науково-педагогічних працівників замислитися над шляхами оптимізації та вдосконалення освітнього процесу, подолання або, принаймні, мінімізації тих труднощів, які виникали під час надання освітніх послуг.

Метою нашого дослідження є поділитися власним досвідом онлайн роботи з курсантами Херсонської державної морської академії та практичними шляхами вирішення/мінімізації труднощів, які застосовуються нашими викладачами при викладанні дисципліни «Морська англійська мова».

Серед усіх проаналізованих нами складнощів організації та імплементації освітнього процесу в режим онлайн найкритичнішими, на нашу думку, виявилися три з них: технічні аспекти, які впливають на можливість відвідування онлайн занять, відчуття ізоляції, зумовлене недостатньою кількістю інтеракції як з викладачами, так і з одногрупниками та зниження рівня мотивації до навчання зі сторони курсантів.

Звісно, технічні виклики подолати повністю не в наших силах, проте керівництво ХДМА зробило все можливе для забезпечення якісної організації освітнього процесу для викладачів та для студентів. Починаючи з 2022-2023 навчального року кожен викладач отримав доступ до ліцензійної версії платформи Zoom для проведення занять з курсантами

без перебоїв та обмежень в часі, з доступом до всіх можливих функцій цього електронного ресурсу. Крім того, на платформі Moodle створено чіткий розклад навчальних занять, в якому розміщені посилання на Zoom зали кожного викладача. Це дозволило оптимізувати організаційний аспект проведення навчальних занять, надало змогу курсантам покращити свої навички планування часу, розвивати дисциплінованість та самоконтроль при виконанні певного розкладу. Усвідомлення часових термінів та дедлайнів виконання привчає курсантів правильно пріоритетувати завдання та планувати свою навчальну діяльність якнайефективніше. Нажаль, через нестабільний інтернет зв'язок, відсутність енергопостачання не всі курсанти мали змогу приєднатися до онлайн занять за встановленим розкладом, а отже не мали змоги проходити навчальний матеріал з усією групою. Для подолання цієї перешкоди та забезпечення кожного курсанта всіма необхідними навчальними матеріалами, викладачами кафедри було прийнято рішення про створення електронних курсів на LMS Moodle, що уможливило поєднання синхронного та асинхронного навчання та засвоєння здобувачами освіти навчального матеріалу відповідно до програми незалежно від місця та умов їх перебування. Тобто, ті курсанти, які через певні технічні труднощі або інші обставини не змогли приєднатися до онлайн заняття з викладачем, проходять пропущений урок/уроки самостійно, мають доступ до всіх навчальних ресурсів необхідних для цього. Відстежити, який саме урок/уроки треба пройти досить легко, користуючись розміщеною на платформі Moodle таблицею-планом навчальних занять.

Ще одна складність, з якою стикнулися курсанти при переході на онлайн навчання, це відчуття ізоляції, зумовлене недостатньою інтерацією як з викладачем, так і з одногрупниками. При відвідуванні академії під час офлайн навчання курсанти мали можливість постійного спілкування один з одним, могли звернутися з питаннями та проханнями про допомогу до викладачів та лаборантів на кафедрах, до представників деканатів та інших структурних підрозділів за необхідності. Наразі, перебуваючи в різних містах, а подекуди й в різних країнах, таке міжособистісне спілкування критично знизилося. Тож, зі своїми курсантами вирішили спробувати підтримувати спілкування в позааурачній час через месенджери типу Telegram. Було створено групи, в яких обговорювалися різні теми, пов'язані з навчанням, майбутньою практикою, обмінювалися порадами щодо підготовки проектів, тощо. Головною вимогою до усіх учасників чату було використання англійської мови та дотримання етики спілкування. Результатом таких неформальних бесід та обговорень стало психологічне відчуття залученості та приналежності до групи. Курсанти ділилися своїми досягненнями, цікавими моментами з життя, планами та побоюваннями, підтримували один одного. А, найголовніше, покращився їх рівень володіння англійською мовою, адже кожного разу, маючи сумніви в правописі слова чи в тому, яку граматичну конструкцію використати, вони консультувалися зі словниками, підручниками з граматики, тощо.

Таке неформальне спілкування підвищувало рівень згуртованості курсантів в групі, забезпечувало їхню залученість, проте не могло повною мірою вирішити третьої, найкритичнішої, на нашу думку, складності онлайн навчання – зниження рівня мотивації, зумовлене відсутністю фізичної присутності викладача та одногрупників, втратою відчуття серйозності того, що відбувається, спокусою можливості пропустити заняття, пояснивши їх технічними проблемами, тощо. Отож, викладачеві необхідно докладати набагато більше зусиль для підтримки рівня мотивації та зацікавленості здобувачів освіти під час онлайн навчання. В нашому випадку, для подолання або, принаймні, мінімізації цієї перешкоди вдавалися до спроб перерозподілу відповідальності, покладання більшої її частини (аніж за умови офлайн навчання) саме на курсантів, проявляючи тим самим довіру до них, формуючи в них готовність нести відповідальність за свої вчинки, яка є необхідною професійною якістю майбутнього офіцера морського флоту. З цією метою на початковому етапі встановлювалися чіткі короткотермінові цілі, обговорювалися шляхи їх досягнення, контролювався результат. Наприклад, курсантам пропонувалися індивідуальні або групові

проекти (підготувати детальний опис конкретного вантажного судна при вивченні теми Ship Arrangement або створити постер-пам'ятку щодо основних правил безпеки при виконанні того чи іншого виду робіт на палубі при вивченні теми Personal Safety). В подальшому, можна запропонувати курсантам взяти на себе пошук цікавих новин та кейсів пов'язаних з морською індустрією для обговорення на занятті, спонукаючи їх таким чином брати на себе все більше відповідальності за своє навчання. Головною умовою для підтримки високого рівня мотивації є залучення активних стратегій навчання, які сприятимуть розвитку критичного мислення курсантів, розвитку їх інтелектуальних здібностей, що дозволить їм швидко адаптуватися до мінливих та непередбачуваних обставин повсякденного та професійного життя. Активне залучення до виконання креативних професійно-орієнтованих проєктів та завдань дозволить їм усвідомити результати та перспективи свого навчання [2, 6], сформуванню та ефективно використовувати механізм пошуку, аналізу, трансформації та практичного застосування інформації для вирішення конкретних практичних, професійно значущих задач. Таким чином ми не лише підвищуємо рівень залученості курсантів в освітній процес, збільшуємо їх мотивацію до навчання тут і зараз, але й водночас формуємо в них вміння навчатися, вчимо їх самостійно розвивати свої знання, уміння та компетенції залежно від тих актуальних змін, які відбуваються в їх професійному середовищі, а отже – формуємо усвідомлення необхідності неперервної професійної освіти та самовдосконалення, самоосвіти протягом всього життя.

Безумовно, дистанційне навчання не може бути повноцінною альтернативою очному навчанню в закладі освіти, особливо, коли мова йде про вищу професійну освіту, яка вимагає формування специфічних практичних навичок. Проте, нажаль, сьогодні є університети, і Херсонська державна морська академія є одним з них, які мусили втілити «мінімальну» або «напіввіртуальну» модель релокації [1, 88], а тому викладачі та студенти, незалежно від їхнього місцезнаходження, все ще працюють у дистанційному форматі. Тож маємо продовжувати роботу з пошуку методів та прийомів підвищення ефективності освітнього процесу, створювати такі умови, за яких курсанти зможуть навчитись самостійно вивчати навчальний матеріал, нести відповідальність за свій рівень готовності до заняття та набути навичок тайм-менеджменту для ефективного планування свого часу.

Список літератури:

1. Вища освіта в Україні: зміни через війну: аналітичний звіт / Є. Ніколаєв, Г. Рій, І. Шемелинець. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. 94 с.
2. Кремень В. Г. Нові вимоги до якісної освіти. Освіта України. Київ, 2006. №45/46. С. 6 – 7.
3. Voitovska O., Kovalova K., Kuleshova V., Kravchuk O., Moroz O. Distance learning in COVID-19 context. *International Journal of Health Sciences*. 2022. № 6(1). P. 187-195. URL: <https://sciencescholar.us/journal/index.php/ijhs/article/view/3711> doi.org/10.53730/ijhs.v6n1.3711

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ТА ЙОГО ВИДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Намачинська Г.Я.

кандидат філологічних наук, доцент
Дрогобицького державного педагогічного університету
ім. Івана Франка
orcid.org/ 0000-0002-2984-8422
fokysnam@ukr.net

Усі сфери життя суспільства, а також сфера освіти, зазнали сильних змін в умовах воєнного стану. Проте, слід зазначити, що ми вчилися та продовжуємо вчитися жити в цих нових умовах. Хтось здобуває освіту, а хтось – працює.

Частина учасників освітнього процесу внаслідок загрози життю, бойових дій та тимчасової окупації окремих територій вимушено перемістилася в межах України або за кордон. Багато педагогів та здобувачів освіти все ще залишаються на тимчасово окупованих територіях та потребують особливої підтримки держави. Деякі заклади освіти є фізично зруйновані.

Дистанційне навчання стало єдиною доступною формою в системі освіти, бо уведений воєнний стан в Україні з 24 лютого 2022 року унеможливило очне навчання здобувачів освіти. Дистанційне навчання – це не альтернатива очному навчанню. Безумовно, учні мають ходити до школи, навчатися, розвиватися, спілкуватися тощо, проте воєнний стан вніс свої корективи у навчально-виховний процес для школярів, студентів і учителів. Істотно сприяє успішній реалізації дистанційного навчання державна політика. Зокрема, за роки незалежності було ухвалено ряд законів щодо інформатизації суспільства. На даний момент дистанційне навчання набуває все більшої актуальності. Одна із форм навчання, яка виникла й удосконалювалася разом із розвитком інтернет-технологій, і на сьогодні має чіткі характерні ознаки, принципи і певні методичні напрацювання – дистанційне навчання. Хоча є різні визначення цьому поняттю.

Дистанційне навчання передбачає доступ до інтернету, технічне забезпечення (комп'ютер, ноутбук, планшет, смартфон тощо) в усіх учасників освітнього процесу, а також володіння педагогами технологіями дистанційної освіти. Воєнний стан в Україні, вносить свої корективи в таку систему освіти.

Щодо методики проведення дистанційних занять, то слід акцентувати нашу увагу на сам процес становлення, бо принципи дистанційного навчання та його особливості стали серйозними викликами для системи освіти в цілому.

Слід розрізняти види дистанційного навчання: синхронний та асинхронний режим. В обидвох режимах використовуються електронні освітні платформи (Google Classroom, Google Workspace, HUMAN.UA, Нові Знання) і комунікаційні онлайн сервіси та інструменти (Team, Zoom, Skype, базові сервіси Google: Gmail, Jamboard, Календар, Chat, Hangouts, YouTube, Meet, та інші).

Асинхронний режим – взаємодія між суб'єктами дистанційного навчання, під час якої учасники взаємодіють між собою із затримкою у часі, застосовуючи при цьому інтерактивні освітні платформи, електронну пошту, форуми, соціальні мережі тощо [1, с. 1].

Синхронний режим – взаємодія між суб'єктами дистанційного навчання, під час якої учасники одночасно перебувають в електронному освітньому середовищі або спілкуються за допомогою засобів аудіо-, відео конференції [1, с. 1]. Є доцільно поєднувати синхронний та асинхронний режими навчання.

Дистанційне навчання передбачає доступ до інтернету, технічне забезпечення (комп'ютер, ноутбук, планшет, смартфон тощо) в усіх учасників освітнього процесу. Проте виникають низки проблем: не володіння деякими педагогами різними технологіями

дистанційної освіти та відсутність рівних умов для усіх учасників навчального процесу при відсутності до якісного інтернету. Важливою проблемою є також відсутність комунікації у звичному режимі. На даний момент російська війна проти України унеможлиблює повноцінне спілкування учнів та студентів зі своїми вчителями та викладачами. Під час дистанційного навчання соціальна комунікація зменшується.

Це найбільш відомі проблеми, з якими стикаються учителі й учні під час дистанційного навчання в умовах воєнного стану. Організація якісного масового дистанційного навчання в умовах сьогодення це важка праця і з боку освітян, і з боку учасників навчального процесу. Проте всі перешкоди буде подолано!

Список літератури:

1. Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти: затверджено наказом МОН від 8 вересня 2020 року №1115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>

**СУГЕСТИВНІ МЕТОДИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ
ВНУТРІШНЬООРГАНІЗАЦІЙНОГО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ
ПЕРСОНАЛУ ПРОЕКТНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ**

Ніколаєнко С.О.

доцент кафедри ППСТ СумДУ
к.психол.н., доцент

Тарасова Т.Б.

доцент кафедри ППСТ
к.психол.н., доцент

Теслик О.М.

магістрант

Розвиток персоналу організації в період воєнного стану вимагає пошуку новітніх підходів з урахуванням особливостей конкретних організацій та умов їх функціонування. Існування будь-якої організації визначається не лише зовнішніми, безумовно важливими проявами, але і супроводжується низкою внутрішніх особливостей. У сукупності внутрішньо організаційні ознаки відіграють не менш значиму роль у досягненні продуктивності організації та її ефективності. Більше того, завдяки специфічним внутрішнім ознакам формується особливі атитюди, що шляхом стереотипізації впливають на спроможність організації презентуватися на зовнішньому ринку. Культура внутрішньоорганізаційного професійного спілкування персоналу має бути віднесена до таких ознак та вивчатися з позиції внутрішньої культури організації.

Створення нового продукту, що відповідає запитам цільової аудиторії, припускає відповідний рівень розуміння глобальних змін, що відбуваються в області менеджменту, маркетингу і брендингу. Зміни, що відбулися в нашій країні за останні роки, привели в окремих областях професійної діяльності і свідомості до змін такого масштабу й глибини, що можна говорити про кардинальне перетворення фундаментальних основ професійного мислення й діяльності [1].

Важливим аспектом розвитку культури внутрішньоорганізаційного професійного спілкування є засвоєння персоналом проектних організацій методів сугестивного впливу.

І.А. Сенча у своєму дослідженні констатує, що формування професійної культури пов'язується з відповідною діяльністю, а рівень її сформованості позначає ступінь готовності індивіда до цієї діяльності [2].

Дональд Норман стверджує: успішний продукт спирається на солідний бізнес-кейс і три стовпи: технології, маркетинг і користувальницьке враження. Він розглядає користувальницьке враження як міждисциплінарну діяльність у рамках процесу розробки продукту, що торкає шість груп фахівців. Такими є: – фахівці в антропології і соціології, що займаються польовими іспитами; – дизайнери поведінкових моделей, що володіють знаннями в області когнітології і практичної психології; – розроблювачі моделей і швидких прототипів, що спеціалізуються в програмуванні, проектуванні і промисловому дизайні; – користувачі-випробувачі, що володіють навичками у швидкому користувальницькому тестуванні і, бажано, знаннями в експериментальній психології; – графічні і промислові дизайнери, «які мають дизайнерську майстерність, що сполучить науку і багатий досвід з мистецтвом і інтуїцією»; – технічні письменники, «чия задача повинна полягати в тому, щоб показати технологам, як робити речі, що не вимагають посібника з експлуатації» [3].

Незважаючи на швидко зростаюче визнання потреби в ефективній командній роботі, дотепер потенційні можливості команд у проектній діяльності сучасних дизайнерських колективів залишаються недостатньо дослідженими. Одним із перших дослідників, що вивчали ефективність роботи в групі був Е. Мейо. У 30-і роки Курт Левін сфокусував увагу

на дослідженні організаційного поведіння в групах, групової динаміки. Дж. Катцнбах і Д. Сміт пропонують модель розвитку команди й аналізують розходження в результатах діяльності груп. Проте, на сьогоднішній день немає єдиної типології команд в організації. На думку Д. Макінтош-Флетчер, існують два головних типи команд: крос-функціональні й інтактні команди. Крос-функціональна команда формується з представників різних підрозділів формальної організації і відбиває їхні інтереси. Інтактна команда є виробничим підрозділом або довгочасно існуючою робочою групою [1].

Методи розвитку персоналу організації можуть відноситися до методів сугестивного впливу. В структурі процесу сугестивного впливу розрізняються наступні базові методи навіювання: 1) методи прямого навіювання; 2) методи непрямого навіювання.

Для розвитку культури внутрішньоорганізаційного професійного спілкування персоналу можна засвоювати методи прямих навіювань. Вказані методи навіювань припускають розуміння сугерендом мети сугестивного впливу, чітко вказуючи на очікувану дію або психологічну реакцію з його боку. Даний вид сугестії відповідно до її психологічної природи може розглядатися у двох аспектах: 1) в аспекті впливу на емоції, установки, неусвідомлювані мотиви сугеренда (у формі сугестивних наставлянь сугестора); 2) в аспекті впливу на складові поведінки сугеренда (у формі сугестивних команд і наказів сугестора).

Пряме навіювання може бути імперативним і мотивованим. Імперативне навіювання наяву (сугестивні команди й накази) робиться наказовим, емоційно-насиченим тоном, який не допускає сумнівів. Пряме навіювання здійснюється у вигляді коротких, зрозумілих сугеренду фраз із повторенням ключових слів і висловів, які підкріплюються й підсилюються невербальними сигналами. Імперативне навіювання є стресовим видом впливу на людину.

Мотивоване навіювання включається у текст сугестії у вигляді елементів роз'яснення й переконання. Сугестивні наставляння, що впливають на емоції, установки й мотиви поведінки сугеренда, робляться спокійним тоном у вигляді м'яких, заспокійливих фраз, які зазвичай повторюються кілька разів.

Користь від прямих навіювань полягає в тому, що вони: 1) мають безпосередній зв'язок із проблемами сугеренда; 2) ясно визначають і постійно нагадують про мету, до якої йде сугеренд; 3) безпосередньо й активно утягують сугеренда в сам процес сугестивної трансформації.

Непрямі навіювання характеризуються або неясністю мети для сугеренда, або відсутністю прямої спрямованості на того, хто є дійсним об'єктом впливу. При цьому зміст непрямой сугестії включається сугестором у повідомлювану інформацію в схованому, замаскованому вигляді й характеризується неусвідомленістю, непомітністю, мимовільністю її засвоєння сугерендом.

Для розвитку культури внутрішньоорганізаційного професійного спілкування персоналу можна також засвоювати наступні методи непрямих навіювань: 1) «Складне складене навіювання»; 2) «Послідовність прийняття»; 3) «Пресуппозиція»; 4) «Трюїзм»; 5) «Негативні парадоксальні навіювання»; 6) «Подвійна зв'язка, або вибір без вибору»; 7) «Навіювання, які пов'язані з часом»; 8) «Мобілізуєчі навіювання». Користь непрямих навіювань полягає в тому, що вони: 1) дозволяють краще використовувати несвідомі резерви психіки сугеренда; 2) актуалізують ресурсні спогади, відчуття й асоціації, які можуть мати терапевтичне й педагогічне значення; 3) дозволяють втягувати в сугестивну трансформацію різні рівні функціонування психіки сугеренда.

Таким чином, професійна діяльність проектних груп є багатокomпонентною діяльністю, що передбачає розподіл функцій створення нового продукту та вимагає розвиненої культури внутрішньоорганізаційного професійного спілкування персоналу. Розвиток культури внутрішньоорганізаційного професійного спілкування персоналу у період воєнного стану може бути посилений за рахунок застосування багатоманітності сугестивних методів.

Список літератури:

1. Більдер Н. Т. Організація діяльності проектних команд для оптимізації дизайну-процесу в умовах економічної кризи. Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. 2009. №8. С. 3-8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/had_2009_8_1 (дата звернення 21.09.2023).
2. Хмельницька О. І. Актуальні проблеми формування професійної культур студентів гуманітарних факультетів. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2011. Вип. 6. С. 162-168.
3. Норман Дональд А. Дизайн звичних речей. Київ, КСД, 2019. 320 с.

ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В АРХІТЕКТУРНІЙ ОСВІТІ

Новосельчук Н.Є.

кандидат архітектури, доцент кафедри архітектури будівель та дизайну
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
<http://orcid.org/0000-0002-7753-7872>

Сьогодні людство є свідком нової технологічної революції, що розгортається на основі використання штучного інтелекту (ШІ), який знаходить своє впровадження у всіх сферах життя, в тому числі й в освіті. Нині одним із сучасних напрямів розвитку освіти є модернізація процесу навчання шляхом застосування нових технологій, в тому числі ШІ. Актуальною є потреба в наукових та педагогічних працівниках, які мають знання та досвід щодо реалізації технології ШІ в освітню діяльність. Відбувається процес усвідомлення педагогами виключного потенціалу ШІ. Використання нейромережі в освіті, зокрема архітектурній, надає спеціалістам неувяні раніше можливості, переваги і перспективи. Сучасні архітектори-педагоги намагаються використовувати ШІ з метою оптимізації процесу навчання архітектурному проектуванню, розкриття творчого потенціалу з метою створення іноваційних форм і структур.

В освітній та професійній діяльності архітектори найчастіше використовують такі генератори ШІ, як DALL-E 2, Midjourney та стабільна дифузія (Stable Diffusion). Якість зображень, що створюється цими генераторами може бути вражаючою. Наприклад, стабільна дифузія (Stable Diffusion) дає можливість відтворити детальне зображення, використовуючи простий текстовий опис. Ця технологія дозволяє створювати архітектурні концепції з надзвичайно високим рівнем деталізації та є потужним інструментом для візуалізації ідей, концепцій за короткий час.

Отже, використання ШІ в архітектурній освіті має ряд переваг: економія часу і ресурсів; втілення власних концепцій архітекторів з неперевершеною деталізацією та точністю; потужний інструмент для візуалізації безпрецедентних ідей за короткий час; допомога в обробці вихідних даних та виконанні архітектурного проекту; мінімізація помилок та максимізація ефективності будинцтва з мінімізацією шкоди навколишньому середовищу [1].

Однак, поруч із чисельними перевагами втілення ШІ в освіту архітектуру мають місце і певні побоювання щодо значних змін, які можуть відбутися в професії. Так, наприклад, чільський дизайнер Sebastian ErraZuriz вважає, що 90% архітекторів можуть втратити роботу через те, що ШІ візьме на себе процес проектування [21].

ЗАСОБИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ПОВІТРЯНИХ ОБ'ЄКТІВ НА ІНДИКАТОРАХ КРУГОВОГО ОГЛЯДУ

Огняник Дмитро Миколайович

студент

Онисько Андрій Ілліч

кандидат військових наук, доцент

Національний технічний університет України

"Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"

м. Київ, Україна

***Анотація.** Стаття присвячена обґрунтуванню необхідності створення засобів комп'ютерної підтримки роботи індикаторів кругового огляду, таких як радіолокаційні станції (РЛС). Автор пропонує варіант реалізації програмного забезпечення для автоматизованого аналізу одержаної інформації індикаторами кругового огляду, задля спрощення людської праці на подібних приладах. В статті розглядаються основні та додаткові можливості створеної автором програми.*

***Ключові слова:** радіолокаційні станції (РЛС), індикатор кругового огляду, система бойового управління Delta, ефективна площа розсіювання (ЕПР)*

Постановка проблеми. Зараз осінь 2023 року, півтора року триває повномасштабна фаза україно-російської війни в якій застосовуються всі доступні передові технології людства. Використовуються балістичні та крилаті ракети, літаки, гелікоптери, фальш цілі тощо. Для фіксування подібних об'єктів у повітрі в минулому столітті були створені радіолокаційні станції. РЛС [3] бувають різних габаритів та різняться за призначенням. В умовах війни вони працюють цілодобово, обстежуючи повітряний простір небо України, щоб вчасно передавати дані про ворожі та союзні цілі у повітрі для військових, а також щоб своєчасно повідомляти населенню про повітряну тривогу в тому чи іншому регіоні країни. Питання розробки програмного забезпечення, котре буде автоматично відслідковувати сигнали, які отримує РЛС, задля зменшення ризиків пов'язаних із людським фактором (таких як неуважність та стомленість), наразі є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Влітку цього року була протестована українська система бойового управління та обробки інформації Delta [5]. Один із головних протоколів, який вона вдало протестувала цього року, - це Link 16. Цей протокол надає можливість Дельті отримувати дані від винишувачів F-16, що є важливим для України.

Ця система інтегрує інформацію про розташування сил та засобів противника і надає можливість в реальному часі відстежувати положення військ супротивника та швидко враховувати виявлені об'єкти для їх подальшого поразки. Інформацію про противника система інтегрує на цифровій карті, використовуючи дані з різних джерел, таких як супутникові знімки, радари, сенсори, GPS-трекери та системи радіоперехоплення.

Виклад основного матеріалу. Для того, щоб розробити подібну систему спочатку необхідно знайти та проаналізувати дані про роботу РЛС. Для цього була використана мережа Інтернет та пошук проводився по відкритим для всіх ресурсах. Було проаналізовано типи РЛС, особливості специфіки їх роботи, підготовано алгоритм дій у розроблюваному програмному забезпеченні та розпочато створення самої програми. Радіолокаційні станції при обстеженні повітряного простору отримують різноманітні дані. Такими даними (сигналами) можуть виступати літаки, гелікоптери, хибні цілі, ракети, а також хмари та інші об'єкти. Також окрім корисних сигналів радар одержує так званий шум, який слід приглушити. Тому слід розрізняти в отриманих сигналах який саме об'єкт було помічено в

повітрі. Для цього проводиться аналіз таких параметрів, за одержаним сигналом: тип цілі, швидкість цілі, висота цілі, дальність до РЛС, азимут, приблизні габарити цілі.

Система отримує дані із симулятора радіолокаційної станції із регульованими параметрами, такими як тривалість імпульсу, ширина смуги пропускання імпульсу, робоча частота РЛС, відстань до цілі, розміри, швидкість та напрям цілі. Систему можна переналаштовувати під радари з різними робочими характеристиками.

Важливим показником є ефективна площа розсіювання ЕПР (Рисунок 1) [5]. На основі отриманої оцінки сигналу, може бути визначена ЕПР цілі, що дозволяє розпізнавати її клас.

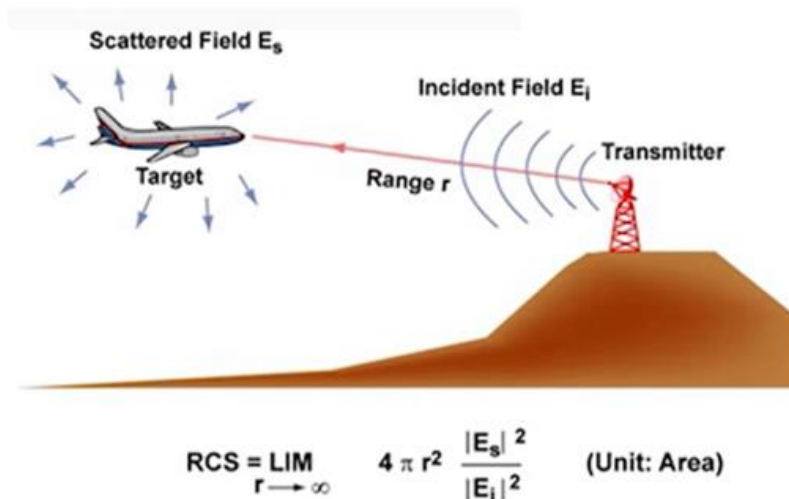

Рисунок 1. Демонстрація роботи РЛС

Він використовується для виявлення повітряних цілей у широкому діапазоні відстаней. Наприклад, літак-невидимка (який розроблений з урахуванням низької помітності) буде мати конструктивні особливості, що забезпечують низьку ЕПР (наприклад, поглинаюча фарба, плоскі поверхні, поверхні, спеціально розташовані під кутом відбивати сигнал в іншому місці, крім джерела), на відміну від пасажирського авіалайнера, у якого буде висотою ЕПР (голий метал, закруглені поверхні, що ефективно гарантовано відображають деякий сигнал назад до джерела, багато виступів, такі як двигуни, антени та ін.). ЕПР є невід'ємною частиною розробки радарів стелс-технологій, особливо у додатках, пов'язаних із літаками та балістичними ракетами. Дані ЕПР для найсучасніших військових літаків є найбільш засекреченими.

Отже, програма розроблена об'єктно-орієнтованою мовою програмування Python [2], також до неї підключено й налаштовано базу даних MongoDB [1], в якій зберігаються відомі дані про типи об'єктів (літак, гелікоптер, хибна ціль тощо). При одержанні даних радаром наш алгоритм порівнює ці дані із тими, що зберігаються в базі даних (такі як швидкості цілей, їх висота та ЕПР), та враховуючи найбільшу кількість збігів даних видає інформацію який саме об'єкт знаходиться у повітрі. Також система зберігає вже оброблені параметри виявленого об'єкту в базу даних (тип об'єкту, швидкість, дальність до РЛС, азимут та час їх появи на радарі).

Висновок. Розроблювана система є незамінним інструментом в умовах, коли в повітрі перебувають гелікоптери, ракети, військові літаки, фальш цілі та інше. На фоні подій, що розгортаються, важливою функцією цієї системи стає забезпечення оперативного та точного сповіщення військових, а отже і населення про можливі обстріли.

Система дозволяє виявляти та ідентифікувати повітряні об'єкти та надавати цю інформацію операторам, що відповідають за безпеку. Ця система допоможе операторам відслідковувати небо України на кшталт появи небезпечних об'єктів, що потребує оголошення сигналів повітряних тривог для населення в конкретних регіонах країни.

Інтеграція з існуючими системами безпеки та інформаційного сповіщення гарантує надійний захист населення в умовах загрози з повітря, допомагаючи уникнути небезпек та мінімізувати можливі ризики.

Список літератури:

1. What is MongoDB Atlas? [Електронний ресурс] — URL: <https://www.mongodb.com/docs/atlas/>
2. Python 3.11.5 documentation [Електронний ресурс] — URL: <https://docs.python.org/3/index.html>
3. Радіолокаційна станція — ВУЕ [Електронний ресурс] — URL: https://vue.gov.ua/%D0%A0%D0%B0%D0%B4%D1%96%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F
4. Українська система бойового управління та обробки інформації Delta [Електронний ресурс] — URL: <https://rubryka.com/2023/07/11/ukrayinska-systema-bojovogo-upravlinnya-ta-obrobky-informatsiyi-delta-uspishno-projshla-testuvannya-nato-fedorov/>
5. Target Radar Cross Section - MIT Lincoln Laboratory [Електронний ресурс] — URL: <https://www.ll.mit.edu/media/6956#:~:text=Definition%20of%20Radar%20Cross%20Section,received%20power%20in%20the%20radar.>

ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ В ГАЛУЗІ АВТОМАТИЗАЦІЇ ХАРЧОВИХ ТА ПЕРЕРОБНИХ ВИРОБНИЦТВ

Павленко М.І.

викладач-методист циклової комісії комп'ютерної інженерії та автоматизації
Відокремлений структурний підрозділ
"Полтавський фаховий коледж
Національного університету харчових технологій"

Важливим напрямком підвищення якості практичної підготовки майбутніх спеціалістів в галузі автоматизації харчових та переробних виробництв є виховання в них творчих здібностей, які б знаходили своє практичне втілення вже під час їх навчання у навчальних закладах, та розширювали їхні практичні уміння після закінчення навчання.

Мета доповіді полягає в тому, щоб показати шляхи і напрямки підвищення практичної підготовки здобувачів освіти технічних спеціальностей та розвитку їхньої науково – технічної творчості, які дали б змогу молодим спеціалістам швидко адаптуватись на виробництві.

Однією з проблем при підготовці спеціалістів у галузі автоматизації виробництва є недостатня практична підготовка. Причини, які спричинили цю проблему, є і об'єктивні, і суб'єктивні. До об'єктивних причин слід віднести відсутність у здобувачів освіти повноцінних технологічних практик на підприємствах і малу зацікавленість в їх організації самих підприємств.

Сучасні автоматизовані системи керування представляють собою програмно-технічні комплекси. Монтаж, налагодження і експлуатація таких систем вимагають від спеціалістів комплексних знань технічних засобів автоматизації, комп'ютерної техніки та відповідного програмного забезпечення.

Під час проходження практик на підприємствах студенти мають обмежений доступ до технічних засобів автоматизації, але практично не мають доступу до спеціалізованого програмного забезпечення. У нашому навчальному закладі вирішенню цієї проблеми приділяється велика увага. Комплексне вивчення сучасних автоматизованих систем керування проходить в три етапи.

I етап підготовки – комплексні лабораторні заняття. Лабораторне заняття розбивається на кілька частин, які включають в себе технічну підготовку досліду, монтаж засобів автоматизації, програмування промислових мікропроцесорних контролерів та використання спеціалізованих комп'ютерних програм.

II етап підготовки – моделювання роботи виробничих технологічних процесів у лабораторних умовах. Для цього використовуються універсальні лабораторні комплекси, до складу яких входять лабораторні стенди з набором пристроїв для імітації технологічних об'єктів, промислові мікропроцесорні контролери і персональні комп'ютери. Ці комплекси дають можливість здобувачам освіти практично вивчити всі етапи проектування і налагодження автоматизованої системи керування, подібної до виробничої системи.

III етап підготовки – освоєння реальної виробничої автоматизованої системи керування. Для цього в коледжі створено виробничі лабораторії з діючим обладнанням для виробництва молочних та м'ясних продуктів. Лінії по виробництву цих продуктів оснащені сучасними технічними засобами автоматизації.

На відміну від підприємств, у такій лабораторії студенти мають повний доступ до всіх складових автоматизованої системи керування і проходять всі етапи практичної підготовки.

Слід відзначити, що і універсальні лабораторні комплекси і всі компоненти автоматизованих системи керування по виробництву м'ясних та молочних продуктів спроектовані і виготовлені здобувачами освіти коледжу під керівництвом викладачів спецдисциплін під час виконання курсових і дипломних проєктів на реальній основі.

Найбільш досконалою формою творчості є участь здобувачів освіти у раціоналізаторській та винахідницькій роботі на виробництві, або безпосередня їх участь в практичній роботі по удосконаленню навчального процесу в закладах освіти. Сюди слід віднести і виконання курсових і дипломних проєктів на реальній основі. Реальний дипломний проєкт – це такий, що відповідає хоча б одній із наступних умов: тема проєкту пов'язана з конкретною науково-дослідною роботою або виконана на замовлення і в інтересах зовнішніх організацій (установ, підприємств, тощо), підтвердженням чого є наявність відповідно оформленого технічного завдання на дипломне проєктування; результати проєктування доведені до стану, що дозволяє використовувати їх для впровадження в техніку, технології, сучасне виробництво.

Підтвердженням цього є наявність або акту про впровадження результатів, підписаного членами повноважної комісії і завіреного печаткою підприємства (організації, тощо), або запиту підприємства на передачу (на підставі акту про передачу) матеріалів дипломного проєкту.

В нашому коледжі реальне курсове та дипломне проєктування виконується по трьом головним напрямках: проєктування та виготовлення систем і обладнання по замовленню підприємств харчової та переробної промисловості; проєктування та виготовлення систем і обладнання для проведення науково-дослідницької роботи; проєктування та виготовлення систем і обладнання для вдосконалення навчального процесу.

Таким чином, наведені вище напрями практичної підготовки студентів дадуть змогу якісно підготувати майбутніх спеціалістів і значно поглибити їх теоретичні знання та практичні навички, виховувати творчу особистість майбутніх спеціалістів.

ПСИХОСОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ – ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ

Попенко Т.В.

здобувач освітнього ступеня магістра

Литвиненко І.С.

кандидат психологічних наук

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

Геополітичне протистояння, яке відбувається в Україні протягом останніх років, загибель великої кількості людей породили виражені стресові ситуації та суттєво змінили життя значної частини українських громадян. Особливої гостроти набула проблема надання психологічної допомоги внутрішньо переміщеним особам. Особливо травматичною є дана ситуація для дітей з огляду на обмеженість їх життєвого досвіду, вразливість та незрілість психіки.

Багато батьків, намагаючись вирішити життєво важливі проблеми, пов'язані зі зміною місця проживання, не надають значення тій психологічній травмі, яку переживає їхня дитина. Основна маса дітей-біженців і вимушених переселенців - жертви або свідки насильства, вимушені під страхом смерті покинути свої будинки. Вони часто отримують психічні травми, будучи свідками сцен жорстокості.

На сучасному етапі розвитку початкової освіти дослідження щодо психологічної допомоги дітям-вимушеним переселенцям в Україні досліджувались І. Біла, Л. Волинець, Н. Гусак, В. Зливков, З. Кісарчук, І. Луценко, І. Марціновська, Я. Омельченко, О. Федан, В. Чернобровкіна, А. Ямпільта ін..

Характеризуючи вимушених переселенців молодшого шкільного віку І. Луценко стверджує, що «діти молодшого шкільного віку різко змінюються, переживши стресові ситуації. Вони стають дратівливими, грубими, у них з'являються скарги на погане самопочуття без функціональних і органічних порушень. Зазвичай, після пережитого у них різко падає успішність у школі. Реакція підлітків у подібних випадках нагадує поведінку дорослих. Вони втрачають почуття самовладання, поводяться неусвідомлено, не усвідомлюючи своїх дій. Після перенесених стресів деякі підлітки песимістично дивляться на своє майбутнє. Спостерігаються депресивні настрої, апатія. Їх пригнічує страх бути вигнаними із суспільства» [3, с. 111].

Часто буває й так, що сім'я, батьки дітей-біженців не можуть надавати їм належної підтримки, бо самі переживають сильні стреси, біль і горе, що заважає їм виконувати відповідним чином свої батьківські обов'язки. Навіть найменший стресовий стан у батьків шкідливо діє на дітей, провокуючи в них хворобливі симптоми. Дитина також страждає, коли опиняється розлученою з батьками. У таких ситуаціях дитині нерідко доводиться брати на себе обов'язки дорослого в дуже ранньому віці. Разом з тим, становище дітей біженців у школі дуже часто завдає шкоди їхньому самоствердженню. Незнання мови та культури країни нового поселення призводить до того, що вони почуваються ніяково, відстають від інших учнів у вивченні шкільних предметів. Прагнення зберегти власну ідентичність, прихильність до колишніх цінностей лише загострює їхнє перебування в школі. Різноманітні складнощі, невирішеність проблем дітей біженців у школі можуть підірвати можливості дитини отримувати позитивні відчуття за межами сім'ї, тобто в громаді. Хоча громада багатьма розглядається як географічне поняття, справжнє її значення визначається тим, що вона знаменує собою уособлення колективних інтересів, цінностей і норм, якими керуються люди під час спільної діяльності та на основі яких будуються різного роду взаємини. У цьому сенсі громада чинить сильний вплив на процес самосвідомості особистості, на її розвиток і визначає всі взаємини з іншими людьми. Тому розпад інфраструктури громади, її

економічний розвал і культурна роз'єднаність ведуть до порушення взаєморозуміння, ворожості та зростання злочинності в даному регіоні.

У структурі особистості переживання дітьми молодшого шкільного віку негативних переживань у зв'язку вимушеним переселенням виконують різні функції: індивідуальну (прийняття себе й формування самосвідомості); соціальну (прийняття соціального оточення та формування культурної свідомості); об'єктивну (постають конструктором як відчуженої дійсності, гранично уявної реальності, так й образами реального буття).

Вони виявляються в негативних почуттях та емоціях: злість, чуттєве переживання, туга, нудьга, смуток, горе, тривога, страх, самотність, дисфорія; у негативних станах: дефензивність, емоційна інертність, сором'язливість, тривожна недовірливість, фрустрація, аутофобія, аутоагресія, психологічна травма, що залежить від забарвлення, тону, часу, простору, сприйнятих людиною як щось приємне, нейтральне або неприємне.

Дослідження Л. Волинець щодо психосоціальної допомоги внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України доводять, що «можливим фактором, який призводить до стресу, є тривожність – вона являє собою схильність до тривоги, її переживання, характеризується низьким порогом виникнення, це те, до чого схильна особистість. Підвищитись рівень тривожності може при наявності соматичних захворювань чи нервово-психічних порушеннях, у здорових це може відбуватись внаслідок психічної травми. Якщо підсумувати, то тривожність є суб'єктивним проявом неблагополуччя особистості» [2, с. 68].

Дослідження С. Богданова доводять, що «завдяки стресостійкості забезпечується можливість ефективної діяльності, що має вплив на збереження здоров'я в молодшому шкільному віці. Адже якщо учні початкової школи будуть потенційно підготовлені до дії стресу, то зможуть контролювати свої дії. Це допомагає особистості зберігати адекватне функціонування, контролювати вираження емоцій, а також підтримувати спрямованість конкретної діяльності» [1, с. 171].

Н. Макаренко та Т. Гончарова доводять, що «сам феномен стресостійкості та його динаміка є складним явищем, він напряму пов'язаний з віковим новоутворенням – появою дорослості і психічними процесами, які протікають. Ланка стресостійкості є необхідною на даному етапі розвитку молодшого школяра. Молодші школярі яким притаманна стресостійкість є характерним те що стрес долається конструктивними способами, це пов'язано з механізмами саморегуляції особистості» [4, с. 67].

Основними чинниками виникнення негативних переживань у молодших школярів – вимушених переселенців: психофізіологічні та індивідуальні особливості дитини, які пов'язують з високою частотою мінімальних мозкових дисфункцій, що виявляються при нейропсихологічних обстеженнях невстигаючих, а в ряді випадків і успішних школярів. Характерними рисами, що визначають негативні переживання молодших школярів – вимушених переселенців (виникнення внутрішнього конфлікту, негативного емоційного стану і неадаптивної поведінки) є честолюбство, інфантильна і психомоторна нестабільність, конформність і залежність, тривожна недовірливість і замкнутість. – взаємодія дитини із значущими дорослими (батьками та вчителем) та однолітками, від яких залежить емоційне благополуччя, яке пов'язано з розвитком оптимальних відносин, які будуються на довірі, теплих відносин.

Список літератури:

1. Богданов С. О. Корекційно-розвиткова програма формування стійкості до стресу в дітей дошкільного віку та школярів «Безпечний простір» : навчально-методичний посіб. Київ: НаУКМА, ГЛІФ Медіа, 2017. 208 с.

2. Волинець Л. С. Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України : посіб. для практиків соціальної сфери / Мельник Л. А. та ін. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Калита», 2015. 72 с.

3. Луценко І. О., Богуш А. М., Калмикова Л. О., Кузьменко В. У. та ін. Психолого-педагогічний супровід виховання і розвитку дітей дошкільного віку з родин учасників АТО і внутрішньо переміщених осіб: концепція, методика, технології : навчально-методичний посібник. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 213 с.

4. Макаренко Н., Гончарова Т. Психологічні особливості переживання стресу у підлітків з окупованих територій. Психологічний часопис. 2017. №1. С. 66-75.

ПЕРЕВАГИ ЕЛЕКТРОННИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ

Радкевич О.П.

доктор педагогічних наук, старший дослідник
головний науковий співробітник відділу
моніторингу та оцінювання якості освіти
Інститут педагогіки НАПН України
<https://orcid.org/0000-0002-2648-5726>
mr.radkevych@gmail.com

Проблема внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в закладах загальної середньої освіти є актуальною, оскільки забезпечення якості освіти є ключовим завданням для будь-якої країни. Тому електронні засоби є необхідними для збору, обробки та аналізу даних про успішність учнів. Ці інструменти дають змогу вчителям, особливо керівникам освітніх установ та батькам, контролювати процес навчання та підтримувати високий рівень якості освіти. Зауважимо, що з розвитком технологій та збільшенням кількості електронних інструментів, педагоги та адміністратори шкіл повинні досліджувати їх потенційні можливості. Більше того, електронні методи внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти є важливими для забезпечення прозорості та відкритості в освітньому процесі. Тому проблема використання електронних засобів для внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти є надзвичайно нагальною і потребує дослідження та розробки нових інструментів.

В сучасному світі для внутрішнього контролю та оцінювання якості загальної середньої освіти використовується багато електронних інструментів, серед яких необхідними є функції:

- *Створення тестів*, дає змогу вчителям швидко та ефективно створювати тестові завдання для учнів в різних форматах, таких як вибір з кількох варіантів, заповнення пропусків, короткі відповіді тощо [1]. Система дозволяє вчителям створювати різні типи тестів, такі як тести з одним варіантом відповіді, тести з кількома варіантами відповіді та тести з відкритими відповідями. Крім того, вчителі можуть встановлювати кількість питань, тривалість та інші параметри тесту. Система також дає змогу вчителям зберігати тести та переглядати результати навчання учнів у майбутньому.

- *Оцінювання результатів тестів*: Це ключова функція електронної системи оцінювання, оскільки вона допомагає вчителям аналізувати знання та навички учнів й вдосконалювати їхню роботу в навчальному процесі. Після завершення тесту, система автоматично перевіряє тестові завдання та відображає результати оцінювання в електронній системі оцінювання [2]. Ураховуючи це вчителі можуть отримати детальний звіт про результати тесту, включаючи кількість правильних відповідей, час, затрачений на завдання, та більш детальну інформацію про те, які завдання були найскладнішими для учнів.

- *Оцінювання самостійної роботи* учнів є важливою функцією електронної системи адже дає змогу вчителям створювати завдання для самостійної роботи та оцінювати отримані результати. Зауважимо, що вчителі можуть створювати різні типи завдань, такі як: написання есе, створення презентацій, виконання проєктів тощо [3]. А в учнів наявна можливість завантаження власних виконаних завдань на платформу, де вчителі здійснять оцінювання їх робіт. Вчителі можуть застосовувати різні критерії для оцінювання, такі як якість, оригінальність, технічна точність тощо. Результати оцінювання зберігаються електронно та використовуються для формування індивідуальних оцінок учнів.

- *Оцінювання домашніх завдань*. Система дає змогу оцінювати роботу учнів, яка була виконана за межами закладу освіти (вдома). Після завершення завдання здобувач освіти завантажує свої відповіді в систему, де вчитель їх переглядає та оцінює. Електронна система

також дає змогу вчителю відстежувати домашні завдання, які не були виконані вчасно, та звернути на них увагу під час наступного уроку. Крім того, система оцінювання домашніх завдань містить різні типи завдань, такі як тестові, для самостійної роботи, дослідницькі завдання, звіти та інші. Це дає змогу вчителю урізноманітнити процес виконання домашніх завдань, це сприяє розвитку різних навичок [4]. Зауважимо, електронна система також забезпечує автоматичну перевірку домашніх завдань, які складаються із завдань з фіксованими відповідями, таких як вікторини або завдання з кількома варіантами відповіді. Оцінювання таких завдань проводиться автоматично за допомогою спеціального програмного забезпечення, яке працює на алгоритмах «так/ні/або», що значно скорочує час, потрібний для оцінювання домашніх завдань.

- *Моніторинг прогресу учнів.* За допомогою електронної системи оцінювання вчителі можуть відстежувати успішність учнів у різних аспектах навчання, включаючи знання, навички та здібності [5]. Вони також можуть відстежувати прогрес кожного здобувач освіти протягом всього періоду навчання та порівнювати його з іншими учнями в класі. Це дає змогу вчителям бачити, як учні прогресують з року в рік, виявляти тенденції та знаходити способи покращення навчального процесу. Важливим у цьому контексті є можливість повноцінного залучення батьків шляхом перегляду результатів оцінювання та моніторингу прогресу через онлайн-інтерфейс.

- *Взаємодія з батьками.* Електронна система оцінювання дає змогу батькам відстежувати прогрес своїх дітей, отримувати сповіщення про їхню відсутність на заняттях, оцінювання та інші дані. Це дає змогу батькам бути більш залученими в освіту своїх дітей та сприяє підвищенню відповідальності учнів за їхнє навчання [6]. Це реалізується через функцію «спілкування з батьками», «електронна пошта», «повідомлення в системі» або «електронний журнал», який містить інформацію про відвідуваність, прогрес, домашні завдання, оцінювання та інші дані, до яких доступ мають лише батьки. Це дає змогу вчителям швидко та ефективно спілкуватися з батьками, якщо у них є питання або стурбованість щодо навчання їхніх дітей.

- *Зберігання даних.* Система електронного оцінювання допомагає зберігати всі дані про прогрес учнів, й їх оцінювання, зокрема, результати тестів та іншу важливу інформацію в одному місці, що дає змогу вчителям легко отримати доступ до цих даних в будь-який час та швидко знайти потрібну інформацію. Важливим аспектом у цьому питанні є збереження даних про роботу вчителів, такого характеру як: проведені уроки, підготовка до них та використані методи й прийоми навчання [7]. Це сприяє аналізу та оцінюванню роботи учителів, зокрема, оновленню даних про учнів та їхній прогрес.

- *Спілкування через електронні платформи.* Електронна система допомагає вчителям та батькам спілкуватися між собою за допомогою електронної пошти або спеціальних платформ. Це може бути корисним для обговорення прогресу учнів, а також їх сильних та слабких сторін, й вирішення будь-яких проблем, які виникають в процесі навчання [8]. Це дає змогу батькам бути більш освіченими щодо життя школи та взаємодіяти з нею.

У контексті дослідження актуальним є приклади електронних систем оцінювання, що відіграють ключову роль у внутрішньому контролі та оцінюванні якості освіти. Ці системи не лише автоматизують процес оцінювання, але й дають змогу вчителям, учням та батькам взаємодіяти на одній платформі. Зокрема до таких системи, належать: «Moodle», «Blackboard», «Google Classroom», «ClassDojo», «Socrative» та «Turnitin» [10, 11], які відзначаються високою функціональністю та зручністю використання.

Зауважимо, що «Moodle» охоплює широкий спектр функцій, включаючи створення тестів, оцінювання результатів, моніторинг прогресу учнів та зберігання даних. Ця платформа також дає змогу вчителям надсилати домашні завдання та оцінювати їх, а також взаємодіяти з батьками через вбудовані інструменти комунікації. «Blackboard», інша популярна система, визначає себе через інтегровані інструменти для оцінювання самостійної роботи учнів та домашніх завдань. Ця система також потребує взаємодії з батьками, надаючи їм доступ до академічної інформації про їхніх дітей. Зазначимо, що «Google Classroom»

простий у використанні та охоплює базові функції, такі як створення тестів, оцінювання результатів та моніторинг прогресу учнів. Система також дає змогу вчителям зберігати всю академічну інформацію в хмарному сховищі, що спрощує доступ до даних [9]. Зауважимо, що «ClassDojo» фокусується на позитивному підкріпленні та взаємодії з батьками. Ця система дає змогу вчителям надсилати звіти про поведінку та академічний прогрес учнів безпосередньо на мобільні пристрої батьків. Електронна система «Socrative» визначається своєю зосередженістю на створенні та управлінні тестами. Ця платформа дає змогу вчителям створювати інтерактивні тести та опитування, результати яких можна аналізувати в реальному часі. Система також потребує зберігання даних та моніторингу прогресу учнів. Зазначимо, що «Turnitin» спеціалізується на перевірці академічної чесності. Ця система оцінює самостійну роботу учнів на наявність плагіату та інших форм академічного недоброчесності. «Turnitin» також дає змогу вчителям надавати зворотний зв'язок та оцінки через електронну платформу. Системи, такі як «Quizlet» та «Kahoot!», також варто розглянути. «Quizlet» надає інструменти для створення флеш-карток та інших форм самостійної роботи, тоді як «Kahoot!» фокусується на гейміфікації навчального процесу. Враховуючи різноманітність доступних систем, вибір конкретної платформи залежить від специфіки навчального закладу, потреб учнів та вчителів, а також від бюджетних обмежень. Кожна система має свої унікальні характеристики, які можуть бути корисними в залежності від конкретних освітніх цілей.

З огляду на викладене представляється, що система електронного оцінювання є потужним інструментом як для учителів так і для учнів. Вона дає змогу ефективно оцінювати та контролювати навчання, що в кінцевому підсумку покращує якість освіти та сам процес навчання. Зауважимо, що така система спрямована на допомогу вчителям в організації навчального процесу, ефективнішому спілкуванні із учнями та їхніми батьками, підвищенню ефективності навчальних уроків та скороченню часу, необхідного для оцінювання роботи учнів. Зауважимо, що вибір електронної системи оцінювання залежить від конкретних потреб та цілей освітнього закладу. Кожна система має свої переваги та недоліки, але важливо зосередитися на тому, які функції є найбільш критичними.

Список літератури:

1. Bugbee Jr, A. C. (1996). The equivalence of paper-and-pencil and computer-based testing. *Journal of research on computing in education*, 28(3), 282-299.
2. Cody, R., & Smith, J. K. (2014). *Test Scoring and Analysis Using SAS (R)*. SAS Institute Inc.
3. Abd-El-Khalick, F., & Lederman, N. G. (2000). Improving science teachers' conceptions of nature of science: A critical review of the literature. *International journal of science education*, 22(7), 665-701.
4. Bennett, S., & Kalish, N. (2007). The case against homework: How homework is hurting children and what parents can do about it. *Harmony*.
5. Slavin, R. E. (1987). Ability grouping and student achievement in elementary schools: A best-evidence synthesis. *Review of educational research*, 57(3), 293-336.
6. Kroth, R. L., & Edge, D. (2007). Parent-teacher conferences. *Focus on Exceptional Children*, 40(2).
7. Figlio, D., Karbownik, K., & Salvanes, K. (2017). The promise of administrative data in education research. *Education Finance and Policy*, 12(2), 129-136.
8. Zhu, Y. (2019). Social media engagement and Chinese international student recruitment: understanding how UK HEIs use Weibo and WeChat. *Journal of Marketing for Higher Education*, 29(2), 173-190.
9. Wang, S. (2020). The use of electronic assessment systems in education: A review. *Journal of Educational Technology*, 48(2), 123-137.

10. Octaberlina, L. R., & Muslimin, A. I. (2020). EFL Students Perspective towards Online Learning Barriers and Alternatives Using Moodle/Google Classroom during COVID-19 Pandemic. *International Journal of Higher Education*, 9(6). DOI: 10.5430/ijhe.v9n6p1
11. Dias, S., Hadjileontiadou, S. J., Diniz, J., & Hadjileontiadis, L. (2020). DeepLMS: a deep learning predictive model for supporting online learning in the Covid-19 era. *Scientific Reports*, 10(1). DOI: 10.1038/s41598-020-76740-9

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ФОНЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ З ВИКОРИСТАННЯМ МОБІЛЬНИХ ЗАСОБІВ

Саєнко Н.В.

доктор педагогічних наук, професор кафедри іноземних мов

saienkonv@ukr.net

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

У сучасному світі відбувається активний соціально-економічний, науково-технологічний та культурний обмін, що викликав необхідність якісної іноземної підготовки фахівців – випускників вишів, які готові вступати у міжкультурні контакти та ефективно передавати повідомлення іноземною мовою.

Обов'язковою умовою успішної міжкультурної комунікації є сформована фонетична компетенція, яка забезпечує взаєморозуміння співрозмовників у спілкуванні, оскільки й той, хто говорить, і той, хто слухає, будуть відчувати труднощі у спілкуванні при порушенні фонетичних норм мови спілкування.

Обмежена кількість годин на вивчення іноземної мови у немовних вишах, з одного боку, та поява все більшої кількості цифрових освітніх засобів, з іншого, потребує пошуку нових засобів навчання фонетики у контексті підготовки до міжкультурної комунікації.

Оскільки в немовному виші практично неможливо досягти стандартної вимови студентів, вимоги до їхньої фонетичної компетенції визначають, виходячи з принципу апроксимації, тобто наближення до стандартної вимови, коли допускається деяке зниження якості фонетичної сторони мови. Йдеться, в першу чергу, про так звану педагогічну фонетику, яка забезпечує отримання мінімально необхідних теоретичних знань та формує фонетичну компетенцію на апроксимованому рівні [1].

Дослідники виділяють низку принципів, що лежать в основі формування фонетичної компетенції [2]: навчання фонетики у взаємозв'язку з орфоєпією, графікою, орфографією, морфологією, синтаксисом, пунктуацією; аналіз звуку у морфемі; порівняльний аналіз усного та писемного мовлення; фізичний розвиток органів мови, спрямований на засвоєння особливостей вимови звуко- та звукокомплексів, а також тренування органів мови; удосконалення навичок вимови та інтонування; вивчення фонетичних явищ на текстовій основі.

У Харківському національному автомобільно-дорожньому університеті було розроблено та впроваджено власний підхід до навчання фонетики з використанням елементів аудіовізуального перекладу, що реалізується за допомогою мобільних засобів.

У наш час вивчення іноземних мов за допомогою мобільних технологій завойовує все більшу популярність, що, зокрема, обумовлено доступністю мобільних пристроїв та появою нових форматів навчання іноземним мовам, при яких навчальна діяльність поступово переміщатиметься за межі класної аудиторії в особисте середовище тих, хто навчається, як реальне, так і віртуальне, таким чином, стаючи все більш ситуативним, персоналізованим і таким, що триває все життя [3].

Для комбінованого формування фонетичної та міжкультурної компетенції було розроблено курс «Cultural sketches» («Культурні замальовки»), який включав тридцять культурно-орієнтованих тем, що охоплюють найрізноманітніші галузі культури: історія, релігія, живопис, скульптура, архітектура, економіка наука, політика, освіта, мова, кінематограф, музика, традиції, звичаї тощо. Кожна тема була представлена як аудіовізуальний ролик з паралельним перекладом, тобто, з одного боку умовної сторінки розташовувався англійський текст, розбитий на окремі речення, з іншого – їх переклад рідною мовою. Тексти опрацьовувалися, використовуючи транслінгвальні стратегії, які

мають на увазі почергове використання рідної та іноземної мов, оскільки лінгвістична компетенція має на увазі однаково якісне знання як вихідної, так і цільової мов.

Емпіричні дані, отримані під час спостережень, анкетування, бесіди, тестування дозволяють стверджувати, що використання мобільних засобів навчання фонетики у поєднанні з аудіовізуальним перекладом позитивно впливає на результати формування фонетичної і міжкультурної компетенцій.

Найбільш перспективним способом впровадження мобільного навчання є раціональне поєднання таких сучасних освітніх форм, як інтерактивні заняття, симуляції, тренінги, онлайн-дискусії, презентація матеріалу з використанням аудіовізуальних роликів з традиційними методами.

Список літератури:

1. Бориско Н. Ф. Методика формування іншомовної фонетичної компетенції. Іноземні мови. №36. 2011. (67). С. 3-14.
2. Бакум З. Теоретико-методичні засади навчання фонетики української мови в гімназії : монографія. Кривий Ріг, 2008. 338 с.
3. Pegrum M. Mobile learning: languages, literacies and cultures (new language learning and teaching environments). London: Palgrave Macmillan, 2005. 275 p.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Смаглюк А.О.

викладач

ВСП «ФКЕТ НУ «Чернігівська політехніка»

alina_smagluk@ukr.net

Педагогічні інноваційні процеси стали предметом спеціального вивчення вчених з кінця 50-х років на Заході і в останні два-три десятиліття в нашій країні. Інтерес світової педагогічної спільноти до них проявляється у створенні спеціальних інноваційних сервісів, видань, журналів, інформаційних видань. Зокрема, за ЮНЕСКО існує Центр педагогічних інновацій для розвитку освіти, який узагальнює педагогічні інновації в різних країнах світу та інформує про них педагогічну громадськість спільно з Міжнародним бюро освіти на сторінках спеціальних друкованих видань [2].

Педагогічна інновація – це інновація в галузі педагогіки, цілеспрямована прогресивна зміна, що вносить в освітнє середовище стійкі елементи (інновації), що покращують характеристики окремих її компонентів, так і освітньої системи в цілому.

Педагогічні інновації можуть здійснюватися як за рахунок власних ресурсів системи освіти (інтенсивний шлях розвитку), так і за рахунок залучення додаткових потужностей (інвестицій) нових засобів, обладнання, технологій, капітальних вкладень тощо. (екстенсивний шлях розвитку).

Основна мета інноваційних освітніх технологій – підготувати людину до життя в світі, що постійно змінюється. Суть такого навчання полягає в орієнтації освітнього процесу на потенційні можливості людини та їх реалізації. Освіта має розвивати механізми інноваційної діяльності, знаходити творчі шляхи вирішення життєвих завдань, сприяти перетворенню творчості на норму та форму людського існування.

Ціль інноваційної діяльності – якісна зміна особистості учня в порівнянні з традиційною системою. Це стає можливим завдяки впровадженню у професійну діяльність невідомих практиці дидактичних та освітніх програм, що забезпечує зняття педагогічної кризи. Розвиток здатності мотивувати події, самостійно орієнтуватися серед отриманої інформації, формування творчого нестандартного мислення, розвиток дітей за допомогою максимального розкриття їх природних здібностей, використання нових досягнень науки і практики, - основні цілі інноваційної діяльності. Інноваційна діяльність в освіті як соціально значуща практика, спрямована на моральне самовдосконалення людини, важлива тим, що здатна забезпечити трансформацію всіх існуючих видів практик у суспільстві [1].

Враховуючи перехід до глобального інформаційного суспільства та формування знань, говорити про адекватність освіти соціально-економічним потребам сьогодення та майбутнього можна лише у тому випадку, якщо її модернізація буде заснована не тільки і не стільки на організаційних нововведеннях, а на змінах по суті – у змісті та технологіях підготовки кадрів та підготовки наукових досліджень. Як соціальний інститут, що відтворює інтелектуальний потенціал країни, освіта повинна мати здатність до випереджального розвитку, відповідати інтересам суспільства, конкретної особистості та потенційного роботодавця.

Поєднання інтенсивних та екстенсивних шляхів розвитку педагогічних систем дозволяє реалізувати так звані «комплексні інновації», які будуються на стику різноманітних, різнорівневих педагогічних підсистем та їх компонентів. Інтегровані інновації, як правило, не виглядають надуманими, чисто «зовнішніми» заходами, а є свідомими перетвореннями, що виходять з глибинних потреб і знань системи. Зміцнивши "вузькі місця" новітніми технологіями, можна підвищити загальну ефективність педагогічної системи.

Таким чином, освіта за своєю суттю є інноваційною. Застосовуючи ці технології в інноваційному навчанні, педагог робить процес більш повним, цікавим та насиченим. На стику предметних областей така інтеграція необхідна для формування цілісного світогляду і світосприйняття.

Список літератури:

1. Лах М.Р. Інноваційні технології навчання у сучасній школі. Львівський національний університет ім. І. Франка. №9.2016. URL: <https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/09/%D0%86%D0%BD>
2. Яцько А. Інноваційні педагогічні технології у сучасній школі. Науково-методична робота. URL: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:VeilQOge4WEJ:https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/102-innovatsiyini-osvitni-tekhnologiyi-v-ukrayini-teoriya-ta-praktyka/662-innovatsijni-pedagogichni-tekhnologiji-u-suchasnij-shkoli&cd=13&hl=ru&ct=clnk&gl=ua>

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ: ПЕРЕВАГИ, НЕДОЛІКИ, ВИКЛИКИ

Сокульська Н.Б.

кандидат фізико-математичних наук, доцент
НАСВ імені гетьмана П. Сагайдачного
(Львів, Україна)
E-mail: natalya.sokulska@gmail.com
ORCID ID 0000-0002-3425-5517

Гузик Н.М.

кандидат фізико-математичних наук, доцент
НАСВ імені гетьмана П. Сагайдачного
(Львів, Україна)
E-mail: hryntsiv@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-5609-4830

Ліщинська Х.І.

кандидат технічних наук, доцент
НАСВ імені гетьмана П. Сагайдачного
(Львів, Україна)
E-mail: k_lishch@meta.ua
ORCID ID 0000-0002-0084-6351

Протягом свого розвитку людство неодноразово стикалося з різного формату пандеміями. Не став винятком і початок 21 століття. Важливим кроком в боротьбі з поширенням небезпечного коронавірусного захворювання виявилась потреба в мінімізації контактів між суб'єктами суспільства. І, зважаючи на сучасну діджиталізацію, частину процесів комунікації індивідів вдалось перевести у віртуальну площину. Однією з галузей, де активно впроваджувались елементи дистанційності, стала освіта. Про особливості, переваги та недоліки, виклики такого способу навчання не писав, напевно, тільки лінивий. Але з початком повномасштабного вторгнення східного сусіда на нашу землю потреба досліджувати питання якості дистанційної освіти у вищих військових навчальних закладах не лише не зменшилась, а й стрімко зросла, адже військова освіта передбачає значний відсоток практичної компоненти, і, як наслідок, ставить нові виклики як перед її здобувачами, так і перед педагогічним колективом у плануванні, впровадженні набутого досвіду, врахуванні специфіки слухачів.

Отже, серед нетипових викликів, які притаманні дистанційній військовій освіті, можна виокремити наступні:

1) обмежені ресурси. Діяльність у зонах бойових дій часто означає обмежений доступ до надійної інфраструктури, технологічних ресурсів та підключення до Інтернету. Це може перешкодити успішній реалізації програм дистанційного навчання.

2) ризики безпеки: у зонах бойових дій або близьких до них неможливо облаштувати безпечне середовище для дистанційного навчання. Через діяльність ворожих РЕБ виникають такі загрози, як кібератаки чи витік даних, що можуть поставити під загрозу цілісність навчальних платформ і матеріалів. З огляду на це, навчальне середовище не повинно містити чутливої (не обов'язково таємної) інформації, що значно урізає якість такого навчання.

3) постійні збої: навчання в умовах війни призводить до частих збоїв і різких змін у розкладах. Через це може бути складно встановити стабільний режим навчання. Тому порушується стала швидкість та послідовність засвоєння навчального матеріалу, що також погано відображається на кінцевих знаннях слухача з предмету.

Серед вагомих недоліків, які перешкоджають якісній дистанційній військовій освіті можна відзначити:

1) відсутність практичної підготовки, як зазначалось вище: для деяких програм потрібна практична підготовка, яку важко відтворити в середовищі дистанційного навчання. Цей фактор значно обмежує ефективність певних курсів, особливо тих, які орієнтовані на технічні навички.

2) обмежена взаємодія: дистанційне навчання призводить до обмеженої взаємодії з однолітками та викладачами, зменшуючи можливості для спілкування, співпраці та наставництва.

3) додаткове робоче навантаження: поєднання військових обов'язків з академічними вимогами може створити додатковий стрес і робоче навантаження для військовослужбовців, потенційно вплинувши на їх здатність досягти успіху в обох сферах.

Проте в часі бойових дій дистанційне навчання у військових вузах не позбавлене й ряду переваг, що певним чином переважають з перевагами дистанційності у класичних навчальних системах:

1) гнучкість: дистанційне навчання забезпечує гнучкість доступу до освітніх ресурсів і матеріалів у будь-який час і з будь-якого місця, дозволяючи військовослужбовцям збалансувати навчання з виконанням оперативних обов'язків.

2) неперервна освіта: незважаючи на те, що військовослужбовці перебувають у зонах бойових дій, вони можуть продовжувати здобувати академічну кваліфікацію без необхідності фізичної присутності в університетах.

3) налаштування: дистанційне навчання дозволяє налаштовувати освітні програми відповідно до конкретних потреб та інтересів військовослужбовців. Вони можуть вибрати курси, які безпосередньо стосуються їхніх військових обов'язків або кар'єрних прагнень.

Тож, які кроки повинен зробити викладач/наставник/ментор навчального курсу при дистанційній підготовці дорослого військового фахівця? На думку авторів з урахуванням певних досліджень [1] та проведених експериментів в межах нашого навчального закладу при розробці навчальних програм і плануванні архітектури курсу варто акцентувати на:

1) мотивації: дорослими військовими керують внутрішні мотиви. Вони навчаються, якщо хочуть вчитися. Наприклад, переконлива відповідь на запитання «що це для мене» є потужним внутрішнім поштовхом для початку і продовження досліджень.

2) актуальності: для дорослих бажання або готовність вчитися походить від сприйняття актуальності знань. Вони хочуть знати, як навчання допоможе їм покращити життя, і навчаються найкраще, коли знають, що знання мають для них безпосередню цінність.

3) врахуванні досвіду здобувача освіти: перебуваючи в зоні бойових дій, слухачі приносять із собою багатий досвід, який є основою їхнього навчання. Вони аналізують, раціоналізують, синтезують і розвивають нові ідеї або змінюють старі через фільтр своїх знань. Як розробник курсу, викладач має використовувати набуті шляхом виконання бойових розпоряджень навички слухачів, щоб допомогти їм налагодити зв'язки між теоретичним матеріалом дисципліни та практичними діями в певних ситуаціях, сприймати відповідність і черпати натхнення.

Список літератури:

1. Сокульська Н.Б. Аналіз результатів впровадження елементів дистанційної підготовки військових фахівців / Н.Б. Сокульська, Р.А. Ковальчук, В.Ф. Кмін // Наукові записки. – Вип. 198. – Серія: Педагогічні науки. – Кропивницький РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2021. – С. 156-159.

ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЕЙ НАВЧАННЯ ДОРΟΣЛИХ У ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Сокульська Н.Б.

кандидат фізико-математичних наук, доцент
НАСВ імені гетьмана П. Сагайдачного
(Львів, Україна)
E-mail: natalya.sokulska@gmail.com
ORCID ID 0000-0002-3425-5517

Ковальчук Р.А.

кандидат технічних наук, доцент
НАСВ імені гетьмана П. Сагайдачного
(Львів, Україна)
E-mail: roma_kiv@meta.ua
ORCID ID: 0000-0001-8337-8591

Кмін В.Ф.

старший викладач
НАСВ імені гетьмана П. Сагайдачного
(Львів, Україна)
E-mail: 777green.peace777@gmail.com
ORCID ID 0000-0003-1141-1959

Коли мова йде про навчання дорослих, то, здебільшого його (навчання) дизайн опирається на три основні теорії. Перша з них була запропонована Малкольмом Ноулзом в 1970-х роках, отримала назву «андрагогіка» та базується на таких ключових моментах навчальної співпраці як: мотивація, коли слухач отримує чітку відповідь на питання «навіщо мені це потрібно?»; бажання, коли студент розуміє, як навчання допоможе йому покращити життя; використання досвіду дорослого учня для розуміння актуальності знань і пошуку натхнення; створення умов для самостійності та проблемно-орієнтованого навчання, яке можна застосувати в роботі, дозволяючи, таким чином, вирішувати нові проблеми, плекати впевненість в своїх силах.

Друга теорія, названа трансформаційним навчанням, включає в себе три основні кроки: виявлення дилеми або кризи, визначення особистої вигоди, критичне мислення. Її суть – у тому, щоб викладач «вів» слухача до «моменту осяяння», коли то самостійно, опираючись на нові знання та власний досвід, отримує розв'язок завдання. Ці моменти пов'язані з емоційною пам'яттю, тому допомагають глибше засвоїти навчальні матеріали.

Третя ж теорія, описана Девідом А. Колбом, та названа «емпіричним навчанням» виділяє чотири основні пункти:

- практичний досвід, коли дорослі вчаться за межами звичної класної кімнати. В результаті практичного навчання за межами аудиторії людина знаходить потужний досвід, який не забуде;

- рефлексивне спостереження. Дорослим треба постійно прокручувати і осмислювати власний досвід – це дозволяє нам робити висновки і знаходити знання. Тому після практичного навчання людям потрібно дати час для переосмислення;

- абстрактна концептуалізація, коли слухач самостійно абстрагує, узагальнює та встановлює зв'язок між новими набутими знаннями та реальністю;

- активне експериментування. Рольові ігри, стажування та інші практичні завдання дозволяють учням застосовувати свої знання і справді «вчитися через дію». В результаті проведення експерименту народжується досвід і цикл емпіричного навчання поновлюється.

Тож яким чином можна поєднувати вищезгадані Під час розробки навчальних планів викладачеві потрібно теорії та дистанційне навчання?

Основу для такого навчального середовища завжди складає діалог. Для дистанційної форми навчання таке можна здійснити за допомогою інструменту BigBlueButton, поділом учасників випадковим чином на невеликі групи або під керівництвом викладача, або обираючи модератора серед учасників кожної з груп. Роблячи це, викладач має переконатися, що всі думки слухачів цінуються, заохочуються різні точки зору та використовується підхід відкритих запитань. Викладач має сприяти формуванню команд, щоб досягти етапу виконання, водночас створюючи колективну довіру та взаємну повагу до поглядів інших, необхідні для відданої командної роботи під час заняття. Такі дії сприяють колективно досліджувати проблему та заохочують студента розмірковувати про особисті, предметні та критичні питання, ставлячи більше питань «чому» проти «що». Разом з тим, під час он-лайн занять не варто нехтувати класичними підходами, як лекція, при цьому даючи можливість слухачам висловити свою думку з тих чи інших питань, чи використовувати інструменти типу Padlet дошка або GoogleDocs для того, аби менш відважні учні могли сформулювати свої позиції письмово. Протягом всього навчального процесу, викладачі також мають бути доступними для студентів поза он-лайн заняттями та сприяти гнучкості у самостійних завданнях, зосереджених на темах, які мають безпосередній стосунок до майбутньої професії. Елементом змагання може бути певна «премія», тобто пропозиція кожному з учасників курсу після кожного з занять анонімно визначати трійку переможців – найактивніших слухачів з тієї чи іншої теми, і, як наслідок, за результатами курсу, до прикладу, «преміювати» переможців курсу додатковими балами до іспиту, тощо. Не останнє місце має й відгук слухача про заняття, тему й курс в цілому. На умовах анонімності викладач може отримати інформацію щодо рівня засвоєння матеріалу, його цікавості й відповідності очікуванням слухачів, проблемних питань, які ватро було б висвітлити детальніше.

Враховуючи вищенаведене, вдало підібраний інтерактивний освітній контент дистанційного навчального середовища для дорослих виховує особу, яка схильна до критичного мислення, здатна саморозвиватись і забезпечувати власний пізнавальний процес, підтримувати розумову свіжість, збільшувати практикою когнітивні здібності, розуміти світ навколо, забезпечувати необхідну глибину знань, підвищувати рівень загальної культури.

ОРГАНІЗАЦІЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**Станкова М.Д.**

науковий співробітник, кандидат історичних наук
номер телефону +380506815400, електронна пошта 0936600529@ukr.net
ДУ ІДНТПІН НАН України, Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та
історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України

Освітній процес при дистанційному навчанні в умовах воєнного стану повинен бути орієнтований, перш за все, на створення безпечних умов навчання. Відповідно, дотримання порядку дій при оголошенні сигналу повітряної тривоги, що виключає подальше проведення занять є обов'язковим.

Запровадження воєнного стану в Україні 24 лютого 2022 р. у зв'язку із повномасштабною збройною агресією спричинило значні виклики для системи освіти. Перехід на дистанційне навчання дозволив відновити освітній процес та закінчити 2021-2022 навчальний рік в складних умовах воєнного стану.

Дистанційна форма здобуття освіти забезпечує можливості для учнів продовжувати здобувати повну загальну середню освіту в Україні незалежно від їх місця поточного перебування, у тому числі закордоном, відповідно до державних гарантій згідно зі ст. 57-1 Закону України «Про освіту».

Можливість здобувати освіту за дистанційною формою передбачена положеннями Законів України «Про освіту» та «Про повну загальну середню освіту» та впливає із реалізації права на освіту, передбаченого ст. 53 Конституції України. Вибір дистанційної форми здійснюється на основі вільного вибору батьків (інших законних представників), що підтверджується заявою та/або договором про надання освітніх послуг. В умовах воєнного стану, виходячи із безпекових міркувань, дистанційна форма освіти може запроваджуватися як єдино можлива форма здобуття освіти на всій території України або в окремих місцевостях, або у визначених закладах освіти.

Заклад освіти повинен мати належним чином оформлені внутрішні документи, що стосуються організації дистанційної форми здобуття освіти: статут із включенням відповідних положень, рішення педагогічної ради щодо організації освітнього процесу у дистанційній формі, накази директора, затверджену внутрішню систему контролю за якістю навчання тощо.

Специфікою дистанційної форми здобуття освіти є розподіл відповідальності між учасниками освітнього процесу в сторону збільшення обсягу відповідальності батьків. Саме на батьків покладається обов'язок забезпечити для дитини належні та безпечні умови навчання, наявність необхідних технічних засобів, доступу до інтернету, підключення до занять, що проводяться у синхронному режимі, тощо та контролювати дотримання дитиною принципу академічної доброчесності в процесі навчання.

Неналежне виконання батьками своїх обов'язків по забезпеченню здобуття дитиною повної загальної середньої освіти, незалежно від форми здобуття, є підставою для притягнення батьків до відповідальності. Непоодинокі випадки відібрання дитини та/або позбавлення батьківських прав з підстав, у тому числі незабезпечення здобуття дитиною повної загальної середньої освіти.

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА КАЗКА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Степанець Ганна Миколаївна

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
зі спеціальності «Дошкільна освіта»

e-mail: stepanecganna@gmail.com

Рівненський державний гуманітарний університет

Сучасний етап розвитку дошкільної освіти передбачає розвиток в дітей дошкільного віку патріотичних почуттів. Питання патріотичного виховання розглядали такі вчені, як А.Богущ, В.Сухомлинський, Л.Шкрєбтїєнко, О. Кисельова.

Поняття «художня література як засіб патріотичного виховання» досліджували такі вчені: Л. Шкрєбтїєнко вивчала питання виховання патріотичних почуттів дітей дошкільного віку засобами художньої літератури, О. Кисельова займалась питанням морально-етичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами українського фольклору, А.Богущ обґрунтувала, що дітей дошкільного віку важливо ознайомлювати з творами українських письменників, оскільки вони ознайомлюють дітей з історією свого народу, його особливостями, звичаями, святами, державними символами [2, 5]. Вченими було розглянуто питання патріотичного виховання дошкільників засобами художньої літератури, серед яких значне місце посідає українська народна казка.

Українська народна казка, сповнена великою кількістю різноманітних ситуацій, протистояння добра та зла, не тільки розважає дітей, а й закладає важливу основу для патріотичного, морального виховання, формування патріотичних почуттів. [4].

В. Сухомлинський був впевнений, що казка впливає на формування особистості дитини: «Нехай дитина відчуває красу і захоплюється нею, нехай в її серці та в пам'яті назавжди збережуться образи, в яких втілюється Батьківщина» [3]. На думку педагога, казка – це засіб морально-патріотичного виховання уже саме тому, що вона є результатом народної творчості. «Створені в народі казкові образи, що живуть вже тисячоліття, доносять до серця і розуму дитини могутній творчий дух трудового народу, його погляди на життя, ідеали, прагнення» [3].

Казки В. Сухомлинського, які зібрані в його збірках «Казки школи під голубим небом», «Чиста криниця», «Вічна тополя», сприяють утвердженню добродійності в дітей. На практиці в ЗДО можемо побачити, як казка допомагає пробудити в дітей любов до Батьківщини, до свого народу.

Українська народна казка сприяє ефективному формуванню моральних цінностей, патріотичних почуттів, засвоєнню правил відповідної поведінки, поваги до своєї держави. Ідейними принципами українських народних казок є традиційні мотиви: дружба у казці «Рукавичка», відважність, героїзм у казках «Як коваль переміг змія», «Котигорошко», «Про вірного товариша», «Казка про Івана Богатиря», «Іван – мужичий син», «Кирило Кожум'яка», повага до праці й працьовитість у відомій казці «Півник і двоє мишенят», «Котик і Півник» [2].

Л. Шкрєбтїєнко в своїх дослідженнях вказує: «народна казка має вплив на дитину від самого її народження. Спочатку це слово народне, фольклорне. Адже саме у фольклорі міститься багато знакових для кожного народу слів, які сприяють прилученню дитини до народної культури, даючи відчуття рідного, свого, а разом із тим, формує патріотичні почуття. Це такі слова-знаки національної культури: верба, чорнобривці, садок вишневий, кладочка, соловейко, вишиваночка, писанка тощо. Саме вони закорінюють дитину в національну культуру, дають їй відчуття свого, рідного» [5].

О. Кисельова в своїх дослідженнях описує: «у фольклорі відтворені та історично збережені властиві для народу риси характеру, мислення, а через рідну пісню, казку, гру дитина вбирає перлини національної культури. І абсолютно очевидно, що любов до Батьківщини зароджується саме в ранньому і молодшому віці, у той період розвитку дитини, який відрізняється високою сприйнятливістю, образністю» [2].

З метою перевірки рівня сформованості патріотизму дітей старшого дошкільного віку було проведено експериментальне дослідження на базі ЗДО №1 «Дзвіночок» с.Карпилівка Рівненської області. В експерименті взяли участь 40 дітей (ЕГ – 20 дітей, КГ – 20 дітей).

На констатувальному етапі дослідження ми розробили діагностичні завдання та визначили рівні патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку – низький, середній, високий. Ми провели бесіду з вихователями, аналіз навчальних планів, розмову з дітьми, визначили стан використання українських народних казок з метою розвитку патріотичних почуттів дошкільників. Ми з'ясували, що вихователі на заняттях ознайомлюють дітей з такими народними казками: «Котигорошко», «Рукавичка», «Котик та Півник».

Отримані результати показали, що в дітей експериментальної групи високий рівень патріотизму має 35% - 7 дітей. Середній рівень – 30% - 6 дітей, низький – 35% - 7 дітей. Контрольна група має схожі показники – 6 дітей високого рівня, 7 дітей середнього та відповідно 7 дітей низького рівня.

На формуальному етапі експерименту було поставлено завдання ознайомити дітей з достатньою кількістю українських народних казок, що сприяли б кращому розвитку патріотичних почуттів. Наприклад, в казці «Лисичка та Журавель» діти ознайомлюються з українською стравою борщ, розповідають про працю та соціально-побутове життя казки «Калиточка», «Хліб і золото».

Кожну казку ми обговорювали, відповідали на запитання, діти ознайомлювались з такими традиціями, як приготування вареників на Андріївські вечорниці, про важливість праці, повагу до рідних. Діти висловлювали свої думки та ділились враженнями від казки.

Н контрольному етапі експерименту ми провели повторне дослідження та вияснили, що результати дітей поліпшились. Отримані результати наприкінці експерименту показали, що високий рівень патріотизму мають 50% дошкільників експериментальної групи, 35% дошкільників – середній рівень та 15% низький рівень. В контрольній групі відбулись незначні зміни – 35% - високий рівень, 40% - середній та 25% низький рівень.

Таким чином, усна народна творчість, народний фольклор, поетичне і художнє слово – засоби, що позитивно впливають на процес морально-етичного та патріотичного виховання дітей дошкільного віку за змістом художніх творів. Аналіз опрацьованих наукових досліджень що художнє слово може виступати ефективним засобом національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку.

Список літератури:

1. Богуш А. М. Мовно-літературна освіта дітей дошкільного віку. Інноватика у вихованні. Випуск 16. 2022. С.6-12.
2. Кисельова О. І. До проблеми морального виховання дошкільників засобами фольклору. Виховання і культура. 2007. № 1. С. 218–220.
3. Мусієнко В. С. Трактатування поняття "патріотизм" у літературних джерелах. Педагогічний альманах. 2014. №24. С.15-20. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2014_24_4
4. Тесленко С. О. Національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.08 – дошкільна педагогіка. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», МОН України. Одеса, 2021.

5. Шкребтiєнко Л. П. Виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобами художньої літератури : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Дошкільна педагогіка; наук. кер. Н. І. Богданець-Білокаленко; Державний заклад «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського». Одеса, 2019. 20 с.

ВІДДАЛЕНА ОСВІТА: ВИКЛИКИ І ПЕРЕВАГИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Строїлова Д.В.

к.п.н. ст. викладач

Харківської державної академії фізичної культури

<https://orcid.org/0000-0002-4821-2446>

Після початку повномасштабної війни, життя кожного українця змінилось. Багато сфер життя зачепило. І освіту це теж не оминуло, дистанційне навчання почалась, ще за часів пандемії. Дистанційна освіта в умовах війни, не така ж як при карантині. Це пов'язано з психічним навантаженням та складністю життєвих умов. Але це стало новими випробуванням не тільки для викладачів, але й для студентів для досягнення необхідних результатів у навчанні.

За допомогою дистанційної освіти стало можливим завершити 2021-2022 навчальний рік та вже зараз розпочати новий 2023-2024 р.

Але в особливості дистанційної освіти як позитивні моменти, що допомагають в отриманні освіти так і негативні. Однією з більших проблем дистанційного навчання є самоорганізація студента. Особливо на перших курсах після школи коли студенти, ще не звикли, що ніхто не слідкує за нами і не підштовхує до навчання це може привести до не системного навчання і в подальшому провалів у знаннях. Наступним не менш важливим фактором є технічне забезпечення, нестача обладнання для зручного навчання та місця, стабільного інтернет зв'язку [1,2,3]. Все це ускладнює відвідання занять та засвоєння нового матеріалу і несе негативний емоційний аспект, бо начебто просте заняття, а вимагає значних зусиль для його реалізації. Також є проблема у концентрації на учбовому процесі, коли студенти мають можливість займатись своїми справами під час занять, то відповідно засвоєння матеріалу не відбувається.

До позитивних можна віднести, те що, за допомогою дистанційна освіта забезпечує студентам можуть продовжувати навчання не залежно від того де вони знаходяться, навіть за кордоном. Більш гнучкі терміни виконання робіт, студент може виконувати завдання та завантажувати у зручний дня нього час з врахуванням терміну здачі робіт та у своєму темпі з нерегламентованим проміжком часу для виконання завдань та освоєння дисципліни [4,5].

Можливість використання інтерактивних засобів навчання, такі як інтерактивні дошки, ігри, а їх використання дає можливість долучитись всім студентам та активно приймати участь у занятті, також допомагає уникнути «консультацій» поміж студентами коли проходять тестування.

Серед переваг дистанційної освіти є також можливість використання багатьох навчальних матеріалів таких як електронні бібліотеки, підручників, посібників та іншого допоміжного матеріалу, 3D атласи, банків даних, баз знань тощо.

Дистанційне навчання підвищує самостійність студентів та дає можливість підняти на новий рівень можливості творчого саморозвитку.

Дистанційна освіта буде продовжувати еволюціонувати і вдосконалювати свої методи навчання.

Дистанційна освіта продовжує свій невпинний розвиток і удосконалення методів навчання, завдяки чому вона набуває ще більшого значення в сучасному світі. Ми спостерігаємо, як вона розширює можливості студентів, надаючи їм доступ до знань незалежно від місця проживання та географічних обмежень.

Завдяки дистанційній освіті, студенти можуть навчатися у власному темпі, розподіляючи час відповідно до власних потреб і можливостей. Вона також відкриває двері до багатьох інноваційних методів навчання, таких як використання віртуальної реальності та інтерактивних технологій, що робить навчання більш захопливим та ефективним.

Однак ми не повинні забувати про виклики, які стоять перед нами. Самоорганізація студентів і технічне забезпечення залишаються актуальними проблемами, які потребують вирішення. Важливо пам'ятати, що дистанційна освіта – це не просто інструмент, але і можливість для розвитку та самореалізації кожного студента.

Таким чином, дистанційна освіта продовжує трансформувати навчання і сприяє розвитку особистості через доступ до знань і нових можливостей. Ми повинні продовжувати вдосконалювати цей метод навчання, вирішувати його виклики і використовувати його потенціал для підвищення якості освіти і розвитку суспільства.

Висновок: Якість дистанційної освіти не тільки не відстає від якості традиційної очної освіти, але навіть покращується завдяки залученню висококваліфікованих кадрів (викладачів) і використанню найкращих навчальних ресурсів та оцінювальних методів у навчальному процесі.

Список літератури:

1. Мала, І. (2022). ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК ДІЄВИЙ ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІНСЬКОЇ ОСВІТИ. Вчені записки Університету «КРОК», (2(66), 132–151. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-66-132-151>

2. Романовський О. Г., Квасник О. В., Мороз В.М., Підбуцька Н. В., Резнік С. М., Черкашин А. І., Шаповалова В. В. Фактори розвитку та напрями вдосконалення дистанційної освіти навчання в системі вищої освіти України. Інформаційні технології та засоби навчання. 2019. Т. 74. №6. 37 с.

3. Чусова О. М., Ваколя З. М., Чейпеш І. В. Педагогічні основи дистанційного навчання. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Вип. 80. Т.2. 2021. С.167-170. URL : <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/3481>.

4. Кучеренко Н. Дистанційне навчання як виклик сучасної університетської освіти: філософсько-правовий вимір. Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія : Юридичні науки. 2018. № 906. С. 34-40. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2018_20_8.

5. Кухаренко В. М. Дистанційне навчання. Умови застосування. Дистанційний курс. 3-е вид. Харків : НТУ «ХПІ». Торсінг. 2002.320 с.

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ІЗ СКЛАДНИМИ ПОРУШЕННЯМИ РОЗВИТКУ В РАМКАХ КОРЕКЦІЙНО- РОЗВИТКОВОЇ РОБОТИ РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ

Суменко Т.Ю.

аспірантка кафедри соціальної роботи
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» ХОР
фахівець вищої категорії
Комунального закладу «Харківський міський центр
комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю «Промінь»
ORCID ID 0000-0003-2485-5989; mississumenko@gmail.com

Сучасні наукові праці в галузі спеціальної освіти та соціальної роботи висвітлюють головну тезу: формування соціальної компетентності дітей із складними порушеннями розвитку має бути основою раннього втручання і першочерговим завданням комплексного підходу фахівців реабілітаційних центрів та спеціальних закладів освіти.

Соціальна компетентність дітей із складними порушеннями розвитку, як науковий феномен у контексті міждисциплінарних підходів, не має єдиного визначення. Шляхом аналізу науково-педагогічної літератури та на основі вивчення досліджень української і зарубіжної наукової спільноти (М. Андреєва, І. Бех, Д. Воронюк (2021), М. Гончарова-Горянська, Т. Гладун, М. Докторович, С. Омельченко, О. Расказова, В. Ромек Н. Сажина, Н. Лук'янчук, О. Казаннікова (2015), Т. Кондратов, М. Федоруц (2021), В. Шахрай, О. Яковлева, С. Trentacosta, E. Humphrey, A. Halberstadt, E. Warnes. та ін.) вважаємо найбільш концептуально вірним таке формулювання: соціальна компетентність дитини із складними порушеннями розвитку - це комплекс соціальних знань, навичок, здібностей, соціальних мотивів, емоційно-чуттєвого досвіду та способів діяльності [1]. Показниками соціальної компетентності дітей із складними порушеннями розвитку в умовах реабілітаційних центрів є аналіз, розуміння та виконання різних соціальних ролей; розвиток та формування особистісних якостей, комунікативні навички; здатність свідомо робити вибір; саморегулювання; робота у команді; співтворчість; прийом і обробка інформації, вирішення конфліктів та ін. Сформована соціальна компетентність дитини із складними порушеннями розвитку – запорука потенційної інтеграції у соціальне середовище, підвищення якості та рівня життя.

Для дітей із складними порушеннями розвитку взаємодія в умовах відкритого соціуму: вкрай важкий емоційно-психологічний виклик. Допомога спеціалістів у системі корекційно-розвиткової роботи реабілітаційних центрів є значною підтримкою як для підопічного із складними порушеннями розвитку так і для його батьків, що опиняються сам на сам із важкою хворобою дитини та не мають достатніх знань, умінь, навичок щодо спрямованості процесу реабілітації.

На сайті Міністерства освіти і науки України розміщено ряд навчальних (34) та корекційних (5) програм для дітей з ОПП рекомендованих до роботи у загальноосвітніх, спеціальних навчальних закладах [2]. Проте, для вихованців із складними порушеннями розвитку що проходять реабілітацію в соціальних установах на кшталт реабілітаційних центрів, відсутні єдині методичні рекомендації з корекційно-розвиткової роботи що склали б корекційний програмовий дизайн з прогностичними перспективами. Це обумовлено складністю нозологічних форм дітей із складними порушеннями та їх індивідуальним набором соціальних, психологічних та фізичних дефіцитів.

Практичний досвід фахівців реабілітаційних центрів засвідчує, що найбільш затребуваним серед батьків які приводять дитину до спеціального закладу є запит з формування її соціальної компетентності.

Для кожної дитини із складними порушеннями розвитку в рамках реабілітаційного маршруту фахівці центру розробляють перспективні плани роботи згідно індивідуальної програми розвитку (ІПР) дитини та зазначеними в ній реабілітаційними заходами, їх видами, обсягом, строками, місцем проведення, формою [3].

Попри відсутності єдиної програми корекційно-розвиткової роботи для дітей із складними порушеннями розвитку в умовах реабілітаційних центрів, вкрай важливо, аби індивідуальні плани роботи фахівців включали прогностичні цілі з формування соціальної компетентності. Для досягнення поставлених задач та цілей необхідні такі індивідуальні програми, які будуть містити конкретні стратегії фахового втручання/навчання з врахуванням сильних/опірних точок дитини що має складні порушення розвитку.

Більшість дітей із складними порушеннями розвитку є соціально непомітними, а їх взаємодія із нормотиповими однолітками сприймається як неадекватна, тож опанування базовими уявленнями, уміннями, знаннями і навичками про соціальну взаємодію є першочерговими завданнями формування їх соціальної компетентності в межах корекційно-розвиткової роботи реабілітаційного центру.

За умови системного підходу, у межах корекційно-розвиткової роботи реабілітаційних центрів діти із складними порушеннями розвитку проходять декілька етапів соціалізації, як важливої передумови для формування сталої соціальної компетентності:

1. адаптація (пристосування, видозміни індивідуальної поведінкової реакції особистості на зміни в довкіллі);
2. індивідуалізація (врахування індивідуальних рис, особливостей, якостей дитини із складними порушеннями розвитку, усвідомлення власних можливостей дитиною);
3. інтеграція (автоматичне перенесення засвоєних соціальних алгоритмів у соціальний простір) [4].

На кожному етапі соціалізації в межах реабілітаційної установи дитини із складними порушеннями розвитку отримує власний соціальний досвід і «пакет» дискретних та ізольованих поведінково-соціальних моделей, що є базовими аспектами наукової дефініції «соціальна компетентність дітей із складними порушеннями розвитку».

Формування соціальної компетентності передбачає використання дитиною із складними порушеннями цих моделей, досвіду у потенційній перспективі навчитися встановлювати соціальну взаємодію. Успішний досвід сформованої соціальної компетентності дитини із складними порушеннями розвитку сприяє покращенню психічного здоров'я, самооцінки, самоцінності та надолуженню індивідуальних соціальних дефіцитів.

Список літератури:

1. Міністерство освіти і науки України - інклюзивне навчання. Головна | Міністерство освіти і науки України. URL: <https://inlnk.ru/3Zl7ad> (дата звернення: 20.08.2023).
2. Міністерство освіти і науки України - Корекційні програми. Головна | Міністерство освіти і науки України. URL: <https://inlnk.ru/MjAap7> (дата звернення: 22.08.2023).
3. Про затвердження Положення про індивідуальну програму реабілітації особи з інвалідністю. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://inlnk.ru/Kej6A6> (дата звернення: 22.08.2023).
4. Соціалізація дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі. Освітній проект «На Урок» для вчителів. URL: <https://inlnk.ru/20Y7aE> (дата звернення: 22.08.2023).

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Ткаченко С.Є.

к.е.н., доцент, доцент кафедри Глобальної економіки

Державного біотехнологічного університету

<https://orcid.org/0000-0002-4080-1975>

+38 095 301 65 81

afina2701@gmail.com

Функціонування системи освіти в умовах воєнного стану характеризується інтенсивним пошуком нових підходів до навчання, інноваційних форм організації освітнього процесу, ефективних педагогічних та інформаційних технологій. Саме тому підтримка активного упровадження інновацій в освітню галузь під час війни стала одним із ключових напрямів роботи Міністерства освіти і науки України та його підрозділів. Варто зазначити, що в цей складний час і самі освітяни стали більш активно вести пошук шляхів вирішення проблем в організації навчання здобувачів освіти. Багато закладів освіти відкрили у вільному доступі платформи зі своїми навчальними матеріалами.

В умовах війни важливого значення набувають питання створення комфортного освітнього середовища та організації освітнього процесу, особливо для тих дітей, які отримали психологічну травму.

Загалом, організація соціальної роботи в системі освіти України під час війни потребує комплексного підходу та співпраці між різними структурами та службами. Важливо забезпечити доступ до соціальної підтримки та стабільності для учнів та працівників, які постраждали внаслідок воєнного конфлікту.

1. Використання технологій: зростаюча роль технологій у соціальній роботі дозволяє забезпечити доступ до психологічної підтримки та інших послуг навіть у віддалених регіонах. Наприклад, використання вебінарів, онлайн-консультацій та мобільних додатків.

2. Залучення волонтерів: під час воєнного конфлікту важливо залучати волонтерів для надання підтримки учням та працівникам освітніх закладів. Вони можуть надавати психологічну підтримку, допомагати з організацією дозвілля та розваг для дітей, а також забезпечувати необхідну матеріальну допомогу.

3. Розширення спектру послуг: соціальні працівники можуть розширити свою роботу на надання послуг з професійної орієнтації та підтримки учням, які можуть бути вимушені змінити своє місце проживання через війну. Вони можуть надавати інформацію про можливості навчання та працевлаштування в інших регіонах країни.

4. Сприяння соціальній інтеграції: соціальні працівники можуть сприяти соціальній інтеграції учнів, які постраждали внаслідок воєнного конфлікту. Вони можуть організовувати групи підтримки, тренінги та розвивати навички самопомоги.

5. Партнерство з громадськими організаціями: важливо сприяти співпраці з громадськими організаціями, які надають підтримку учням та працівникам освітніх закладів. Це може допомогти забезпечити широкий спектр послуг та ресурсів для соціальної роботи в системі освіти під час війни.

Основними тенденціями соціальної роботи в системі освіти особливо важливими під час повномасштабної війни з Росією, можуть бути:

1. Психологічна підтримка: соціальні працівники можуть надавати психологічну підтримку учням, вчителям та іншим працівникам освітніх закладів, які можуть бути постраждалими внаслідок війни. Це може включати індивідуальні консультації, групову терапію або організацію психологічних тренінгів.

2. Соціальна адаптація: соціальні працівники можуть допомогти учням та їх сім'ям адаптуватися до нових умов життя, які можуть виникнути через війну. Це може включати надання інформації про доступні соціальні послуги, допомогу в отриманні житла та інших матеріальних ресурсів, а також підтримку у вирішенні соціальних проблем.

3. Робота з внутрішньо переміщеними особами: соціальні працівники можуть надавати допомогу внутрішньо переміщеним особам, які були змушені покинути свої домівки через війну. Це може включати надання інформації про доступні соціальні послуги, допомогу в пошуку житла та роботи, а також психологічну підтримку.

4. Робота з учнями з особливими потребами: соціальні працівники можуть надавати підтримку учням з особливими потребами, які можуть бути особливо вразливими в умовах війни. Це може включати надання спеціалізованих послуг, організацію інклюзивного навчання та підтримку учнів та їх сімей.

5. Сприяння миру та толерантності: соціальні працівники можуть працювати з учнями та вчителями, щоб сприяти миру, толерантності та взаєморозумінню. Це може включати проведення тренінгів з конфліктології, організацію міжнародних обмінів та інших заходів, спрямованих на підтримку миру.

Усі ці тенденції можуть допомогти забезпечити соціальну підтримку та стабільність в системі освіти під час воєнного конфлікту. Важливо, щоб соціальні працівники були готовими працювати у цих найскладніших умовах та мати необхідну підготовку для надання ефективної допомоги.

Найважливішими аспектами організації соціальної роботи в системі освіти України під час війни, на наш погляд, можна вважати:

1. Створення спеціальних служб: уряд може створити спеціальні служби соціальної роботи в освітніх закладах, які будуть відповідальні за надання психологічної підтримки, соціальної адаптації та інших послуг учням та працівникам.

2. Співпраця з іншими службами: соціальні працівники повинні активно співпрацювати з іншими службами, такими як психологічна допомога, медична допомога та соціальна допомога. Це може допомогти забезпечити комплексну підтримку учням та працівникам.

3. Використання інноваційних методів: соціальні працівники можуть використовувати інноваційні методи, такі як онлайн-консультації, вебінари та інші технології, щоб забезпечити доступ до соціальної підтримки навіть у віддалених регіонах.

4. Моніторинг та оцінка: важливо проводити моніторинг та оцінку ефективності соціальної роботи в системі освіти під час війни. Це може допомогти виявити проблеми та своєчасно на них відреагувати, а також вдосконалити програми та послуги.

Нові тенденції розвитку соціальної роботи в системі освіти України на період війни передбачають використання сучасних технологій, залучення волонтерів, вітчизняних та закордонних служб соціальної підтримки громадян, розширення спектру соціальних та психологічних послуг, сприяння соціальній інтеграції та партнерство з вітчизняними та світовими громадськими організаціями.

ГУРТКОВА РОЗВИВАЮЧА РОБОТА У ДИСТАНЦІЙНОМУ ФОРМАТІ З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Трегубова І.М.

керівник гуртка гуманітарного напрямку
КЗ «Центр дитячої та юнацької творчості №1 Харківської міської ради»
orcid: 0000-0002-0787-8882

Трегубов Д.Г.

докторант, доцент, к.т.н.
Національний університет цивільного захисту України
orcid: 0000-0003-1821-822X
cxxttregubov1970@nuczu.edu.ua

Робота педагога не обмежується спілкуванням з дітьми у класі, аудиторії або під час проєктів, що здійснюються під відкритим небом. Завжди присутня дистанційна складова у вигляді спілкування з батьками або реалізації виставок творчих робіт гуртківців на інтернет-ресурсах. Активізація дистанційної форми роботи почалась під час карантинних заходів. Тому для періоду карантинних обмежень спочатку були розроблені інструкції для батьків з відпрацювання певних тем, що супроводжувалося банком демонстраційно-методичних матеріалів. Онлайн робота з дітьми 4–6 років для організації виглядала надто складною. Причому ця складність передбачає необхідність організації зручного робочого місця та певної участі у кожному занятті представника батьків від кожної дитини, необхідність для дитини самостійно користуватися гаджетами, складність для маленької дитини підключатися до нової сфери діяльності – навчання, причому в онлайн-режимі. Для педагога теж існує низка проблем: перебудова структури заняття, розробка додаткових демонстраційних та методичних матеріалів (у тому числі відео-матеріалів), складність у поясненні певних понять та тем, неможливість фізичного контролю положення тіла, руки, ергономіки робочого місця на та інше. На початку війни довелося переходити на карантинну схему навчання та готуватися до онлайн-роботи. Крім того, у спілкуванні з дітьми загострилася психологічна складова у вигляді наявності «травм війни». Відповідний досвід роботи висвітлюється у даній статті. Багато регіонів України та Харків зокрема залишаються у зоні ракетних атак, на які системи ППО не встигають реагувати. Тому поки цей досвід залишається актуальним.

Усі українські діти зараз мають певну психологічну травму війни, що визначає потребу впровадження у навчальний процес реабілітаційних заходів. З початком бойових дій на території України у багатьох регіонах можливість проведення офлайн-занять зникла, дистанційна форма навчання на довгий час стала основною, що дозволило залучити до розвиваючого середовища й дітей, які евакуювалися в інші регіони України або за кордон. Це зумовило необхідність впровадження онлайн роботи з дітьми у синхронному режимі. Але стандартні методики навчання для цього не зовсім підходять та потребують трансформації для їх адаптації до умов дистанційного навчання, ускладнених комунікацій під час війни й до вирішення нових освітніх задач [1]. Якщо розглядати можливість проведення дистанційних розвиваючих онлайн-занять з дітьми 4–6 років, які не мають досвіду навчальної роботи взагалі та з використанням гаджетів зокрема, то здається, що реалізувати це дуже важко.

Для організації дистанційного навчання у своєму гуртку «Барвінок» я використала змішану синхронно-асинхронну подачу інформації, де онлайн-заняття доповнюються системою з рекомендацій та супровідного наочного матеріалу на web-ресурсах. Відмінність такого навчання за умов війни та за карантинних обмежень у тому, що викладач та більшість дітей у фронтових та прифронтових регіонах працюють не на робочому місці та вдома, а як правило, у бомбосховищах, підвалах, коридорах, метро та ін. Крім того, за умов обстрілів,

повітряних тривог, відключень електроенергії роль асинхронних матеріалів збільшується настільки, що вони мають дублювати онлайн-заняття.

На початку навчального року 2022/2023 мною були організовані онлайн-консультації для батьків для інформування щодо формату та режиму навчання, особливостей користування деякими web-ресурсами, оскільки не всі розуміли принципи їх роботи. Багато сімей, при цьому, не мали можливості знайти необхідні зошити, книжки, дидактичні матеріали. Тому для батьків і дітей була розроблена система методичних та демонстраційних навчальних матеріалів. Така асинхронна подача інформації містить значний обсяг рекомендації та відеоматеріалів з майстер-класами щодо виконання окремих вправ, творчих та деяких інших видів робіт. Це значно полегшує для вихованців самостійне проходження асинхронної частини заняття, особливо якщо воно пропущене через воєнні обставини.

Для дітей 4-х років присутність дорослого під час дистанційного заняття є обов'язковою, навіть якщо дитина достатньо грамотна для роботи на гаджеті, оскільки потрібно контролювати безпеку роботи з навчальним приладдям та швидко реакцію на можливий сигнал тривоги. Ланцюжок взаємодії педагога, дитини, батьків за таких умов стає ще більш міцним, сім'я стає ланкою в освітньому процесі дитини, співпраця стає одним із головних пріоритетів освіти, на якому базується сучасна нова українська школа.

Досвід показав, що діти 4–6 років здатні сидіти біля екрану та сприймати навчальну інформацію, а онлайн- перед офлайн-навчанням має певні переваги. Так, діти приймають участь у заняттях, знаходячись у різних регіонах країни або частинах світу. Зберігається позитивний ефект від навчання у групі порівняно з індивідуальним навчанням. Діти оволодівають певними формами комп'ютерної грамотності, що додає елементи STEM-освіти, яка для дитини такого віку зазвичай здійснюється шляхом розвитку дрібної моторики руки та рішення стандартних задач нестандартними шляхами [2]. Присутність батьків дає змогу охопити навчанням дітей, які потребують інклюзивного підходу. Батьки стають додатковим педагогом, допомагають в організації освітнього процесу, можуть бути адміністратором відеоконференції, вимикати звук або відео проявів поведінки гіперактивних дітей, якщо це заважає ходу заняття. А педагог може запобігати силовим методам у підході деяких батьків до виховання дитини. Додатковий виховний ефект надає те, що батьки більше часу приділяють спілкуванню з дітьми.

Розглянемо особливості організації дистанційного навчання з дітьми старшого дошкільного віку на Харківщині. За моїм досвідом, головним фактором для організації такого процесу стала наявність матеріально-технічної бази вдома: багатофункціональної магнітної дошки, сучасного нового ноутбука, власного сайту «Барвінок» [3], власної навчальної програми «Кругозір» та YouTube-каналу [4], використання ресурсів «google-фото», «google-диск».

Для підтримання інтересу дітей до освітнього процесу створюються онлайн-виставки, фото- та відеозвіти результатів творчої та навчальної діяльності дітей, діти приймають участь у різноманітних благодійних дистанційних фестивалях, волонтерських проєктах, благодійних акціях на підтримку наших захисників: «Моєму Янголу-охоронцю», «Сорочка для Захисника». Але педагог повинен бути достатньо технічно грамотним, щоб самостійно забезпечити цей комплекс фото-, відео-, IT- та інших видів робіт, що потребує спеціальних знань та навичок.

Важливою організаційною складовою занять є створення психоемоційного комфорту, досягнення позитивного стану всіх членів процесу. Якщо звернутись до положень НУШ [5], то виявляється, що за умов війни до ключових компетентностей дитини необхідно додати «стресову гнучкість», а «педагогіка партнерства» виходить на новий рівень – як у взаємостосунках з дітьми, так й з батьками. Освітній процес тепер не може відбуватись сам по собі, немов би діти не мали переживань війни. Для таких дітей необхідно задіяти кінезіологічні вправи й розвивати компенсаторні здібності, що дозволить дітям бути ефективними. Це потребує особистісного підходу й уваги педагога.

Переформатування навчального процесу має на меті активізацію розвитку творчих здібностей дитини, що дозволить врятувати, націлити на повноцінне життя покоління, яке стане фундаментом нації, ресурсом відродження у найближчому майбутньому. Саме тому освітній процес насичено мною творчими завданнями, вправами та техніками з художньої праці, ліплення, малювання. Це дає змогу дитині позбутися тривожності та негативних переживань, поринути у світ творчості, фантазії та свободи.

Проблемою дистанційного навчання є важкість задіяння ігрової складової між учнями, яка сприяє конкурентності у бажанні досягнень. Але саме під час війни, яка накладає на розвиток дитини певні травматичні наслідки, потрібний збільшений акцент на ігрових методах навчання та на створенні позитивного настрою. За програмою «Кругозір» («ОПАЛ» [6]) заняття починається з психогімнастики, під час якої діти повинні привітатись та виговоритись. Ігровою оболонкою кожної онлайн-зустрічі стає «гість заняття» – кожен раз нова іграшка, яка спілкується та грається з дітьми, якій присвячено тематичні вірші та вправи, що викликає дуже великий інтерес у дітей. Форма спілкування через казкового персонажа заохочує до діалогу сором'язливих дітей та дітей з психо-емоційною травмою, бо іграшці легше щось розповісти або дати відповідь, ніж дорослому, тому діти легше йдуть на контакт. Діти із задоволенням підключають й свої іграшки до заняття, яке переходить на новий рівень, у формат «лялькового театру». Ігрову складову мають рухомі завдання у межах кімнати, наприклад, виміряти кроками довжину дивану, порахувати кількість стільців, знайти предмет та ін. Навчання, яке проходить через гру відволікає дітей від війни та перетягує у позитив. При цьому потрібно відходити від теоретичного викладання певного матеріалу, а збільшувати кількість практичних завдань з виходом на спілкування, висловлювання, завдання з творчою складовою: скласти, розібрати, нарізати, побудувати, розфарбувати, придумати, показати, зобразити щось з використанням малювання, ліплення тощо. При цьому є можливість слідкувати за батьками, щоб вони під час виконання вправ не лаяли дитину за невдачі.

Для відпочинку дітей від екранів гаджетів під час заняття обов'язковим є використання «динамічних хвилинок», ігр-руханок, можна робити акцент на слухове сприйняття інформації з музичним супроводом: наприклад, читання фрагментів казок, історій за темою заняття; діти слухають та водночас малюють.

Болючою темою для обговорення є війна, є побоювання торкнутися критичних для психіки вражень. Але торкатися тем війни необхідно, щоб виводити дітей від негативного досвіду на позитив, на рух до перемоги. Я говорю дітям, що є українські танки та літаки, які перемагають, є допомога інших країн, які не лишають нас наодинці з ворогом. Потрібно простими зрозумілими словами доносити правду дітям про сучасний стан. Бо вони дивляться на дорослих та слухають, що вони говорять, щоб виробити власну поведінку. Педагог має бути емоційно близьким з дітьми: не окремо від них, а разом з ними. Тоді дистанційне заняття проходить у позитивному робочому стилі, що вчить конструктивно реагувати на агресивну дійсність. Спілкування навчає розуміти та адекватно сприймати навколишні події, надає дитині сигнал, що дорослі (батьки, педагог, військові, президент, дружнє світове суспільство) контролюють ситуацію. Дуже важливо виховати врівноважених розумних людей, бо сучасне дошкілля – це діти, які складуть націю майбутньої вільної України.

Таким чином, організація дистанційного навчання є складною, але дуже корисною справою, яка може допомагати дітям в різних життєвих ситуаціях, які викликають відсутність офлайн-навчання. Але педагогам, батькам та дітям при цьому доводиться самотужки вирішувати незнайомі технічні труднощі, тому дуже корисним буде допомога держави у створенні онлайн курсів та порадників щодо роботи з різними програмними та інтернет середовищами, які можуть використовуватися під час дистанційного навчання. Після перемоги розроблена система навчально-методичних матеріалів для дистанційної роботи не втратить своєї актуальності, оскільки залучатися до навчання зможуть діти які з певних обставин у даний час не в змозі відвідувати заняття або щось не встигли чи не

зрозуміли під час оф-лайн роботи. Водночас, можна розширювати географію залучання гуртківців.

Список літератури:

1. Трегубова І.М. Позашкільна корекційна освітня робота з дітьми 4–7 років із психологічною травмою війни Джерело педагогічних інновацій. Цінності Нової української школи. 2022. № 2(38). С. 193–198.
2. Трегубова І.М., Трегубов Д.Г. Підготовка руки дитини дошкільного віку до письма у концепції STEM-освіти. Альманах науки. 2019 р. №11/2(32). С. 29–33.
3. Барвінок. Студія розвитку здібностей дитини Ірини Трегубової. URL: <http://barvinok.kh.ua/>
4. Ірина Трегубова. URL: <https://www.youtube.com/@user-zi9kt8fn6v/videos>
5. Педагогічний довідник учителя Нової української школи / О.О. Берзіня та ін.; за заг. ред. Л. Д. Покроєвої. Харків: Золоті сторінки, 2018. 260 с.
6. Трегубова І.М. Авторська програма інтегрованого курсу розвитку здібностей дітей дошкільного віку в умовах гуртка «ОПАЛ». Х.: ОП, 2011. 160 с.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК МАРКЕР СУЧАСНОГО СВІТОВОГО ПРОСТОРУ ОСВІТИ

Уманець О.В.

кандидат мистецтвознавства, доцент

доцент кафедри культурології

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

orcid org/0000-0002-2762-9293

Сучасна актуалізація питання щодо сутності та специфіки академічної доброчесності детермінована її універсалізуючим характером як специфічної, багатовимірної характеристики сучасного світового простору вищої освіти, консолідованого визнанням нерозривного поєднання місії університету – навчальної, наукової, виховної, соціальної, культурної тощо.

Як чинник забезпечення перманентної значущості моральних норм в академічному середовищі, академічна доброчесність постає у вимірах філософської рефлексії та етичному контексті, маркуючи сучасну тенденцію етизації освіти. Виявлена в потужній тенденції наповнення освітнього простору високими моральними вимогами як на рівні особистісного осягнення, так і в на рівні діяльнісного втілення, вона постає у статусі фундаментальної настанови студентоцентрованої парадигми освіти, спрямованої на формування особистості з високим рівнем критичного мислення та осягненням власної відповідальності за досягнені результати.

Моральні виміри академічної доброчесності резонують із її значущістю в юридичному контексті як характеристики професійної якості правника – показника його відповідності професійним вимогам. Свідченням тому є, з одного боку, світовий досвід щодо визначення моральних засад правника, формування яких протягом набуття освіти нерозривно пов'язано із настановами академічної доброчесності. З іншого боку, вимоги доброчесного буття правника, відповідно до можливості здійснення педагогічної діяльності окрім професійної, закріплено у правовому полі України. Так, відповідно до ст. 56 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», суддя має «виявляти та підтримувати високі стандарти поведінки у будь-якій діяльності з метою укріплення суспільної довіри до суду, забезпечення впевненості суспільства в чесності та невідкупності суддів». Згідно зі ст. 85 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» кваліфікаційне оцінювання судді передбачає надання ним інформації щодо дотримання правил професійної етики та відповідності критерію доброчесності.

У сучасному академічному світовому середовищі академічна доброчесність є чинником його консолідації на основі спільності настанов, які детермінують вектори діяльності Міжнародного центру академічної доброчесності (створ. 1992 р.), закріплюються Бухарестською декларацією етичних цінностей і принципів вищої освіти в Європі (2004 р.), визначають спрямованість діяльності Європейського дослідницького простору та водночас у національному просторі освіти відповідно до ст. 42 Закону України «Про освіту» та ст. 1 Закону України «Про вищу освіту» визначають підґрунтя здійснення навчальної, викладацької наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та / або наукових (творчих) досягнень.

Академічна доброчесність, усталена в сучасному осягненні академічної спільноти як непорушна цілісність чесності, довіри, справедливості, поваги, відповідальності і мужності, за соціокультурних реалій метамодерну постає в людинотворчій та соціально-економічній інтенціях. Її людинотворчий потенціал детермінований інтенсивністю та вагомістю впливу освітнього середовища на процеси формування особистістю ціннісних настанов та їх кореляції із аксіологічними настановами суспільства, сконцентрованих у етичній складовій

місії університету. Соціально-економічна інтенція слугує забезпеченню довіри суспільства, людства до результатів навчання людини, підтвердженню рівня соціалізації індивіда і як професіонала, і як особистості, відбиває рівень конкурентоздатність фахівця у сучасному мінливому світі.

За таких умов багаторазово підвищується суспільна значущість мужності як складової академічної доброчесності. Мужність передбачає не тільки свідоме, цілеспрямоване прагнення учасників освітнього процесу до самовдосконалення та вдосконалення освітньої системи, що стає запорукою поступу людства в матеріальному вимірі. У духовному вимірі мужність стає й підставою відповідальності за результати власної діяльності, виявленої зокрема в інтеріоризованому осмисленні необхідності протистояння проявам академічної недоброчесності, обстоюванні гідної поведінки та ідеї поширення принципів академічної доброчесності за умов стороннього негативного тиску. Це складає основи збереження духовних настанов людства за умов аксіологічної ревізії.

У такому ракурсі осмислення академічна доброчесність, маркуючи сучасний простір вищої освіти набуває значущості концентрованого втілення мети його функціонування в параметрах національної культури – «сприяння сталому розвитку суспільства шляхом підготовки конкурентоспроможного людського капіталу та створення умов для освіти протягом життя (ст. 3 Закону України «Про вищу освіту»). Водночас у такому осмисленні академічна доброчесність стає й конструктом ціннісного поля європейської спільноти. Верховенство права, демократія, гідність, толерантність, повага до людини та її гідності, як і свобода і справедливість, співвідносяться зі складовими академічної доброчесності та створюють історико-культурний та ментальний, аксіологічний «каркас» духовного образу особистості епохи метамодерну, складаючи основи крос-культурної комунікації як засобу її буття та мультикультурного полілогу як сфери її буття.

Актуалізацію питань, пов'язаних із академічною доброчесністю в її світовому вимірі засвідчує їх перебування у фокусі уваги світової освітянської спільноти. Це відбиває проведення Міжнародним центром академічної доброчесності щорічної міжнародної конференції із метою обміну досвідом, привернення уваги до проблемних питань, пов'язаних із суспільною потребою в узагальненні досвіду, накопиченого у царині політики академічної доброчесності різними національними системами освіти. У параметрах національної системи освіти це відбивається у фіксації значущості академічної доброчесності на рівні Кодексів етики та академічної доброчесності національних закладів вищої освіти, активізації дослідницької діяльності із широкого кола питань із нею пов'язаних, їх проекція у сферу компетенції національних інституцій, безпосередньо пов'язаних із функціонуванням громадянського суспільства. Так, у конференції «Академічна доброчесність у вищій освіті: інструменти та чинники впливу» (15 червня 2023 р.) на базі Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого взяли участь не тільки представники української освітянської спільноти, а й представники НАЗК, НАБУ, представники студентського самоврядування.

Це закарбовує сучасне розуміння академічної доброчесності як маркера та вищої цінності простору освіти ХХІ ст. та водночас як рушія прогресивних демократичних процесів, у контексті яких багаторазово підвищується значущість особистості – носія вищих позачасових духовних цінностей. Осягнення принципів академічної доброчесності на рівні морального обов'язку та їх діяльнісне втілення у професійному самоздійсненні слугуватиме чинником формування нових ціннісних обріїв людини за сучасних соціокультурних реалій. З огляду на їх суперечливість, принципи академічної доброчесності постають у статусі тієї основи буття людства, яка дозволяє зберегти спадкоємний зв'язок із накопиченим світовою системою освіти духовним спадком та водночас наповнити цей спадок модернізуючими інтенціями, вписати людину в простір культури в синхронії та діахронії та консолідувати людство на засадах єдності моральних настанов.

Список літератури:

1. Закон України «Про вищу освіту» від 1.07. 2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
2. Закон України «Про освіту» від 5.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
3. Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2. 06. 2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
4. Стасевська, О. А., Уманець О. В. Етична складова соціальної місії університету. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого*. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2018, 4 (39). С. 143-155. DOI <https://doi.org/10.21564/2075-7190.39.151242>
5. Стасевська, О. А., Уманець О. В. Проблеми академічної доброчесності в освітньому просторі України. *Multidisciplinary academic research, innovation and results. Proceeding of the XII Conference*. Prague, Czech Republic, 2022. Pp. 528-531.

ВІДМІННІ РИСИ ТА КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ СИСТЕМ КРАЇН СВІТУ

Федько С.О.

канд. тех. наук, викладач

Яценюк Л.В.

викладач

Михайленко М.В.

викладач

Відокремлений структурний підрозділ
«Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки»
Державного вищого навчального закладу
«Український державний хіміко-технологічний університет»

Освітні системи країн світу – це одна з тих сфер, яка має велике значення для розвитку суспільства та майбутнього нашої планети. Сучасна освіта відіграє вирішальну роль у формуванні молодого покоління та стимулюванні творчого мислення.

Коли ми говоримо про особливості та відмінні риси освітніх систем країн світу, варто звернути увагу на кілька ключових аспектів. Перш за все, важливо розуміти, що кожна країна має свої унікальні особливості, які відображають її культурні, історичні та соціальні цінності.

Наприклад, освітні системи країн Європи мають свої особливості та переваги. Ось деякі з них:

Широкий вибір навчальних програм: багато країн Європи пропонують різноманітні навчальні програми, які враховують інтереси та потреби учнів. Це дозволяє студентам вибрати той напрямок, який їм найбільше підходить.

Багатомовність: чимало країн Європи мають кілька офіційних мов, тому студенти мають можливість вивчати різні мови і розвивати свої комунікативні навички.

Високий рівень освіти: численні країни Європи мають високий рівень освіти, що дозволяє студентам отримати якісні знання та навички.

Академічна свобода: велика кількість університетів у Європі дають студентам можливість самостійно обирати предмети та складати свій навчальний план. Це дозволяє студентам гнучко планувати свою освіту та глибше вивчати ті предмети, які їх цікавлять.

Міжнародна співпраця: чисельні університети в Європі мають активну міжнародну співпрацю з іншими університетами та організаціями. Це дозволяє студентам отримати міжнародний досвід та розширити свої можливості для майбутньої кар'єри.

Отже розглянемо, особливості та переваги освітньої системи Австралії. Одна з основних особливостей виникає в тому, що система освіти в Австралії є дуже гнучкою та різноманітною. Учні мають можливість вибирати різні шляхи в навчанні, що дозволяє їм розвивати свої індивідуальні можливості та інтереси.

Ще одна перевага освітньої системи Австралії - це акцент на практичному навчанні та розвитку навичок, які студенти можуть отримати в реальному житті.

Крім того, Австралія має високу якість освіти. Багато університетів та вищих навчальних закладів Австралії, входять до списку найкращих у світі. Це створює чудові можливості для того, щоб студенти отримали якісну освіту та розвинули свій потенціал.

Також, Австралія активно підтримує студентів та надає їм різні міжнародні гранти та підтримує стипендіальні програми. Це робить Австралію привабливим місцем для навчання серед студентів усього світу.

Освітні системи країн Африки мають свої особливості та переваги, які слід розглянути. Перш за все, варто відзначити, що Африка - це континент з великою культурною спадщиною та різноманітністю народів. Це впливає на освітні системи країн Африки, тому вони намагаються отримати цю різноманітність та забезпечити освіту, яка відповідає потребам різних етнічних груп.

Одна із переваг освітніх систем Африки складається в акцентуванні розвитку практичних навичок, які необхідні для роботи в сільському господарстві та інших галузях, котрий є основою економіки країн регіону.

Крім того, освітні системи Африки акцентують увагу на опанування компетентностей, які необхідні для підтримки сталого розвитку та збереження природних ресурсів. Зважаючи на багатство природних ресурсів у багатьох країнах Африки, освіта спрямована на формування екологічно свідомого підходу до використання цих ресурсів.

Однак, варто відзначити, що освітні системи країн Африки також стикаються з викликами. Недостатнє фінансування, недоступність освіти для всіх верств населення та низька якість освіти - це лише деякі з проблем, з якими стикаються ці системи. Представники африканської науки, активно працюють над рішенням цих проблем та розвитком своїх освітніх систем.

Що стосується, особливостей та переваг освітніх систем країн Азії, необхідно брати до уваги: Азія - це континент із великою кількістю країн, кожна з яких має свою унікальну освітню систему. Однак, деякі загальні особливості можуть бути виділені.

Одна з переваг освітніх систем Азії виявилася в їх акценті на академічні досягнення та високі стандарти навчання. Багато країн Азії мають високі результати в міжнародних рейтингах освіти. Це досягається завдяки підготовці учнів до високих академічних стандартів, завдяки якісному навчанню.

Крім того, освітні системи Азії часто спрямовані на розвиток навичок, які є достатніми для успішної кар'єри в сучасному світі. Наприклад, багато країн Азії приділяє значну увагу формуванню вмінь у галузях науки, технологій, інженерії та математики. Це відбивається в спеціалізованих програмах та шкільних предметах, які сприяють розвитку цих вмінь.

Однак, варто відзначити, що освітні системи Азії також стикаються з викликами. Деякі з них передбачають високу конкуренцію серед учнів, значні навчальні навантаження та недостатню увагу до розвитку творчості й критичного світосприйняття.

Освітні системи країн Північної Америки. Сполучені Штати Америки мають цікаву та різноманітну освітню систему, яка демонструє багатогранність країни та її цінностей. Освіта в США базується на принципах індивідуальності, творчості та практичного застосування знань.

Однією з визначальних рис освітньої системи США є широкий спектр можливостей для студентів. Університети та коледжі в США пропонують різногалузеві програми та спеціалізації, які дозволяють студентам вибрати той напрямок, який відповідає їхнім інтересам та метам. Крім того, акцент робиться на розвиток критичного мислення, аналітичних навичок та здатності до самостійного навчання.

Також варто відзначити, що освітня система США активно сприяє розвитку практичних навичок та підприємницького мислення. Багато університетів співпрацюють зі світовими компаніями та стартапами, що дають студентам можливість отримати практичний досвід та знайти своє місце в інноваційному світі.

Однак, варто відзначити, що освітня система США також стикаються з викликами. Це нерівність доступу до якісної освіти, фінансові обмеження та недостатню підтримку учнів з особливими потребами.

Освітня система Канади має декілька особливостей та переваг, які зробили її визнаною та успішною:

Універсальний доступ: одна з головних переваг освітньої системи Канади полягає в загальнодоступній якійсній освіті для всіх громадян держави. Незалежно від соціального статусу чи фінансових можливостей, кожен учень має право на отримання освіти.

Фокус на критичне мислення: освітня система Канади ставить акцент на розвитку критичного мислення та аналітичних навичок учнів. Це сприяє їх здатності аналізувати інформацію, робити обґрунтовані висновки та розв'язувати проблеми.

Гнучкість та вибір: освітня система Канади забезпечує учням гнучкість при виборі навчальної траєкторії. Вона пропонує багатогранні програми та напрямки, які дають можливість учням зосередитися на власних захопленнях та завданнях.

Високий рівень викладання: Канада відома своїм високим рівнем викладання та якістю освіти. Викладачі мають високу кваліфікацію та доступ до постійного професійного розвитку, що сприяє якісному навчанню та підтримці учнів.

Багатомовність: Канада визнає багатомовність як важливу складову освіти. Учні можуть опанувати різні мови, що покращує розумінню та повазі до різноманітних культур.

Ось ключові характеристики сучасної освітньої системи країн Південної Америки:

Відкрита для всіх соціальних верств, гарантує доступ до безкоштовної освіти на всіх рівнях. Складається з державних і приватних навчальних закладів. Освіта у приватних закладах є платною. Структурована за типовими для Європи рівнями: дошкільна, початкова, базова середня, повна середня, професійно-технічна, вища. Централізоване керівництво загальною політикою та стандартами, автономія окремих закладів. Постійне оновлення навчальних планів та програм з урахуванням новітніх технологій. Значна увага приділяється природничим наукам, інженерній та комп'ютерній освіті. Розвинена система стипендій та кредитів для фінансування вищої освіти.

Хоча рівень університетської освіти в Південній Америці в цілому є досить високим, жоден з університетів регіону не входить до першої сотні найкращих університетів світу за більшістю міжнародних рейтингів.

Деякі причини цього:

Недостатнє фінансування з боку урядів та низький рівень приватних інвестицій у розвиток університетів. Менший, ніж у провідних країнах, рівень наукових досліджень та кількість публікацій у провідних журналах. Більша спрямованість навчальних програм на регіональні потреби, а не глобальні дослідження. Менша привабливість для іноземних студентів і викладачів через географічне положення. Дедалі більша конкуренція з боку університетів Північної Америки, Західної Європи, Австралії, Південно-Східної Азії.

Проте багато університетів регіону демонструють позитивну динаміку покращення показників і можуть наблизитися до світової еліти в майбутньому.

Освітні системи повинні сприяти формуванню підприємницького світогляду та практичних компетентностей, які допоможуть студентам стати інноваторами та змінити світ на краще. Необхідно також забезпечити рівень можливостей для всіх студентів та доступність освіти.

Однак, немає ідеальної освітньої системи, і кожна система має свої виклики. Важливо постійно працювати над удосконаленням та адаптацією систем до змін у світі. Тільки так можливо виховати нове покоління лідерів, які здатні змінити світ на краще.

**ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ЛІКАРІВ В УМОВАХ ВІЙНИ
(НА ПРИКЛАДІ КУРСІВ БЕЗПЕРЕРВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ З
КЛІНІЧНОЇ ЛАБОРАТОРНОЇ ДІАГНОСТИКИ)**

Фейса Сніжана Василівна

кандидат медичних наук, доцент

ID ORCID 0000-0002-5064-8222

e-mail: snizhana.feysa@uzhnu.edu.ua

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

доцент кафедри терапії та сімейної медицини

Вже кілька років поспіль педагогічна спільнота нашої країни зіштовхується із викликами часу, які зумовлюють необхідність переформатування педагогічного процесу таким чином, щоб забезпечити максимальну доступність освіти для всіх охочих. Йдеться про організацію дистанційного навчання в умовах пандемії коронавірусної інфекції, що вирувала впродовж більше двох років, та пристосування навчального процесу до воєнних умов, що склалися після повномасштабного вторгнення росії в Україну. Якщо в умовах пандемії ми чітко усвідомлювали, що організація освітнього процесу повинна передбачати мінімум контактів між його учасниками для забезпечення ізоляції ймовірного інфікованого, то у сьгоднішніх умовах війни нема чіткого бачення, яким саме принципам повинна відповідати запропонована форма навчання. Адже, як виявилось, очна форма – це не зовсім безпечно із-за недостатності облаштованих укриттів, а дистанційна – це не завжди можливо, оскільки в умовах війни не всюди і не у всіх є можливість користування інтернет зв'язком та відповідними гаджетами. Тому актуальним завданням є запропонувати таку модель навчального процесу, яка б була придатною для використання зараз, в умовах воєнного стану.

У ДВНЗ «Ужгородський національний університет» вже більше 10 років тому впроваджена в практичну роботу платформа віртуального навчального середовища MOODLE, на якій представлено багато навчальних курсів не тільки для студентів, а й для лікарів-інтернів та лікарів-курсантів. Спочатку ця платформа використовувалася як доповнення до стандартних занять – там студенти мали можливість ще раз перечитати матеріал уроку чи ознайомитися з тим, що було пропущено або ж за допомогою тестів перевірити свій рівень знань. Коли нам всім довелось зіштовхнутися з тривалим коронавірусним карантинном, наш MOODLE перетворився із додаткового в основний інструмент, за допомогою якого забезпечувалися заняття. Згодом ми доповнили асинхронний режим навчання в MOODLE ще й синхронним – за допомогою Google-meet в режимі реального часу проходилися лекції та семінари.

Війна стала надсерйозним викликом сьогодення для всіх. В організації навчального процесу війна – це, передусім, невизначеність та неможливість спрогнозувати безпекову ситуацію в районі. Тому за таких умов головна вимога до організації будь-якого навчального курсу – це його лабільність, це можливість швидкого переформатування з очного в заочний, з синхронного в асинхронний режим. А це стає можливим лише за умови скрупульозного аналізу деталей заняття, при дуже детальній підготовці викладача. Тільки за таких умов навчальний процес може не тільки тривати, як раніше, а й набирати нових обертів, розвиватися. Що я маю на увазі під розвитком? Спробую пояснити.

Фахівці клінічної лабораторної діагностики (КЛД) (лікарі-лаборанти) належать до когорти фахівців (лікарів), яким, згідно нормативних документів, потрібно забезпечувати свій безперервний професійний розвиток (БПР), відвідуючи навчання на різноманітних курсах/семінарах/майстер-класах таким чином, щоб впродовж року «зібрати» щонайменше 50 балів БПР. При цьому бали можуть надаватися лише тими навчальними установами, які

входять до переліку «провайдерів БПР», ДВНЗ «Ужгородський національний університет» є одним із таких. На базі нашого закладу проводяться курси стажування (1 місяць, 50 балів), а також курси тематичного удосконалення за різними темами (2 тижні – 50 балів та 1 тиждень – 25 балів). Також маємо 2-денні семінари та майстер-класи по темам, що найбільше цікавлять лікарів (по 20 балів). Кожен із цих навчальних заходів планується за змішаною формою (очно + дистанційно), що дозволяє підтримувати максимальну лабільність і забезпечує можливість негайного переходу з очного заняття на дистанційне в режимі реального часу. Паралельне використання текстового, аудіо- та відео- форматів дають можливість учасникам курсів максимально запам'ятовувати матеріали. Режим реального часу забезпечує наявність постійного контакту з викладачем та можливість зворотного зв'язку під час заняття.

Проте навіть така модель виявилася далеко неідеальною... Справа в тому, що багато лікарів бажають отримувати навчальні матеріали курсу, на якому навчаються, не тільки в графічному, текстовому, а й у відеоформаті (асинхронно), а віртуальна платформа MOODLE не має такої технічної можливості. Тому перед нами постало нове завдання – знайти кращу платформу, оптимізувати її роботу таким чином, щоб у майбутньому весь навчальний процес із залученням інноваційних технологій (і синхронний, і асинхронний) можна здійснювати за допомогою єдиної платформи, без необхідності «перестрибування» з однієї на іншу. Саме таким способом можна буде оптимізувати проведення навчальних курсів з максимальною користю для їх учасників.

АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ЯКОСТІ ЖИТТЯ ТА РІВНЯ ТРИВОГИ У СТУДЕНТІВ 6 КОРСУ МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Ханюков О.О.

к. мед. н., професор, завідувач кафедри внутрішньої медицини 3
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4146-0110>

Кротова В. Ю.

к. мед. н., асистент кафедри внутрішньої медицини 3
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2517-435X>

Паніна С.С.

к. мед. н., асистент кафедри внутрішньої медицини 3
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1080-7185>
Дніпровський державний медичний університет

Сучасна ситуація та події, що відбуваються в країні, стали об'єктивною реальністю і переконують у необхідності впливати на якість життя студентів. Особливу увагу викликає негативна динаміка практично всіх показників здоров'я громадян, що відображається на показниках якості життя студентів. За останні півтора року значно підвищився рівень тривоги в українському суспільстві. В багатьох дослідженнях було доведено негативний вплив тривоги та депресії на здатність запам'ятовувати нове та навчатися, що є надважливим для студентів. В Україні ухвалюються національні програми розвитку молоді, у них вказується на необхідність зміни в підходах суспільства до забезпечення якості життя людини, як найвищої гуманістичної цінності й пріоритетного напрямку державної політики. Студентська молодь – це майбутнє нашої держави і необхідно вивчати стан фізичного, психологічного здоров'я студентів та робити все можливе для підвищення якості життя студентів.

Мета: вивчити показники якості життя та рівень тривоги у студентів 6 курсу медичного університету.

Дизайн та методи: результати дослідження базуються на даних тестовому опитуванні (стандартизоване інтерв'ю) 87 студентів 6 курсу Дніпровського державного медичного університету. Якість життя (ЯЖ) вивчали за шкалою SF-36 (Health Status Survey), показники кожної шкали варіювали між 0 і 100 балами, де 100 представляло повне здоров'я, результати відображено у вигляді оцінок у балах за 8 шкалами, складених таким чином, що більш висока оцінка вказувала на більш високий рівень ЯЖ. Рівень тривоги та депресії вивчено за шкалою HADS (Hospital Anxiety and Depression Scale), перед тестуванням студенти надавали інформовану згоду на участь у дослідженні. Статистичні методи аналізу відповідали загальноприйнятим міжнародним стандартам.

Результати: при дослідженні показників ЯЖ студентів 6 курсу за восьми шкалам встановлено (Me (25%-75%), бали): $M \pm SD$

1. Фізичне функціонування (Physical Functioning – PF): 100 (100-100), Me (25%-75%), бали; $96,99 \pm 3,82$, $M \pm SD$, що відображало високий рівень фізичного стану здоров'я та відсутність обмежень виконання фізичних навантажень студентами (самообслуговування, ходьба, підйом по сходах, перенесення ваги).

2. Рольове функціонування за фізичним станом (Role-Physical Functioning – RP): 100 (75-100), Me (25%-75%), бали; $78,33 \pm 21,02$, $M \pm SD$, що відображало вплив фізичного стану на повсякденну рольову діяльність (роботу, виконання повсякденних обов'язків).

3. Інтенсивність болю (Bodily pain – BP): 100 (62-100), Me (25%-75%), бали; $81,60 \pm 17,22$, $M \pm SD$, що відображало вплив болю на здатність займатися повсякденною діяльністю, включаючи роботу по дому і поза домом.

4. Загальний стан здоров'я (General Health – GH): 77 (72-92), Me (25%-75%), бали; 79,53±13,67, M±SD, самостійна оцінка студентом стану здоров'я зараз і перспективи його покращення.

5. Життєва активність (Vitality – VT): 60 (40-70), Me (25%-75%), бали; 58,00±20,21, M±SD, стосувалась особистого відчуття повноти сили і енергії або, навпаки, знесиленості. Низькі бали свідчили про стомленість студента, зниження життєвої активності.

6. Соціальне функціонування (Social Functioning – SF): 50 (38-63), Me (25%-75%), бали; 50,20±14,23 M±SD, що визначали за ступенем, в якій фізичний або емоційний стан обмежував соціальну активність (спілкування). Низькі бали свідчили про значне обмеження соціальних контактів, зниження рівня спілкування.

7. Рольове функціонування, обумовлене емоційним станом (Role-Emotional – RE): 100 (67-100), Me (25%-75%), бали; 80,13±12,69, M±SD, що передбачало оцінку ступеня, в якій емоційний стан заважав виконанню роботи або іншої повсякденної діяльності (включаючи великі витрати часу, зменшення обсягу роботи, зниження її якості і т.п.). Низькі показники за цією шкалою інтерпретували як обмеження у виконанні повсякденної роботи, обумовлене погіршенням емоційного стану студента.

8. Психічне здоров'я (Mental Health – MH): 68 (28-84), Me (25%-75%), бали; 61,33±27,07, M±SD, що характеризувало настрій наявність тривоги, загальний показник позитивних емоцій. Низькі показники свідчили про психічне неблагополуччя студента.

За шкалою тривоги і депресії HADS інтерпретацію результатів здійснено наступним чином:

- від 0 до 7 балів – норма, виявлено у 68 (78,16%) студентів за шкалою тривоги. У студентів, які набрали такий результат, відсутні достовірні, клінічно значущі симптоми тривоги. За шкалою депресії 87 (100%) студентів набрали 0-7 балів (не мали ознак депресії);

- від 8 до 10 балів – субклінічний синдром тривоги виявлено у 19 (21,84%) студентів; 0 (0%) за шкалою депресії;

- 11 і вище – клінічно виражена тривога та депресія – не виявлено.

Висновки: студенти 6 курсу медичного університету мають знижені показники якості життя, особливо психічного (ментального) здоров'я, життєвої активності та соціального функціонування, достатньо великий рівень поширеності субклінічного синдрому тривоги, що потребує раннього виявлення та корекції для покращення показників навчання та соціальної адаптації. Це дозволить студентам краще розуміти систему життєвих цінностей, що характеризують творчу діяльність, сприйняття науково-обґрунтованих потреб і розвиток, задоволеність життям та обраним фахом (медицина), соціальними стосунками і навколишнім середовищем.

«ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК» В ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА ПЛАТФОРМІ MOODLE

Харченко Т.І.
Гостіщева Н.О.

Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

Сучасні умови, в яких реалізується освітня практика, створили виклики для учасників освітнього процесу, але водночас це стало поштовхом до пошуку нових форм і методів навчання. Дистанційне навчання набуло популярності, адже воно стало альтернативою, яка допомогла реалізувати освітній процес як в умовах пандемії, так і в умовах воєнного стану. Як показала практика, дистанційне навчання може здійснюватися у двох режимах: синхронному і асинхронному.

Синхронний режим передбачає взаємодію між суб'єктами дистанційного навчання, під час якої учасники одночасно перебувають в електронному освітньому середовищі або спілкуються за допомогою засобів аудіо-, відеоконференції. Інакше кажучи, це проведення уроку в режимі реального часу в обраному цифровому середовищі [3].

Асинхронний режим означає взаємодію між суб'єктами дистанційного навчання, за якої учасники взаємодіють між собою із затримкою в часі, застосовуючи при цьому інтерактивні освітні платформи, електронну пошту, форуми, соціальні мережі тощо. Можна сказати, що це режим більш самостійного навчання, яке, водночас, підтримується вчителем з використанням відповідних цифрових інструментів [3]. Асинхронний режим дозволяє використовувати електронну пошту, форуми і розміщувати навчальні матеріали в інтернеті. Під час такого навчання учні виконують завдання в зручний для себе час, вони не обмежені в часі і виборі інструментів навчання, працюють у власному темпі, також в них є широкі можливості скористатися будь-якою довідковою літературою – що є перевагами асинхронного навчання. Проте, не слід розглядати асинхронний режим лише як форму листування й надсилання виконаних письмових завдань. Такий формат може включати в себе найрізноманітніші засоби інформації, аудіо- та відеоуроки. Важливим для викладача є надання студентам алгоритму дій з виконання певних завдань та зазначення термінів, які і передбачають зворотний зв'язок [1].

Основними формами дистанційної іншомовної освіти є відео конференції (вебінари), чати, електронна пошта, блоги, форуми й анкетування. Найбільш популярними у вивченні іноземної мови виявилися такі веб-ресурси для дистанційного навчання, як платформа GoogleClassroom (<https://classroom.google.com>), Zoom (zoom.us/download), ClassDojo (<https://www.classdojo.com/uk-ua/signup/>), Classtime (<https://www.classtime.com/uk/>), Moodle (<https://moodle.com>), MicrosoftTeams (<https://www.microsoft.com/uk-ua/microsoft-teams/log-in>) та ін. Зокрема, платформа Moodle надає широке коло можливостей, коли сайт дистанційної освіти навчального закладу може запропонувати для внутрішнього користування сторінку навчальної дисципліни, де містяться усі навчальні матеріали, різноформатні ресурси (відеоконференція, IMS контент пакет, SCORM пакет, URL (веб-посилання), база даних, вікі, глосарій, зворотній зв'язок, книга, тека, форум, чат, тести). Викладач наповнює сторінку освітнього компоненту навчальними матеріалами різного формату. Освітній процес може відбуватися у змішаному режимі: синхронно, у реальному часі (он-лайн), або асинхронно – студенти самостійно опрацьовують навчальні матеріали, виконують різноманітні завдання і надсилають викладачу на перевірку або здійснюють самоперевірку тестуванням.

Серед критеріїв відбору засобів дистанційного навчання визначають відповідність поставленим методичним цілям, тобто те, наскільки запропонований студентам сервіс чи ресурс сприяє досягненню ними очікуваних результатів навчання англійської мови в дистанційному форматі. Крім того, важливим також вважається універсальність та доступність цих інструментів

саме для оволодіння іншомовними навичками і вміннями. Обираючи їх, викладачу слід враховувати зрозумілість інтерфейсу для студентів. Водночас важливо врахувати можливі особливі потреби студентів та розмаїття різних пристроїв, які є в наявності в здобувачів освіти. Тому, необхідно обирати ресурси, які максимально підходять для різних платформ (персональні комп'ютери, планшети, мобільні пристрої Apple, Android тощо). Використання веб-ресурсів вимагає реєстрації, тому важливо пам'ятати про інформаційну безпеку.

Для успішної організації заняття у дистанційному форматі необхідно надавати чіткі інструкції, пояснення нового матеріалу можна проводити у вигляді відео або презентацій залежно від теми та з урахуванням рівня вивчення іноземної мови студентів. Слід планувати виконання інтерактивних видів навчальної діяльності для отримання зворотного зв'язку, формування іншомовних компетентностей та підтримки пізнавальної активності і темпу роботи студентів.

Викладач має приділяти увагу розвитку навичок з усіх видів мовленнєвої діяльності: завданням з аудіювання й колективного обговорення почутого в інтерактивному режимі; завданням з розвитку вмінь діалогічного і монологічного мовлення на основі почутого чи прочитаного. Лексико-граматичні компетенції також потребують розвитку і вдосконалення. Навички читання і рівень сформованості в учнів умінь писемного мовлення можна перевірити в асинхронному режимі. Написання есе потребує у різних студентів різного періоду часу, тому раціонально дотримуватися диференційованого підходу і давати такі завдання на самостійне виконання. Платформа Moodle надає можливість перевіряти рівень володіння іншомовним мовленням індивідуально асинхронно, або синхронно, на он-лайн занятті, надаючи можливість студентам висловитися.

Серед переваг платформи Moodle можна визначити наступні:

- навчальний процес можна здійснювати з будь-якого пристрою (комп'ютер, ноутбук, планшет, смартфон тощо) за наявності доступу до мережі інтернет;
- система зберігає портфоліо кожного студента: усі виконані ним роботи, оцінки та коментарі викладача до них, усі повідомлення форуму або чату;
- платформа надає можливість створювати різні варіанти оцінювання та тестування;
- система здатна моніторити відвідування, активність студентів, тривалість їх навчальної діяльності в мережі;

Таким чином, платформа Moodle надає викладачу можливості контролювати навчальний процес і стимулює студентів до активної навчальної діяльності.

На думку А. Лотоцької та О. Пасічник, найбільш оптимальним є змішаний підхід [1, 45]. Об'єднуючи переваги синхронного та асинхронного режимів, викладачі організують освітній іншомовний процес таким чином, що учні не перевантажені онлайн-присутністю – з одного боку, з іншого – пояснення нового матеріалу та розвиток іншомовних мовленнєвих навичок і вмінь, тобто можливість інтерактивного спілкування відбувається в режимі реального навчання.

Обов'язковим етапом навчального процесу, зокрема у форматі дистанційного навчання є надання та отримання зворотного зв'язку, незалежно від обраної вчителем синхронної чи асинхронної форми навчання і того, яку комунікаційну чи навчальну платформу запропоновано для дистанційного навчання. «Зворотний зв'язок» у навчальному контексті визначають як постійну цілеспрямовану взаємодію всіх учасників навчального процесу, спрямовану на отримання інформації як про хід і результати аудиторної діяльності студентів, так і про ефективність прийомів викладача. За допомогою отриманої інформації та даних викладач може діагностувати процес навчання, оцінити результати навчальної діяльності студентів і на їх основі коригувати свої дії, методи та завдання, враховуючи як індивідуальні досягнення кожного студента, так і усієї групи [2, с.85].

Зворотний зв'язок може бути автоматизованим (виконані учнями тести), або індивідуальним (коментар викладача). Така можливість виставити бали і прокоментувати їх у сучасних викладачів є, варто прагнути до індивідуального зворотного зв'язку, навіть за наявності автоматичної перевірки, адже саме у такому діалозі викладач може переконати студентів переглянути певні фрагменти навчального матеріалу, допомогти їм у подоланні

мовних і мовленнєвих труднощів. Такі коментарі по-перше, мають бути позитивними і спонукати до покращення, а не відлякувати й карати, по-друге наданими вчасно, щоб зупинити формування неправильних мовних і мовленнєвих умінь та навичок. Лотоцька А, Пасічник О., автори методичних рекомендацій з дистанційної освіти [1, с. 64-65], пропонують відзначати успішні результати роботи учнів, водночас не уникати конструктивної критики, коли виникає потреба в корекції. Правило «сандвіча», за словами згаданих науковців, – розміщення критики між двома позитивними репліками допомагає підтримати мотивацію студента до покращення власних результатів, вдосконалення своєї роботи та докладання більших зусиль, що позитивно впливає на успішність навчання.

Для викладача зворотній зв'язок має діагностичну, оцінювальну та корекційну функції. Він може оцінити ситуацію і внести необхідні корективи щодо вибору рефлексивних методів і прийомів навчання, вибору завдань, визначення інструкції, тривалості та послідовності. Викладач аналізує чи стикаються студенти з труднощами під час вивчення іноземної мови, відстежує відхилення в навчальній діяльності студентів, виявляє недоліки обраної стратегії і тактики навчального процесу і, поміркувавши, вживає коригувальні заходи або зміни.

Щодо студентів, то зворотний зв'язок виконує корекційну, оцінювальну та мотиваційну функції та дає студентам інформацію про результати їхньої навчальної діяльності з оволодіння іншомовними навичками та вміннями. Така інформація дає можливість учням самостійно оцінити досягнення в оволодінні мовою та спланувати свою подальшу навчальну діяльність. Прикладом самооцінки студентами своїх результатів можуть бути: створення власного портфоліо; виконання завдань для самоперевірки, наданих учителем наприкінці кожного класу або розділу. Спостерігаючи за власними досягненнями в оволодінні знаннями іноземної мови, учні можуть завершити такі твердження: "I can talk about ...", "I can correctly use ...", "I can understand and react ...", "I can write ...".

Враховуючі дистанційну форму навчання, учасники освітнього процесу, організованого синхронно, матимуть миттєвий, безпосередній зворотний зв'язок у реальному часі під час онлайн заняття. У разі асинхронного режиму зворотний зв'язок буде віддалений у часі, але не менш важливим, адже він забезпечує рефлексію, коли викладач не тільки оцінює результати навчальної діяльності студентів, але й аналізує рівень успішності з точки зору зміни стратегії навчання у разі незадовільних результатів успішності більшості студентів з певного іншомовного явища. Забезпечення згаданих форм організації навчального процесу може бути реалізованим на платформі дистанційного навчання Moodle.

Тож, створення ефективного освітнього простору для організації дистанційного навчання має забезпечувати такі функції, як проведення онлайн-уроків; доступ учасників освітнього процесу до різноманітних електронних навчальних матеріалів; зворотний зв'язок; оцінювання виконаних робіт; можливість студентів отримати коментарі від викладача поза межами онлайн-уроку.

Список літератури:

1. Лотоцька А. Пасічник О. Організація дистанційного навчання у школі /Методичні рекомендації. [Електронний ресурс]. Режим доступу: – https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/25852/1/Дистанційна%20освіта_dustanciyna%20osvita-2020.pdf
2. Матюха Г.В., Гостіщева, Харченко Т.І. Н.О. Feedback as a means of realizing reflective approach in foreign language teaching. /Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогіка. – 2022. – №1(28). – с.83-88
3. Пасічник О. Синхронне й асинхронне дистанційне навчання [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://osvita.ua/school/method/78950/>

ВИКОРИСТАННЯ ІГОР З МАЛИМИ СТОРОНАМИ В ТРЕНУВАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ФУТБОЛІСТІВ

Цимбал Д.В.

Решко О.О.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Підготовка в футболі вимагає використання якомога більшої кількості різноманітних методик. Щоб уникнути уповільнення адаптаційних процесів тренер повинен застосовувати нові підходи для вирішення тренувальних завдань. Одним з ефективних способів для отримання найкращих результатів для команди є повторення ігрових ситуацій під час тренувань.

Щоб досягти цього, тренер повинен придумати футбольні вправи, які залучають кількох гравців одночасно, які грають один проти одного. Тренери постійно шукають нові методи підготовки спортсменів для досягнення кращих фізичних результатів [1]. У цьому контексті тренерам необхідно точно визначати, як внутрішні (частота серцевих скорочень, рівень лактату в крові або оцінка передбачуваного навантаження) і зовнішні (відстані, пройдені в різних зонах швидкості) навантаження викликані тренуванням [2]. Сьогодні, завдяки прогресу в технологіях, тренери можуть легко відстежувати внутрішні та зовнішні навантаження спортсменів за допомогою GPS-відстеження та моніторингу частоти серцевих скорочень, які є важливими показниками, особливо під час футбольних тренувань на витривалість [3]. Традиційно тренери використовують бігові тренування для вдосконалення гравців продуктивність аеробної витривалості. Наприклад, досліджено, що інтервальний аеробний біг високої інтенсивності, що складається з 4-х поєдинків по 4-хв при 90–95% ЧССтах, підвищує аеробну витривалість у футболістів [4]. Незважаючи на те, що в цьому виді бігових тренувань легко контролювати внутрішні та зовнішні навантаження [5], цей тип тренувань є менш бажаним протягом сезону, оскільки він не передбачає рухів, характерних для матчу, таких як прискорення, уповільнення, зміни керування, прийняття рішень під тиском, і гравці вважали це менш приємним [6]. З цієї причини для розвитку аеробної витривалості футбольні тренери можуть віддавати перевагу тренуванню, заснованому на іграх, а не на основі бігу.

Ігри на площадці з малими сторонами (Small Sided Games) є найбільш часто використовуваним методом тренування, заснованим на іграх, для розвитку продуктивність гравців на аеробну витривалість [7]. Small Sided Games – це модифіковані ігри, які проводяться на менших територіях із зміненими правилами та містять менше гравців, ніж офіційні футбольні ігри [1]. Small Sided Games відповідають вимогам футбольних матчів, а також дозволяють гравцям вдосконалювати тактичні та технічні навички в умовах матчу; тому вони забезпечують ефективний спосіб підвищення ефективності навчання [3]. Small Sided Games – чудова можливість для тренерів вловити конкретні ігрові ситуації вихідних та інтегрувати їх у тренування. У принципі, тренувати можна все: від 1 на 1 до найрізноманітніших варіантів 7 на 7 з додатковими нейтральними гравцями і голкіперами. Крім кількості гравців, ігрове поле також можна варіювати за бажанням. Важливо лише те, щоб розмір поля і вибране місце на полі були реалістично пов'язані з модельованою ігровою ситуацією.

Однак розмір також є фактором, який допомагає тренерам ставити перед собою певні тренувальні цілі. Більше поле дає гравцям більше простору і часу для ухвалення правильного рішення і збереження технічної чистоти. Крім того, гравцям за логікою доведеться долати більші відстані і, отже, більше бігати. Якщо тренер обирає ігровий майданчик меншого розміру, технічні вимоги значно зростуть. Гравцям доведеться швидше орієнтуватися, щоб мати можливість діяти й реагувати швидше.

З незліченної безлічі ситуацій, що виникають у футбольному матчі, у невеликих іграх неодноразово відпрацьовуються конкретні ситуації. Це означає, що на гравців чекає значно більше дій, ніж у режимі 11 проти 11, що робить гру дуже напруженою. І останнє, але не менш важливе: тренери можуть використовувати ці форми навчання, щоб конкретизувати свої ігрові ідеї та чітко показати команді, якої поведінки вони хочуть у відповідних ігрових ситуаціях.

Існують різноманітні варіанти SSG. Приведемо приклад деяких.

Гра 3 (2 гравці плюс воротар) проти 3 (2 плюс воротар).

Організація: забити 2 голи голкіперами в подвійній штрафній площі.

Необхідно 2 команди по 5 гравців у кожній і розташуйте їх на полі.

Гра 4 плюс воротар проти 4 плюс воротар.

Організація: розмітьте ігрове поле розміром 20 x 15 метрів.

Встановіть одні ворота із воротарем на кожній базовій лінії.

Розділіть ігрове поле на 4 рівні зони.

Сформууйте 2 команди по 4 гравці в кожній і розподіліть їх по зонах.

Гра 5 проти 5

Організація: розмітьте восьмикутне поле і розділіть його на основну, середину та зону атаки.

Ціль: забити гол за допомогою воротаря в шестиметровому штрафному.

Необхідно побудуйте 3 міні-цілі навпроти.

Визначте 2 команди по 5 гравців у кожній і розподіліть їх у кожній зоні.

Проте дослідження Small Sided Games показали, що тренери повинні враховувати багато змінних, щоб досягти належної інтенсивності вправ; до них належать розмір поля, кількість гравців, кількість поєдинків, заохочення тренера, режим тренувань, зміни правил і використання воротарів[8]. Крім того, попередні дослідження показали, що SSG, особливо в 3 проти 3 та 4 проти 4. Формати для чотирьох гравців можуть викликати внутрішні навантаження, порівняні з аеробними інтервальними тренуваннями на основі бігу [5, 7]. Однак ці дослідження також виявили, що SSG має більшу різницю між гравцями з точки зору внутрішнього навантаження. Це може негативно вплинути на планування та виконання періодизації індивідуального тренувального навантаження. Тому використання цієї методики вимагає додаткових досліджень.

Список літератури:

1. Clemente FM, Sarmiento H, Rabbani A, Van Der Linden CMIN, Kargarfard M, Costa IT. Variations of external load variables between medium- and large-sided soccer games in professional players. *Res Sport Med.* 2019;27(1):50–9..
2. Szwarz A, Jaszczur-Nowicki J, Aschenbrenner P, Zasada M, Padulo J, Lipińska P. Motion analysis of elite Polish soccer goalkeepers throughout a season. *Biology of Sport.* 2019; 36: 10.5114/biol sport.2019.88758.
3. Köklü Y, Alemdaroğlu U, Cihan H, Wong DP. Effects of bout duration on players' internal and external loads during small-sided games in young soccer players. *Int J Sports Physiol Perform.* 2017;12(10):1370–7.
4. Köklü Y, Cihan H, Alemdaroğlu U, Dellal A, Wong DP. Acute effects of small-sided games combined with running drills on internal and external loads in young soccer players. *Biol Sport.* 2020 Dec;37(4):375-381. doi: 10.5114/biol sport.2020.96943. Epub 2020 Jul 5. PMID: 33343071; PMCID: PMC7725044.
5. Sarmiento H, Clemente FM, Harper LD, Costa IT da, Owen A, Figueiredo AJ. Small sided games in soccer—a systematic review. *Int J Perf Anal Spor.* 2018;18(5):693–749.
6. Impellizzeri FM, Marcora SM, Castagna C, Reilly T, Sassi A, Iaia FM, et al. Physiological and performance effects of generic versus specific aerobic training in soccer players. *Int J Sports Med.* 2006;27(6):483–92.

7. Los Arcos A, Vázquez JS, Martín J, Lerga J, Sánchez F, Villagra F, et al. Effects of small-sided games vs. interval training in aerobic fitness and physical enjoyment in young elite soccer players. *PLoS One*. 2015;10(9)
8. Otte A, Dittmer T, West J. Goalkeeping in Modern Football: Current Positional Demands and Research Insights. *International Sport Coaching Journal*. 2022; 10. 1-9. 10.1123/iscj.2022-0012.

**РОЗВИТОК ПРІОРИТЕТНИХ НАУКОВИХ НАПРЯМКІВ ВЕТЕРИНАРНОЇ
МЕДИЦИНИ В НАУКОВО-ДОСЛІДНОМУ БАКТЕРІОЛОГІЧНОМУ ВІДДІЛІ (НДБВ)
ДЕРЖАВНОГО НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО ІНСТИТУТУ ЛАБОРАТОРНОЇ
ДІАГНОСТИКИ ТА ВЕТЕРИНАРНО-САНІТАРНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ (ДНДІЛДВСЕ)**

Чечет О.М.

канд. вет. наук, директор ДНДІЛДВСЕ, науковий керівник
ORCID: 0000-0001-5099-5577

Горбатюк О.І.

канд. вет. наук, доцент, ст. наук. сп.
ORCID: 0000-0002-0573-2089

Курята Н.В.

мол. наук. спів., перший заступник директора
ORCID: 0000-0002-6958-1064

Мусяць І.В.

мол. наук. спів., завідувач науково-дослідним бактеріологічним відділом
ORCID: 0000-0002-2456-560X

Бучковська Г.А.

начальник лабораторії мікробіологічних досліджень харчових продуктів
та кормів науково-дослідного бактеріологічного відділу
ORCID: 0009-0007-4449-614X

Ординська Д.О.

мол. наук. спів.
ORCID: 0000-0003-3481-3248

Мех Н.Я.

ORCID: 0009-0006-9472-5054

Шалімова Л.О.

мол. наук. спів.
ORCID: 0000-0003-1159-7159

Баланчук Л.В.

мол. наук. спів.
ORCID: 0000-0003-0989-5886

Тогачинська Л.В.

пров. лікар вет. медицини
ORCID: 0009-0005-5032-5940

Державний науково-дослідний інститут з лабораторної діагностики та ветеринарно-санітарної експертизи, м. Київ, Україна

Вступ. Україна прагне до формування інноваційної економіки, але реалії сьогодення, пов'язані з політичними подіями в країні через військову агресію, створюють значні перешкоди на цьому шляху, що негативно впливає на розвиток ветеринарної медицини і ветеринарних наук. Тому **актуальність** розвитку науки та наукових досліджень спрямована на визначення основних тенденцій і проблем розвитку наукової сфери в Україні.

Матеріал і методи. Для визначення пріоритетних напрямків розвитку наукової діяльності НДБВ ДНДІЛДВСЕ застосовували чинні нормативні документи, зокрема Закон України № 3715 від 08.09.2011 «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні». Згідно чинного закону за постановою Кабінету міністрів України № 294 від 12.03.2012 було затверджено 8 наукових пріоритетів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня.

Одним із найбільш досліджуваних пріоритетів, що торкається напряму наукової діяльності НДБВ ДНДІЛДВСЕ, є «Розроблення і впровадження технологій виробництва діагностикумів захворювань тварин і засобів їх захисту». У наукових пріоритетах чинних нормативних документів визначено, що найбільш важливими напрямками є ветеринарна мікробіологія, епізоотологія, інфекційні хвороби та імунологія.

На основі чинних нормативних документів в НДБВ ДНДІЛДВСЕ розроблені пріоритетні напрямки наукової діяльності, пов'язані з дослідженнями за ініціативними дослідницько-науковими тематиками, які зареєстровані на державному рівні.

Дослідження проводиться експрес методом ідентифікації та тестування мікроорганізмів до антимікробних препаратів за допомогою VITEK[®] 2 COMPACT, інноваційної автоматичної системи ідентифікації мікроорганізмів методом мас-спектрометрії мас-спектрометром VITEK[®]MS, імунофлуоресцентного аналізатора MINIVIDAS[®], автоматичного бактеріологічного аналізатору «ТЕМПО» та інкубатора SCAN ST. В практику мікробіологічних досліджень впроваджено використання хромогенних середовищ.

Результати та обговорення. Розроблена та затверджена ініціативна науково-дослідна тематика на тему «Розробка нових та вдосконалення існуючих підходів, методів та засобів моніторингу, оцінки ризику, прогнозування, діагностики, лікування та профілактики хвороб тварин» (номер державної реєстрації №0118U100595). В рамках цієї наукової тематики на базі НДБВ проведено дослідження у напрямках: «Розробка системи профілактики інфекційних хвороб в птахівництві». Виконані випробування стосувалися розробки системи профілактики інфекційних агентів із розробкою нових дезінфікуючих засобів «Діолайд» і «Біолайд» та пробіотичних препаратів «Біозапін» і «Біомагн» та їх комплексного застосування в умовах птахівничих господарств.

За цієї ж ініціативної тематики наразі проводяться дослідження у напрямку «Експериментальне обґрунтування комплексного застосування дезінфікуючого засобу і пробіотику в концепції виробництва безпечної і якісної продукції свинарства». Дослідження присвячені визначенням наслідків бактерицидної активності та виявленням відсутності бактеріостатичного ефекту за самостійної дії розробленого, на основі йоду і молочної кислоти, дезінфектанту та за його дії в присутності білку на грамнегативні та грампозитивні тестові бактерії, з метою визначення оптимальних концентрацій препарату для їх знешкодження. Також проводяться дослідження по ідентифікації бактерій роду *Bacillus*, виділених із патологічного матеріалу від свиней, визначення їх антибіотикорезистентності та рівнів антагоністичної дії на грампозитивні і грамнегативні тестові культури з метою їхнього відбору для конструювання нового пробіотичного препарату для свиней.

На базі НДБВ виконується ще одна ініціативна тематика за темою «Розробка нових та вдосконалення існуючих підходів, методів та засобів моніторингу та лабораторних досліджень (випробувань) показників безпечності та окремих показників якості об'єктів санітарних заходів, побічних продуктів тваринного походження, кормових добавок, преміксів, кормів, ґрунту і води» (номер державної реєстрації №0118U100597). В межах згаданої ініціативної тематики наразі проводяться дослідження у напрямку теми «Вивчення поширеності антибіотикорезистентних штамів бактерій у рибі та рибній продукції на території України». Проводяться випробування зразків риби та рибної продукції на виділення, ідентифікацію, вивчення стійкості до різних груп антибіотиків збудників лістеріозу, бактерій роду *Proteus*, *Enterococcus spp.* та представників *Enterobacteriaceae*; проводиться скринінг штамів ентеробактерій, резистентних до цефотаксиму, цефтазидиму або меропенем, на продукцію ними бета-лактамаз розширеного спектру дії (ESBL), бета-лактамаз класу C (AmpC-ферментів), карбапенемаз (ОХА-48 та ОХА-48-подібних ферментів) для підтвердження або спростування продукції ними набутих ферментів.

НДБВ ДНДІЛДВСЕ наразі виконує ще одну ініціативну наукову тематику на тему «Оцінка ступеню поширення антибіотикорезистентності у збудників бактеріальних зоонозів в Україні» (номер державної реєстрації №0118U100599). В межах цієї тематики на базі відділу проводяться дослідження на тему «Експериментальне обґрунтування виявлення

мікроорганізмів з набутою антибіотикорезистентністю у кормах для тварин і птиці та забезпечення їх від бактеріальної контамінації на критичних точках виробничої технології». Проводяться випробування зразків кормів для тварин та їх складових компонентів, які поступають із кормовиробничих підприємств, на виявлення та ідентифікацію бактеріальних збудників різних видів, виявлення антибіотикостійких штамів бактерій, скринінг бактерій резистентних до цефотаксиму, цефтазидиму або меропенему, на продукцію ними бета-лактамаз розширеного спектру (ESBL), бета-лактамаз класу C (AmpC-ферментів), карбапенемаз (ОХА-48 та ОХА-48-подібних ферментів), штамів мікроорганізмів з набутою резистентністю.

Відомо, що для збереження стабільної епізоотичної ситуації щодо інфекційних захворювань у свинарській галузі, пріоритетне значення надається дезінфекції. Дезінфекційні засоби на ринку України не завжди є бактерицидно ефективними. Рівень мікробної контамінації об'єктів довкілля призводить до випереджаючої колонізації кишечника патогенними мікроорганізмами новонароджених тварин, що значно уповільнює і навіть перешкоджає формуванню нормальної кишкової мікрофлори. Тому, альтернативою антибіотикам та коректорами мікробіоти кишково-шлункового тракту свиней є пробіотичні препарати. Результати наших досліджень це підтверджують та спонукають до розробки і втілення у практику виробництва дезінфікуючих засобів і пробіотичних препаратів.

Відомо, що у світі набирає популярності здорове харчування. Тому риба, рибна сировина і продукція, завдяки амінокислотному складу, стають обов'язковими складовими раціону людини. В Україні рибальську галузь супроводжує ряд проблем. Зокрема, це стосується зростання масштабів розповсюдження харчових зоонозних інфекцій, оскільки ці захворювання реєструють у всіх країнах-членах ЄС. Результати наших досліджень підтверджують існування такої проблеми, оскільки із зразків риби, рибної сировини і рибної продукції, яка поступає для досліджень, нами виділено патогенні бактерії різних видів. А результати досліджень виділених ізолятів на антибіотикорезистентність викликають занепокоєння щодо поширення штамів з набутими механізмами резистентності серед тварин і появи їх у людини після споживання риби і рибної продукції.

Промислова технологія виробництва свинини базується на використанні повнораціонних кормів, які можуть згодувуватись сухими (гранульовані і розсипні), у вигляді вологих мішанок (вологість 65–70 %) або рідкими (за співвідношення комбікорму і води 1:3 за масою). Небезпека контамінації кормів для тварин патогенними мікроорганізмами наразі дуже велика. Результати наших досліджень доводять серйозність цієї проблеми, оскільки із зразків кормів за мікробіологічних досліджень нами було виділено та ідентифіковано різні види ентеробактерій, стафілококів, в т.ч. і коагулазонегативних, ентеробактерій, серед яких виявлено поліантибіотикорезистентні штами та такі, що продукують бета-лактамаз розширеного спектру (ESBL), карбапенемаз (ОХА-48 та ОХА-48-подібних ферментів) та бета-лактамаз класу C (AmpC-ферменти).

Виконання такої кількості дослідницьких робіт забезпечується наявністю сучасного автоматизованого обладнання, завдяки чому скорочується термін отримання результатів досліджень та мінімізований вплив людського фактору на кінцевий результат.

Висновки. Ветеринарна медицина та ветеринарні науки в Україні мають позитивну тенденцію до розвитку. Доведено, що незважаючи на ситуації політичну, економічну, соціальну, епізоотичну, епідеміологічну, демографічну та військову агресію в державі, науковці України, в т. ч. ДНДІЛДВСЕ, знаходять можливості продовжувати роботу у напрямку розвитку науки і зокрема ветеринарної медицини та ветеринарних наук, не залишаючи на призволяще забезпечення епізоотичної стабільності стосовно інфекційних збудників бактеріальної етіології та підтримання здоров'я і біологічної безпеки людини та тварин.

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА В СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Шабранська Н.І.

к.е.н., с.н.с., старший науковий співробітник
ДНУ «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації»

Сучасні критичні умови повномасштабної війни позначаються на всіх сферах життя держави і суспільства. Перерозподіляються кошти державного бюджету внаслідок збільшення військових витрат, відповідно, змінюються обсяги бюджетних витрат на інклюзивну освіту для людей з особливими потребами. В той же час, кількість таких людей зростає внаслідок прямого та опосередкованого впливу військових дій на території України. І тому потрібно не забувати, що ще в довоєнний період інклюзивна освіта входила до стратегічних цілей розвитку України (Ціль 4 «Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх» і Національне завдання 4.7 «Створити у школах сучасні умови навчання, включаючи інклюзивне, на основі інноваційних підходів»).

Це національне завдання розглядається у 3 стратегіях та програмних документах України, а саме: «Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки»; «Стратегія людського розвитку»; «Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року».

За даними Держстату, за 2016-2021 рр. чисельність учнів, котрі навчаються в інклюзивних класах закладів загальної середньої освіти (ЗСО), зросла майже у 5 разів (з 4,1 тис. осіб у 2016/2017 н.р. до 25,0 тис. осіб у 2020/2021 н.р.); кількість закладів ЗСО, при яких організовано інклюзивні класи, – більш ніж у 4 рази (з 1,5 тис. од. у 2016/2017 н.р. до 6,3 тис. од. у 2020/2021 н.р.); число таких класів – у 6,9 рази (з 2,7 тис. од. у 2016/2017 н.р. до 18,6 тис. од. у 2020/2021 н.р.) [1, с. 82]. У 2020/2021 н.р. у 1,6 тис. закладах дошкільної освіти створено 4,3 тис. спеціальних груп, де виховуються 61,6 тис. дітей. У 2,2 тис. закладів дошкільної освіти організовано 3,7 тис. інклюзивних груп із контингентом 6,8 тис. дітей з ООП. Таким чином, сегмент інклюзивної освіти зростає, а діти з ООП дістали можливість отримати доступ до навчання нарівні зі своїми однолітками [2, 3]. Згідно з офіційною статистикою, у 2022/2023 н.р. кількість інклюзивних класів на базі закладів загальної середньої освіти становить 24995, що на 1779 од. більше, ніж минулого року [4].

В Україні розбудована і продовжує функціонувати мережа інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ). Вони забезпечують системний, кваліфікований психолого-педагогічний супровід здобувачів дошкільної та загальної середньої освіти. У 2023 р. кількість ІРЦ склала 701 закладів і зросла порівно з 2018 р. в 1,4 рази [5]. Метою ІРЦ є проведення комплексної оцінки розвитку дитини та визначення її особливих освітніх потреб на основі сучасних діагностичних методик. Функції і можливості нових ІРЦ набагато сучасніші, більш широкі і доступні. Станом на 1 січня 2021 р. налічувалося 633 ІРЦ (на відповідну дату 2019 р. – 522 ІРЦ, 2020 р. – 635 ІРЦ) [2]. Зміни відбулись в технології надання послуг з боку ІРЦ. Через діджиталізацію послуг в Україні забезпечено функціонування інформаційної системи автоматизації роботи ІРЦ (АС «ІРЦ»). Батьки дитини через відповідний сайт створюють кабінет користувача і мають зручний доступ до послуг ІРЦ [1, с. 90-92].

Слід мати на увазі, що інформаційна система управління освітою (EMIS) збирає дані лише про тих дітей, котрі зареєстровані у цій системі. Тобто, якщо діти з обмеженими можливостями не будуть оформлені до школи, їхніх даних не буде в EMIS. Загалом, EMIS відстежує досвід учнів у освітній системі шляхом збору інформації про зарахування та відвідування класів, повторення навчання в них, виключення зі школи та успішне закінчення навчання. Втім, дані, які збираються в EMIS, мають бути загреговані з даними про інвалідність дитини. Тому доцільно також збирати інформацію про проблеми дитини з ООП

– щоб точніше оцінити, як такі діти розвиваються в системі шкільної освіти, та визначити, які заходи можуть допомогти дітям із різними типами функціональних обмежень [6, с. 236-239].

В ході вдосконалення функціонування АС «ІРЦ» у частині індикаторів інклюзивної освіти необхідно забезпечити органічне поєднання даних, уже існуючих в системі, з набором даних, котрі будуть збиратися для оцінювання ефективності надання освітніх послуг у сегменті інклюзивної освіти. Крім того, потрібно чітко визначити ієрархію, тобто на якому рівні вноситиметься інформація про дітей з ООП, а також забезпечити її достовірність [1, с. 82-92].

В переважній більшості в країн світу інформація про осіб з ООП збирається в розрізі діагнозу дітей-інвалідів. Експерти ЮНІСЕФ доводять, що інформаційна система повинна акумулювати дані про дітей із легкими фізичними та психоемоційними порушеннями. Інформація має збиратися також про дітей, котрі не мають встановленої інвалідності, але стикаються з чималими труднощами у процесі навчання (передусім, це діти-аутисти, з епілепсією, з порушенням мовлення) й тому потребують інклюзивного підходу з боку вчителів. Це вимагає постійного підвищення кваліфікації педагогів (у міжнародній практиці інформація про кваліфікаційний рівень учителів збирається та акумулюється в EMIS) [6, с. 236-239].

До початку війни в Україні в різних інтернатних закладах проживало понад 90 тис. дітей. Багато із них після 24 лютого було переміщено зі сходу України в західні регіони країни без будь-яких документів і відстеження. Утім, новостворені освітні об'єкти й табори мають обмежений перелік доступних та інклюзивних послуг. Близько 40 % громад не мають достатньо технічних засобів для організації освітнього процесу для дітей з ООП. 60% громад повідомили про потребу в обладнанні для організації інклюзивного навчання й необхідність відповідного навчання вчителів. Майже 40 % громад потребують обладнання для дітей з інвалідністю, щоб вони мали доступ до закладів освіти [5].

Система автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів (АС «ІРЦ») продовжує функціонувати в умовах війни, забезпечує автоматизацію процедур організації інклюзивної освіти, комплексної оцінки її результатів. Завдяки підтримці Міжнародного фонду «Відродження», було забезпечено здійснення відповідних оперативних заходів із посилення захисту системи у воєнний час.

Головною проблемою залишається недофінансування потреб інклюзивної освіти. Загалом, у бюджеті 2022 р. на субвенції для розвитку освіти передбачено 112,9 млрд. грн. (103,7 млрд. грн. у 2021-му), а на надання державної підтримки особам з ООП – 0,50 млрд. грн.

Для деталізації наукового потенціалу та наукової підтримки національного завдання № 4.7 була досліджена публікаційна та патентна активність в цій сфері, а саме кількість наукових статей за період 2018-2022 рр., опублікованих українськими авторами за тематичним напрямом: в українських фахових журналах; у міжнародних журналах; кількість поданих заявок та отриманих свідоцтв на об'єкти права інтелектуальної власності (ОПІВ). Використовувалась база даних Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ), а для визначення публікаційної активності у міжнародних журналах – БД Web of Science Core Collection (WoS). Для визначення патентної активності використовувалась БД Derwent Innovation.

1. Аналіз публікацій бази даних Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) Кількість українських публікацій за національним завданням 4.7. протягом 2018-2022 рр. становила 3032 од., відповідно, у 2022 р. їх кількість склала 689 од. Темпи 2022 р. до 2018 р. зросли на 164 %. Найбільше публікацій в Україні відмічалось у 2020 (680 од.) та 2022 (689 од.) роках.

2. Аналіз публікацій бази Web of Science. Протягом 2018-2022 рр. кількість знайдених публікацій на теми інклюзивної освіти у світі склала 107111 од. Відповідно, кількість українських публікацій була 964 од., що складає 0,9% від загальної кількості усіх тематичних

публікацій. Темпи 2022 р. до 2018 р. збільшилися у 1,71 рази. Найбільше публікацій в Україні відмічалось у 2020 (291 од.) та 2022 (231 од.) роках [7].

3. *За даними патентної бази Derwent Innovation* протягом 2018-2022 рр. кількість знайдених патентів з проблем інклюзивної освіти у світі склала 259500 од. Відповідно, кількість патентів в Україні становить 519 од., що складає 0,2% від загальної кількості публікацій. Темпи 2022 р. до 2018 р. збільшився у 2 рази. Динаміка кількості патентних заявок показує активне зростання [8].

Для розвитку інклюзивної освіти основними ризиками (потенційними проблемами) недосагнення цільових орієнтирів є недосконалість державної політики щодо розвитку інклюзивної освіти: відсутність стратегічного бачення, традиційний брак бюджетних коштів, немає єдиних концептуальних підходів до розвитку інклюзивної освіти; недосконалий механізм фінансового забезпечення потреб дитини з ООП; недостатня наукова опрацьованість методичного забезпечення для роботи з дитиною з ООП; низький моніторинг результативності надання послуг фахівцями ІРЦ. Мають місце низька обізнаність батьків та викладачів про важливість та можливості інклюзивної освіти та її переваг, проблеми з кадровим забезпеченням та компетенціями викладачів та вихователів, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами, недостатність централізованих програм навчання та методичного забезпечення роботи з дітьми з ООП.

Додаткові загрози розвитку інклюзивної освіти через військові дії залежать від: обсягів руйнування та пошкодження мережі інклюзивно-ресурсних центрів, закладів освіти з інклюзивними групами й класами; загроз життю та здоров'ю учасників освітнього процесу через обстріли та бомбардування; вимушеного переміщення учасників освітнього процесу в межах України та за кордон (втрата контингенту здобувачів освіти, педагогічного й викладацького складу); необхідності забезпечення закладів загальної середньої освіти захисними спорудами цивільного захисту; потреб в забезпеченні переміщених з окупованих територій учбових закладів педагогічними кадрами; необхідності забезпечення для дистанційного навчання педагогічних працівників та слухачів комп'ютерами, ноутбуками, планшетами, Інтернет-обладнанням; зростання внаслідок військових дій чисельності дітей з ОП, що потребують підтримки в освітньому процесі (поранення, психологічні травми, стали жертвами насильства або його свідками); забезпечення роботи інклюзивно-ресурсних центрів в умовах війни.

Ці проблемні тренди та їх потенційне подолання мають йти паралельно з розвитком якості інклюзивної освіти, врахуванням освітніх проблем людей з особливими потребами, який відповідає досягнутому рівню країн ЄС.

Список літератури:

1. Литвинчук А. О., Кир'янов А. В., Терещенко Г. М. Удосконалення інформаційного забезпечення функціонування системи інклюзивної освіти/ А. О. Литвинчук, А. В. Кир'янов, Г. М. Терещенко// Освітня аналітика України. -2021.- Вип. 2(13). – С. 82-92. - Режим доступу: https://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2021/07/EAU_213_2021-full.pdf
2. Інклюзивне навчання / МОН України. - Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya>.
3. Портал відкритих даних ДНУ «Інститут освітньої аналітики». - Режим доступу: <http://opendata.iea.gov.ua/>
4. Статистичні дані/ МОН України. - Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/inklyuzivne-navchannya/statistichni-dani>
5. Поради для організації інклюзивного навчання під час війни. - Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/rozrobleno-poradi-dlya-organizaciyi-inklyuzivnogo-navchannya-pid-chas-vijni>
6. Гевко І. В. Значення інноваційних технологій при здійсненні інклюзивної освіти / І. В. Гевко // Педагогічний альманах. - 2018. - Вип. 37. - С. 236-240. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2018_37_40

7. Міжнародна платформа «Web of Science» (WoS) . - Режим доступу:
<https://clarivate.com/webofsciencegroup/ru/>
8. Міжнародних платформ «Derwent Innovation» . - Режим
доступу:<https://www.derwentinnovation.com/login/>

ВИРІШЕННЯ БЕЗПЕКОВИХ РЕАЛІЙ СЬОГОДЕННЯ У НАВЧАННІ В ГАЛУЗІ БУДІВНИЦТВА

Яцемирська А.І.

здобувач магістратури
спеціальність «Будівництво та цивільна інженерія»
Київського національного університету будівництва та архітектури

Науковий керівник: Шатрова І.А.

*доцент кафедри «Організація і управління будівництвом»
Київського національного університету будівництва та архітектури*

Демидова О.О.

*доцент кафедри «Організація і управління будівництвом»
Київського національного університету будівництва та архітектури*

Нова реальність в навчанні та викладанні дисциплін стала важливим аспектом сьогодення. Новим викликом для студентів та викладачів у розвитку навчання, особливо під час пандемії COVID-19, а потім повномасштабне вторгнення росії в Україну – це дистанційне навчання. Але освіта прогресує у важких умовах та розвивається онлайн напрямку.

Під час війни в Україні будівництво та освіта все частіше почали стикатися зі значними педагогічними та організаційними викликами через бойові дії.

Можливі вирішення у безпеці освітнього процесу, це забезпечення безпеки у навчальних закладах, на робочих місцях та освітнього персоналу. Для уникнення загрози, проводять тренінги, щодо безпеки на робочому місці, проваджують відповідні заходи безпеки, включаючи евакуацію, укриття. Використання сучасних технологій, таких як віртуальна реальність, для імітації небезпечних ситуацій і навчання працівників, як правильно реагувати.

Для покращення викладеної інформації викладачем у режимі онлайн, створюють семінари, аби не стояти на місці, постійно розвиватись. Важливо створити можливості для взаємодії між студентами і викладачами через віртуальні платформи. Це може включати в себе веб-конференції, обговорення в онлайн-форумах або спільні проекти.

Досить часто студенти після випуску обирають інший шлях і не йдуть працювати за спеціальністю. Й у деяких галузях будівництва може відчутно бракувати кваліфікованих робітників, таких як майстри, електрики, архітектори, тощо. Як вирішення такої проблеми, потрібно забезпечити якісну освіту і підготовку для молодших поколінь у цій спеціалізації. Видача стипендій або інших інцентивів для привернення молоді до будівельної галузі.

Також завдяки швидкому розвитку технологій в будівництві виникає потреба навчати робітників інтерактивними та цифровими навичками. Для цього впроваджують навчальні програми і семінари, щодо використання цифрових інструментів і технологій і будівництві, підготовку та перепідготовку робітників у сфері цифрової автоматизації та робототехніки.

Сталі зміни у будівельних стандартах і правилах, що змінюються й можуть призвести до невірного будівництва або недотримання регуляторних вимог. Як вирішення можна організувати системи постійної професійної підготовки робітників та фахівців у галузі будівництва. Забезпечують доступ до оновленої інформації та навчальних ресурсів.

Ще не менш важливим аспектом є екологічність. Зростаюча увага до сталого будівництва і екологічних вимог, може потребувати нових знань і практичних дій в галузі

будівництва. Тому потрібно включати у навчальну програму екологічний напрямок та стимулювання використання сталих будівельних матеріалів та технологій.

Будівельна галузь постійно змінюється, навчання та розвиток робочої сили. Педагогічні виклики можуть вирішуватись за допомогою вдосконалення новітніх програм, тренінгів та розвитку навчальних ресурсів, щоб забезпечити якісну підготовку кадрів цієї галузі.

Content

Batală C.V. THE INFLUENCE OF THE COVID19 PANDEMIC ON MODERN TEACHING METHODS IN CELL BIOLOGY	4
Beshlei O. UTILISING SOCIAL MEDIA IN ENGLISH TEACHING: AN EXPLORATION INTO MODERN PEDAGOGICAL APPROACHES	7
Danylova T. CRITICAL THINKING, LEARNING MACHINES, AND NON-MACHINE LEARNING	9
Gordyeyeva A.Y. PROFESSIONALLY ORIENTED ENGLISH LANGUAGE TEACHING OF THE STUDENTS OF SOCIONOMIC SPECIALTIES	11
Halytska O.B. CASE EXAMPLES FROM COURSES	13
Hoxhaj B., Farasholli G. STAYING AT HOME FOR THE ELDERLY AND THE IMPACT ON THE QUALITY OF LIFE	14
Lykhatskyi A. EMBRACING AI IN EDUCATION: A TOOL FOR TRANSFORMATION AND INCLUSION	25
Mammadov N.R. oglu ADDITIONAL EDUCATION IN THE PROCESS OF CAREER DEVELOPMENT AS AN INTEGRAL PART OF EMPLOYMENT PROGRAMS	27
Mytsyk H.M., Tsybuliak N.Yu. DIGITAL INCLUSION OR ILLUSION: CHALLENGES FOR HIGHER EDUCATION	30
Shcherbukha R.H., Vovk O.I. SECOND LANGUAGE ACQUISITION: THE SILENT PERIOD	34
Şişianu A. STRATEGIES FOR DEVELOPING PRODUCTIVE LANGUAGE LEARNING SKILLS	37
Voitenko M. CAMPAIGN ENGLISH FOR THE MILITARY COURSEBOOK MATERIAL EVALUATION	42
Zavadska G., Bagele I. SOME FEATURES IN CHAMBER MUSIC BY PĒTERIS PLAKIDIS	45
Балашова І.В., Лисий І.С., Дукова О.Р. ПРИНЦИПИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В МЕДИЧНІЙ ОСВІТІ	50
Бараницька О.П. ХАКАТОН ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ МЕТОД НАВЧАННЯ	52
Бец І.О., Бец Ю.І. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ ДЛЯ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ	54
Блудова Ю.О., Дикань Т.О. ПРОФЕСІЙНИЙ ІМІДЖ СУЧАСНОГО КЕРІВНИКА ЗЗСО ЯК УПРАВЛІНСЬКА ПРОБЛЕМА	56
Болдарєва О.М., Мамедова А. ПРИНЦИП ДІРІХЛЕ ТА ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ ПРИ РОЗВ'ЯЗУВАННІ ШКІЛЬНИХ ЗАДАЧ	58
Боляк Т.М. ВИКЛИКИ СИСТЕМИ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	61
Бричка М.П. СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА РЕАЛІЗАЦІЮ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ВЗАЄМОНАВЧАННЯ	64
Вакула Р., Засік М.М. ФОРМУВАННЯ ПІСЕННОЇ ТВОРЧОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	67
Гаврилишена О.О. ЕЛЕКТРОННИЙ ПІДРУЧНИК ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТРАЄКТОРІЇ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ	70
Гончарова М.О. ЕФЕКТИВНА СПІВПРАЦЯ КОМАНДИ СУПРОВОДУ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЗА УМОВ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ	74

Гречанова Л.В. ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	79
Гургач Б.М. РОЛЬ КОМУНІКАЦІЇ В ПРОЦЕСІ ОНБОРДИНГУ МЕНЕДЖЕРА ПРОЕКТІВ В ІТ-СФЕРІ	82
Гусейнли З.С., Ибаева Л.Р., Гамидова Г.А. ИССЛЕДОВАНИЕ ПРИНЦИПА РАБОТЫ ШАРОВОГО КРАНА	84
Данилюк М.М., Рязанова Н.В. ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ДОСВІД МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ НА СЛОБОЖАНЩИНІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ: ДУХОВНІ ТА ЕСТЕТИЧНІ АСПЕКТИ	87
Древко І.В. ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ ВИКЛАДАЧА ЗІ СТУДЕНТАМИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	90
Дубовикова А. ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	92
Єрмоленко А.В. ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ СТРЕСУ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В СІМ'ЯХ ВИМУШЕНОГО ПЕРЕСЕЛЕННЯ	95
Зінченко В.І., Калініна Т.С. ДІЯЛЬНІСТЬ ЛОГОПЕДА ІРЦ У СКЛАДІ КОМАНДИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	97
Зюков О.Л., Ошивалова О.О., Білошицька О.К. СТАВЛЕННЯ ЛІКАРІВ-ІНТЕРНІВ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ЗАОЧНОЇ ЧАСТИНИ ІНТЕРНАТУРИ НА КЛІНІЧНІЙ БАЗІ СТАЖУВАННЯ	100
Ігнатенко Ю.М., Власенко І.А. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ПЕРЕЖИВАННЯ ПОДІЙ ВІЙНИ НА ПОДРУЖНІ СТОСУНКИ	103
Казаківа С.В. СПРЯМОВАНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК УСПІШНОСТІ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	105
Калюжна Є. ФУНКЦІОНАЛЬНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТРИВОЖНОСТІ ОСОБИСТОСТІ	108
Кириленко В.В., Кириленко Н.М., Крижановський А.І. ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РОЗВИТОК ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	110
Кисла О.Ф., Довбиш А.О. ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ НАОЧНОСТІ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	112
Коваленко О.Ю., Родіонова В.В., Дмитриченко В.В., Блажко А.М. АКЦЕНТИ НА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ПІД ЧАС ВІЙНИ	115
Коломоєць Г.А., Дівінська Н.О., Малечко Т.А. ДО ПРОФЕСІЙНОГО ПОРТРЕТА СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА	118
Кравецький Я.Б. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІТ-БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО ПЕРІОДУ	122
Кравчук О.Д. ПОРТРЕТ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА	124
Кравчук С.М. АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ТА ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ	128
Лагойда І., Кондур О. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	131
Левченко Ф.Г. ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ STEM-ОСВІТИ У МОДЕЛЬНІЙ НАВЧАЛЬНІЙ ПРОГРАМІ	133
Ліщинська Х.І., Гузик Н.М., Сокульська Н.Б. ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ФОРМ НАВЧАННЯ ДЛЯ УДОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВВНЗ	136

Лук'янчук Ж.В., Атаманчук П.С. ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ТА ЇХ РОЛЬ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИКИ	138
Мамедова А.І., Рось С.В. ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ: ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ З ГРАМАТИКИ ТА ЇХ ФОРМИ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ	141
Маріна Ю.М. ПРОБЛЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	143
Марков А.М., Опушко Н.Р. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТА ПРОБЛЕМА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ	146
Мартинюк І., Мартинюк Г. ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ХІМІЇ	150
Микуляк Д.О. ЕКОНОМІКА МАЙБУТНЬОГО: ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА РОБОЧУ СИЛУ ТА УПРАВЛІННЯ ДАНИМИ	152
Могильницька Л.А., Онищук Т.П. ВИКОРИСТАННЯ KEYС-МЕТОДУ ЯК ФОРМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА КАФЕДРІ ТЕРАПЕВТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН ФАКУЛЬТЕТУ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ	154
Мороз О.Л. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК МАЙБУТНІХ СУДНОВОДІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	156
Намачинська Г.Я. ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ТА ЙОГО ВИДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	159
Ніколаєнко С.О., Тарасова Т.Б., Теслик О.М. СУГЕСТИВНІ МЕТОДИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ ВНУТРІШНЬООРГАНІЗАЦІЙНОГО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ ПЕРСОНАЛУ ПРОЕКТНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	161
Новосельчук Н.Є. ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В АРХІТЕКТУРНІЙ ОСВІТІ	164
Огняник Д.М., Онисько А.І. ЗАСОБИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ПОВІТРЯНИХ ОБ'ЄКТІВ НА ІНДИКАТОРАХ КРУГОВОГО ОГЛЯДУ	165
Павленко М.І. ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ В ГАЛУЗІ АВТОМАТИЗАЦІЇ ХАРЧОВИХ ТА ПЕРЕРОБНИХ ВИРОБНИЦТВ	168
Попенко Т.В., Литвиненко І.С. ПСИХОСОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ – ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ	170
Радкевич О.П. ПЕРЕВАГИ ЕЛЕКТРОННИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ	173
Саєнко Н.В. ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ФОНЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ З ВИКОРИСТАННЯМ МОБІЛЬНИХ ЗАСОБІВ	177
Смаглюк А.О. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	179
Сокульська Н.Б., Гузик Н.М., Ліщинська Х.І. ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ: ПЕРЕВАГИ, НЕДОЛІКИ, ВИКЛИКИ	181
Сокульська Н.Б., Ковальчук Р.А., Кмін В.Ф. ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЕЙ НАВЧАННЯ ДОРОСЛИХ У ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	183
Станкова М.Д. ОРГАНІЗАЦІЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	185
Степанець Г.М. УКРАЇНСЬКА НАРОДНА КАЗКА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	186
Строїлова Д.В. ВІДДАЛЕНА ОСВІТА: ВИКЛИКИ І ПЕРЕВАГИ В УМОВАХ ВІЙНИ	189

Суменко Т.Ю. ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ІЗ СКЛАДНИМИ ПОРУШЕННЯМИ РОЗВИТКУ В РАМКАХ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВОЇ РОБОТИ РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ	191
Ткаченко С.Є. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВІЙНИ	193
Трегубова І.М., Трегубов Д.Г. ГУРТКОВА РОЗВИВАЮЧА РОБОТА У ДИСТАНЦІЙНОМУ ФОРМАТІ З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	195
Уманець О.В. АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК МАРКЕР СУЧАСНОГО СВІТОВОГО ПРОСТОРУ ОСВІТИ	199
Федько С.О., Яценюк Л.В., Михайленко М.В. ВІДМІННІ РИСИ ТА КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ СИСТЕМ КРАЇН СВІТУ	202
Фейса С.В. ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ЛІКАРІВ В УМОВАХ ВІЙНИ (НА ПРИКЛАДІ КУРСІВ БЕЗПЕРЕРВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ З КЛІНІЧНОЇ ЛАБОРАТОРНОЇ ДІАГНОСТИКИ)	205
Ханюков О.О., Кротова В.Ю., Паніна С.С. АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ЯКОСТІ ЖИТТЯ ТА РІВНЯ ТРИВОГИ У СТУДЕНТІВ 6 КУРСУ МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ	207
Харченко Т.І., Гостіщева Н.О. «ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК» В ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА ПЛАТФОРМІ MOODLE	209
Цимбал Д.В., Рєпко О.О. ВИКОРИСТАННЯ ІГОР З МАЛИМИ СТОРОНАМИ В ТРЕНУВАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ФУТБОЛІСТІВ	212
Чечет О.М., Горбатюк О.І., Курята Н.В., Мусієць І.В., Бучковська Г.А., Ординська Д.О., Мех Н.Я., Шалімова Л.О., Баланчук Л.В., Тогачинська Л.В. РОЗВИТОК ПРІОРИТЕТНИХ НАУКОВИХ НАПРЯМКІВ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ В НАУКОВО-ДОСЛІДНОМУ БАКТЕРІОЛОГІЧНОМУ ВІДДІЛІ (НДБВ) ДЕРЖАВНОГО НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО ІНСТИТУТУ ЛАБОРАТОРНОЇ ДІАГНОСТИКИ ТА ВЕТЕРИНАРНО-САНІТАРНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ (ДНДЛДВСЕ)	215
Шабранська Н.І. ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА В СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	218
Яцемирська А.І. ВИРІШЕННЯ БЕЗПЕКОВИХ РЕАЛІЙ СЬОГОДЕННЯ У НАВЧАННІ В ГАЛУЗІ БУДІВНИЦТВА	222